

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı

ROMANTİK İLİŞKİLERDE ALGILANAN İSTİSMAR: ŞEMALAR, CİNSİYET ROLLERİ,
AFFETME VE BENLİĞİN FARKLILAŞMASI AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Merih CEYLAN

Doktora Tezi

Ankara, 2023

Liderlik, araştırma, inovasyon, kaliteli eğitim ve değişim ile

Daha ileriye... En İyiyeye...

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı

ROMANTİK İLİŞKİLERDE ALGILANAN İSTİSMAR: ŞEMALAR, CİNSİYET ROLLERİ,
AFFETME VE BENLİĞİN FARKLILAŞMASI AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

PERCEIVED ABUSE IN ROMANTIC RELATIONSHIPS: WITH RESPECT TO SCHEMAS,
GENDER ROLES, FORGIVENESS AND DIFFERENTIATION OF SELF

Merih CEYLAN

Doktora Tezi

Ankara, 2023

Kabul ve Onay

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne,

Merih CEYLAN'ın hazırladığı Romantik İlişkilerde Algılanan İstismar: şemalar, Cinsiyet Rollerini, Affetme ve Benliğin Farklılaşması Açışından Bir Değerlendirme başlıklı bu çalışma j¼rimiz tarafından **Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

J¼ri Başkanı	Prof. Dr. şerife IşIK	İmza
J¼ri Üyesi (Danışman)	Prof. Dr. İbrahim KEKLİK	İmza
J¼ri Üyesi	Prof. Dr. Meliha TUZGÖL DOST	İmza
J¼ri Üyesi	Doç. Dr. Gökhan ATİK	İmza
J¼ri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi Özlem HASKAN AVCI	İmza

Enstit¼ Yönetim
Kurulunun .../.../....
Tarihli ve sayılı
kararı.

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki j¼ri üyeleri tarafından 14/03/2023 tarihinde uygun gör¼lm¼ř ve Enstit¼ Yönetim Kurulunca .../ ... / tarihi itibarıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Selahattin GELBAL
Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼r¼

Öz

Bu çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerinde algıladıkları istismar yaşantılarını erken dönem uyumsuz şemalar, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar, affetme ve benliğin farklılaşması açısından incelemektir. Analiz sonuçları demografik değişkenler açısından değerlendirildiğinde, romantik ilişkide algılanan istismar düzeyinin cinsiyet, baba eğitim düzeyi, yaşamın çoğunun geçirildiği yer ve alkol/madde kullanımı değişkenlerine bağlı olarak istatistiksel açıdan farklılaştığı tespit edilmiştir. Demografik değişkenler ve diğer bağımsız değişkenlerin romantik ilişkide algılanan istismarı ne şekilde yordadığını belirlemek amacıyla yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi sonuçlarına göre ilişki süresi, alkol/madde kullanımı, kopukluk şema alanı, diğeri yönelimlilik şema alanı ve olumluya odaklanma alt boyutu romantik ilişkide algılanan istismar düzeyini pozitif yönde yordarken; cinsiyet (kadın olma), durumu affetme alt boyutu ve erkek cinsiyet rolü alt boyutu negatif yönde yordamaktadır. Demografik değişkenler ve diğer tüm bağımsız değişkenlerin birlikte, romantik ilişkide algılanan istismar düzeyinin %24'ünü açıkladığı görülmektedir. Demografik değişkenler olmadan yalnızca bağımsız değişkenlerin romantik ilişkide algılanan istismar düzeyini ne şekilde yordadığını belirlemek amacıyla yapılan Yol Analizi sonuçlarına göre diğeri yönelimlilik şema alanı, kopukluk şema alanı, olumluya odaklanma alt boyutu ve kadın cinsiyet rolü alt boyutu romantik ilişkide algılanan istismar düzeyini pozitif yönde yordamaktadır. Tüm bağımsız değişkenlerin birlikte, romantik ilişkide algılanan istismar düzeyinin %21'ini açıkladığı görülmektedir.

Anahtar sözcükler: erken dönem uyumsuz şemalar, toplumsal cinsiyet rolleri, affetme, benliğin farklılaşması, romantik ilişkide algılanan istismar.

Abstract

The aim of this study is to investigate how early maladaptive schemas, attitudes towards gender roles, forgiveness, and self-differentiation relate to perceived experiences of abuse in romantic relationships among university students. Results showed that the level of perceived abuse in romantic relationships varied statistically depending on gender, father's education level, place of spending most of life and alcohol/substance use. Hierarchical regression analysis was conducted to determine how demographic variables and independent variables predicted the level of perceived abuse in romantic relationships. The results showed that relationship duration, alcohol/substance use, disconnection schema domain, other-directedness schema domain, and positive orientation sub-dimension positively predicted the level of perceived abuse, while gender (being female), forgiveness sub-dimension, and male gender role sub-dimension negatively predicted it. Together, all independent variables accounted for 24% of the variance in the level of perceived abuse in romantic relationships. Additionally, path analysis was conducted to determine how independent variables predicted the level of perceived abuse in romantic relationships without demographic variables. Results showed that other-directedness schema domain, disconnection schema domain, positive orientation sub-dimension, and female gender role sub-dimension positively predicted the level of perceived abuse. Together, all independent variables accounted for 21% of the variance in the level of perceived abuse in romantic relationships.

Keywords: early maladaptive schemas, attitudes towards gender roles, forgiveness, self-differentiation, perceived experiences of abuse in romantic relationships.

Teşekkür

Doktora süreci benim için bazen güzel bezen de zorlayıcı yaşantıları deneyimlediğim, yeni rollere alışmaya ve hakkını vermeye çalıştığım uzun bir yolculuk oldu... Bu yolculukta istisnasız her zaman yanımda olan, beni her umutsuzluğa kapıldığımda motive eden, çalışmak için her bir araya gelişimizde "Senin halin, keyfin nasıl önce onu de hele, tez hallolur elbet!" diyerek bana bir doktora öğrencisi olmamın yanında önce "insan" olduğumu tüm sevecenliği ile hatırlatıp, yüreğime su serpen, insanı anlamaya olan aşkı, akademik bilgi birikimi ve nadide kişiliği ile her zaman ilham kaynağım olacak olan canım hocam Prof. Dr. İbrahim KEKLİK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Kendisinden çok şey öğrendiğim aynı zamanda yüksek lisans tez danışmanım olan, çalışmanın verilerinin toplanması konusunda da benden desteğini esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN'e, bilgisini ve geribildirimlerini inanılmaz bir naiflikle benimle paylaşan Prof. Dr. Şerife IŞIK'a, tez konuma olan hakimiyeti ile kapsayıcı ve geliştirici önerilerini esirgemeyen Prof. Dr. Meliha TUZGÖL DOST'a, tüm dikkati ve özeni ile tezimi inceleyip daha iyisini yapmama ışık tutan zarif hocam Dr. Öğretim Üyesi Özlem HASKAN AVCI'ya, değerli katkılarından dolayı Doç. Dr. Gökhan ATİK hocama tez izleme komitelerimde ve tez savunma jürimde olmayı kabul ettikleri için çok teşekkür ederim.

Doktora programına kabul edildiğimde başka bir ilde çalışıyor olmam sebebi ile yaşadığım tüm akademik ve psikososyal güçlükleri kolaylaştıran, bu süreci tamamlamam için beni yüreklendiren saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Tuncay ERGENE'ye ve Prof. Dr. Arif ÖZER'e çok teşekkür ederim.

Çalışmanın verilerinin toplanması aşamasındaki yardımları için lisans ve yüksek lisans sürecinde öğrencisi olmaktan onur duyduğum, tüm eğitim hayatım boyunca varlığını arkamda hissettiğim Prof. Dr. Gülsen ERDEN'e, derslerine keyifle katıldığım Prof. Dr. Doğan KÖKDEMİR'e, hem dayım hem hocam olan Dr. Öğretim Üyesi Mustafa KILINÇ'a, kuzenim araştırma görevlisi Muhammed Hakan OKÇU'ya, değerli doktorant arkadaşlarıma ve tüm

yakınlarıma; teze ilişkin aklıma takılan her sorunun cevabı ve dostluğu için Dr. Ahmet ALTINOK'a çok teşekkür ederim.

Beni sonsuz sevgi ve özveri ile büyüten, hayatta karşılaştığım her güçlüğün üstesinden gelebilmem için maddi manevi tüm imkanlarını seferber eden, bu teşekkürü yazabilmem adına hemen her gün kilometrelerce yol gelip biricik kızımdan da sevgi ve ilgilerini esirgemeyen annem Meral DEMİRKOL ve babam İhsan DEMİRKOL'a, her zora düştüğümde fikrini almadan edemediğim, yeri geldiğinde bana ağabeylik yapan, sırdaşım, canım kardeşim Hakan DEMİRKOL'a ne kadar teşekkür etsem, varlıklarına ne kadar şükretsem az...

Zamanımı, ilgimi, enerjimi bu sürece kanalize etmemi her zaman anlayışla karşılayan, pozitif ve çözüm odaklı bakış açısı ile beni kendi kaygılarımdan bile koruyan, karşılaştığım engelleri aşabilmem için taşın altına elini koyarak bana şefkatli bir konfor alanı sağlayan sevgili eşim Şeref Furkan CEYLAN'a ve son olarak hem "içeride" hem de "dışarıda" benimle birlikte aylarca bilgisayarın başına geçip çalışan ☺, ışığım, kıymetlim, yaşam kaynağım, biricik kızım Zeynep Miray CEYLAN'a sonsuz teşekkür ederim.

İçindekiler

Kabul ve Onay	ii
Öz	iii
Abstract	iv
Teşekkür	v
Tablolar Dizini	x
Şekiller Dizini	xii
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini	xiii
Bölüm 1 Giriş	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi	5
Araştırma Problemi	9
Sayıtlılar	10
Sınırlılıklar	10
Tanımlar	11
Bölüm 2 Çalışmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar	14
Romantik İlişkiler ve İstismar	17
İstismar Türleri	19
Romantik İlişki İstismarında Risk Faktörleri	21
Romantik İlişki İstismarında İstismar Uygulayıcısının ve İstismara Maruz Kalanın Özelliklerine İlişkin Çalışmalar	28
Romantik İlişki İstismarının Sonuçlarına İlişkin Çalışmalar	30
Romantik İlişkilerde İstismarı Açıklayan Modeller ve Kuramlar	32
Üniversite Öğrencileri ile Türkiye'de Yapılan Araştırmalar	41
Üniversite Öğrencileri ile Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	43
Romantik İlişkilerde İstismarı Önleme	45
Erken Dönem Uyumsuz Bilişsel Şemalar	46

Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Nedenleri	48
Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Biyolojik Temeli	50
Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları	51
Şema Terapi ve Şema İşlemleri	58
Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ile İşlevsel Olmayan Başa Çıkma Biçimleri... 59	
Şema Modları	62
Toplumsal Cinsiyet Rollerini	64
Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Oluşumunu Etkileyen Etmenler	76
Affetme	79
Affetme Sürecini Açıklayan Modeller	80
Benliğin Farklılaşması	88
Bölüm 3 Yöntem	95
Araştırma Modeli	95
Çalışma Grubu	95
Veri Toplama Araçları	97
Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi	100
Bölüm 4 Bulgular ve Yorumlar	102
Betimleyici İstatistikler	102
Demografik Değişkenlere İlişkin Analizler	103
Değişkenler Arası Korelasyon Analizi	109
Doğrusal Hiyerarşik Regresyon Analizi	112
Romantik İlişkide Ağılanan İstismar Düzeyi İçin Yol Analizi	116
Bölüm 5 Sonuç, Tartışma ve Öneriler	118
Sonuç	118
Tartışma	119
Demografik Değişkenlere İlişkin Bulguların Tartışılması	119
Araştırma Değişkenlerinin Birbirleri ile Olan İlişkilerinin Tartışılması	126

Romantik İlişkide Algılanan İstismarı Yordayan Değişkenlerin Tartışılması	136
Sınırlılıklar	144
Öneriler	145
Kaynaklar.....	150
EK-A: Gönüllü Katılım (Bilgilendirilmiş Onam) Formu	cci
EK-B: Kişisel Bilgi Formu.....	cciv
EK-C: Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği (Örnek Maddeler).....	ccvii
Ek-D: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YSO) (Örnek Maddeler)	ccviii
EK-E: Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği (örnek maddeler)	ccx
EK-F: Benliğin Farklılaşması Envanteri Kısa Form (BFE-KF) (Örnek Maddeler).....	ccxii
EK-G: Affetme Ölçeği (Örnek Maddeler)	ccxiii
EK-H: Etik Komisyonu Onay Bildirimi	ccxiv
EK-I: Etik Beyanı	ccxv
EK-J: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu	ccxvi
EK-K: Thesis/Dissertation Originality Report	ccxvii
EK-L: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı.....	ccxviii

Tablolar Dizini

Tablo 1. <i>Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Özellikler</i>	96
Tablo 2. <i>Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler</i>	102
Tablo 3. <i>Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Cinsiyete Göre Farklılaşması</i> 103	
Tablo 4. <i>Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşması</i>	104
Tablo 5. <i>Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Gelir Durumuna Göre Farklılaşması</i>	104
Tablo 6. <i>Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşması</i>	105
Tablo 7. <i>Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşması</i>	106
Tablo 8. <i>Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Yaşamın Çoğunun Geçirildiği Yere Göre Farklılaşması</i>	106
Tablo 9. <i>Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Tanışma Biçimine Göre Farklılaşması</i>	107
Tablo 10. <i>Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının İlişki Süresine Göre Farklılaşması</i>	107
Tablo 11. <i>Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Alkol/Madde/Sigara Kullanım Durumlarına Göre Farklılaşması</i>	108
Tablo 12. <i>Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Anne-Bana İlişki Durumuna Göre Farklılaşması</i>	109
Tablo 13. <i>Katılımcıların Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği, Young Şema Ölçeği Kısa Form-3, Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği, Kişilerarası İlişkilerde Affetme Ölçeği, Benliğin Farklılaşması Envanteri'nden Aldıkları Ortalama Puanlar Arasındaki İlişkilerin Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları</i>	110
Tablo 14. <i>Korelasyon Analizi Devamı</i>	111

Tablo 15. <i>Doğrusal Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları</i>	114
Tablo 16. <i>Yol Analizi Sonuçları</i>	117

Şekiller Dizini

Şekil 1. <i>RİDÖ'ye İlişkin Standardize Edilmiş Yol Katsayıları</i>	116
--	-----

Simgeler ve Kısaltmalar Dizini

RİDÖ: Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği

DSM: The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Türkçe karşılığı: Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı)

WHO: World Health Organization (Türkçe karşılığı: Dünya Sağlık Örgütü)

Bölüm 1

Giriş

Bu bölümde sırasıyla problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, sayıtlılar, sınırlılıklar ve araştırmada bahsi geçen terimlere açıklanmıştır.

Problem Durumu

İlişkiler insan yaşamının olmazsa olmaz öğelerinden biridir. Her birey diğerleri ile kurabildiği sağlıklı ve nitelikli ilişkiler sayesinde kendisini geliştirir, zenginleştirir, varoluşuna anlam katar. İlişki ihtiyacı bireyin doğumundan itibaren süregelen en temel ihtiyaçlarından. Bebeklik döneminde beslenme, koruma, sağlık, sevgi ve güven gibi birincil ihtiyaçları karşılayan bakım verenlerle kurulan ilişki, yetişkinlik döneminde diğerleri ile kurulacak sosyal ve romantik ilişkilerin en önemli belirleyicilerindedir (Öksüz, 2002; Dizman ve Gürsoy, 2005). Biyolojik ve sosyal bir varlık olarak insanın gelişimi, bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi çeşitli dönemlerden oluşmaktadır. Önemli gelişim kuramcılarında Havighurst'e (1972) göre gelişim hayat boyu devam eden bir öğrenme sürecidir ve her dönem kendine özgü fiziksel, psikolojik ve bilişsel görevlerden ve bu görevlerin kazanımından oluşmaktadır. Bu modele göre ergenlik dönemindeki bir bireyden (12-18 yaş) toplumsal konularda duyarlık geliştirme ve sorumluluk alma isteği duyma, bedenindeki değişimleri kabul ederek kendiyile bütünlük sağlama, ahlak sisteminin gelişimi, ideolojiler ve kendine has değerler geliştirme, duygularını tanıma ve özerklik kazanabilme, evlilik ve aile hayatına hazırlanma gibi kazanımları gerçekleştirilmesi beklenirken; genç yetişkinlik (19-29 yaş) dönemindeki bir bireyden eş seçimi yapma ve evli biri olarak yaşama uyum sağlama, vatandaşlık görevlerini yerine getirme, işe girme, kariyerinde ilerleme, anne-baba rollerini edinme, çocuk yetiştirme, sosyal gruplara katılma gibi görevleri gerçekleştirilmesi beklenmektedir (Özer ve Özer, 2006). Görüldüğü gibi her gelişim dönemi için kazanılması gereken beceriler değişirken; aslında bireyin biyolojik ve psikososyal ihtiyaçları da değişmektedir. Yaşam boyu gelişim süreci içerisinde değişen en büyük ihtiyaçlardan biri de diğerleriyle kurulacak ilişkilerin türüdür. İlk bebeklik yıllarında anne ile kurulan ilişki daha çok beslenme, korunma, güvende ve değerli

hissetme gibi birincil ihtiyaçları karşılamaya dayalıyken; okul yaşlarına gelindiğinde daha çok hemcins akranlarla oyun oynamaya dayalı arkadaşlık ilişkileri kurma, ergenlik döneminde çeşitli biyolojik dinamiklerin de etkisiyle yerini bir romantik partner tarafından beğenilme ve onaylanılmaya dayalı flört ilişkilerine bırakmaktadır. Sonraki aşamada ise karşılıklı sevgi, güven ve aidiyete dayalı, cinselliğin de yaşandığı romantik ilişkiler, yetişkinlik ve olgunluk dönemindeki bireyin en önemli ihtiyaçlarından biri haline gelmektedir. Bu gelişimsel süreçler göz önünde bulundurulduğunda genç yetişkinlik dönemindeki üniversite öğrencilerinin öncelikli gelişimsel ihtiyaçlarının başında romantik ilişkilerle ilgili yaşantılar gelmektedir.

Türkiye’de genç yetişkinlik döneminde olan bireylerin sayıca önemli bir kısmını üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. 2021-2022 yılları arasında 8 milyon 296 bin 959 öğrencinin çeşitli devlet ve vakıf üniversitelerinde öğrenimlerine devam ettikleri açıklanmıştır (YÖK 2021-2022 istatistik raporu). Üniversite öğrencilerinin gelişimsel süreçlerini, ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları güçlükleri ve özellikle romantik ilişkilerinde yaşadıkları problemleri iyi analiz etmek, bu problemlere çözüm üretmek hem birey odaklı hem de toplum odaklı bakıldığında ruh sağlığı açısından oldukça kritik önem arz etmektedir. Yurt dışında ve Türkiye’de yürütülen çalışmalara bakıldığında yükseköğrenim sürecinde öğrencileri bekleyen yeni yaşamsal görevlerden ve uyum zorlukları yaşayabilecekleri durumlardan bahsedilmektedir. Genellikle üniversite dönemine kadar olan öğrenim sürecini ailelerinin yanında tamamlayan gençler, üniversiteye başladıklarında başka bir şehirde, tümüyle yabancı oldukları bir ekosistemin parçası olmakla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu yeni sistem, öğrencinin topluluk içerisinde kendine yer edinme, sosyalleşme, sorumluluk alma, kendisi için iyiyi ve kötüyü ayırt etme, yeni arkadaşlar edinme, romantik ilişki başlatabilme ve sürdürülebilir, barınma beslenme gibi ihtiyaçlarını karşılayabilme, finansal kaynaklarını yönetebilme, kararlarını kendi kendine alabilme, evden ve aileden uzak olmanın duygusal güçlükleri ile başa çıkabilme gibi psikososyal becerilerin dışında; derslerde başarılı olma, mesleki davranışlar geliştirme, kariyer planlama gibi akademik beceriler geliştirmesini de gerektirmektedir (Arlı, 2013; Gizir, 2010). Aynı anda tüm bu becerileri kazanmak durumunda kalan öğrenci, bazı alanlarda yetersiz

kalabilmekte ve birtakım ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Bu da doğrudan akademik başarısını ve ruhsal sağlığını olumsuz etkilemektedir. Üniversite öğrencilerinin yaşadıkları gelişimsel ve yaşamsal uyum problemlerinin sınıflandırılması ve açıklanması ile ilgili Chickering ve Reisser'in (1993) yürüttüğü çalışmada da üniversite öğrencilerinin olumlu gelişimi için "7 kimlik gelişimi vektörü" belirlenmiştir. "Araştırmanın Kuramsal Temeli" başlığı altında daha detaylı açıklanacak yedi vektör: yetkinlik geliştirme, duyguları yönetme, özerklik geliştirme, olgun kişilerarası ilişkiler kurabilme, kimlik bütünlüğü, amaç geliştirme ve bütünlüğü geliştirebilmedir. İlk başta "kişilerarası olgun ilişkiler kurabilme" ve "duyguları yönetme" vektörleri yakın (romantik) ilişkilerle doğrudan ilişkili gibi görünse de aslında diğer tüm vektörler de yakın ilişkilerin doğası ile dolaylı olarak ilişkili gelişimsel görevlerdir. Genellikle ergenlik döneminden ilk yetişkinlik dönemine geçiş sürecinde olan üniversite öğrencileri, yakın ilişki içerisinde iken kendi özerkliğini yapılandırabilme ve koruyabilme, hem kendisinin hem de karşısındakinin farklı değer ve yargılarına saygılı olabilme, ilişkiye ve partnerine dair duygularını iyi tanıyabilme ve yönetebilme, ilişkinin kendisine iyi gelip gelmediği konusunda akılcı değerlendirmeler yapabilme ve gerektiğinde kendi kimlik bütünlüğünü ve yaşamsal amaçlarını korumak adına ilişkiyi sonlandırabilme konularında yetersizlikler yaşamaktadırlar. Bu dönemde görece olarak zayıflayan ebeveynlere bağlılık, yerini yakın ilişki içerisinde olunan partner tarafından sevilme, beğenilme, onaylanma, ait olma, güven ve cinsellik gibi ihtiyaçlara bıraktığından tüm bu ihtiyaçların karşılayıcısı olarak görülen partner, ilişki içerisinde incitici ve örseleyici olsa da bunu bilinç düzeyinde fark etmek ve ilişkiyi sonlandırmak her zaman kolay olmamakta ve gençler istismar edildiği ilişkiyi, çeşitli dinamikler nedeniyle sürdürmeye devam etmektedirler. Bu nedenle yakın ilişkilerde istismar olgusunu derinlemesine araştırmak, gençlerin istismar konusunda farkındalıklarını artırmak ve hem kendilerini hem partnerlerini korumak adına onları bireysel olarak güçlendirmek gerekmektedir.

Yurtdışında ve Türkiye'de yapılan çalışmalarda, üniversitelerin psikolojik danışma merkezlerine yapılan başvuruların nedenleri incelendiğinde romantik ilişki problemlerinin üst sıralarda olduğu görülmektedir (Haskan-Avcı, 2014; Schweiter, 1996; Özbay, 1997;

Ültanır,1998; Bilgin, 2000; Karagüven, 2001; Akaydın, 2002; Türk Üniversite Gençliği Araştırması, 2003; Erdoğan, Şanlı ve Bekir, 2005; Erkan, Cihangir Kaya, Terzi ve Özbay, 2011; Aluede, Imhondeve Eguavoen, 2006; Doğan, 2012) Özcebe ve arkadaşlarının (2002) üniversite öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada %59,7'sinin bir romantik ilişkisi olduğu, %8,1'inin ilişki içerisinde şiddete maruz kaldığı, %6,8'inin ise partnerine şiddet uyguladığı bildirilmiştir. Üniversite öğrencileri ile yürütülen başka bir çalışmada yalnızca fiziksel istismar değil ceza verme, yargılama, önemsiz görme, yönetme, tehdit etme, sindirme ve baskı uygulama gibi istismar edici davranışların yüksek oranlarda görüldüğü belirtilmiştir (Seçim, 2019). Bunlara ek olarak romantik ilişkide istismara uğramanın cinsiyet farketmeksizin pek çok ruhsal problemle ilişkili olduğunu ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Pigeon, Cerulli, Richards, He, PerlisveCaine, 2011; Devries, Mak, Bacchus, Child, Falder, Petzold ve diğ., 2013; Trevillion, Corker, Capronve Oram, 2016.) Örneğin partneri tarafından fiziksel istismara uğramış kadınlarda kronik stres, majör depresyon, cinsel işlev bozuklukları, anksiyete, panik atak, travma sonrası stres bozukluğu, baş ağrıları ve intihar girişimleri gibi ruh sağlığı problemlerinin görüldüğü ortaya konmuştur (Strausve Gelles, 1990; Gleason, 1993; Giles-Sims, 1998; akt: Carbone Lopez, Kruttschnitt ve Macmillan, 2006). İstismara uğramış ve uğramamış kadınların psikopatolojiler açısından karşılaştırıldığı bir başka çalışmada ise iki grubun kadınsılık ve hipomani açısından farklılaşmadığı; ancak istismara uğramış kadınların hipokondriazis, depresyon, psikopatik sapma puanlarının uğramamış olanlara göre daha yüksek olduğu ve kişilik bozukluklarına ilişkin örüntüler sergiledikleri gösterilmiştir (Gellen, Hoffman, Jonesve Stone, 1984).

Ergenlik döneminde ve genç yetişkinlik döneminde kurulan romantik ilişkilerde istismara uğrama ya da istismar etme örüntülerinin yetişkinlik döneminde kurulacak romantik ilişkilerde de sürdürüleceğini gösteren çalışmalar mevcuttur (Hazan ve Shaver, 1987; Büyükşahin, 2006). Herhangi bir romantik ilişki içerisinde istismara maruz kalmanın daha sonraki romantik ilişkilerde de aynı şiddet türünü deneyimleme olasılığını artırdığını gösteren çalışmalara da rastlanmaktadır (Adler-Baeder ve diğ., 2007; akt. Kumcağız, Orak ve Şahin,

2018). Bu bilgilere ek olarak gençlik döneminde yaşanan istismar edici romantik ilişkilerin cesaret kırıcı olduğu ve yetişkinlik döneminde bir romantik ilişki yaşamaktan kaçınmaya sebep olduğu da bilinmektedir (Öngün ve Ünsal, 2018).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı “üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde maruz kaldıkları istismar yaşantılarını, çeşitli demografik değişkenler, erken dönem uyumsuz şemalar, toplumsal cinsiyet rolleri tutumları, affetme düzeyleri ve benliğin farklılaşması açısından incelemektir”. Uluslararası alanyazında ilişki istismarı uzun yıllardır çalışılan bir konu olmakla birlikte; Türkiye’de de son yıllarda çalışılmaya başlanmış ve hala üzerine yeni çalışmaların yapılması gerektiği düşünülen bir kavram olarak görülmektedir. Mevcut araştırmalar incelendiğinde, genellikle romantik ilişkide istismarın ne yaygınlıkta görüldüğü, hangi istismar türünün ne oranda görüldüğü, çeşitli demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, çalışıyor olma/olmama, alkol-madde kullanımı olup olmadığı vb.) bağlamında istismar için risk faktörü olabilecek etmenlerin belirlendiği; erken çocukluk döneminde istismara uğramış olma/olmama, algılanan ebeveyn kabul/reddi, benlik saygısı gibi değişkenlerle yürütülen ilişki ve betimsel tarama çalışmalarına rastlanmaktadır.

Erken dönem uyumsuz şemalar, romantik ilişkilerde istismar edici davranışlarda bulunma ve istismara maruz kalma ile ilişkili olan kavramlardan biridir. Beck (1967) kuramının temelini oluşturan “şema” ya da “temel inanç” kavramını geçmişte yaşanan bireysel deneyimlere dayalı olarak gelişen, bireyin yaşamındaki tüm uyaranları inceleme, değerlendirme ve anlamlandırma sürecini etkileyen, bu uyaranlara tepki olarak gösterilen tutum, duygu ve davranışlarını şekillendiren bilişsel yapılar olarak tanımlamaktadır. Bireyin kendisi, diğerleri ve dünya hakkındaki olumsuz şemaları duygusal bozuklukların ve depresyonun temel nedenleri arasında gösterilmektedir. Özellikle bebeklik yıllarında temel bakım veren kişilerle yaşanan olumsuz deneyimlerin neden olduğu erken dönem uyumsuz şemaların, yetişkinlik döneminde bireylerin kişiler arası ilişkilerde problemler yaşamasında ve bilişsel olarak psikolojik problemlere yatkın hale gelmesinde rol oynadığı belirtilmektedir (Beck

ve diğ., 1979; Riskind ve Alloy, 2006). Young, Klosko ve Weishaar (2003) çalışmalarında Beck'in şema kavramını detaylandırarak şema kuramını geliştirmişlerdir. Bu yeni kuramda birincil bakım verenle kurulan ilişkide karşılanması gereken bir takım temel duygusal ihtiyaçlara (diğerlerine güvenli bağlanma, özerklik, yetkinlik ve kimlik algısı, duyguların ve ihtiyaçların ifade edilmesi, kendiliğindenlik/oyun oynama, gerçekçi sınırlar/öz denetim) vurgu yapılmakta; bu temel ihtiyaçların karşılanmamasının ise beş şema alanı (kopukluk, zedelenmiş otonomi, zedelenmiş sınırlar, diğerlerine yönelimlilik ve aşırı tetikte olma ve ketlenme) yaratarak; 18 erken dönem uyumsuz şemanın oluşmasında rol oynadığı belirtilmektedir. Üniversite öğrencilerinde erken dönem uyumsuz şemalar ve yakın ilişkilerde şiddet/istismar kavramları arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalara bakıldığında erken çocukluk döneminde kötüye kullanılma, kendini feda etme ve duygusal ketlenmenin şiddete maruziyetle ilişkili olduğu; güvensizlik, duygusal ketlenme ve kendini kontrolde yetersizliğin ise saldırgan davranışlarla ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Crawford ve Wright, 2007). Gay ve arkadaşlarının (2013) çalışmasında ayrılma/ reddedilme şemalarına sahip olmanın hem şiddete maruz kalma hem de saldırgan davranışlarla ilişkili olduğu gösterilmiştir. Bu bulgular göz önünde bulundurulduğunda üniversite öğrencilerinin erken dönem uyumsuz şemalarının romantik ilişkilerini nasıl etkilediğini değerlendirmenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Ek olarak cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar ve romantik ilişkilerde istismar arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalara bakıldığında ise, geleneksel toplumsal cinsiyet algısının kadına ve erkeğe farklı roller yüklediği, erkeğe daha atılgan ve agresif olmayı yakıştıırken; kadına daha edilgen, karşılaştığı sorunlar karşısında daha kabullenici ve eşinin ya da partnerinin isteklerine sorgulamadan itaat eden biri olma özelliklerini affettiği görülmektedir (Yılmaz ve ark., 2009). Kadına ve erkeğe cinsiyetlerine bağlı olarak atfedilen olumlu veya olumsuz bütün rollerin kişilerin hangi konularla ilgileneceklerini, eğitim ve iş yaşamlarını, işlevselliklerini, sosyal yaşantılarını, özellikle karşı cinse yönelik tutumlarını ve romantik ilişkilerini etkilediği (Sakallı, 2003); bireylerin toplumsal cinsiyete yönelik tutumları eşitlikçi düzeye yaklaştıkça kadına yönelik şiddete karşı daha olumsuz değerlendirmeler yaptıkları

belirtilmektedir (Kul Uçtu ve Karahan, 2016; Alan Dikmen ve Marakoğlu, 2019). Bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda geleneksel toplumsal cinsiyet algısının kadın ve erkekler arasında eşitsizliklere yol açtığı, şiddeti normalleştirdiği, erkeğe şiddet uygulamayı hak gördüğü söylenebilir. Bu nedenle yakın ilişkilerde istismar konusu incelenirken, cinsiyet rolleri tutumlarının da araştırmaya dahil edilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

İlgili alanyazın incelendiğinde affetmenin genellikle psikolojik iyi oluş, psikolojik sağlamlık, fiziksel sağlık, psikolojik sağlık gibi pozitif değişkenler ile ilişkilerinin incelendiği çalışmalara rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra partner şiddeti ve romantik ilişkide istismar olgusu ise genellikle anksiyete, depresyon, uyku bozuklukları ya da çeşitli kişilik bozuklukları gibi psikiyatrik etmenler, öfke kontrolünün olmayışı, alkol ve madde kullanımı, diğerlerine karşı güvensizlik, erken çocukluk döneminde istismara maruz kalmış olmak gibi olumsuz özellikler açısından yordanmaya çalışılmıştır. Pozitif psikoloji akımının savunucuları affetmenin, pişmanlık, suçluluk, anksiyete, öfke ve korku gibi olumsuz duyguların etkisini hafifletmede etkili olduğunu (Cerney, 1988; Fitzgibbons, 1986); iç karartıcı olumsuz değişkenlerin yanı sıra; umut, şükran, affetme gibi olumlu duygular ve olumlu kişilik özelliklerinin ilişkilerde şiddeti önleyici ya da azaltıcı etkisi üzerinde de durulması gerektiğine vurgu yapmaktadırlar (Magyar-Moe, 2009). Hem bu öneriyi dikkate alarak hem de affedici olmanın her zaman psikolojik ve fizyolojik anlamda sağlıklı olmak ya da diğer pozitif çıktılarla ilişkili olmak yerine, bazen olumsuz sonuçlarla da ilişkili olabileceği düşüncesinden yola çıkarak, affetme ve romantik ilişkide maruz kalınan istismar arasındaki ilişkiyi ortaya koymak araştırmanın amaçlarından birisi haline gelmiştir. Türkçe alanyazın incelendiğinde affetme eğilimi ve şiddet arasındaki ilişkilerin doğrudan ele alındığı bir çalışmaya rastlanmamıştır; ancak affetmeyi yordayan değişkenlerin pek çoğunun romantik ilişkide şiddetle de ilişkili değişkenler olduğu görülmektedir. Örneğin dindarlık eğilimi ve şiddete yönelik tutumlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğunu (Bulut, 2016), kişilerin dindarlık eğilimi arttıkça affetme eğilimlerinin de arttığını ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Ayten, 2009). Taysi'nin (2010) evlilik ilişkisinde bağışlamayı incelediği çalışmasında, erkeklerde bağışlamayı en iyi yordayan değişkenlerden

birinin evlilik uyumu olduğu, ilişkide zararın algılanan şiddeti arttıkça bağışlamanın güçleştiiği belirtilmiştir. Evlilik uyumu ve eş şiddetinin araştırıldığı çalışmalarda ise evlilik uyumu ve şiddet arasında negatif ilişki olduğu ortaya koyulmuştur (İdiz, 2009; Sezer, 2018). Uluslararası alanyazın incelendiğinde ise ilişkideki şiddeti minimize etmenin ya da inkâr etmenin affetmeyi kolaylaştırdığı (Gilbert ve Gordon, 2016), romantik ilişkide şiddete uğrama ile kendini affetme, diğerini affetme ve durumu affetme boyutları arasında negatif yönde; kaçınma ve intikam arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu (Davidson, Lozano ve Gervais, 2015) ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. Bu bilgiler ışığında romantik ilişkilerde istismar ve affetme arasındaki ilişkilerin incelenmesine ihtiyaç olduğu düşünölmektedir.

Bowen (1985) başta olmak üzere diğer psikodinamik yaklaşımlar erken çocukluktaki etkileşimleri sonraki yakın insan ilişkilerini etkilediğini savunmuşlardır. Tıpkı bağlanma stili (Hazan ve Shaver, 1987) gibi Bowen tarafından önerilen benliğin farklılaşması da insan gelişiminin her dönemindeki romantik ilişki dinamiklerine ışık tutan önemli bir kavram olmuştur. Bu nedenle, çalışmada istismar davranışı incelenirken benliğin farklılaşması da ele alınacak kavramlardan biri olarak düşünölmüştür. Benliğin farklılaşması kavramına dair çalışmalar incelendiğinde: evlilik ilişki kalitesi ve benliğin farklılaşması arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu, benliğin farklılaşması alt boyutlarından olan ben pozisyonu alabilme ve duygusal kopmanın evlilik ilişki kalitesini pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığı (Kalkan ve Aydoğan, 2018); bir başka çalışmada erkeklerin benliğin farklılaşması toplam puanlarının kadınlara oranla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu, benliğin farklılaşmasının çift uyumunu, depresyon, kaygı ve stres düzeyini anlamlı düzeyde yordadığı, bunlara ek olarak flört ederek evlenenlerin görücü usulü evlenenlere oranla benliğin farklılaşması toplam puanlarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu ortaya koyulmuştur (Polat ve İlhan, 2018). Uluslararası alanyazın incelendiğinde Bartle ve Rosen (1994) düşük benliğin farklılaşması düzeyinin romantik ilişkilerde istismar eden taraf olmak için risk faktörü olduğunu ortaya koymuşlardır (Rosen, Bartle-Haring ve Stith, 2001). Scuhubert, Protinsky ve Veirs (2002) ise yüksek düzeyde partnerle içi içe geçmenin (partner fusion) erkekler için şiddetin uygulayıcısı olma ihtimalini

artırdığını belirtmişlerdir. Bütün bu bilgiler doğrultusunda, Bowen'ın benliğin farklılaşması kavramının, romantik ilişkilerde istismarın doğasında önemli bir rol oynadığı ve araştırmaya dahil edilmesinin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma ile romantik ilişkilerde istismar yaşantısının erken dönem uyumsuz şemalar, toplumsal cinsiyet rolleri tutumları, affetme ve benliğin farklılaşması açısından incelenmesinin alanyazına önemli ve farklı bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunlara ek olarak, araştırma sonucunda elde edilecek bilgilerin, üniversitelerin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık merkezlerinde romantik ilişki problemleri bağlamında uygulanabilecek programların geliştirilmesine de katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Beklenildiği gibi yukarıda bahsi geçen değişkenlerin, romantik ilişkide istismarı yordama konusunda anlamlı bir etkiye sahip oldukları test edilirse, ilişkisinde istismar problemi yaşayan danışanlarla yürütülen psikolojik danışma uygulamalarında, bilişsel şemalar, toplumsal cinsiyet rolleri, benliğin farklılaşması ve affetme gibi konularda farkındalık temelli psikoeğitimler düzenlenebilir.

Araştırma Problemi

Bu araştırmanın amacı “üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde maruz kaldıkları istismar yaşantılarını, çeşitli demografik değişkenler, erken dönem uyumsuz şemalar, toplumsal cinsiyet rolleri tutumları, affetme düzeyleri ve benliğin farklılaşması açısından incelemek” olarak belirlenmiştir

Alt Problemler

1. Romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi, anne-baba ilişki durumu, gelir düzeyi, yaşamın çoğunun geçirildiği yer, partner ile tanışma şekli, ilişki süresi, alkol-sigara-madde kullanımı gibi demografik değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaşmakta mıdır?
2. Erken dönem uyumsuz şemalar, toplumsal cinsiyet rolleri tutumları, kişiler arası affetme düzeyi, benliğin farklılaşması ve romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler var mıdır?

3. Demografik değişkenler, erken dönem uyumsuz şemalar, toplumsal cinsiyet rolleri tutumları, kişiler arası affetme düzeyi ve benliğin farklılaşmasının romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı yordayıcı etkisi var mıdır?
4. Erken dönem uyumsuz şemalar, toplumsal cinsiyet rolleri tutumları, kişiler arası affetme düzeyi ve benliğin farklılaşmasının romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı yordayıcı etkisi var mıdır?

Sayıtlılar

1. Çalışmaya katılan bireylerin araştırma kapsamında kullanılacak ölçme araçlarına içtenlikle ve objektif cevaplar verecekleri varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

1. Bu araştırma Türkiye'nin çeşitli illerinde 2021-2022 eğitim öğretim yılında öğrenimine devam eden üniversite öğrencilerinden elde edilen verilerle sınırlıdır.
2. Romantik ilişkide algılanan istismar, Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
3. Erken dönem uyumsuz şemalar, Young Erken Dönem Uyumsuz Şemalar Ölçeği Kısa Form'unun ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
4. Toplumsal cinsiyet rolleri konusundaki tutumlar, Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
5. Affetme, Kişilerarası İlişkilerde Affetme Ölçeği'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
6. Benliğin farklılaşması, Benliğin Farklılaşması Ölçeği'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
7. Araştırmada değerlendirilen veriler, öz bildirim dayalı ölçekler aracılığı ile toplandığı içinkatılımcıların kendilerine ilişkin algılarıyla sınırlıdır.

Tanımlar

Romantik İlişkilerde İstismar

“Duygusal bir beraberlik yaşayan çiftlerin karşılıklı olarak birbirilerine uyguladıkları veya birinin diğerine uyguladığı psikolojik, fiziksel ve cinsel zorlama yoluyla güç ve kontrol sağlama amaçlı davranış ve tutumlar” olarak tanımlanmaktadır (Merrel, 2001).

Duygusal/Psikolojik İstismar

Partneri sürekli eleştirmek, lakap takmak, şantaj yapmak, utandırmak, sözlü olarak taciz etmek, terk etmekle ya da tedirginlik yaratacak başka konularla tehdit etmek, aile ve arkadaşları ile olan sosyal ilişkilerini kısıtlamak, bireysel alanına müdahale ederek partnerin tüm davranışlarını izlemek ve kontrol etmek, kariyer gelişimini, ekonomik bağımsızlığını, eğitim, sağlık vesosyal destek ağları gibi imkânlarla erişimini engellemek gibi zorlayıcı davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Follingstad ve DeHart, 2000; WHO, 2002).

Fiziksel İstismar

Bedensel acı çektirmek amacıyla tokatlama, dövme, tekmeleme, yumruk atma, çimdikleme, ısırma, itme, sürüklenme, tirmalama, vurma, yakma, boğma; silah, bıçak ya da benzeri aletlerle karşısındakini yaralama gibi fiziksel güç kullanımına dayalı davranışları içermektedir (García-Moreno, Jansen, Ellsberg, Heise veWatts, 2005).

Cinsel İstismar

Partneri istemediği halde fiziksel güç kullanarak cinsel ilişkiye zorlamayı, cinsel ilişki sırasında partnerin bedenine zarar vermeyi, korunmasız cinsel ilişki konusunda baskıcı davranışları ve her türlü cinsel içerikli küfür, hakaret gibi aşağılayıcı söylemleri ifade etmektedir (García-Moreno, Jansen, Ellsberg, Heise veWatts, 2005; WHO, 2014).

Erken Dönem Uyumsuz Şemalar

Genellikle çocukluk ve ergenlik döneminde gelişen, kişinin kendisine ve ilişkilerine yönelik yaşamı boyunca geçerli olacak, anılar, duygular, bilişler ve bedensel duyumları içeren kapsamlı bilişsel örüntüler erken dönem uyumsuz şemalar olarak tanımlanmaktadır (Young, 1990 / 2003).

Toplumsal Cinsiyet

İçinde yaşanan kültürün ve toplumsal yapının, kadın ve erkeğe biyolojik cinsiyeti nedeniyle attığı tutum, davranış, görev ve sorumluluklar olarak tanımlanabilir. Bireyler biyolojik olarak dişi ya da erkek olarak (cinsiyet) dünyaya gelmektedirler; ancak bir kadın ya da erkeğin nerede nasıl davranması gerektiği, ne yapıp ne yapmaması gerektiği, düşünce yapısı, aile yaşamında, iş yaşamında ve toplumsal konularda ne gibi görev ve sorumluluklar alacağı içinde yaşanan kültürün biyolojik cinsiyete attığı değerler çerçevesinde belirlenmektedir. Cinsiyet biyolojik özellikleri ifade ederken; toplumsal cinsiyet kadın ve erkeği toplumun beklentileri doğrultusunda sosyal olarak yapılandırma özelliklerini belirtmektedir. Kadın ve erkekten beklenen rollerin, zamana ve kültüre göre farklılık gösterebildiği, hatta aileden aileye değişebildiği, insanlar tarafından yaratılan ve zaman içinde değiştirilebilen yapılar olduğu belirtilmektedir (Dökmen, 1996, 2004; Vatandaş 2007).

Benliğin Farklılaşması

Bireyin başkalarının etkisi altında kalmadan kendi kararlarını kendisinin alabilmesi ve duyguları ile düşüncelerini birbirinden ayırt edebilmesi anlamına gelmektedir (Bowen, 1985). Önemli aile terapisi kuramcılarında Murray Bowen ailenin bireyin kişilik ve benlik gelişiminde önemli rol oynadığını vurgulamaktadır. Bu nedenle benliğin farklılaşması, kuramın en temel kavramlarından biridir. Benliğin farklılaşması bireyin yetişkin olması ile beraber aileden tamamen kopması değil, aile bağlarını sağlıklı bir biçimde koruyarak kendi değer ve yargılarını, sınırlarını oluşturabilmesi ve güçlü bir benlik oluşturabilmesi anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle ailesi ile olan bağları ve kendi bireyselliği arasında denge kuran bireyin, benliğin farklılaşması sürecini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebildiği söylenebilir.

Affetme

Kiřinin, kendisine adaletsiz ve rahatsız edici tutumlarda bulunduđunu dűřündűđű kabahatli kiřiye karřı olan intikam alma, kin gűtme ve űfke duyma gibi olumsuz duygu, dűřűnce ve eylemlerini, empati yapma, yardım etme, kořulsuzca sevmeye gayret etme gibi duygu, dűřűnce ve eylemlere dűnűřtűrmesidir (Enright, Gassin ve Wu, 1992; Harris ve Thoresen, 2005).

Bölüm 2

Çalışmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, çalışma kapsamında ele alınacak romantik ilişkide algılanan istismar, erken dönem uyumsuz şemalar, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar, affetme ve benliğin farklılaşması kavramları kuramsal temelleri ve ilgili modeller aracılığı ile açıklanmıştır.

Psikodinamik geleneğin mensubu olan birçok kuramcı bireylerin erken etkileşimlerinin kişilik gelişimlerine ve de sonraki sosyal ilişkilerine temel hazırladığını savunmuşlardır (Fairbairn, 1954; Mahler, Pine ve Bergman, 1975; Mitchell ve Greenberg, 1983; Summers, 1994; Winnicott, 1945). Bowlby' e göre erken çocukluk döneminde birincil bakım verenlerle kurulan iletişim örüntüleri, çocuğun zihninde “kendisi” ve bağlanma figürü olan “diğerleri”ne yönelik çeşitli şemaların oluşmasına neden olur. Çocuk, sevgi, güvenlik, beslenme gibi temel ihtiyaçları, bakım veren tarafından zamanında ve nitelikli bir şekilde karşılandığında kendisine ilişkin “değerli ben”; diğerlerine ilişkinse “güvenilir öteki” şemalarını geliştirir ve bu temel şemalar güvenli bağlanma ilişki tarzının temelini oluşturur (Stevenson-Hinde, 2007). Güvenli bağlanma ilişki tarzına sahip bireylerin yetişkinlikte daha sağlıklı ve kaliteli ilişkiler kuracağı ve bu durumun da doğrudan ruhsal sağlıkla ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (LeCroy, 1988). Sümer ve arkadaşlarının (2009) bağlanma tarzları ve çeşitli psikopatolojiler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yürüttükleri çalışmada depresyon, anksiyete bozukluğu ve obsesifkompulsif bozukluk tanısı konan katılımcıların, herhangi bir psikiyatrik tanısı olmayan kontrol grubundaki katılımcılara oranla daha fazla kaygılı ve kaçınmacı bağlanma ilişki tarzına sahip oldukları gösterilmiştir. Bireylerin kaliteli bir yakın ilişki ihtiyacını açıklayan bir başka kuram William Glasser'in Gerçeklik Terapisi'dir. Glasser'e (2005) göre tüm davranışlarımızın altında bir takım temel ihtiyaçlarımız ve bu ihtiyaçları karşılamaya yönelik çabamız yatmaktadır. Gerçeklik Terapisi'nin özünü oluşturan Seçim Kuramı'na göre hayatta kalma, sevgi ve ait olma, güç, özgürlük ve eğlence insanın en temel beş ihtiyacı olarak belirtilmektedir. Mutluluğa ancak bu temel ihtiyaçların yeterince karşılanması koşuluyla ulaşılabilir. En az bir temel ihtiyacın yeterince doyurulmamış olması bireyin kendisini mutsuz hissetmesine

neden olabilmektedir. Türkdoğan ve Duru'nun (2011) üniversite öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada, en yüksek doyumun sevgi ve ait olma ihtiyacından sağlandığı; güç, eğlence ve özgürlük ihtiyaçlarından görece daha düşük doyum sağladıkları; en düşük doyumunsa hayatta kalma ihtiyacından sağlandığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, girdiği yeni sosyal ortama uyum yaşamakta güçlük çeken öğrencilerin, bir takım temel ihtiyaçlarını karşılamakta yetersizlik yaşayabildiği ve depresyon, kaygı, sosyal fobi pek çok ruhsal problemle karşı karşıya kalabildikleri görülmektedir (Özbay, 1997; Üstün ve Bayar, 2015). Türkiye'de yapılan diğer çalışmalara bakıldığında üniversiteli öğrencilerin aile ile ilişkiler (Ercan Esentürk, 1998), romantik ilişkiler ve arkadaşlık ilişkileri (Özgüven, 1992; Erdoğan, Şanlı ve Bekir, 2005), akademik problemler (Erkan ve ark., 2012) ve finansal konularda (Özkan ve Yılmaz, 2010) güçlükler yaşadıkları ortaya konulmuştur (Akt. Şensoy ve ark., 2018). Bu bilgilere paralel olarak, üniversite öğrencilerinin yaşadıkları gelişimsel ve yaşamsal uyum problemlerinin sınıflandırılması ve açıklanması ile ilgili Chickering'in yürüttüğü çalışmalar ve oluşturmuş olduğu modeli (Chickering's Seven Vectors) alanyazında önemli bir yer kaplamaktadır. İlk olarak 1969 yılında yayımlanan kuram, 1993 yılında Chicker ve Reisser'in birlikte yürüttüğü çalışmada revize edilmiştir. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin olumlu gelişimi için "7 kimlik gelişimi vektörü" belirlenmiştir. Bunlar: yetkinlik geliştirme, duyguları yönetme, özerklik geliştirme, olgun kişilerarası ilişkiler kurabilme, kimlik geliştirme, amaç geliştirme, değerler ve etik anlayış geliştirmedir.

Tanımlanan ilk vektör "yetkinlik geliştirme", entelektüel, fiziksel/manuel ve kişilerarası yeterlilikleri ifade etmektedir. Anlama, analiz etme ve sentezleme gibi zihinsel beceriler entelektüel yeterlik; spor, sanat gibi fiziksel etkinliklere ilgi ve katılım fiziksel yeterlik; başkalarıyla iletişim kurabilme ve birlikte iyi çalışabilme ise kişilerarası yeterlik olarak tanımlanmıştır. İkinci vektör "duyguları yönetme", öğrencinin korku, öfke, umutsuzluk, mutluluk gibi pek çok duygusunu tanıyabilmesi ve yönetebilmesi anlamına gelmektedir. Üçüncü vektör "özerklik geliştirme" öğrencinin kendi başına çalışabilmeyi, kendi sorumluluklarını alabilmeyi öğrenmesidir. Duygusal bağımsızlık ve araçsal bağımsızlık elementlerinden oluşmaktadır.

Duygusal bağımsızlık, öğrencinin kendi yararı ve ilgileri yönünde yakın ilişkilerini yeniden düzenleyebilmesi ya da bitirebilmesi anlamına gelmekteyken; araçsal bağımsızlık sorunları kendi başına çözebilmesi yeteneği ile ilgilidir. Özerklik geliştirebilen bir öğrenci kendi bağımsız olma ihtiyacı ve kabul edilme ihtiyacı arasındaki gerilimi başkalarının bağımsızlığına ve özerkliğine saygı göstererek dengeleyebilecektir. Dördüncü vektör “olgun kişilerarası ilişkiler kurabilme” öğrencinin farklı inanç, değer ve geçmişten gelme gibi bireysel farklılıklara tolerans geliştirip, bu farklılıkları kabul ederek diğerleri ile samimi, yakın ve anlamlı ilişkiler kurabilmesidir. Beşinci vektör “kimlik geliştirme” öğrencinin kendi kimliğini oluşturabilmesi ile ilgilidir. Öğrencinin kendisine ilişkin algısı, kendisini ne kadar kabul edip, sevdiği ya da kendisi ile ne kadar çatışma yaşadığına bağlıdır. Bireyin kendisine ilişkin olumsuz bir kimlik algısı; diğerlerinin de onu öyle görmesi ve algılaması anlamına gelecektir. Bu nedenle tüm yönleri ile sağlıklı bir benlik geliştirebilmeyi ifade etmektedir. Altıncı vektör “amaç geliştirme” üniversite öğrencisinin, deneyimleri sayesinde sadece bir iş bulma, geçimini kazanmayı öğrenme, çeşitli beceriler kazanma gibi amaçların ötesinde amaçlar edinmesi anlamına gelmektedir. Ona en çok neyin iyi geldiğini, en çok neyin tatmin edeceğini keşfetmek daha varoluşsal amaçlar edinmek becerisi ile ilgilidir. Yedinci ve son vektör “değerler ve etik anlayış geliştirme” Chickering’in birinci vektörü “yetkinlik geliştirme” ile yakından ilişkilidir. Öğrencinin insani değerleri özümseyebilmesi ve kişiselleştirebilmesi, bunları kendi davranışlarında uygulayabilmesi, kendi inançlarıyla tutarlı olan değerleri bir araya getirip bütünleştirebilmesi ve bireyselleştirmiş olduğu bir etik anlayışın temellerini inşa etmesi yeteneği anlamına gelmektedir. Bu bilgiler ışığında bireyin, yaşamının her evresinde bir ilişki gereksinimi olduğu ve kurulan ilişkilerin niteliğinin, genel fiziksel sağlık ve ruh sağlığı ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. İlişkiler insan iyi oluşunun hayati bileşenleri olmasına karşın, ilişkilerin bireylere rahatsızlık veren ve yaşamlarında strese neden olan zorlayıcı yanları da vardır. Romantik ilişkilerin en zorlayıcı olduğu durumlar istismar koşullarıdır.

Romantik İlişkiler ve İstismar

Bireylerin ruh sağlığı açısından açıklanması ve yordanması kritik önem taşıyan “romantik ilişkilerde istismar” olgusu pek çok çalışmanın konusu olmuştur. Çalışmalara bakıldığında “yakın ilişkilerde istismar”, “romantik ilişki istismarı”, “partner/eş istismarı”, “romantik ilişki şiddeti”, “yakın ilişkilerde partner şiddeti” ve “flört şiddeti” kavramlarının birbirlerinin yerine kullanıldıkları görülmektedir (Avşar Baldan ve Akış, 2017). Romantik ilişki istismarı partneri tacize maruz bırakma, partner üzerinde güç kullanma ve kontrol sağlama gibi zorlayıcı tutum ve davranışları ifade etmektedir (Bugay, 2015). Bir başka tanıma göre tarafların karşılıklı olarak birbirlerine ya da birinin diğerine uyguladığı, bedensel ve ruhsal bütünlüğe derecesi ne olursa olsun zarar veren tutum ve davranışlara romantik ilişki istismarı olarak görülmektedir (Svoly, Ulaş ve Zorbaz, 2014). Merrell (2001) ise romantik ilişki istismarını “duygusal bir beraberlik yaşayan çiftlerin karşılıklı olarak birbirilerine uyguladıkları veya birinin diğerine uyguladığı psikolojik, fiziksel ve cinsel zorlama yoluyla güç ve kontrol sağlama amaçlı davranış ve tutumlar” olarak tanımlamaktadır. Türk Dil Kurumu’nun (2016) tanımına göre istismar sözcüğü “birini sömürme ya da onun iyi niyetini kötüye kullanma” anlamına gelmektedir. Romantik ilişki istismarı ise şimdiki ya da geçmişteki romantik ilişki partnerinin, diğeri üzerinde güç kullanan, onu kontrol etmeye ve yönetmeye dayanan, tacize maruz bırakan tüm zorlayıcı tutum ve davranışları olarak tanımlanmaktadır (Bugay ve Çok, 2015). Sugarman ve Hotsling’in (1989) flört şiddeti kavramına ilişkin yaptıkları en eski tanımlardan biri ise “partnere karşı, acı verici veya yaralayıcı fiziksel veya psikolojik güç ve tehdit kullanımını içeren söz, mimik ve davranışların tümü” şeklindedir.

Romantik ilişkilerde hem kadınlar hem de erkekler istismara maruz kalmaktayken, yapılan çalışmalar daha çok erkeklerin kadınlara karşı istismar edici davranışlarda bulduklarını göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü’nün (2017) yayımladığı rapora göre, kadına yönelik şiddet bir halk sağlığı problemi olmakla birlikte aynı zamanda insan haklarının ciddi anlamda ihlal edilmesidir. Din, dil, ırk, kültür ayırt etmeksizin dünyanın hemen her yerinde kadınlar istismara uğramaktadırlar. Dünya genelinde her üç kadından biri (%35) yaşamı

süresince partneri ya da partneri dışındaki herhangi biri tarafından hem fiziksel hem de cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Romantik ilişkisi olan kadınların ise neredeyse üçte biri (%30) partnerlerinden fiziksel ve cinsel şiddet gördüklerini belirtmektedirler. Küresel olarak değerlendirildiğinde kadın cinayetlerinin %38'inin bir erkek partner tarafından işlendiği görülmektedir. Aynı rapora göre yakın ilişkilerde istismar olgusu Batı Pasifik bölgesinde %24,6; Doğu Pasifik bölgesinde %37; Güneydoğu Asya bölgesinde %37,7; gelir düzeyi yüksek ülkelerde ise %23 oranında görülmektedir.

Dünyanın pek çok bölgesinde bu sıklıkta yaşanan bir olgunun etiolojisini ve risk faktörlerini incelemek, koruyucu ve önleyici sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi açısından kritik önem taşımaktadır. Romantik ilişkide istismara ilişkin risk faktörlerinin bazıları doğrudan bireysel nedenlerle ilişkilirken bazıları ise içinde yaşanan ailevi, toplumsal ve kültürel bağlamın değişkenleriyle ilişkilidir. İstismarın belli bir türü ile özellikle ilişkili olan risk faktörlerini, istismar eden ve istismar edilen olmaya dair belirleyici etmenleri sınıflandıran çalışmalara rastlamak mümkündür. Örneğin kendi kök ailesinde şiddete tanık olmak ya da doğrudan maruz kalmak, çiftler arasındaki iletişim güçlükleri, ilişkiye/evliliğe dair memnuniyetsizlik, erkeklerin kadın partnerlerine yönelik denetleyici tutum ve davranışları romantik ilişkilerde istismar olgusunun tüm boyutları ile ilişkilirken; erkeğin aile yaşamına, kadın/erkek cinsiyet rollerine/haklarına ilişkin algısı, namus, şeref gibi kavramlara yüklediği anlamlar ve cinsel şiddet konusundaki yasal yaptırımların zayıf oluşu, istismarın cinsel boyutuyla daha çok ilişkilidir. Bunlara ek olarak düşük eğitim seviyesi, çocukluk döneminde istismara uğramış olma/tanık olma, alkol kötüye kullanımı hem istismar eden hem de istismara maruz kalan olma ile ilgili risk faktörleri arasında yer almaktayken; antisosyal kişilik bozukluğu, birden fazla partnere sahip olma, partneri/partnerleri tarafından aldatılıyor olabileceğine dair şüphe duyma, şiddeti normalleştirme, erkeğe daha yüksek statü ve yüksek ücretli iş imkânları sunarken kadına daha düşük statü ve düşük ücret sunan toplumsal normlar istismar eden erkek partner için önemli risk faktörleridir (WHO, 2017).

İstismar Türleri

Fiziksel İstismar

Kişinin fiziksel güç kullanarak, karşısındakinin canını acıtmak, onu korkutmak, kontrol altında tutmak amacıyla, bedensel bütünlüğüne ve sağlığına zarar verecek her türlü eylem ve davranışları fiziksel istismar ya da fiziksel şiddet olarak tanımlanır. Bu davranış biçimleri hafif ya da ciddi boyutlarda zarar verici olabilmektedir. İttirme, tekme, tokat ya da yumruk atma, tartaklama, saçını çekme, yakmak, tırnaklamak ısırma, herhangi bir cisim ya da nesne ile vurma sıklıkla görülen fiziksel istismar fiilleri arasında sayılabilirken; bir odaya kapatma, yemek ya da su vermeme gibi daha edilgen fiziksel istismar davranışlarından da bahsedilebilir (Foshee ve diğ., 2007; Özkan, 2017). Fiziksel istismar, bahsedilen bu eylemlerin hemen hepsi maruz kalan kişinin bedeninde çeşitli iz ve tahribatlara yol açtığı için istismarın en gözle görülür ve konuşulan türü arasında yer almaktadır (Ulucak, Gökkulu ve Bilir, 2014).

Duygusal/Psikolojik İstismar

Genellikle maruz kalan tarafın fiziksel olarak zarar görmediği daha çok duygusal ve manevi ihtiyaçlarının karşılanmadığı ya da yok sayıldığı istismar türüdür. Alanyazın incelendiğinde “duygusal” ya da “psikolojik” istismar kavramlarının birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Genellikle kişi, aşağılamak, küçük görmek, sürekli eleştirmek, lakap takmak, başkalarının yanında rencide etmek, küfür etmek, suçlamak, kendinden şüphe etmesine neden olmak, bağırarak gibi sözlü iletişim yolları ile istismar edilir (Türk, Hamzaoğlu ve Yayak, 2020). Ayrıca sevgi, ilgi, ait olma, güvende hissetme, sadakata dayalı bir ilişki içerisinde olma gibi temel ihtiyaçların karşılanmaması da sıklıkla görülen duygusal istismar biçimleri arasında sayılmaktadır (Özkan, 2017). Bunların yanında fiziksel sağlığına ilişkin zarar verici tehditler içeren ifadelerin kullanılması, kıskançlık, kişiyi sosyal çevresinden uzaklaştırma, kısıtlama, kişinin sevdiği eşyalarına zarar verme, onları bozma, atma, kırma gibi davranışlar da psikolojik (duygusal) istismar türü olarak ele alınmaktadır (Cinal, 2018). Fiziksel olarak etkileri görülemezse de duygusal (psikolojik) istismarın, istismarın en sık görülen türü arasında yer almakta ve en az fiziksel istismar kadar yıkıcı etkileri olduğu belirtilmektedir (Cinal, 2018;

Ünsal, 1996). İstismar edilen kişi, benlik saygısını kaybetmekte ve depresyon, kaygı bozukluğu, panik bozukluk, travma sonrası stres bozukluğu gibi çeşitli psikopatolojilere yatkın hale gelmektedir. Bunların yanı sıra yaygın olarak korku, utanç, suçluluk gibi olumsuz duygular yaşantılamasına sebep olmaktadır (Vatandaşlar ve Sümer, 2019).

Cinsel İstismar

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre romantik ilişkilerde yaşanan cinsel istismar kavramı, partneri güç kullanarak (evli olunsa dahi), istemediği her türlü cinsel davranışa zorlama anlamına gelmektedir (WHO, 2017). Cinsel ilişkiye zorlama, korunmasız cinsel ilişkiye zorlama, tecavüz ya da tecavüz teşebbüsünde bulunma, cinsel ilişki sırasında karşısındakinin bedenine zarar verecek acı verici davranışlarda ve kişiye utanç ya da aşağılanma duygusu hissettirecek davranışlarda bulunma, doğum kontrolü, hamile kalma ve kürtaj konularında zorlayıcı tutum ve davranışlarda bulunma cinsel istismar şekilleri arasında yer almaktadır (Aktaş, 2006; Garcia-Morene ve diğ., 2005; Miller ve diğ., 2007; Polat, 2016). Cinsel istismarın, maruz kalan kişiler tarafından en az ifade edilen istismar türü olduğu vurgulanmaktadır. Cinsel istismara maruz kalan kişiler, sahip olunan dini inanç ve değerler, içinde yaşanılan toplumun ahlaki değerleri ve normları, benimsenen toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin esaslar nedeniyle ötekileştirme, damgalanma, aşağılanma gibi durumlarla karşı karşıya kalmaktan çekinmekte ve çoğu zaman cinsel istismara uğradıklarını örtbas etmeyi tercih etmektedirler (Bölükbaşı, 2015).

Ekonomik İstismar

Romantik ilişkilerde ekonomik istismar, finansal kaynakların partneri baskı ya da kontrol altına almak için kötüye kullanılması olarak tanımlanabilir (Taşdemir Avşar, 2015). Alanyazın incelendiğinde genellikle erkek partnerin uyguladığı bir istismar türü olduğu görülmektedir. Kadının çalışmasına izin verilmemesi ya da çalışması konusunda zorlanması, kariyer gelişimine destek olunmaması ya da engellenmesi, elde ettiği mal ve gelirlere el konulması, harcamalarının kısıtlanması ve baskıcı şekilde kontrol edilmesi, ekonomik geliri yoksa bireysel ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerekli paranın verilmemesi ya da verilse bile harcamalarının

kontrol edilmesi ya da yüzüne vurulması gibi durumlar ekonomik istismar olarak tanımlanmaktadır (Davis, 2018; Öztürk, 2011; Sanders, 2015). Tüm bunlar kadının romantik ilişkilerde ve evliliklerde ekonomik olarak bağımsız olamamasına ve istismara maruz kalmasına rağmen ilişkiyi sürdürmek zorunda kalmasına neden olmaktadır (Riger ve Krieglstein, 2000). Türkiye’de üniversite öğrencileri ile yürütülen bir çalışmada kadın öğrencilerin %21,4’ünün partneri tarafından ekonomik istismara uğradığı belirtilmiştir (Dikmen, Özaydın ve Yılmaz, 2018).

Bir İstismar Türü Olarak “Baskıcı Kontrol”

Romantik ilişki şiddetinin bir türü olarak tanımlanan “baskıcı kontrol” kavramı, “yakın terörizmi” ya da “zorlayıcı kontrol” olarak da ifade edilebilmektedir (Johnson, 2008). Şiddetin sistematik bir modelini ifade etmektedir. Bu modelin içerisinde, üzerinde hakimiyet kurarak partneri fiziksel olarak hırpalama, sosyal olarak izole etme ve kısıtlama, tehdit etme gibi şiddetin alt boyutlarını içeren unsurlar yer almaktadır (Pence ve Dasgupta, 2006; Stark, 2009). Özellikle partnerin özgür ve bağımsız olmasını engelleyici davranışları içeren “baskıcı kontrol”, arkadaşlardan, aileden, finansal ve lojistik de olmak üzere diğer sosyal destek sistemlerinden partneri tecrit etmeyi hedefler. Bu tutum ve davranışlara maruz kalan kişi hem kendisi hem de aile üyeleri ve diğer sosyal çevresindeki kişilerin güvenliklerini sağlamak ihtiyacı ile ilişki içerisinde sıkışıp kalır (Kelly ve Johnson, 2008; Pence ve Paymar, 1993; Stark, 2009). Pek çok araştırmacı baskıcı kontrol davranışlarının, fiziksel şiddetin eşlik edip etmemesine ya da şiddetin bir öncüsü olup olmamasına bakılmaksızın ciddi anlamda zarar verici davranışlar olduğunu ifade etmektedir (Dobash ve Dobash, 2015; Monckton-Smith ve diğ., 2014; Myhill, 2015).

Romantik İlişki İstismarında Risk Faktörleri

Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ülkeleri de dahil olmak üzere tüm dünya ülkelerinde partner şiddeti ve istismarı yaygın bir toplumsal sorun haline gelmiştir. ABD’de her üç kadından birinin (%35,6), her dört erkekte ise birinin (%28,5) partnerleri tarafından fiziksel

şiddet, taciz ya da tecavüze maruz kaldığı bildirilmiştir (Black ve diğ., 2001). Çiftler arasında ayaktan tedavi başvurularının %36 ile %58 aralığında değişen kısmı bir erkeğin kadına fiziksel şiddet uyguladığı; %37 ile %57 aralığında değişen kısmının ise bir kadının erkeğe fiziksel şiddet uyguladığı vakalardan oluştuğu ve yalnızca partner şiddetinin yaşamboyu maliyetinin Amerika Birleşik Devletleri'nde 3,6 trilyon olduğu rapor edilmiştir (Center for Disease Control 2018). Partner şiddeti ile ilgili sayısal verilerin, gerçekte yaşanan vaka sayısından çok daha azı olduğu düşünülmektedir. Sağlık kuruluşlarına fiziksel yaralanma ile gelenlerin azımsanamayacak bir kısmı aslında partneri tarafından fiziksel şiddete uğramış kişilerden oluşmakta ya da önemli bedensel yaralanmaları olmasına karşın sağlık kuruluşuna hiç başvuru yapmamaktadırlar (Kivela ve diğ., 2018; Matteoli ve diğ., 2016). Bu veriler dikkate alındığında sanıldığı aksine partner şiddetinin sadece erkekler tarafından değil kadınlar tarafından da uygulandığı ve şiddetin git gide önemli bir toplumsal problem haline geldiği görülmektedir.

Romantik ilişkilerde istismar konusu ile ilgili çalışmalar incelendiğinde hem istismarın uygulayıcısı olan taraf hem de istismara maruz kalan taraf açısından bazı psikolojik ve kültürel/çevresel nedenlerin ortak olduğu görülmektedir. Bu ortaklıklar ve benzerlikler istismar olgusu için risk faktörlerini oluşturmakta ve aslında kavramın etiolojisinin incelenmesinde yol gösterici olmaktadır. Psikolojik açıdan sağlık sorunlarının olması, alkol ve madde kötüye kullanımı, dürtüsel ve riskli cinsel birliktelikler, erken çocukluk döneminde doğrudan ya da dolaylı olarak şiddet ya da istismara maruz kalma, bir takım antisosyal kişilik örüntülerinin olması, sosyal ilişki kurma becerisi ve stresle başa çıkma kaynaklarının yetersiz olması, düşük benlik saygısı gibi bireyin kendisine ilişkin bir takım etmenlerin istismarı uygulama ya da istismara maruz kalma açısından önemli olduğu belirtilmiştir (Aguilar ve Nightingale, 1994; Cascardi ve O'Leary, 1992; CDC; 2017; Jackson, 1999; Lewis ve Fremouw, 2001; Walton-Moss ve diğ., 2005).

Aile, bir bireyin kişilik gelişimi ve ahlaki değerleri kazanma sürecinde en önemli unsurların başında gelir. Anne babanın birbirleri ile olan iletişimi ve çocuklarına karşı ebeveyn

olarak sergiledikleri tutumları, çocuğun yetişkinlikte ruhsal açıdan ne derece sağlıklı olacağını ve hangi nitelikte sosyal/romantik ilişkiler kuracağını büyük ölçüde etkilemektedir. Çok otoriter ya da çok fazla izin verici çocuk yetiştirme tarzının yetişkinlik ilişkilerinde daha fazla istismara uğrama ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Anne babanın kontrol edici ve denetleyici tutumları arttıkça, yetişkinlikte romantik ilişkilerde istismara maruz kalmanın da arttığı; anne babanın kabul edici ve çocuklarının ihtiyaçlarına ilgi gösteren tutumları arttıkça ise yetişkinlik romantik ilişkilerinde istismara maruz kalmanın azaldığı gösterilmiştir (Alikışıfoğlu, 2008). Bunlara ek olarak olumsuz ebeveyn tutumlarının, bireyin yalnızca yetişkin ilişkilerinde değil, çocukluk döneminde de istismara maruz kalmalarına neden olduğu, özellikle okul ortamında akran ilişkilerinde zorbalığa uğradıkları ve bu zorbalığı daha kabul edilebilir karşıladıkları görülmüştür (Karabacak ve Kodan Çetinkaya, 2015; Şirvanlı Özen, 2006). Bu bilgiler ışığında çocukluk döneminde olumsuz anne baba tutumuna maruz kalmanın ileride kırılabilir bir kendilik algısına ve şiddeti mazur görmeye yol açtığı söylenebilir. Araştırmamızın bağımsız değişkenlerinden biri olan bilişsel şemaların erken dönem çocukluk yaşantıları ve ebeveyn tutumları ile ilişkili olduğunu daha önce belirtmiştik. Araştırmanın “Bilişsel Şemalar” alt başlığında detaylı olarak bahsedilecek olan “Diğeri Yönelimlilik” şema alanındaki alt şemalardan biri “boyun eğicilik” şeması olarak adlandırılmaktadır. Bu şemaya sahip olmak kısaca, kontrolü tamamen başkalarına bırakmak, terk edilmemek ve zarar görmemek için diğerinin yıkıcı davranışlarını kabul etmek demektir. Üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmalarda, aile içi çatışmalara sıklıkla maruz kalan ve aileleri tarafından yeterince desteklenmeyen çocukların daha fazla boyun eğici oldukları (Yıldırım, 2004); yaşadıkları bu olumsuz yaşantılara ilişkin kaçınma, çaresiz hissetme, çabuk ya da yıkıcı tepkiler verme gibi otomatik davranış kalıpları oluşturdukları ve bu olumsuz yaşantılar yoluyla oluşan bilişsel şemaların da etkisi ile yetişkinlik yaşamındaki ilişkilerde istismara uğrama olasılıklarının arttığı belirtilmiştir (Burgess, Hartman ve Clements, 1995).

Çocukluk döneminde fiziksel ya da cinsel istismara uğramış olmanın, yetişkinlik döneminde romantik ilişkilerde istismar edilme açısından risk faktörü olduğu pek çok

çalışmada rapor edilmektedir (Astin ve diğ., 1993; Gelles, 1976; Snyder ve Fruchtmann, 1981). Çocukluğunda istismara uğramış kadınların özellikle 18-24 yaş aralığında yetişkin partner ilişkilerinde istismara uğrama olasılıklarının yüksek olduğu belirtilmektedir (Black ve diğ., 2011; Walton-Moss, Manganello, Frye ve Campbell, 2005).

Romantik ilişkilerde özellikle fiziksel istismar için nelerin risk faktörü olduğunun araştırıldığı yakın tarihli çalışmalarda ilişkide sözel çatışmaların, fiziksel şiddeti yordamada en önemli etmenlerden biri olduğu (Kaufman-Parks ve diğ., 2017); bunun yanında kıskançlık, taraflardan birinin diğeri aldatmış olması, ilişkide baskıcı ve kontrolcü tutumun olması, uygunsuz ve saygısızca iletişim tarzının da fiziksel şiddet için önemli belirleyiciler olduğu vurgulanmaktadır. Çiftler arasındaki güven ve bağlılığın ise fiziksel istismar için koruyucu faktör olduğu belirtilmektedir (Goussinsky ve diğ., 2017; Johnson ve diğ., 2015).

Kadınlar için istismara maruz kalmanın bir diğeri belirleyicisi olarak düşük sosyoekonomik seviyeden geliyor olma olduğuna dikkat çekilmektedir. Düşük eğitim seviyesi (Breiding ve diğ., 2008; Thompson ve diğ., 2006) ve düşük ekonomik gelir seviyesinin (Breiding ve diğ., 2008; Vest ve diğ., 2002) kadınların daha fazla istismara maruz kalmasına neden olduğu belirtilmiştir. Hiç evlenmemiş olmak, evlenmiş boşanmış olmak ya da ayrılmış olmak, yalnız ya da çocuğu ile yaşıyor olmak ve hatta hamile olmanın bile kadınlar için istismara uğrama konusunda risk faktörü oluşturduğu gösterilmiştir (Catalano, 2012; Silverman ve diğ., 2006).

Çevresel ve sosyolojik risk etmenleri arasında sayılabilecek toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel tipik yargılar ve tutumlar da ilişki istismarı açısından önemli rol oynamaktadır. Kadın ve erkek cinsiyet rolü için kültürün belirlediği sosyal normlar ne kadar keskin ve ayrıştırıcı ise, kadın olmak erkek olmaktan ne kadar aşağı görülüyor ise, kadın olarak istismar edilmenin daha kabullenici karşılanması ve erkeğin romantik ilişkilerde kadını istismar etmeyi kendine hak görmesi durumu ortaya çıkmaktadır (Akın ve Demirel, 2003; WHO, 2017). Bir başka çalışmada eşitlikçi cinsiyet rolü anlayışının olduğu ailelerde aile içi şiddetin çok daha az gözlemlendiği, aile içi şiddete maruz kalan kadınlarınsa benlik saygısı düzeylerinin düştüğü ve

partnerine daha da bağımlı hale geldikleri; bunlara ek olarak şiddete karşı kadın güçlendirme ve bilgilendirme programlarının aile içi şiddeti azaltma konusunda etkili olduğu gösterilmiştir (Kim ve diğ., 2007).

Dekel ve Andipatin'in (2016) toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadına ve erkeğe atfedilen keskin rollerin olduğu Güney Afrika'da yapmış oldukları çalışmada oldukça çarpıcı bulgular elde edilmiştir. Yaşları 23 ile 50 arasında değişen ve romantik ilişkilerinde partneri tarafından şiddete uğramış kadınlarla açık uçlu sorular kullanılarak görüşmeler yürütülmüştür. Kadınların hemen hepsi istismar eden erkek partnerlerini affetme nedenlerini *dini söylemlere* dayandırarak açıklamış ve dini inançları gereği eşlerine karşı her zaman affedici olmaları gerektiğine inandıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle evliliğin dini ve kutsal düzenlemelere dayandığını ve bu sebeple "sorumlu bir eş" olarak, kocalarını gözetmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Bu çalışma sonucu ile tutarlı olarak Kumter ve Sezgin'in (2018) Türkiye'deki dindarlık düzeyi ve evlilikte şiddeti kabul etme eğilimi arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmada: dindarlık düzeyi ile şiddeti kabul etme eğilimi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, üstelik bu anlamlı ilişkinin eğitim düzeyi, gelir düzeyi, yaş, sahip olunan çocuk sayısı gibi diğer demografik değişkenlerden bağımsız olduğu ortaya konulmuştur. Aynı çalışmada bunlara ek olarak olumlu dini başa çıkma düzeyi ile evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddeti kabul etme düzeyleri arasında da pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir.

Kadın erkek rollerine "kadın pasif, teslimiyetçi ve özverili olan; erkek ise evde otorite pozisyonunda, diğerlerini kontrol eden ve baskı altına alma konusunda hakkı olan" şeklinde cinsiyetçi atıflar yapan toplumlarda olduğu gibi (Bonzaier, 2008; Jackson, 2001; Towns ve Adams, 2000). Dekel ve Andipatin'in (2016) çalışmasına katılan kadınlar da "*eşlerinin kendisini ve aileyi korumakla yükümlü olduklarını, şiddetin bunun bir yolu olduğunu*" ifade etmişlerdir. Güney Afrika gibi toplulukçu kültürlerde patriyarkal (ataerkil) aile yapısı, heteroseksüel, bireyselci kültürlerde normal ve sağlıklı karşılanan tek ebeveynli ailelerin aksine, her iki ebeveyninde (çocuğun refahı ve gelişimi için özellikle baba figürü mutlaka olmalıdır) olması gerektiği şeklinde tanımlanmaktadır (Hetherington ve Stanley Hagan, 1999). Bu yapının gerekliliğine inanan kadınlar "*bir anne olarak çocuklarına her anlamda yetemeyeceklerini*" ya

da “*çocuklarını babasız büyötmek istemediklerini, onlar için en iyisini istediklerini*” ifade etmişlerdir. Halbuki bu inancın aksine, sürekli çatışmaların yaşandığı, anne ve babanın birbirine fiziksel ya da sözlü olarak şiddet gösterdiği evliliklerin çocuklar için daha yıkıcı olduğu, çeşitli davranış problemlerine ve psikopatolojilere yol açtığı; sağlıklı boşanma gerçekleştirebilmiş ebeveynlerin çocukların ruhsal sağlıklarının, çatışmalı aile ortamında büyüyen çocuklardan daha iyi olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Eisikovits ve Winstok, 2002). Benzer şekilde “kadınlığa” dair cinsiyetçi söylemlerin “*iyi eş olma*” ya (good wife) yaptığı vurgu, “*Eşim bana şiddet gösterse de onu sevmeye devam etmeliyim, çocuklarım için güçlü olmalı ve katlanmalıyım.*” şeklinde istismarın ve şiddetin rasyonelize edilmesine, içselleştirilmesine neden olmaktadır. Şiddet ve istismara ilişkin geliştirilen bir diğer işlevsiz savunma mekanizmasının ise “*Onu değiştirebilirim*” algısı olduğu belirtilmiştir. Şiddete uğrayan birçok kadın eşinin değişeceğine ve sonraki dönemlerde yeniden şiddet uygulamayacağına inanmaktadır. Bunların yanı sıra *istismar uygulayıcısı eşin ambivalent davranışları (dual masculine identities)* da kadınların maruz kaldıkları olumsuz deneyimleri “şiddet” olarak algılamalarının önüne geçmektedir. Örneğin çalışmaya katılan kadınlardan biri “... kesme bıçağını aldı ve beni kesmeye başladı, ben de doktora gitmedim. Eşim bana doktorluk yaptı. Beni aldı ve banyoya götürdü elimi yıkadı, sardı... Beni önemseydiğini ve çok sevdiğini düşündüm...” cümleleri ile yaşadığı kafa karışıklığını ifade etmiştir. Önce bir canavar sonrasında ise centilmen bir prens gibi davranan şiddet uygulayıcısı, manipülatif davranışları ile kadının ne yaşadığına dair anlamlandırma yetisini kullanamamasına ve kendisini bu şiddet döngüsüne mahkûm etmesine neden olmaktadır (Boonzaier ve Dela Rey, 2003). “*Aşk her şeyi yenebilir!*” *peri masalı yanılsamaları*ve kendi yaşadıklarını diğer kadın arkadaşlarının yaşadıkları ile kıyaslayıp, *durumu minimize etme* de şiddet döngüsüne kendini hapsetme nedenleri arasında gösterilmektedir. Çalışmaya katılan bir kadın, şiddete uğramış bir başka arkadaşından bahsederken “... Onun gerçekten berbat bir hayatı vardı. Burada hiç kimsesi, tek bir akrabası bile yok... gerçekten çok zor durumdaydı...” diyerek ailesi ile aynı kasabada oturmanın avantajına odaklanarak kendi maruz kaldığı şiddeti yok saymaktadır. Kadınların bir diğer şiddeti makul görme yanılsaması ise “*Şiddete neden olan şey, eşimin alkol ya da madde*

etkisi altında olması” şeklindeki düşünceleridir. Oysaki alkol ya da madde kullanımı şiddet gösterme olasılığını sadece artırır; fakat şiddetin temeli olamaz (Aretakis, 2008; Sonis ve Langer, 2008; Weizmann-Henelius ve diğ., 2012; Who, 2012). “*Bir kadının değerli olmak için bir erkeğe ihtiyacı vardır.*” şeklindeki çekirdek inançlar da şiddete boyun eğmeyi beraberinde getiren etmenler arasında gösterilmektedir. Bu düşünce biçimi hem ekonomik olarak bir erkek himayesi altında olunmadığında hayatını nasıl idame ettireceğini bilememe hem de manevi anlamda kendisini değersiz ve yetersiz hissetme anlamına gelmektedir (Wood, 2001). Bu kaygılar genellikle “Eğer onu kaybedersem her şeyimi kaybederim! Ekonomik olarak mahvolurum. Ne yaparım? Nereye giderim? Kim bana yardım eder, kim beni destekler ki?” gibi felaketleştirme senaryolarına, dolayısıyla şiddet döngüsünün içinde kaybolmaya neden olmaktadır. Şiddeti mazur görme konusundaki en büyük tehlikelerden biri de “*Ben bunları haklıyorum.*” algısıdır (Smith ve Randall, 2007). Şiddete maruz kalan kadınlar, geçmişte yaşadıkları şiddet deneyimine ilişkin yapılan görüşmelerde, hep kendilerini suçladıklarını, eşlerinin de olanlardan ötürü onları suçlu bulduklarını, eğer eşlerinin söylediklerini daha fazla dinleselerdi ve uygulasalardı bunların yaşanmayacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Aynı çalışmada altı çizilen diğer bir konu “*Mükemmel olan aşk, sahiplenici aştır.*” ve “*Seven erkek kıskanır.*” şeklindeki hastalıklı kabullerdir (Towns ve Adams, 2000). Bu kabuller kadınların, şiddeti “Beni çok sevdiği için böyle yapıyor.”, “Beni herkesten ve her şeyden kıskandığı için böyle davranıyor.” şeklinde rasyonelize etmelerine neden olmaktadır. Buna karşın kadın şiddete aktif olarak direnç gösterip, ilişkiyi bitirme kararı aldığı anda; istismar uygulayıcısı eş daha da saldırgan hale gelmekte ve sıklıkla “kadın cinayeti” olguları ortaya çıkmaktadır (Hyden, 2005). Doğal olarak bu riskleri kadınlar da ön görmekte ve şiddet konusunda eylemsiz kalmaya devam etmektedirler. Aynı çalışmada eşleri tarafından istismar edilmeyi kabul etmeyen ve aktif olarak başa çıkmaya çalışan kadınların da benzer özellikleri ve inanışları olduğu ortaya konmuştur. “Kadın” olmaya dair cinsiyetçi söylemlere ve geleneksel dini anlayışa karşı olma, istismara boyun eğmemenin en önemli belirleyicileri olarak vurgulanmıştır (Boonzaier ve De La Rey, 2004).

İstismar uygulayıcısı için çeşitli yetersizlikleri ve engelleri olan kadınların daha savunmasız olarak algılandığı ve daha kolay av olarak görüldüğüne dikkat çeken çalışmalara rastlanmaktadır. Görme ve işitme engellerinin, zihinsel engellilerin, hareket kısıtlılığı olanların şiddete maruz kalma açısından yüksek risk grubunda oldukları belirtilmiştir (Cerulli ve diğ., 2012). Amerika Birleşik Devletleri'nde romantik ilişkilerde partner şiddetine ilişkin bilgilendirme ve araştırmalar yapan oluşumun (National Intimate Partner and Sexual Violence Survey, 2010) raporlarına göre Çok Kültürlü Hispanik Kadınlar, Amerikan Kızılderili Kadınlar, Yerli Alaskalı Kadınlar ve Siyahi Kadınlar gibi bazı etnik grupta olanlar ilişki istismarı için daha yüksek risk grubundadırlar (Black ve diğ., 2011)

Romantik İlişki İstismarında İstismar Uygulayıcısının ve İstismara Maruz Kalanın Özelliklerine İlişkin Çalışmalar

Alanyazın incelendiğinde hem istismarın uygulayıcısı olma hem de istismara maruz kalma açısından bazı kişilik özellikleri ve geçmiş deneyimlerin istismar açısından yordayıcı olduğu görülmektedir.

İstismara uğramış kadınların hangi psikososyal ya da kültürel nedenlerle “kurban” haline geldikleri ve istismara neden boyun eğdikleri sosyal bilimcilerin konuya ilişkin başlıca soruları arasında yıllardır yer almış ve almaya da devam etmektedir. Snyder ve Fruchtmann (1981), aile içi istismara ve şiddete uğrayan kadınların birçoğunun hayattan uzaklaştıklarını, bu durumdan ve ortamdaki kurtulmak istediklerini her fırsatta belirtmelerine rağmen aktif olarak bir şey yapmadıklarını ve hayatlarına devam ettiklerini belirtmişlerdir. Peki buna neden olan faktörler nelerdir?

Şiddet gören ve istismar edilen kadınların kişilik özelliklerini ya da ne gibi psikopatolojileri olduğunu açıklamaya yönelik eski çalışmalar incelendiğinde DSM (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) tanı kriterlerinin ölçüt olarak alındığı, özellikle Eksen-I bozuklukları ile ilişkilendirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Değerlendirilen bu çalışmalar istismar edilmiş kadınların en düşük %33 en yüksek %81 oranında Travma Sonrası Stres Bozukluğu tanısına sahip olduğunu rapor etmektedir (Astin ve diğ., 1993; Cascardi ve

diğ., 1995; Gleason, 1993; Kemp ve diğ., 1995). Travma sonrası stres bozukluğunun, istismara uğramış kadınların karakterlerinde birtakım değişikliklere yol açtığı ve tedavi edilmediği sürece başka kronik psikiyatrik bozuklukların da tetikleyicisi olduğu belirtilmiştir (Dutton, 1988; Norden ve diğ., 1995; Van der Kolk, 1987).

Delgadillo-Aleman ve arkadaşları (2019) çocukluk döneminde şiddete maruz kalmış olmanın, düşük benlik saygısının, maçoluğu benimsemenin ve düşük öz düzenleme becerilerinin erkeklerde şiddet uygulama nedenleri arasında olduğunu; kadını kontrol etme ve bastırma ihtiyacının ise şiddet uygulamak için motive edici nedenler olduğunu belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak cinsel anlamda istismar edici davranışlarda bulunan erkeklerin, flört etme ve cinsellik konusunda düşük bilgi ve beceri düzeyine sahip oldukları, sosyal anksiyetelerinin yüksek oluşu nedeniyle sosyal izolasyon seviyelerinin yüksek olduğu belirtilmiştir (Erden ve Akman, 2001). Çocukluk döneminde istismara maruz kalmış olmanın romantik ilişkilerde istismar olgusu için risk faktörü olduğu belirtilmişti. Bu bilgilerle tutarlı olarak, çocukluk döneminde istismara ve kötüye kullanıma maruz kalmış olmanın aynı zamanda hem istismara maruz kalanın hem de istismar uygulayıcısının bireysel özellikleri arasında sayılabileceği söylenebilir. Başka bir ifade ile romantik ilişkilerde istismara maruz kalan kişiler de istismarın uygulayıcısı olan kişiler de, çocukluk döneminde daha önce istismar edilmiş kişilerdir çoğu zaman (Costa ve diğ., 2015; Ruddle ve diğ., 2017; Widom ve diğ., 2014). Widom ve arkadaşlarına göre (2014) çocukluk dönemi istismarı, romantik ilişkilerde özellikle fiziksel yaralama (fiziksel istismar) ile ilişkilidir.

Uluocak ve Gökulu (2014) romantik ilişkide istismar edici erkek partnerin ve istismara maruz kalan kadın partnerin profillerine ilişkin şunları vurgulamışlardır: diğer romantik ilişki istismarı alanyazın bilgileri ile tutarlı olarak; kadın partnerini istismar eden erkeklerin çocuklukta aile içi şiddete, fiziksel şiddet içeren cezalandırma biçimlerine maruz kalmış olduklarını, şiddetin çatışma çözme aracı olarak kullanıldığı ve erkeğin şiddet uygulamasını hoş gören, toplumsal cinsiyet rollerinin baskın olduğu kültürlerde yetişmiş olduklarını vurgulamışlardır. Aynı çalışmada erkek partneri tarafından istismar edilen kadınların ise

annelerinin fiziksel, duygusal ve cinsel şiddete uğradığına şahit olmak gibi şiddetin çeşitli türlerine dolaylı olarak maruz kalmış oldukları, şiddeti kabul etmeyi normalleştiren toplumsal cinsiyet rollerinin benimsendiği kültürlerde yetiştikleri, sosyal destek imkânlarının zayıf olduğu belirtilmiştir. Bunlara ek olarak genç olmanın, yüksek eğitim düzeyi ve ekonomik özgürlüğe sahip olmanın kadınlar açısından partneri tarafından istismar edilme riskini azalttığı vurgulanmıştır.

İlişkilerde şiddet olgusu için bireysel risk faktörleri arasında yer alan önemli unsurlardan biride “kıskançlık” duygusudur. Bu duygu, taraflardan birinde ya da her ikisinde de diğeri ile olan ilişkinin risk altında olduğu düşüncesi ile oluşmaktadır. Kıskançlık duygusu temelde güçsüz ya da yetersiz olma duygusu ile ilişkilendirilirken; diğeri üzerinde baskı kurma, onun hayatını tamamıyla kontrol etme ve şiddet uygulama gereksinimleri ile sonuçlanmaktadır. (Hyman, 1999; O’Keefe ve Teister, 1998; Timothy, Peggy ve Jonathan, 2005). “İstismar Türleri” başlığının “Baskıcı Kontrol” (coercive control) alt başlığında bu duruma ilişkin daha detaylı açıklama yapılmıştır.

Romantik İlişki İstismarının Sonuçlarına İlişkin Çalışmalar

İnsanın doğası gereği romantik ilişkilerin hem önemli bir gelişimsel görev hem de ihtiyaç olduğu daha önce vurgulanmıştı. Karşılıklı iletişim ve paylaşım içerisinde olma, zamanının çoğunu partneri ile birlikte geçirme, herhangi bir güçlkle karşılaşıldığında ondan destek bekleme ve yardım alma gibi unsurlar, romantik ilişkinin bireye sunacağı olanaklar arasında sayılabilir. Sağlıklı bir ilişki aslında bireye önemli bir konfor alanı da sağlamaktadır. Bu nedenle ilişkinin, bireyin psikososyal ve kişisel gelişimine katkıda bulunmak yerine; istedik şekilde gitmemesi ve zarar verici hale gelmesi aynı zamanda istismar edici hale gelmesi anlamını ifade etmektedir. Romantik ilişkilerde istismar yaralanma, kronik gastrointestinal ve kardiyolojik hastalıklar hatta ölüm gibi fiziksel zararlarla sonuçlanırken; alkol ve madde kötüye kullanımı, çok sayıda cinsel partner ile korunmasız ilişkiye girme, erken yaşta (15 yaş altı) cinsel ilişki deneyimi yaşama, travma sonrası stres bozukluğu, kaygı bozukluğu, depresyon, intihar

düşünceleri ve girişimi, özgüven eksikliği, yeme bozuklukları gibi psikolojik problemlere de yol açmaktadır (Silverman ve diğ., 2001; Keastle ve Halpern, 2005).

Hem istismarın uygulayıcısı olan hem de istismara maruz kalan kadın ve erkeklerde depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu, antisosyal kişilik ve sınırda kişilik bozukluğu (borderline) gibi ruhsal hastalıkların görüldüğü rapor edilmiştir (Spencer ve diğ., 2019). Çiftler üzerinde yapılan bir başka çalışmada partner şiddeti öyküsü olanların olmayanlara göre 2,4 ile 3 kat arasında daha fazla depresif semptom gösterdiği belirtilmiştir (Renner ve diğ., 2014).

Benzer şekilde Gleason (1993) DSM-3 tanı kriterleri el kitabından yararlanarak oluşturulan 263 maddelik görüşme formunu (Diagnostic Interview Schedule) (Robins ve diğ., 1981) kullanarak istismara uğramış kadınlarla görüşmeler yürütmüş ve bunun sonucunda major depresyon (%81), fobi (%63), travma sonrası stres bozukluğu (%31), genel kaygı bozukluğu (%47), panik bozukluk (%13) gibi psikopatolojilere sahip olduklarını bildirmiştir.

Birden çok kez istismar edici ilişki yaşamış, yalnızca tek bir ilişkisinde istismar yaşamış ve ilişkisinde hiç istismar deneyimi olmayan kadınların DSM-4 kriterlerine göre karşılaştırıldığı bir çalışmada, birden çok kez istismar edici ilişki yaşamış kadınların diğer iki gruptaki kadınlara göre daha şüpheli, bağımlı ve kendine zarar verici davranış örüntülerine sahip oldukları; travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon düzeylerinin ise yalnızca bir ilişkisinde istismar deneyimi yaşamış kadınlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Bunlara ek olarak yalnızca bir ilişkisinde istismar edilmiş kadınların ve hiç edilmemiş olan kadınların patoloji düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı belirtilmiştir (Coolidge ve Anderson, 2002).

Gellen ve arkadaşlarının (1984) kişilik özellikleri ve çeşitli psikopatolojileri ölçmede kullanılan Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri'ni (MMPI) (Hathaway ve McKinley, 1943) araç olarak kullandıkları çalışmada istismara uğramış ve uğramamış olan kadınların alt ölçek testlerini karşılaştırmış, istismara uğramış olan kadınların histeri, depresyon ve psikopatik sapma alt ölçek puanlarının uğramayanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu

görmüşlerdir. Benzer şekilde Rhodes (1992) bir takım antisosyal kişilik özelliklerini ölçmeye yarayan psikopatik sapma alt ölçeği puanlarının istismara uğramış kadınlarda daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Khan ve arkadaşları (1993) ise aile içi şiddet sebebi ile sığınma evinde kalan kadınlarla MMPI uygulayarak yürüttükleri çalışmada, istismara uğramış kadınların düşük özgüven, sorunlarla başa çıkmada yetersizlik, öfke kontrol edememe ve düşük muhakeme becerisi gibi problemler yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Romantik ilişkilerde şiddet ya da istismara uğramanın yalnızca DSM Tanı Kriterleri El Kitabı'ndaki Eksen-I bozuklukları (depresyon, kaygı bozukluğu, panik bozukluk, travma sonrası stres bozukluğu, obsesif kompulsif bozukluk vb psikiyatrik bozukluklar) ile değil; Eksen-II de yer olan kişilik bozuklukları ile de sonuçlandığı ortaya konulmuştur (Cogan ve Porcerelli, 1996; Faulkner, 1991). Back ve arkadaşları (1982) istismara uğramış kadınların %83'ünün sınırda kişilik (borderline), pasif agresif kişilik ve bağımlı kişilik bozukluğu gibi tanı kriterlerini karşıladıklarını; buna karşın istismara uğramamış kadınlarınsa yalnızca %45'inin herhangi bir kişilik bozukluğu tanı kriterlerini karşıladıklarını ortaya koymuşlardır.

Romantik İlişkilerde İstismarı Açıklayan Modeller ve Kuramlar

Romantik ilişkilerde istismar ve şiddet konusu gün geçtikçe yaygınlaşmış ve hem dünya da hem de Türkiye'de önemli bir problem haline gelmiştir. Romantik ilişkilerde şiddet olgusunu derinlemesine anlamak ve çözümünde yetkin hale gelmek için, konuya açıklamalar getiren kuram ve teorilere aşağıda kısaca yer verilmiştir.

Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuramın öncüsü Freud'a göre insan davranışının kökeninde iki temel içgüdü yatmaktadır. Bunlar yaşam içgüdü (eros) ve ölüm (thanatos) içgüdüdür. Kuram, ölüm içgüdü (eros) insanın yaşamının varoluşu öncesine dönme eğiliminde olduğu şeklinde açıklamaktadır. Saldırganlığın bir diğer sebebi ise kişinin engellenme karşısında yaşadığı hayal kırıklığı ve narsistik yaralanmadır. Buna karşın yaşam içgüdüleri ise ölüm içgüdülerinin karşısında yer alarak bir çatışmaya yol açmakta ve bireyin ruhsal bunaltılar yaşamasına neden

olmaktadır. Ölüm içgüdüsünün bir alt boyutu olan saldırganlık ise bu içsel çatışmanın dışavurumu olarak kişinin davranışlarına yansımaktadır. Psikanalitik kuram çerçevesinde yapılan diğer açıklamalara bakıldığında; bebeklik döneminde geliştirilen “istediğim her şeyi yapabilme gücüne ve özgürlüğüne sahibim” şeklindeki “*tümgüçlülük*” algısı (omnipotent), olması gerektiği gibi sağlıklı “optimal kırılmalar” ile yerini “yapabilecekleri ve gücü sınırlı bir canlıyım.” algısına bırakmazsa kişi yapamadıkları karşısında yoğun öfke yaşamakta ve salgınca davranışlarda bulunabilmektedir (Winnicott, 1991). Klein’a göre bu saldırganlık içgüdüğü bazen kişinin kendi özüne dönebilmekte ve intihar, kendi kendini yaralama (self-mutilasyon) gibi mazoşist davranışlara dönüşebilmekte iken; bazen de kişi öfkesini bir nesne ögesi haline getirdiği diğerine karşı saldırganca davranışlarda bulunarak, sadistik yollardan ifade etmektedir (Parlak, 2019).

Psikanalitik kuramın romantik ilişkilerde istismar yaşantılarına getirdiği bir diğer açıklama Freud’un Psikoseksüel Gelişim Kuramı’nda yer alan “ödipal dönem”e ilişkindir. Bu dönemde yaşanmış çözümlenmemiş çatışmaların ileride hem kadınların hem de erkeklerin kendilerini mutsuz eden partnerlerle yaşadıkları ilişkileri sürdürmelerine neden olduğu belirtilmektedir (Juke, 2010; Özgülük ve Öztemür, 2017). Özellikle erkek çocuklarının anneleri ile olan güvensiz, tutarsız ilişkilerinin kadınlara yönelik düşmanca tutumlara yol açtığı ve bunun da yetişkinlik ilişkilerinde maskülen tavırlarla birlikte kadını istismar eden davranışlara dönüştüğü ifade edilmektedir. Kernberg’e (1995) göre bu durumun nedeni “genital dönem” öncesinde anneye karşı hissedilen bastırılmış düşmanlık ve suçluluk duygularının ilerleyen dönemde romantik ilişki içerisinde olunan kadın partnere yansıtılmasıdır. Erkek tarafından kadına uygulanan şiddetin bir diğer açıklaması ise Jung’un (1973) “arketip” kavramı ile açıklanabilir. Jung’a göre her erkeğin içinde bir dişil ruh yani kadın imgesi (anima) varken; her kadının içerisinde ise bir eril ruh yani erkek imgesi (animus) olduğunu öne sürmektedir. Anima ve animuslar kolektif bir bilinçdışının ürünü olduğu kadar aynı zamanda erkekte annesinin, kadında ise babasının yansımalarından da beslenmektedir. Toplumsal cinsiyet baskısı ya da homofobik nedenlerle kendindeki kadını yanları fark eden ve bunları baskılamaya çalışan

erkek, kadına karşı düşmanca duygular içerisine girebilmekte ve bu durum kadını istismar edici davranışlar sergilemesine neden olabilmektedir.

Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura (1977) tarafından geliştirilen Sosyal Öğrenme Kuramı, insanların sosyal varlıklar olduğu, kişiler arası ilişkilere dair davranış biçimlerinin ve tutumların, birbirini gözlem yolu ile öğrenildiği temellerine dayanmaktadır. Bir başka deyişle şiddet, çok küçük yaşlarda, birinci derecede etkileşimde bulunan aile üyelerini gözlemleyerek öğrenilmektedir. Ebeveynler ya da birincil bakım veren diğer kişilerin çatışma anlarında, engellendiklerinde, öfkelendiklerinde ya da herhangi bir problemle karşılaştıklarında şiddeti çözüm olarak kullandıklarında, bu tutum ve davranışlar çocuk tarafından model alınmakta ve benzer durumlarla karşılaştıklarında onlar da şiddet gösterme davranışında bulunmaktadırlar (O' Leary, 2008). Daha önce "*Yakın İlişki İstismarında Risk Faktörleri*" başlığında da vurgulandığı gibi ebeveynlik tarzının, çocukların yetişkinlik dönemindeki romantik ilişkilerini etkilediği, şiddeti aile ortamında doğrudan deneyimle ya da gözlemlenmenin, şiddet içeren davranışlarda bulunmayı ve şiddet davranışlarına maruz kalmayı normalleştirdiği dolayısı ile romantik ilişkilerde istismar olasılığını artırdığı Sosyal Öğrenme Kuramı çerçevesinde de ele alınmaktadır. Çocuklarının ihtiyaçlarına karşı duyarsız, tutarsız, şefkat gösterici olmayan, sert disiplin ve cezalandırma teknikleri uygulayan ailelerde büyüyen çocuklar, bunları davranış repertuarlarına eklemekte ve ileride partnerlerine de bu şekilde davranmaktadırlar (Bell ve Naugle, 2008; Lavoie ve diğ., 2002). Walkers (1980) ise kadına yönelik şiddetin birikimden oluşan döngüsel bir süreç olduğuna dikkat çekmektedir. Bu döngü stres, akut şiddet ve uzlaşma aşamalarından oluşmaktadır. Ayrıca bu davranışın kökeninin ataerkil (patriyarkal) sosyal öğrenme mekanizmaları aracılığı ile kültürün de etkisi ile kadın ve erkeklerin zihinlerinde normalleştiğine vurgu yapmaktadır. Corsi'nin (1995) ifadesine göre ise ataerkil anlayışa göre bir erkeğin ilişkide başarılı olması demek, kadına güç kullanması ve onu kontrol altında tutabilmesi anlamına gelmektedir (Delgadillo-Alemanve diğ., 2019).

Feminist Kuram

Flört ilişkilerinde şiddeti en iyi açıklayan kuramlardan biri olan Feminist Kuram, içinde yaşanılan toplumun sosyokültürel parametreleri ve ataerkil yapıyı temel alır (Güneş, 2018; Kocamanoğlu, 2021). Özellikle ataerkil yapının flört ilişkilerinde istismara yol açtığı pek çok araştırmacı tarafından vurgulanmaktadır (Bell ve Naugle, 2008; Brown ve Dutton, 1995). Daha çocukluk yıllarında gözlemlenerek öğrenilen ve içselleştirilen kadın erkek cinsiyet rolleri ve kadın erkek cinsiyet eşitsizliğine dayalı anlayış, erkeklerin ilişkiyi kontrol eden taraf olmak için baskı ve şiddet uygulamasını normalleştirmektedir. Kadına ise itaat edip ilişkiyi sürdürme rolü biçilmektedir (Yıldız, 2016). Ataerkil yapının hakim olduğu toplumda erkekte güçlü, dayanıklı, söz sahibi olması beklenirken; kadından uyumlu, sakin, hassas, evi çekip çeviren, çocuklara annelik yapan, onlara bakım veren ve onları besleyen kişi olma rollerini üstlenmesi beklenmektedir (Parlak, 2019).

Feminist Kuram şiddet ya da istismar uygulayıcısının erkek partner olduğunu vurgulaması yönüyle eleştirilmektedir; ancak bazı Feminist Kuram savunucuları heteroseksüel ilişkilerde sadece erkeğin kadına değil, kadının erkeğe de şiddet uyguladığını savunmaktadır. Winstok (2012) ise erkeğin kadına uyguladığı şiddetin, erkek egemen yapının korunması ve sürdürülmesi amacı ile gerçekleştiğini öne sürerken; kadının erkeğe uyguladığı şiddetin çoğunlukla erkek şiddetinden korunmak için ortaya konduğunu belirtmektedir. Kuramın bir diğer eleştirildiği nokta ise homoseksüel ilişkilerdeki şiddet ve istismarı açıklamakta yetersiz kalmış olmasıdır (Arslan, 2020).

Güç Kuramı

Aile içi şiddetin ve romantik ilişkilerdeki istismarın cinsiyet farklılıklarına dayalı güç eşitsizliğinden kaynaklandığını savunan Güç Kuramı'nın açıklamaları Sosyal Öğrenme Kuramı ve Feminist Kuram'a dayanmaktadır. İstismarın ortaya çıkışında içinde yaşanılan aile yapısı ve toplumsal yapı, kültürel özellikler, ataerkil anlayışın benimsenmesi gibi unsurlar rol oynamaktadır (Bell ve Naugle, 2008). Çiftler arasındaki ekonomik gelir ya da eğitim düzeyi gibi eşitsizlikler, ilişkideki "güç dengesi"ni bozmakta ve genellikle güçlü olanın güçsüz olanı istismar

etmesi ile sonuçlanmaktadır (Hutchinson, 2012). Hotaling ve Sugarman ise (1986) tam aksi durumun da yaşandığını; eğitim ve gelir düzeyi erkekten daha yüksek olan kadınların, ilişkide istismar edilme olasılığının da yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Erkeğin kendi gücü konusunda emin olamaması ve ilişkiyi kontrol eden taraf olma konusunda kaygısı istismar edici davranışlarda bulunmasına neden oluyor olabileceği düşünülmektedir.

Bağlanma Kuramı

“Araştırmanın Kuramsal Temeli” başlığında daha önce bahsedildiği gibi Bowlby’nin Bağlanma Kuramı’na göre bebeklik döneminde birincil bakım verenle kurulan ilişkiler bebeğin kendisi ve diğerlerine ilişkin temel inançlar geliştirmesinde hayati önem taşımaktadır. Bakım veren şefkatli, bebeğin ihtiyaçlarına karşı duyarlı ve tutarlı, ona karşı sevgi dolu olduğunda aralarında güvenli bir bağlanma gerçekleşir. Bunun sonucunda bebek kendisini ve diğerlerini değerli hisseder ve sevmeye layık bulur. Güvenli bağlanan bebek birincil bakım veren fiziksel olarak kendisinin yanından ayrıldığında endişelenmez çünkü onun geri geleceğine ve kendisini sevdiğine dair inancı gelişmiştir. Bakım vereni tekrar döndüğünde onu çöşku ile karşılar. Aksine bakım veren soğuk, ilgisiz, sevgisiz, bebeğin ihtiyaçlarına karşı duyarsız olduğunda bebek ve bakım veren arasındaki ilişki kaygılı bağlanma tarzında oluşur. Bebek kendisinin değersiz, sevmeyi hak etmeyen olduğuna dair çekirdek inançlar geliştirir. Kaygılı bağlanan bebek, birincil bakım vereni kendisinden fiziksel olarak uzaklaştığında yoğun kaygı duyar ve ağlamaya başlar. Terkedildiğine ve bakım verenin bir daha asla dönmeyeceğine dair beklentileri vardır. Bakım vereni geri döndüğünde ise hemen ona koşar ve yapışırca sarılır. Kaçingan bağlanma tarzında ise bakım veren bazen bebeğe karşı duyarlı ve sevgi dolu olup, onun ihtiyaçlarına karşılık verse de bazen de ona karşı duyarsız, sabırsız ve kayıtsızdır. Bu durum bebeğin kendisine ve diğerlerine dair olumlu tasarımlar oluşturmasına engel olur ve psikolojik olarak gerginlik yaşaması ile sonuçlanır. Bu gerginlikle başa çıkamayan ve kendisini bu ambivalent duygudan korumak isteyen bebek, bakım verene karşı kaçınmacı tutumlar geliştirir ve onu yok saymaya başlar. Örneğin birincil bakım vereni ile arasında kaçınmacı bağlanma ilişkisi olan bebek, bakım veren odadan ayrıldığında endişelenip ağlamaz ancak

odaya tekrar girdiğinde onu coşku ile de karşılamaz. Bebeğin, birincil bakım veren ile kurduğu bu ilişkiler ve bağlanma tarzları, yetişkinlikte kurulacak romantik ilişkilerin de hangi nitelikte olacağını belirleyicisi olmaktadır. Güvenli bağlanan bireylerin daha sevgi dolu ve uzun süreli ilişkileri görülürken; güvensiz bağlanan yetişkinlerin daha kıskanç oldukları, çatışmaların sık yaşandığı, tutarsız ve kısa süreli ilişkiler yaşadıkları öne sürülmüştür (Hazan ve Shaver, 1987). Bunlara ek olarak güvensiz bağlanan yetişkinlerin romantik ilişkilerde daha fazla istismar edildikleri ya da istismar uygulayıcısı oldukları da belirtilmiştir (Karakurt, Keiley ve Posada, 2013; Sutton ve diğ., 2014). Bağlanma tarzları ve romantik ilişkilerde şiddet/istismar olgusu arasındaki ilişkilerin incelendiği bazı çalışmalarda ise bağlanma tarzı ve istismar türü arasında anlamlı ilişkilerin olduğu gösterilmiş olup; kaygılı ve kaçınmacı bağlanma tarzına sahip olanların, romantik ilişkilerinde fiziksel ve duygusal istismar yaşantılarına daha fazla maruz kaldıkları bildirilmiştir (Fournier, Brassard ve Shaver, 2011).

Çatışma Kuramı

Çatışma kuramcılarına göre çatışma insanın ve sosyal ilişkilerin olmazsa olmazıdır. Günlük hayatta “çatışma” sözcüğü kulağa olumsuz ve rahatsız edici gelse de aslında fikir farklılıklarının, duyguların ve beklentilerin karşı taraf ile paylaşılmasını sağlaması sebebi ile ilişkileri olumlu anlamda yapılandıran bir yanı da bulunmaktadır (Canary, Cupach ve Serpe, 2001). Çatışma kavramı genel olarak zihinlerde düşmanca ve saldırganca tutumları ifade ettiğinden çoğu zaman kaçınılması gereken bir durum olarak kabul edilmektedir. Oysaki fikir uyuşmazlıklarını ve rahatsız edici duyguları paylaşmamak ve bunları bastırmak, hem sosyal ilişkilerde hem de romantik ilişkilerde tıkanmalara, tarafların git gide birbirlerine karşı düşmanca duygular beslemesine neden olarak, şiddetle sonuçlanabilmektedir (Foss, 1980; Stratus, 1979). Önemli olan çatışmaları sağlıklı bir şekilde yönetebilmek ve çözüm odaklı olabilmektir. Çatışma yolu ile taraflar, diğerinin ihtiyaçlarını anlayabilir ve değişim yolunda adımlar atabilirler. Bu da ilişkilerin daha uzun süreli, nitelikli ve çiftler arası bağlılığın gücünü artırmaktadır. Yapılan bir çalışmada çatışma çözme becerileri iyi olan ve çatışmaları çözüme ulaştırabilen çiftlerin ilişki doyumlarının daha yüksek olduğu gösterilmiştir (Solmuş, 2012).

Kuramın savunucuları çatışmanın olumlu ve yapıcı yanlarına vurgu yapmanın ötesinde çatışmayı medeniyetin çok önemli bir unsuru olarak görmektedirler. Özellikle toplumdaki sosyal ilişkilerin devamı ve sağlıklı aile ilişkileri için çatışma kritik bir öneme sahiptir. Özellikle aile ilişkileri ve romantik ilişkiler anlaşmazlıkların yaşanması ve çatışma ortamı için oldukça fazla ögeyi içinde barındırır. Ekonomik problemler, iş hayatına ilişkin sorunlar, çeşitli sağlık problemleri, ev işleri, çocukların bakımı ve yetiştirilmesi, çiftler arasındaki güç dengesizlikleri ve kültürel farklılıklar gibi etmenler çatışmaları kaçınılmaz hale getirmektedir. Çözülmemiş ve kronik çatışmalar, kişilerin uzun süreli strese maruz kalmalarına ve bu da çeşitli sağlık problemlerine neden olmaktadır.

Yükleme Kuramı

Bu kuramın savunucularına göre istismar olgusunu anlamak için yalnızca istismarı uygulayan kişinin değil, istismar edilen kişinin de tutum ve davranışları da incelenmelidir. İstismara maruz kalan kişinin tutum ve davranışlarının karşı tarafı tahrik etmiş olabileceği, diğerinin bu nedenle istismar davranışları sergilemiş olabileceği ihtimali de değerlendirilmesi gereken bir süreçtir. Özellikle istismar uygulayıcısının daha önceki ilişkileri ve bu ilişkilerde istismar edici tutum ve davranışlarda bulunup bulunmadığı iyi değerlendirilmelidir. Genel olarak kuram istismarı uygulayanı değil; istismar edilen kişiyi istismarın sorumlusu olarak görmektedir (Sommer, 1994).

Stres Kuramı

Stres, kişilerin sosyal çevrelerinin beklentilerini karşılayamadıkları zaman verdikleri tepkiler olarak tanımlanmaktadır. Kişinin bu beklentileri karşılamak için kaynakları yetersiz kalır ve bu durum kişide gerginlik yaratır (Seltzer ve Kalmuss, 1988). Stres dendiğinde her zaman olumsuz yaşam olayları akla gelmemelidir. İşsizlik, iflas, önemli sınavlar, denetimler, yetiştirilmesi gereken görev ve sorumluluklar gibi yaşantılar olumsuz stres kaynakları iken; evlilik. Çocuk sahibi olmak, yeni bir işe başlamak ya da terfi etmek gibi olumlu yaşantılar da kişiler için stres verici olabilmektedir (Makepeace, 1983).

Kurst Swanger'e (2003) göre stres ve şiddet içeren davranışlarda bulunma arası da güçlü bir ilişki vardır. Çiftler arasında ya da aile içerisinde de ekonomik sebepler, çeşitli hastalıklar ya da anlaşmazlıklar nedeni ile bireylerin stres düzeyleri artabilir. Bu da kişilerin gerilim düzeylerinin yükselmesine ve birbirlerine karşı daha toleranssız olmalarına neden olup, istismar ile sonuçlanabilir.

Durumsal Model

Durumsal Model romantik ilişkilerde istismarı hem Çatışma Kuramı ve hem de Sosyal Öğrenme Kuramı'na paralel açıklamalarla ele almaktadır. Bu modele göre ilişki istismarının nedeni *arka plan* ve *durumsal* olmak üzere iki temel etmeden kaynaklanmaktadır. Arka plan kavramı, kimin şiddet içeren davranışlarda bulunacağını ve istismar uygulayıcısı olacağını tarihsel, toplumsal ve bireysel özelliklerinin belirlediği anlamına gelmektedir. Daha önce bahsedildiği gibi kendi geçmişinde istismara maruz kalma ya da istismar edici davranışlara aile içerisinde gözlemleyerek dolaylı olarak maruz kalmanın, kişiye agresif olmayı, çatışmaların çözümünde şiddete başvurmayı öğrettiği belirtilmiştir. Bu arka plana sahip olmanın ilişkilerde istismar edilen ya da istismarı uygulayan taraf olmayı beraberinde getirdiği belirtilmektedir. Durum kavramı ise daha çok bireysel özelliklere vurgu yapmakta olup, ilişki doyumu, çiftlerin birbirine olan bağlılık ve yakınlık seviyeleri, çatışma ve problem çözme konusundaki yetkinlik düzeyleri, iletişim becerileri, alkol ve madde kullanımı, sahip olunan çeşitli ruhsal ve bedensel hastalıklar gibi etmenlerin istismara yol açabildiğini ifade etmektedir (Riggs ve O'Leary, 1996). Hem arka plan hem de durumsal etmenler birleşerek kişilerin saldırganca ve istismar edici davranışlarda bulunmalarına zemin hazırlamaktadır.

Kişilik Kuramı

Kişilik kuramcılarına göre istismar davranışları bireyin kişilik özellikleri ile ilişkilidir. Kalıtsal olarak getirilen kişilik özellikleri çevrenin de etkisi ile birleşerek istismar davranışlarına dönüşebilmektedir. Helmut ve McNulty (2008) özellikle eş ve partner istismarının en önemli nedeninin kişilik özellikleri olduğunu belirtmişlerdir. Kişilik özelliklerinin sınıflandırılması ile ilgili çalışmalar yapan Eysenck ve Eysenck (1985) içedönük kişilik yapısına sahip olanların

dışadönük olanlara göre daha fazla şiddet gösterme eğiliminde olduğunu; şiddete eğilimi daha düşük olan bireylerin daha az nevrotik ve psikotik yapıda kişilik örüntülerine sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bunlara ek toplumsal normları göz ardı ederek dürtüsel şekilde eyleme geçenlerin, kaygısını şiddet yolu ile ifade etmiş olmayı öğrenen nevrotik kişilerin ve empati becerisi düşük, diğerlerine karşı duyarsız, suçluluk duygusu hissetmeyen antisosyal davranışlarda bulunabilen kişilerin istismar uygulayıcı olma ihtimallerinin yüksek olduğunu ifade etmişlerdir (Akt. Somer, 1994).

Disinhibisyon Kuramı

Disinhibisyon terimsel olarak “beyindekiserbral korteksin icra ettiği kontrolün azalması ya da kaybolması” durumu olarak tanımlanmaktadır (Karakaş, 2017). Bu durumda kişi duygu ve eylemlerini kontrol edemez ya da dizginleyemez hale gelmektedir. Disinhibisyon kuramcılarının göre alkol beyin üzerinde disinhibisyon etkisi yaratmakta ve kişinin şiddet ve saldırganlık içeren davranışlarda bulunmasına neden olmaktadır (Hamilton ve Collins, 1981). Straus ve Kantor da (1991) alkolün, disinhibisyon etkisi ile bazı beyin fonksiyonlarının ve kişinin toplumsal kurallar ve ahlaki değerler çerçevesinde tutum ve davranışlarını kontrol eden “süperego” olarak isimlendirilen psikolojik yapının bastırılmasına neden olduğunu, bu durumda şiddet dürtülerini harekete geçirdiğini ifade etmektedirler. Bu kuramın savunucularının aksine daha önce Romantik ilişkilerde İstismar İçin Risk Faktörleri başlığında da belirtildiği gibi bazı araştırmacılar içinse alkol ve madde kullanımı şiddet gösterme eğilimini artırabilir; ancak şiddetin ve istismarın tek temeli olamaz (Aretakis, 2008; Sonis ve Langer, 2008; Weizmann- Heneliu ve diğ., 2012; Who, 2012). Bu sebeple alkollü birinin istismar edici davranışları normalleştirilmemeli ve kabul edilmemelidir.

Kaynak Kuramı

İlişkilerde yaşanan istismar olgusunu açıklamaya çalışan bir diğer kuram Kaynak Kuramı’dır. Açıklamaları Güç Kuramı ve Feminist Kuram’a paraleldir. Kaynak kuramcılarının göre, bir romantik ilişkide karar verici olma ve söz sahibi olma durumu, kişinin o ilişkiye sunduğu kaynakların ne kadar değerli olduğu ile ilişkilidir (Loue, 2001). Bu kaynaklar gelir

düzeyi gibi ekonomik kökenli olabileceği gibi, ilişkinin taraflarından birinin eğitim seviyesi, sosyal çevresinin nüfuzlu oluşu gibi sosyal nitelikli kaynaklar da olabilmektedir. Kurama göre kişinin sahip olduğu ne kadar az kaynak varsa bu durum onun ilişki içerisinde yetersiz hissetmesine neden olmakta ve ilişkide kontrol ve güç kazanabilmek için istismar edici davranışlara yönelmesi ile sonuçlanmaktadır. İstismar edici davranışlarda bulunmanın bir diğer açıklaması ise, insanların sahip oldukları maddi ya da manevi kaynakları bencilce sadece kendi çıkarları için kullanmak istemeleri ve bunun da çiftler arasında birbirlerini istismar edecek kadar anlaşmazlıklara neden olduğu şeklindedir (Patrick, Cristine ve Sharon, 2005).

Güç Kuramı'nın açıklamalarına paralel olarak Goode (1971) "güç" kavramına vurgu yapmakta ve gücün kullanımının aile içerisinde ya da romantik ilişkideki çiftler arasında önemli bir yeri olduğunu belirtmektedir. Bunlara ek olarak ilişkilerde güç sahibi olma ve istismar davranışları arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Bir başka deyişle kişinin sahip olduğu kaynaklar ne kadar çoksa o kadar güçlüdür ve şiddete başvurma olasılığı daha düşüktür. Ekonomik yetersizliklerin ön planda olduğu ve özellikle erkeğin işsiz ya da düşük statülü olduğu ilişkilerde daha fazla istismar olgusunun görülmesi durumu, kuramın savundukları ile tutarlı görünmektedir (Anderson, 1997).

Üniversite Öğrencileri ile Türkiye'de Yapılan Araştırmalar

Romantik ilişkilerde istismar olgusu, artan kadın cinayetleri, evlilik ya da herhangi bir romantik ilişki içerisinde fiziksel şiddet uygulama ya da fiziksel şiddete maruz kalma, evli çiftlerin boşanma oranlarındaki artışlar, ilişkilere ilişkin çatışmalar ve duygusal problemler nedeniyle ruh sağlığı merkezlerine yapılan başvurular gibi nedenlerle son yıllarda Türkiye'de de dikkat çeken ve üzerine çalışılan bir konu haline gelmiştir. Alanyazın incelendiğinde demografik özellikler, ilişkide istismara yol açabilecek bireysel ve çevresel etmenler ya da ilişkide istismar ile ilişkili olabileceği düşünülen pek çok değişkenle çeşitli araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde deneyimledikleri istismara ilişkin çalışmaların sayısı ise sınırlı sayıdadır.

Türkiye’de son yıllarda yapılan çalışmalar incelendiğinde:

Seçim’in (2019) Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkide ne tür istismar edici davranışlar deneyimlediklerini incelemek üzere Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde öğrenim gören 128 gönüllü öğrenci ile yürüttüğü çalışmada en sık görülen istismar davranışları sırası ile %25 oranla ceza verme, %23 oranla yargılama, %22,02 oranla önemsiz görme, %10,12 oranla yönetme, %6,55 oranla tehdit etme, %6,55 oranla şiddet uygulama, %3,57 oranla sömürme ve son olarak %2,38 oranla denetleme olarak belirtilmiştir. Psikolojik istismarın bedensel bir bulguya yol açmaması kişinin yıllarca istismara uğradığını fark edememesine yol açabilmektedir. Duman’ın (2019) Bartın Üniversitesi öğrencileri ile yürüttüğü çalışmada katılımcılara Psikolojik Olarak İstismar Edici Davranış Ölçeği uygulanmıştır. Sonuç olarak katılımcıların %51,28’i psikolojik olarak istismara maruz kaldıklarını ölçek sayesinde fark ettikleri ve ilişkilerinde orta düzeyde istismara maruz kaldıkları gösterilmiştir. Kumcağız, Orak ve Şahin’in (2018) üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde algıladıkları istismar, algılanan anne baba tutumları ve boyun eğici davranışlar arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmada, her iki ebeveynini de kontrol ve denetimci olarak algılama düzeyi ile kendi romantik ilişkisine dair algılanan istismar düzeyi arasında pozitif anlamlı yönde ilişki olduğu ortaya konmuştur. Annenin kontrol ve denetimci olarak algılanması ise romantik ilişkide istismarı yordayan en büyük pozitif etkiye sahip olan değişken olarak belirtilmiştir. Öngün ve Ünsal (2018) üniversite öğrencileri arasında romantik ilişki istismarının yaygın bir problem olup olmadığını, şiddetin öncüleri ve sonuçlarının neler olduğunu, romantik ilişki şiddetinin çeşitlerini ve etkilerini araştırmak yurtiçinde ve yurtdışında bu konuya ilişkin araştırmaları inceleyerek bir derleme bir çalışması yayımlamışlardır. Koyuncu Kütük, Gümüştaş ve Han Almış’ın (2018) 848 kadın üniversite öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada, katılımcıların %3,7’sinin (s=31) flört fiziksel şiddetine, %24,8’inin (s=210) ise flört psikolojik/duygusal şiddetine maruz kaldığı; yurttan kalıyor olmanın olmanın flört şiddetinin yordadığı, flört şiddetine uğrayanların flört dışı şiddete uğrayanlara oranla anksiyete, depresyon ve intihar eğilimi düzeylerinin anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Çeşitli devlet üniversitelerinde

ve vakıf üniversitelerinde öğrenimine devam eden kadın öğrenciler ile yürütülen başka bir çalışmada; ailelerin sosyoekonomik düzeylerinin, bağlanma tarzlarının, gelecek yöneliminin ve ilişkide algılanan istismarın ilişki doyumu ile ilişkileri incelenmiştir. Vakıf üniversitesinde okuyan kadın öğrencilerin ilişki doyumu düzeylerinin devlet üniversitesinde okuyan kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu; bunlara ek olarak daha üst sınıfta olanların ve uzun süreli bir ilişkiye sahip olanların ilişki doyumunun daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Yapılan regresyon analizine göre ise romantik ilişki doyumunun sırası ile kaçınmacı bağlanma, romantik ilişkilerde istismar, kaygılı bağlanma ve ilişkide gelecek yönelimi ile ilişkili olduğu belirtilmiştir (Demirli Yıldız, Çokamay ve Artar, 2017). Kılınçer ve Tuzgöl Dost'un (2014) toplam 411 üniversite öğrencisi ile yürüttükleri çalışmalarında yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre cinsiyet, yaş, ilişki süresi, benlik saygısı düzeyi, kaçınmacı bağlanma tarzına sahip olma, ilişkide maruz kalınan istismarı anlamlı düzeyde yordamaktadır.

Üniversite Öğrencileri ile Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Yabancı alan yazın incelendiğinde romantik ilişkilerde istismar olgusuna dair çalışmaların sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmaların partner istismarının epidemiyolojisini, etiyojisini incelemenin dışında, ilişkisinde istismara maruz kalanların farkındalıklarını artırmaya dayalı ve istismar ile başa çıkabilme konusunda hangi değişkenlerin ilişkili olabileceğini ortaya koyan çalışmalara da rastlamak mümkündür.

Yurtdışı alanyazında son yıllarda yapılan çalışmalar incelendiğinde:

Dawn ve Wobschall'ın (2016) 230 kadın, 381 erkek üniversite öğrencisi ile romantik ilişkilerde istismarı ve türlerini tanıyabilme amaçlı yürüttükleri çalışmada, katılımcılara istismar içeren senaryolardan oluşan bir anket uygulanmış ve bu senaryoda istismar edici bir yan olup olmadığı varsa hangi istismar türü olduğu sorulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların %97'sinin istismar içermeyen senaryoları ayırt edebildiği, %90'ının fiziksel istismar içeren durumları doğru analiz ettiği belirtilmiştir. Bunlara ek olarak katılımcıların yalnızca %51'inin fiziksel şiddeti içermeyen; ancak kontrol, baskı, zorlama gibi tutum ve

davranışları içeren senaryoları istismar olarak tanımlayabildikleri belirtilmiştir. Katılımcıların %75'i romantik ilişki istismarını yalnızca kendi kampüslerinde yaygın olarak görülen bir olgu olarak gördükleri, kadın öğrencilerin ilişkide istismarı fark etme düzeylerinin erkek öğrencilere kıyasla yüksek olduğu, damgalanma ve utanç gibi nedenlerle şiddetin üçüncü kişilerle paylaşılmadığı belirtilmiştir. Güney Amerika bölgesi üniversitelerinde partner şiddetini tanıma ya da tanıklık etme durumunda bunu yetkililere bildirme bilinci geliştirme konusunda öğrencilere yönelik eğitim programları (bystanderinterventionmodels) düzenlenmektedir. Branch, Richards ve Dretsch (2013) bu eğitim programlarının işlevselliğini niceliksel olarak ölçmek istedikleri çalışmalarında, arkadaşının kendisine istismar edildiğini anlatması durumunda katılımcıların %98'i arkadaşlarını istismarı yetkililere bildirme konusunda cesaretlendireceklerini, %92'si arkadaşlarını ilişkilerini bitirme konusunda cesaretlendireceklerini ifade etmişlerdir. Doğrudan tanıklık etme durumunda ise katılımcılar kendi arkadaşları partneri tarafından istismara uğrayan taraf olduğunda bunu daha fazla bildirme eğiliminde iken; arkadaşları istismarın uygulayıcısı olan taraf ise daha az bildirme eğiliminde olmaktadır. Asya ve Avrupa öğrenim görmekte olan erkek üniversite öğrencilerinin karşılaştırıldığı bir başka çalışmada, Asyalı erkek öğrencilerin kadınlara yönelik düşmanca ve olumsuz tutumlar, kıskançlık, baskınlık, şiddetin normalleştirilmesi ve fiziksel şiddet uygulama puanları Avrupalı erkek öğrencilere oranla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bunlara ek olarak baskınlığın psikolojik ve fiziksel şiddeti önemli ölçüde yordadığı belirtilmiştir (Ozaki ve Otis, 2016). Cale, Tzoumakis, Leclerc ve Breckenridge'in (2017) kadın üniversite öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada çocukluk döneminde istismara uğramış olma ve depresif belirtilere sahip olmanın yetişkin romantik ilişkilerinde istismara maruz kalmak ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Makhubele, Malesa ve Shika'nın (2019) üniversite öğrencileri ile yürüttüğü niceliksel çalışmada, romantik ilişkisi olan öğrencilere, romantik ilişkide istismarın ne olduğu, nedenleri, maruz kalanlar üzerindeki etkilerin ne olduğuna dair açık uçlu sorular sorulmuştur. Öğrencilerin büyük çoğunluğu istismar ve türlerini doğru tanımlamış; çocukluk çağı deneyimlerinin, başka biri ile flörtleşmenin, iletişim zayıflığının, diğerine karşı saygı duymamanın, kıskançlığın, güvensizliğin, birden fazla

partnere sahip olmanın, alkol kötüye kullanımının, ilişkide düşük cinsel doyumun, ekonomik problemlerin, kültürün ve medyanın istismarın en önemli nedenleri olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. İlişkinin sonlanması, stres, korku, travma ve intihar düşüncesi gibi ruhsal problemler, kişinin kendini sosyal açıdan izole etmesi, kimlik bütünlüğünün kaybedilmesi, ölüm, başkaları ile flörtleşmeye başlama durumlarını ise istismarın olası sonuçları olarak değerlendirmişlerdir. Üniversite öğrencilerinde kişilik özellikleri, psikopatoloji ve ilişki istismarı arasındaki ilişkilerin incelendiği bir başka çalışmada yüksek psikotizm ve nörotizm düzeyi puanlarının ilişki istismarı ile ilişkili olduğu; yapılan regresyon analizinde ise psikotizm düzeyinin ilişki istismarını nörotizm düzeyinden daha fazla yordadığı ortaya konmuştur (Boladele ve diğ., 2015).

Romantik İlişkilerde İstismarı Önleme

Öncelikli olarak bu çalışmanın araştırma grubunu oluşturan üniversite öğrencilerinin, gelişimsel dönemlerinin özellikleri gereği romantik ilişki kurma ve sürdürme ihtiyacındaki tüm ergenlerin, genç yetişkinlerin ve yetişkinlerin, romantik ilişki istismarı konusunda bilinçlendirilmesinin, koruyucu ve önleyici müdahalelerin en önemlisi olduğu düşünülmektedir. İstismar nedir? Fiziksel, cinsel, duygusal, psikolojik, ekonomik istismar nedir? Partnerin hangi davranışı hangi istismar türü anlamına gelir? Bazen farkında bile olmadan koruyucu ve kollayıcı olarak nitelendirilen hangi davranışlar, gerçekte karşısındakini baskıcı bir şekilde kontrol etmek ve denetim altında tutmaya çalışmak demektir? Tüm bu sorular istismara uğradığını anlamak ve buna dair kararlar alıp, harekete geçmek noktasında kritik farkındalıklardır. Bu noktada üniversite eğitimi öncesindeki lise dönemi eğitim öğretim müfredatlarına istismar ve şiddet konusunda farkındalık programları konulabilir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (2002) raporuna göre Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, birçok Avrupa ülkesi ve gelişmiş diğer ülkelerde istismarı önleyici eğitim programları uzun yıllardır uygulanmaktadır. Hatta cezaevlerindeki partner istismarı suçundan hüküm giymiş mahkûmlara, öfke yönetimi, stres yönetimi, problem çözme becerileri, iletişim becerileri, duyguların doğru ve uygun yollarla ifade edilmesi gibi konularda eğitimler verilmektedir. Sayılan konu başlığındaki eğitimlerin

tümünün, lise ve üniversite kademesindeki öğrencilere eğitim süreçleri boyunca verilmesinin istismar vakalarını azaltacağı düşünülmektedir.

İstismar ve şiddet vakalarının sayıca azımsanamayacak konuma gelmesi ve her geçen gün artması, koruyucu ve önleyici müdahalelerin dışında tedavi edici/ iyileştirici programların da önemini artırmaktadır. Üniversitelerin medikososyal tesislerinde ya da diğer psikolojik sağlık hizmeti veren birimlerinde istismar ve şiddete uğramış öğrenciler için sağaltım amaçlı bireysel psikolojik danışma görüşmeleri yürütülmesi, mümkünse benzer yaşantılara maruz kalmış olanlarla sağaltıcı grupla psikolojik danışma oturumlarının yürütülmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Erken Dönem Uyumsuz Bilişsel Şemalar

Geleneksel Bilişsel-Davranışçı Terapi'nin pek çok psikolojik problemin çözümünde yeterli ve etkin olmadığını düşünen Young (1993), Şema ve Şema Terapi üzerine çalışmalar yürütmeye başlamıştır. Görülen psikopatolojilerde çocukluk dönemi yaşantılarının önemine dikkat çekerek, Bilişsel-Davranışçı Terapiyi daha duygusal ve sistematik tekniklerle genişletme çalışmıştır. Ona göre pek çok Eksen-I ve Eksen-II bozukluğunun çözümünde etkili olan Şema Terapi, akut psikiyatrik bozukluğun semptomlarını tedavi etmekten çok; bozuklukların kronik ve karakteristik temellerini tespit edip, onarma işlemidir.

“Şema” kavramı pek çok farklı disiplinde kullanılmaktadır. Genel terimsel tanımı yapı, iskelet, taslak şeklinde yapılırken; psikoloji alanında da bilişsel gelişim süreçlerinin önemli bir aktörü olarak ele alınmaktadır. Bilişsel Psikolojide şema kavramı organizmanın bilgiyi hızlıca yorumlayabilmeyi ve kategorize edebilmesini, böylelikle uyaranlara daha hızlı ve işlevsel tepkileri verebilmesini sağlayan soyut bir bilişsel plan olarak tanımlanabilir. Beck (1976) ise Şema kavramını Bilişsel Psikolojiden kendisinin geliştirmiş olduğu Bilişsel Terapi Kuramı'na entegre etmiştir. Ona göre şema kişinin erken dönem yaşantıları neticesinde oluşmuş ancak yaşam boyu detaylanmaya devam edecek olan, deneyimlerine anlam kazandıran, sistematik olarak düzenlenmiş kalıplardır.

Araştırma çerçevesinde ele alınan hali ile Young'ın (1990, 1999) genişletilmiş şema tanımı, çocukluk ya da ergenlik dönemi boyunca gelişen, kişinin kendisi ve başkaları ile olan ilişkilerini düzenleyen, anılar, duygular, bilişler ve bedensel duyumlardan oluşan, günlük hayatta önemli derecede bozucu işlevleri de olabilen genel temalar ve örüntüler şeklindedir. Bu tanımlamaya göre şemalar olum ya da olumsuz veya uyumlu ya da uyumsuz olabilirler. Erken dönem olumsuz çocukluk yaşantıları ile gerçekle uyumlu olmayan, çarpık ve yıkıcı şemalar geliştirilmiş olabilir. Buna göre kişinin psikopatolojik davranışları doğrudan şemanın sonucu olmayabilir fakat şemalar tarafından güdülenmektedir. Tüm uyumsuz ve yıkıcı şemaların kökeninde travma düzeyinde acı verici yaşantıların olması şart olmamakla birlikte, genellikle tekrarlanmış zarar verici deneyimler ve bu deneyimlerin neticesinde ortaya çıkan acı, utanç, suçluluk, değersizlik, korku ya da öfke gibi olumsuz duyguların etkisi birikir ve erken dönem uyumsuz şemaların oluşmasına yol açar. Yetişkinlik döneminde geçmişte yaşanan bu olumsuz deneyimlere benzer durumlarla karşılaşıldığında, kişinin o duruma ilişkin şeması tetiklenir ve davranışları bu doğrultuda güdülenir. Erken dönem uyumsuz şemalar ne kadar güçlü ve şiddetli ise tetiklenme olasılığı o derece yüksektir. Örneğin erken çocukluk döneminde hem annesi hem de babası tarafından sıkça ve sert şekilde eleştirilen birinin, yetişkinlik dönemindeki kişilerarası ilişkilerinde sıkça ve kolaylıkla "kusurluluk" şeması tetiklenir, geçmişinde yaşadığı olumsuz duyguları yeniden deneyimler ve bu duygular onun davranışlarını da belirler. Ebeveynleri tarafından aşırı derece korunmuş, görev ve sorumluluk alma konusunda yüreklendirilmemiş bir çocuk ise "bağımlılık/yetersizlik" şemasına sahip olduğundan ileride kendisini yetersiz ve diğerlerine bağımlı hissedebilir. Erken dönem uyumsuz şemalar her ne kadar zorlayıcı deneyimler sonucunda oluşsa da kişi için tanıdık ve rahatlatıcıdır. Kişiyne geçmişte yaşadığı benzer durumlarla karşılaştığında, otomatik olarak ilgili şemasını aktive edip, bu doğrultuda eyleme geçmek "kolay" ve "doğru" gelir. Bu nedenle kişinin bu çarpık ve uyumsuz şemaları ile yüzleşmesi ve bu şemalarını daha işlevsel, sağlıklı olanlarla değiştirmesi kolay bir süreç olmamaktadır.

Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Nedenleri

Young'a (2009) göre erken dönem uyumsuz şemaların oluşumunda 3 temel etmen rol oynamaktadır. Bunlar çocukluk dönemindeki "*çekirdek duygusal ihtiyaçların karşılanmaması*", "*erken dönem yaşam deneyimleri*" ve "*duygusal mizaç*"tır.

Çekirdek duygusal ihtiyaçların karşılanmamasının erken dönemin uyumsuz şemaların oluşmasında önemli etmenlerden biri olduğu öngörülmektedir. Young (2009) beş temel çekirdek ihtiyaçtan bahsetmektedir bunlar: *başkalarına güvenli bağlanmış olmak* (Bunlar daha önce bahsedildiği gibi birincil bakım verenle kurulan ilişkide güvende hissetmek, istikrarlı şekilde bakım almak ve ilgilenilmek, kabul edilmek gibi ihtiyaçları ifade etmektedir), *özerklik, yeterlik ve kimlik algısı, İhtiyaç ve duyguları ifade edebilme özgürlüğü, kendiliğindenlik ve oyun, rasyonel sınırlar ve özdenetim* şeklinde sıralanmaktadır. Bazı bireylerin bunlardan çok daha baskın ihtiyaçları olabileceği göz önünde bulundurulsa da bu ihtiyaçların insanın doğası gereği evrimsel ve evrensel olduğu düşünülmektedir. Şema Terapi'ye göre bu ihtiyaçları uygun şekilde karşılanan bireyler psikolojik olarak sağlıklı olabilirler. Bu nedenle terapi süresince, kişinin bu ihtiyaçları kısmi olarak terapist tarafından karşılanmaya çalışılır ve kişiye bu ihtiyaçlarını sosyal hayatlarında uygun şekilde karşılama becerileri kazandırılması amaçlanır.

Erken dönem yaşam deneyimleri, erken dönem uyumsuz şemaların oluşumunda en önemli etmen olarak görülmektedir. Özellikle ebeveyn veya birincil bakım veren ile yaşanan olumsuz deneyimler uyumsuz şemaların oluşmasında en önemli role sahiptir. Bir başka ifade ile aile içinde yaşanan toksik yaşantılar çok daha dirençli, değişmesi zor, benzer yaşantılarla aktive olması çok daha kolay olan şiddetli şemalar geliştirilmesine neden olmaktadır. Kişinin yaşı ilerledikçe arkadaşlar, okul, iş, diğer sosyal ortamlar, içinde yaşanan kültürel değerler gibi diğer etmenler de daha önemli hale gelmekte ve yeni şemalar oluşmasına ya da varolan şemaların detaylandırılmasına yol açabilmektedirler ancak; bu şemalar hiçbir zaman erken çocukluk döneminde aile içinde yaşanan deneyimler yolu ile oluşturulan şemalar kadar etkili olamamaktadırlar. Young (2009) erken dönem yaşam deneyimlerini inceleyerek dört farklı başlıkta kategorize etmiştir bunların ilkinin "*ihtiyaçların toksik engellenişi*" olarak isimlendirmiştir.

Bu durumu çocuğun aile ortamında çok az iyi şey deneyimlemesi sebebi ile sevgi, tutarlılık, anlayış, değerli hissetme gibi pek çok duygusal eksikliğin yaşanması olarak tanımlamaktadır. Bu eksiklikler kişinin Duygusal Yoksunluk ya da Terk Edilme gibi şemalar geliştirmesine neden olmaktadır. Erken dönem yaşam deneyimlerinin ikinci türü olarak “*kurban*” ya da “*örselenme*” olarak isimlendirilmektedir. Çocuğun somut anlamda zarar görmesi ve kurban durumuna düşmesi söz konusudur ki bu Güvensizlik/Kötüye Kullanılma, Kusurluluk/Utanç ve Zararlara Karşı Dayanıksızlık gibi yıkıcı şemaların oluşturulmasına neden olmaktadır. Erken dönem yaşam deneyimlerinin üçüncü türü ise “*iyi olan şeyden çok fazla yaşanılması*” olarak ifade edilmektedir. Bu türde, çocuk ebeveynleri tarafından gereğinden fazla korunmuş, şımartılmış ve çocuğa sınırsızca özgürlük tanınmıştır. Yaşına ve gelişimine uygun görev ve sorumlulukları üstlenmesini sağlamak yerine tüm bunlar onun yerine halledilmiştir. Bu nedenle çocuğun *özerklik, rasyonel sınırlar ve özdenetimle* ilgili temel duygusal ihtiyaçları da karşılanmamış olmaktadır. Tüm bunlar Bağımlılık/Yetersizlik ve Haklılık/Üstünlük gibi uyumsuz şemaların gelişimine neden olabilmektedir. Son ve dördüncü tür olarak “*seçici içselleştirme*” ya da “*önemli ötekilerle özdeşleşme*” olarak tanımlanmaktadır. Burada çocuk ailesinin özellikle de önemli gördüğü kişilerin duygu, düşünce ve davranışlarını seçici bir şekilde içselleştirir ve onlarla özdeşim kurar. Örneğin babası tarafından fiziksel olarak istismar edilen biri ona saldırganlıkla karşılık vermeyip kurban olma rolünü içselleştirir ya da aksine o da aynı şekilde karşılık verip istismar eden olma rolünü içselleştirebilir. Bir başka şekilde açıklanacak olursa soğuk, ilgisiz bir ailede büyüyen bir çocuk, bu dinamikleri içselleştirip ileride kendisi de benzer ebeveynlik tarzını benimser ya da tam tersine bu bağlamdaki duygusal yoksunlukları ile başa çıkabilmek için sınırsızca bakım veren ya da karşısındakinden de bunları bekleyen biri haline dönüşebilir.

Duygusal mizaç, erken dönem çocukluk deneyimlerinin oluşmasında aile ortamı, ebeveynlerin tutum ve davranışları gibi çevresel etkilerle birlikte kişinin kendi potansiyel kaynaklarından biri olarak önemli rol oynamaktadır. Her çocuğun doğumundan itibaren birbirinden farklı bir duygusal mizaca sahip olduğu belirtilmektedir. Bazı çocuklar daha sakin ve uyumlu iken bazıları daha tepkisel ve saldırgan bir yapıya sahip olabilmektedirler. Kagan

ve arkadaşları (1988) çocuklardaki mizaç özellikleri ile ilgili birtakım araştırmalar yürütmüşler ve çabuk etkilenen ya da tepkisiz, distimik ya da iyimser, kaygılı ya da sakin, takıntılı ya da dikkati çeldirilebilir, pasif ya da agresif, sinirli ya da keyifli, utangaç ya da sokulgan gibi mizaç boyutları kategorize etmişlerdir. Mizacın bu boyutların çeşitli şiddetlerdeki karışımı olduğunu belirtmişlerdir. Farklı mizaç yapısı, çocuğun erken dönem yaşantılarını da aktif olarak etkilemektedir. Örneğin daha saldırgan mizaca sahip bir çocuk, fiziksel olarak istismar edilecek şekilde davranışlar sergileyip, istismara maruz kalabilirken; ailesi tarafından yeterince ilgi ve bakım görmeyen bir çocuk sakin ve pasif mizaca sahip ise kendisini dış dünyadan tamamen izole edebilir ya da aksine sokulgan ve iyimser bir mizaca sahipse duygusal gereksinimlerini sosyal ilişkilerde karşılamak amacı ile daha da dışadönük biri haline gelebilir.

Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Biyolojik Temeli

Erken dönem uyumsuz şema alanlarının ve alt şemaların oluşmasında çocukluk yaşantılarının, birincil bakım veren ya da ebebeynlerle kurulan ilişkinin niteliğinin ve bağlanma tarzının birincil rol oynadığı belirtilmiştir. Bunların yanı sıra son yıllarda beyin biyolojisi ile ilgili yapılan çalışmalarda, erken dönemde yaşanan travmatik olayların neden olduğu şemaların, beynin hangi bölgesinde olduğuna ve benzer yaşantılarla karşılaşıldığında nasıl aktive olduğuna yönelik açıklamalara yer verilmektedir. LeDoux'a (1996) göre travmatik yaşantılara dair anılar beyinde iki farklı alandaiki farklı sistemle kayda alınmaktadır. Bilinçli anılar ve bu anıların bilişsel mekanizmaları kortikal bölgelerle ilişkili olup hipokampüste saklanırken; bilinçdışı anılar ve bu anılara dair duygular, korku koşullama mekanizmaları amigdala tabanlı sistemde kodlanmaktadır. İlk travmayla benzer uyarımlarla karşılaşıldığında her iki sistem de anıları geri çağırır, hipokampal sistemde anılar bilinç düzeyinde canlanır, amigdala tarafından geri çağırılan anılar ise bir takım bedensel tepkilere neden olur (LeDoux, 1996, akt. Young, 2009).

LeDoux'a (1996) göre amigdala sisteminin beynin diğer merkezlerinden ayırt edici bazı özellikleri bulunmaktadır. Amigdala *bilinçdışıdır*: Buna göre duygusal tepkiler herhangi bir bilinçli kayıt ya da bilişler olmadan da ortaya çıkabilmektedir. Amigdala sistemi *hızlıdır*:

tehlikeye ilişkin uyarılar hem kortekse hem de amigdala iletilir; ancak bu iletiler kortekse iletilene kadar amigdala çoktan tepki verme aşamasına geçebilmektedir. Bu durumu Zajonc (1984, akt. Young, 2009), duygular bilişlerden daha önce varolmaktadır şeklinde açıklamaktadır. Amigdala sistemi *otomatiktir*: Bu durum amigdalanın tehlikeye karşı duygusal ve bedensel tepkileri başlatması için herhangi bir bilişsel veriye ihtiyaç duymadığı ve otomatik olarak harekete geçtiği anlamına gelmektedir. Oysa bilişsel veriler harekete geçmeden önce değerlendirme yapıp, eyleme geçmeden önce seçim şansına sahip olduğumuz anlamına gelmektedir. Amigdala sistemindeki *duygusal anılar daimidir*: bir başka deyişle amigdala biliş dışı kodlanan duygusal anılar kalıcıdır. Yıllar boyunca kişi ile birlikte varılmaya devam ederler. Yok olmaya karşı dirençlidirler. Bizi geçmişte yaşanan travmatik olaya benzer tehlikelerden koruması bakımından hayati önem taşısa da çok daha basit stres verici olaylar karşısında da tetiklenerek uyumumuzu bozarlar. Erken dönem uyumsuz şemalar amigdaladan tamamen silinmemekle birlikte; çeşitli şekillerde tedavi edildiğinde kortikal kontrolle söndürülebilir, daha az yıkıcı hale getirilebilirler. Amigdala sistemi ince değerlendirmeler yapamaz yani geçmişteki travmatik uyarılara benzer uyarılara karşı tehlikenin derecesini değerlendirmeden korku tepkisini serbest bırakır ve bedensel tepkileri başlatır, oysa korteks uyarıları değerlendirirken bilişleri de göz önünde bulundurur ve kontrolsüz tepkileri baskılayabilir. Amigdala sistemi evrimsel olarak daha öncüdür. Bu durum amigdalanın daha üst kortekslerle karşılaştırıldığında, hayvanların hemen hepsinde hatta daha basit yapıları canlılarda bile var olduğu yani korku tepkisinin tüm organizmalar tarafından paylaşıldığı anlamına gelmektedir. Bilişsel değerlendirmeler yapan hipokampus ise daha gelişmiş üst korteks ve beyin yapıları ile ilişkilidir (Young, 2009).

Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları

Young'ın erken dönem uyumsuz şema alanlarını ölçme ve değerlendirmek amaçlı yürüttüğü çalışmalarda Young Şema Ölçeği (YŞÖ) (Young 1990, Young ve ark. 2003), Ayrılma ve Reddedilme, Zedelenmiş Otonomi ve Kendini Ortaya Koyma, Zedelenmiş sınırlar, Diğer Yönelimlilik, Aşırı tetikte Olma ve Bastırılmışlık olmak üzere 5 şema alanı altında yer 18 alt

boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar ise Terk Edilme/İstikrarsızlık, Güvensizlik/Suistimal Edilme, Duygusal Yoksunluk, Kusurluluk/Utanç, Sosyal İzolasyon/ Yabancılaşma, Bağımlılık/Yetersizlik, Hastalıklar ve Zarar Görme Karşısında Dayanıksızlık, İç İç Geçme/Gelişmemiş Benlik, Başarısızlık, Hak Görme/Büyükük, Yetersiz Özdenetim, Boyun Eğicilik, Kendini Feda, Onay Arayıcılık, Karamsarlık, Duyguları Bastırma, Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik ve Cezalandırıcılık olarak sınıflandırılmıştır. “*Veri Toplama Araçları*” başlığında da bahsedileceği gibi Ölçeğin Türkiye standardizasyon çalışmasında (Soygüt, Karaosmanoğlu, Çakır, 2009) orijinal formula uyumlu 5 temel şema alanı ve bu alanlara ait 14 alt boyut elde edilmiş olup; *Zedelenmiş Otonomi* şema alanında İç İç Geçme/Bağımlılık, Terk Edilme, Başarısızlık, Karamsarlık ve Tehditler Karşısında Dayanıksızlık alt boyutları; *Kopukluk* şema alanında Duygusal Yoksunluk, Duyguları Bastırma, Sosyal İzolasyon/ Güvensizlik, Kusurluluk alt boyutları; *Yüksek Standartlar* şema alanında Yüksek Standartlar, Onay Arayıcılık alt boyutları; *Zedelenmiş Sınırlar* şema alanında Ayrıcalıklılık/ Yetersiz Özdenetim alt boyutu; *Diğeri Yönelmişlik* şema alanında ise Kendini Feda ve Cezalandırılma alt boyutları şeklinde sınıflandırılmıştır. Açıklayıcı ve detaylı olması sebebi ile Young’ın (1990) sınıflandırması temel alınarak şema alanları ve alt boyutları açıklanmaya çalışılacaktır.

Alan 1: Kopukluk ve Reddedilme

Bu şema alanına ait şemaları olan kişiler genel olarak değerlendirilecek olursa, erken çocukluk döneminde ailelerinin soğuk, reddedici, eleştirel, tutarsız olduğu ve bu kişilerin sevgi, ait olma, güvenlik, bakım görme gibi ihtiyaçlarının yeterince karşılanmamış olduğu söylenebilir. Bu nedenle çocukluklarında ebeveynlerine, yetişkinlik ilişkilerinde ise partnerlerine güvenli bağlanma gerçekleştirememişlerdir.

Terk Edilme/İstikrarsızlık. Bu şemaya sahip kişiler çocukluklarında da sıcak, tutarlı, kabul edici ebeveynler ile yetişmedikleri için, kendileri için önemli olan diğer kişilerin, kendilerinden daha fazla olumlu özelliğe sahip olan bir başkasını bulduklarında heran terk edebileceğini ya da ölebileceğini, diğerlerinin tutum ve davranışlarının önceden kestirilemeyeceğini düşünürler.

Güvensizlik/Kötüye Kullanılma. Şeması olan kişiler genel olarak diğerlerinin kendilerini aldatacağı, hile ile kandıracağı, küçük düşüreceğı, sosyal ilişkilerde yakın ve sıcak olduklarında iyi niyetlerinin suistimal edeceğı yönünde inanlara sahiptirler. Başka insanlara göre kendilerinin daha fazla aldatılan olduklarını düşünürler.

Duygusal Yoksunluk. Şemasına sahip kişilerin duygusal ihtiyaçlarının çevrelerindeki diğer insanlar tarafından karşılanmayacağına dair beklentileri vardır. Duygusal yoksunluk, ilgi yoksunluğu, empati yoksunluğu ve korunma yoksunluğu şeklinde üç farklı şekilde sınıflandırılmış olup: ilgi, şefkat, sıcaklık, arkadaşsızlık ilgi yoksunluğu; dinleme, anlatma, anlama, anlaşılma, duyguları ve kendini karşılıklı olarak açma konusundaki eksiklikler empati yoksunluğu; başkalarından sosyal destek alma, yardım görme, rehberlik anlamında yönlendirilme konusundaki eksiklikler korunma yoksunluğu olarak belirtilmiştir.

Kusurluluk/Utanç. Şemasına sahip kişiler çocukluklarında sürekli eleştiren ve suçlayıcı ebeveyn tutumlarına maruz kaldıklarından kendilerinin diğerlerinden daha değersiz, beceriksiz, çirkin, başarısız, yeteneksiz olduklarına inanırlar. Kendilerini başkalarından daha aşağıda gördüklerinden ve eleştirilmekten çekindiklerinden diğerleri ile paylaşımda bulunmaktan çekinirler. Kendilerine dair kusurluluk algıları genellikle utanç duygusuna yol açar.

Sosyal İzolasyon/Yabancılaşma. Şeması kişinin aile ya da diğer sosyal topluluklardan farklı olduğuna dair inançlarıdır. Bu şemaya sahip bireyler kendilerini bir türlü herhangi bir gruba ait hissedemezler ve kendilerini olabildiğince izole ederler.

Alan 2: Zedelenmiş Özerklik ve Performans

Bu şema alanının genel özelliğı, kişinin özerk olamayacak şekilde beklentilerinin olmasıdır. Özerk olma kavramı aileden ya da diğerlerinden bağımsız şekilde hayatını sürdürebilmek, diğerlerinden ayrışabilmek anlamlarına gelmektedir. Zedelenmiş Özerklik ve Performans şema alanından çeşitli alt şemalara sahip olan bireylerin erken çocukluk döneminde ebeveynlerinin aşırı koruyucu, müdahaleci oldukları, çocuklarına gelişimlerine

uygun görev ve sorumluluklar vermedikleri ve her şeyi onların yerine kendilerinin yaptıkları söylenebilir. Aşırı koruyucu ebeveynlerin, çocukların evin dışındaki hayatı keşfetmeleri ve bu konularda deneyim kazanmaları konusunda da destekleyici tutumlar sergilemedikleri belirtilmektedir. Nadir görülse de bunun aksine erken çocukluk döneminde çocukla hiç ilgilenmeyen ebeveynlik tarzının da özerklik problemlerine yol açtığı bilinmektedir. Bu şema alanına sahip kişiler kendi kimliklerini oluşturamamakta ve buna bağlı olarak kendilerine yaşam amaçları edinmemektedirler.

Bağımlılık/Yetersizlik Şeması. Bu şema kişinin, başkaları olmadan doğru kararlar alamayacağı, karşılaştığı problemleri kendi başına çözemeyeceği, sorumluluklarını yerine getiremeyeceği, yeni bir işe kalkışırsa başarısız olacağı şeklindeki kendisine dair yetersizlik algısı geliştirmesine neden olmaktadır.

Hastalıklar ve Zarar Görme Karşısında Dayanıksızlık. Bu şemaya sahip kişiler beklenmedik bir anda çok büyük bir felaketin olacağına ve bununla baş edemeyeceklerine dair yoğun bir kaygı duyarlar. Bu felaketler çaresi olmayan bir hastalık (tıbbi felaket), çıldırma, aklını kaybetme, kontrolünü kaybetme gibi psikolojik kökenli problemler (duygusal felaket) ya da deprem, sel, yangın, trafik kazaları, asansörün düşmesi (dışsal felaket) gibi durumlar olabilir.

İç İçe Geçme/Gelişmemiş Benlik. Bu şemaya sahip bireyler aile ya da çok önem verilen bir başkasına aşırı derecede duygusal bağlılık ve yakınlık hissederler. Patolojik düzeyde bağlılık geliştirilen bu kişilerin desteği olmazsa hayatta kalamayacaklarına inanırlar. Bu durum onların bireyselleşme ve sosyal ilişkilerde yeterli geliştirmelerine engel olur. Kişi diğeri ile o kadar iç içe geçmiştir ki adeta onun içerisinde eriyip yok olmuştur, kendine ait sınırları yoktur. Bu durum bazen kişinin kendisinde boğulma, yok olma ve çaresizlik hislerine ve kendi varlığını sorgulama noktasına gelmesine neden olabilmektedir.

Başarısızlık. Bu şemaya sahip kişilerin okul, kariyer, spor, ilişkiler gibi hemen her konuda başarısız olacaklarına dair çok güçlü bir inançları vardır. Sürekli olarak kendilerini diğerlerinden daha beceriksiz, daha yeteneksiz, daha az zeki, statüsü daha düşük görürler.

Alan 3: Zedelenmiş Sınırlar

Bu alandaki şemalara sahip olan kişiler sorumluluk alma, iş birliği yapma, başkalarına yardım etme/verdiği sözleri yerine getirme, diğerlerinin haklarına saygı duyma, kendi amaç ve hedeflerine ulaşmak için sebat gösterme, hazzı erteleme, kurallara uyma, öz disiplin gibi konularda problem yaşarlar. Etrafındakiler tarafından şımarık, bencil, narsistik biri olarak değerlendirilirler. Bu durumun nedeni olarak genellikle aşırı müsammahakar ebeveynler gösterilmekle birlikte; bazen ebeyen ile kurulan ilişkilde duygusal yoksunluğun da zedelenmiş sınırlara yol açabileceği ifade edilmektedir.

Haklılık/Üstünlük. Bu şemaya sahip bireyler, diğerlerine nazaran daha üstün özelliklere sahip olduklarını, özel ayrıcalıklar ve imkânları hakkettiklerine dair beklenti geliştirirler. Sosyal ilişkilerde karşılıklılık dengesini gözetmeksizin sürekli talepkar davranırken, kendileri karşı tarafa herhangi bir destek ya da katkıda bulunma ihtiyacı duymazlar. Empati yapabilme yetenekleri neredeyse yok gibidir. Genellikle en başarılı, en ünlü, en zengin, en güzel/ yakışıklı ve benzeri gibi sıfatları elde etmeye dair abartılmış bir çabaları vardır.

Yetersiz Özdenetim/Öz disiplin. Şemasına sahip olan kişiler, şahsi amaçlarına ulaşma konusunda yeterince disiplinli ve sabırlı davranamazlar. Herhangi bir aksilik ya da engellenme ile karşılaştıklarında bunu tolere edebilme becerileri oldukça düşüktür. Duygu ve davranışlarını regüle etme konusunda motivasyonları yoktur. Dürtüleri doğrultusunda davranmaya eğilimli ve genellikle haz odaklıdır. Bu şemanın daha az şiddetli haline sahip olan bireylerse, çatışma, huzursuzluk ve sorumluluklardan olabildiğince kaçmaya çalışarak şemaları ile başa çıkmaya çalışırlar.

Alan 4: Başkası Yönelimlilik

Bu şema alanının genel özellikleri, kişinin sosyal ilişkilerde hep diğeri odaklı olmasıdır. Bunun altında sevilme, kabul edilme, onaylanma gibi manevi ihtiyaçların yoğunluğu yatmaktadır. Diğerleri ile etkileşim halindeyken hep karşısındakinin ihtiyaç ve arzularını gözetirler, onların talepleri doğrultusunda davranırlar. Kendi istek ve ihtiyaçlarına dair

farkındalıkları olmadığı gibi öfke ve kırgınlık duygularını da fark edemez ya da yok sayarlar. Hep diğerini mutlu ve memnun etmeye odaklıdırlar. Şemanın oluşumunda, çocuğu koşullu kabul eden ebeveynlik tarzının rol oynadığı belirtilmektedir. Bu ebeveynlik tarzına sahip birincil bakım verenler, çocuğu sevmeyi ve onaylamayı genellikle belli şartlara bağlarlar. “Eğer uslu bir çocuk olmazsan, annen olmaya devam etmeyeceğim.”, “Böyle ağlamaya devam edersen seni sevmeyeceğim.” gibi koşullu cümlelere maruz kalan çocuk, gelecekte de diğerleri tarafından kabul görmek ve sevilme için hep onları mutlu etmesi gerektiğini düşünür.

Boyun Eğicilik. Bu şemanın temel özelliği, terk edilmekten, sevilmemekten, onaylanmamaktan duyulan yoğun kaygı ve zorlanma nedeni ile kişinin kendi kontrolünü tamamen bir başkasına bırakmasıdır. İki farklı şekli olduğu belirtilmektedir bunlar: *İhtiyaçlar açısından boyun eğicilik ve duygular açısından boyuneğiciliktir.* Kişinin kendi taleplerini, ihtiyaçlarını yok sayması ve baskılaması ihtiyaçlar açısından boyun eğicilik olarak isimlendirilirken; özellikle öfke gibi çeşitli duygularını baskılaması ve ifade etmemesi ise duygusal açıdan boyun eğicilik olarak isimlendirilmektedir. Her iki baskılama da kişide olumsuz duyguların, öfke patlamaları, pasif agresif davranışlar, psikosomatik yakınmalar şeklinde uygunsuz yollarla ifade edilmesine neden olmaktadır.

Kendini Feda. Şemasına sahip bireyler kendi ihtiyaçları pahasına başkalarının ihtiyaçlarını giderirler. Bunun altında yine terk edilmemek, diğerleri tarafından sevilme, onaylanma, suçluluk ya da diğerlerinin gözünde saygın olmak gibi ihtiyaçlar yatmaktadır. Bu şema kişinin başkalarının dertlerine aşırı düzeyde odaklanması, sürekli diğerlerinin problemlerini çözmeye kendini adanmasına yol açmaktadır. Kişi tüm bunları yaparken kendi ihtiyaçlarının giderilmediği farkındalığı ile dargınlık gibi duygularını fark etse bile bunları diğerlerine ifade etmez.

Onay Arayıcılık/Kabul Arayıcılık. Bu şemaya sahip bireylerin kendilerine duydukları saygının ön koşulu diğerlerinin kabul ve onayını almaktır. Para, başarı, fiziksel çekicilik, statü gibi unsurların diğerlerinin kabul ve onayını almanın olmazsa olmazı olduğunu düşünürler. Bu sebeple çoğu zaman gerçeğe uyumlu olmayan ve gerçekleştirilmesi güç hedefler peşinde

koşarlar. Reddedilme karşısında aşırı hassasiyet gösterirler ve kendilerine dair benlik tasarımları olumsuz yönde etkilenir.

Alan 5: Aşırı Uyarılma ve Baskılama

Bu şema alanının genel özellikleri kişinin kötü şeylerin olmaması ya da iyi giden şeylerin birdenbire bozulmaması için sürekli tetikte olması gerektiğine dair beklentileridir. Kişi kök ailesinden içselleştirdiği katı kuralları, ahlaki değerleri kendi duygularının, ihtiyaçlarının, huzurunun ve rahatlığının önüne koyar. Bu duruma genellikle baskıcı, cezalandırıcı, katı ve talepkar ebeveynlik tarzının sebep olabileceği belirtilmektedir. Aşırı uyarılma ve baskılama şemalarına sahip kişi genellikle hayata karşı kötümser bakış açısına sahiptir.

Olumsuzluk/Karamsarlık. Bu şema kişinin sosyal ilişkiler, iş ilişkileri, yakın ilişkiler ve yaşama dair olumlu giden şeyleri önemsizleştirip, olumsuzlukları olduğundan daha da fazla felaketleştirmesi ve bunlara odaklanmasıdır. Acı, ölüm, çatışmalar, hayal kırıklıkları, doğal afetler, başarısızlık, ihanet, sağlık problemleri, finansal problemler gibi olumsuz yaşantılardan kaçınmak için hata yapmamaya abartılı şekilde çabalarlar. İyi giden şeylerinse her an bozulabileceğine dair yoğun endişe duyarlar. Bu nedenle diğerleri tarafından da sürekli şikâyet eden, yakınan, kararsız ve huzursuz olarak algılanırlar.

Duyguları Baskılama. Bu şema bireyin, utanç suçluluk ya da reddedilme ya da kontrolünü kaybetme korkuları sebebiyle spontan iletişim tarzını, duygularını, ihtiyaçlarını baskılamasına neden olur. Baskılama genellikle öfke ve saldırganlık gibi *olumsuz duyguların baskılanmasını*; sevinç, şefkat, sevgi, cinsel haz gibi *olumlu duyguların baskılanmasını*; *kırılganlığın ifadesinin baskılanmasını* ve *duyguları önemsizleştirip akılcılığı ön plana çıkarmayı* içerir.

Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik. Bu şema kişinin kendisine ve diğerlerine yönelik abartılı beklentileri olması anlamına gelir. Bu abartılı beklentilerin altında diğerleri tarafından ayıplanmaktan ve utanç duygusundan kaçınma yatar. Genellikle erken çocukluk döneminde ailesinde sürekli eleştirilen, mükemmel olması beklenen çocuklar yetişkinlikte de

bu değerleri katı bir şekilde içselleştirir ve yetişkinlikte de kendilerine ve diğerlerine benzer şekilde davranırlar. Şema “mükemmeliyetçilik”, “katı kurallar”, “zaman ve verimlilik ile ilgili aşırı meşguliyet” alt alanlarını içerir.

Cezalandırıcılık. Şeması bireyin kendisi de dahil herhangi birinin hatası karşısında sert bir şekilde cezalandırılması gerektiği yönündeki inancıdır. Kendi içsel standartları karşılanmadığında öfkeli, suçlayıcı, merhametsiz, tahammülsüz olurlar. Hataların arka planındaki hafifletici nedenleri ve iyi niyetleri görmezden gelirler. İnsani kusurları mazur görme eğilimleri yoktur.

Şema Terapi ve Şema İşlemleri

Diğer psikoterapi ekollerinin pek çoğunda olduğu gibi Şema Terapi'nin de birincil amacı danışana farkındalık kazandırmaktır. Danışan sahip olduğu erken dönem uyumsuz şemalarını tanıdığı ve bunların nasıl, hangi durumlarda aktive olduğunu anladığında, bedensel ve duygusal tepkilerini üzerinde daha fazla kontrol sahibi hale gelebilir. LeDoux'a (1996) göre terapide yapılabilecek en iyi şey, amigdala da tamamen silinemez şekilde kaydedilen anıları yeni sinaptik yollar yaratarak yeniden düzenlemek ve korteksi çok iyi anlayarak dışavurumları kontrol etmeye çalışmaktır (Young, 2009).

Şemalara ilişkin iki temel işlemde bahsedilmektedir. Bunlar *şema devamlılığı* ve *şema iyileşmesidir*.

Şema Devamlılığı kişinin mevcut şemalarını devam ettirmek yönünde çoğu zaman bilinçsizce sürdürdüğü düşünce, duygu ve davranışlarının tümü olarak tanımlanmaktadır. Erken dönem uyumsuz şemalarının farkında olmayan birey, onları pekiştirmeye devam eder. Şema devamlılığı üç farklı mekanizma ile beslenir bunlar: *bilişsel çarpıtmalar*, *özyıkıcı davranış kalıpları/yaşam örüntüleri* ve bir sonraki başlıkta açıklanacak olan *işlevsel olmayan başa çıkma stilleridir*. Birey yaşadığı olayları ve içinde bulunduğu durumları olumsuz şemalarına uygun şekilde bilişsel olarak çarpıtarak algılar. Örneğin olumsuzlukları olabildiğince büyütür ve önemserken; olumlu olan yanları küçümser ve önemsizleştirir. Özyıkıcı davranış

kalıpları/yaşam örüntüleri mekanizmasında ise kişi geçmişteki şemasını tetikleyecek kişi ya da durumları seçerek, erken dönem uyumsuz anılarının otomatik olarak çağırılmasına ve kontrolsüz duygusal, davranışsal tepkilerin başlatılmasına neden olur.

Şema İyileşmesi erken dönem uyumsuz şemalara ilişkin bilişlerin ve işlevsel olmayan başa çıkma stillerinin daha sağlıklı bilişler ve sağlıklı davranışlar ile değiştirilebilmesi, olumsuz anıların duygusal şiddetinin ve bedensel duyuların şiddetinin azaltılması anlamına gelmektedir. Şema terapinin birincil amacı şema iyileşmesini sağlayabilmektir. Şemalar tamamen yok olmazlar ancak iyileştirilebilirler. Bunun nedeni şemaların kişiler için yıkıcı olduğu kadar güvenlik ve tahmin edilebilirlik konforu sağlamasıdır. Birey olayları, durumları hemen geçmişteki bir yaşantısına benzetir, o travmatik olayla ilişkili olarak gelişen şemasına uydurur, anlamlandırır ve aynı doğrultuda düşünce, duygu, davranış süreçlerini deneyimler. Budurum yıkıcı sonuçlarının yanında aynı zamanda bir kolaylık ve pratiklik sağlar. Şemalar benliğin merkezine yerleşmiştir, kişinin şimdiye kadar kendisine, diğerlerine ve dünyaya ilişkin bildiklerini tamamıyla bir anda değiştirmesi oldukça güçtür. Bu nedenle şema terapide yol almak hem danışan hem de danışman için disiplin ve kararlılık isteyen bir süreçtir.

Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ile İşlevsel Olmayan Başa Çıkma Biçimleri

Kişiler erken dönem uyumsuz şemalarının neden olduğu olumsuz bilişler ve duygular ile başa çıkmak ve travmatik durumlara uyum sağlayabilmek için bazı işlevsel olmayan davranış örüntüleri geliştirirler. Bu işlevsel olmayan davranış örüntüleri, olumsuz yaşantıların acısını hafifletmek amacıyla benimsense de aslında şemaların devamlılığına hizmet eder. Şema terapiye göre şema ve şema ile baş etme stratejileri iyi ayırt edilmeli ve ayrı ayrı ele alınmalıdır. Şema anılar, bilişler, duygusal ve bedensel duyularını içerirken; kişinin bu duyulara vereceği tepkiler çoğunlukla davranışsal eylemler olup, şemaya karşı verilen başa çıkma tepkileridir. Şemalara düşünsel ve duygusal olarak da tepki verilebilir ancak bunlar şemanın bir parçası değildir. Şemaları ve başa çıkma biçimlerinin ayrı ayrı ele alınmasının farklı nedenleri bulunmaktadır. Örneğin bir birey yaşamı boyunca aynı şema ile farklı başa çıkma biçimleri kullanarak mücadele etmek zorunda kalabilir ya da aynı başa çıkma biçimini farklı şiddetlerde

kullanmayı tercih edebilir. Bir başka deyişle kişinin başa çıkma biçimleri zaman içerisinde istikrarlı olmayabilir. Şemalar ve başa çıkma biçimlerinin ayrı ayrı ele alınmasının bir diğer gerekçesi ise aynı şemaya sahip olan farklı kişilerin, birbirlerinin tam zıddı olan davranışsal tepkiler göstermesi şeklinde açıklanmaktadır. Örneğin Young'a (2009) göre kusurluluk şemasına sahip olan ve kendisini sürekli eksik ya da kusurlu gören üç farklı kişiden biri diğerleri ile iletişim kurmaktan ve yakınlaşmaktan kaçınırken; diğeri kendisini sürekli eleştiren arkadaşlar ve partnerler seçerek; bir diğeri ise sürekli başkalarını eleştirerek ve onlardan üstün olduğunu kanıtlamaya çalışarak şeması ile başa çıkmaya çalışabilmektedir.

Young (2009) erken dönem uyum bozucu şemalar ile üç farklı başa çıkma biçiminden bahsetmiştir. Bunlar: *aşırı telafi*, *kaçınma* ve *teslim olma*dır. Ona göre bu işlevsel olmayan başa çıkma biçimleri, tüm organizmaların stres verici bir uyarı ile karşı karşıya kaldıklarında verdikleri "savaş", "kaç", "dona kal" tepkilerine benzemektedir. Aşırı telafi başa çıkma biçimi, savaş; kaçınma başa çıkma biçimi "kaç"; teslim olma başa çıkma biçimi ise "dona kal" tepkisi ile paralel özellikler göstermektedir. Bu başa çıkma biçimleri çocukluk döneminde de bilinçdışı mekanizmalar ile kullanılmaktadır ve aslında çocuğun duruma uyum sağlaması açısından işlevseldir; ancak yetişkin döneminde davranışsal olarak seçilebilecek daha sağlıklı davranış biçimleri ve daha işlevsel tepkiler varken alışlagelmiş bu üç başa çıkma biçiminin kullanılması uyumsuz şemaların sürdürülmesine ve kişileri psikolojik problemler döngüsüne mahkûm etmektedir.

Şema Teslimi

Bu başa çıkma biçimini benimseyen kişiler öncelikli olarak şemalarını tartışmasız bir "gerçek" olarak algıladıklarından, şemaları ile savaşmaz ve onları değiştirmeye çalışmazlar. Erken dönem çocukluk döneminde ilgili şemanın oluşmasına neden olan olayın benzeri ile karşılaştıklarında kontrolsüzce duygusal tepkiler verebilirler. Olumsuz yaşantıların duygusunu şiddetli ve bilinç düzeyinde yaşarlar. Çocukluk dönemlerinde kendilerini inciten birincil bakım verenlerine ya da ebeveynlerine benzer partner ve arkadaşlar seçerler. Böylelikle çocukluk dönemlerindeki "kurban" olma durumlarını devam ettirirler.

Şema Kaçınması

Olan kişiler kendilerini en çok zorlayan erken dönem uyumsuz şemaları hiç yokmuş gibi davranırlar. İlgili şemaya ilişkin düşünmekten, konuşmaktan ve o şemanın hissettirdiği duygulardan kaçınmak için yoğun bir çaba harcarlar. Tüm bu kaçınmacı önlemlerine karşın erken dönem uyumsuz şemaları ile ilişkili duygular ortaya çıktığında bunları bastırmaya ve yok saymaya çalışırlar. Hemen dikkat ve ilgilerini başka bir şeye yönlendirmeye çalışırlar. Uyumsuz ve zorlayıcı şema aşırı tetiklendiğinde yok sayma konusunda zorlanırlarsa alkol ve madde kötüye kullanımı, kontrolsüz cinsel ilişki gibi yıkıcı seçimlerde bulunabilirler. Günlük hayatlarındaki sosyal ilişkilerinde, kendilerini zora sokacak alanlardan aşırı kontrollü şekilde kaçındıkları için diğerlerine oldukça normal ve sağlıklı görünürler.

Şema Aşırı Telafisi

Başta çıkma biçimini kullanan kişiler, erken çocukluk döneminde uyumsuz şemalarının oluşmasına neden olan travmatik durumlardan olabildiğince farklı olmaya çalışırlar. Mevcut uyumsuz şemalarının tam tersi yönünde düşünmeye, hissetmeye ve davranmaya çabalarlar. Sosyal ilişkilerini de bu yönde yapılandırarak şemalarıyla savaşmaya çalışırlar. Şemalarını tetikleyen bir durumla karşılaştıklarında tam tersi yönde davranış sergilerler. Örneğin erken çocukluk dönemindeki travmatik yaşantıları nedeni ile boyun eğcilik şemasına sahip olan kişiler, aşırı telafi başta çıkma biçimini benimserlerse diğerlerinin etki ve kontrolüne karşı aşırı hassasiyet göstererek, tüm otorite figürlerine, kurallara ve normlara karşı çıkarlar. Hatta bunun da ötesine geçip kendileri diğerleri üzerinde kontrol sahibi olmayı ya da aşırı talepkar olmayı seçerler. Başka bir deyişle aşırı boyun eğici yapıda birinin kendi hayatı üzerinde daha fazla kontrol kazanmaya çalışması, diğerlerinden bağımsız kararlar alabilmesi ve eyleme geçebilmesi sağlıklı bir gelişim iken; diğerlerini kontrol etmeye çalışma ve onlar üzerinde güç kurmaya çalışma noktasına gelmesi şema ile aşırı telafi çabasıdır ve şemanın devam etmesine neden olmaktadır. Bu başta çıkma biçimini kullananlar diğerleri tarafından güçlü, başarılı ve kendinden emin biri olarak algılanırlar ama gerçekte olan bunun tam aksidir.

Young'a göre (2009) kişilerin erken dönem uyumsuz şemaları ile başa çıkma biçimlerinden hangisini seçeceği hem mizaç hem de seçici içselleştirme modellerine göre değişim göstermektedir. Örneğin aşırı telafi başa çıkma biçimini daha agresif mizaçlı kişiler kullanırken; kaçınma ya da teslim olma gibi başa çıkma biçimlerini daha içe dönük ve pasif mizaç özelliklerine sahip kişiler kullanmaktadırlar.

Şema Modları

Günlük yaşamda farklı olaylar farklı şemalarımızı tetikleyip ön plana çıkarabilir ve durumlar karşısında aynı şemamız aktive olsa dahi farklı başa çıkma tepkilerini gösterebiliriz. "Şema modu" kavramı, o an için baskın olan şemamızın tetiklediği düşünce, duygu ve tepkilerimizin tümünü ifade etmek için kullanılır. Bir başka şekilde tanımlayacak olursak şema modu o an için aktive olan şema modu ve kullanılan başa çıkma biçiminin birleşimidir. "Geçiş" kavramı ise bizim modan moda geçebileceğimizi, anlık baskın şema modumuzun farklılaşabileceğini gösterir. Şema modları arasındaki bu geçiş aslında sağlıklı ve işlevseldir. Kişinin sürekli olarak tek bir şema modunda olması ve diğer modlara geçiş yapamaması bir nevi disosiasyon durumu olarak ifade edilmektedir. Sürekli olarak kalınan şema modu kişiliğin diğer yanlarından ayrılmış bir kendilik parçası haline gelebilmektedir. Disosiyatif Kişilik Bozukluğu ve Sınır Kişilik Bozukluğu gibi Eksen-II tanı gruplarında modlar çok daha baskın ve şiddetli yaşanırken; sağlıklı bireylerde modlar daha az disosiyasyon şeklinde yaşanır. Bir başka deyişle sağlıklı bir birey bir durum karşısında hem sevinçli hem de bir yandan üzgün olabilirken; sınır modalara sahip bireyler benliklerinin tamamen o ayrılmış kendilik boyutuyla olaylara tepki vererek, tamamıyla öfkeli ya da tamamıyla üzgün olurlar. Sağlıklı bireylerin modları daha esnekken, sınır modlar çok daha katıdır.

Young'ın şimdiye kadarki çalışmaları sonucunda oluşturduğu sınıflandırmasına göre dört temel şema modu bulunmaktadır. Bunlar Çocuk Modu, Uyum Bozucu Başa Çıkma Modları, İşlevsiz Ebeveynlik Modları ve Sağlıklı Yetişkin Modu'dur (Young, 2009). Bu temel şema modlarının alt alanları ile beraber on adet şema modundan bahsedilmektedir.

Çocuk Modu

Bu temel şama modu kendi içerisinde İncinmiş Çocuk Modu, Öfkeli Çocuk Modu, Dürtüsel/Disiplinsiz Çocuk Modu ve Mutlu Çocuk Modu olmak üzere dört farklı isimle sınıflandırılmıştır. Genel olarak çocuk modlarının doğuştan getirildiğine, kültür ve çevreden bağımsız olduğuna ve her çocuğun bu modları açığa çıkaracak potansiyellerle doğduğuna vurgu yapılmaktadır. *İncinmiş Çocuk Modu* çekirdek duygusal ihtiyaçların karşılanmadığı moddur. Bu mod terk edilme, reddedilme, suistimal edilme, yoksunluk gibi farklı çekirdek şemaları içerisinde barındırabilir. *Öfkeli Çocuk Modu* yine benzer şekilde karşılanmayan duygusal ihtiyaçları nedeni kızgınlık ve öfke duygusunun baskın olduğu ve bu duyguların yoğun şekilde davranışlara yansıdığı mod şeklinde tanımlanmaktadır. *Dürtüsel/Disiplinsiz Çocuk Modu* arzuların ve ihtiyaçların ön planda tutulduğu, davranışın ya da seçimlerin kendisini ve diğerlerini nasıl etkileyeceğini düşünmeden, kişinin içinden geldiği gibi kendisini ifade ettiği moddur. Son olarak Mutlu Çocuk Modu ise temel duygusal ihtiyaçların karşılandığı mod olarak ifade edilmektedir.

Uyum Bozucu Başa Çıkma Modları

Bu temel şema modu kendi içerisinde Söz Dinleyen Teslimci Mod, Kopuk Korungan Mod ve Aşırı Telifici Mod olarak üç farklı isimle sınıflandırılmıştır. Bu modlardan Söz Dinleyen Teslimci Mod şemaya Teslim Olma başa çıkma biçimine, Kopuk Korungan Mod Kaçınma başa çıkma biçimine, Aşırı Telifici Mod ise şemanın Aşırı Telifi Edilmesi başa çıkma biçimine karşılık gelmektedir. Kişi Söz Dinleyen Teslimci Mod'dayken genel olarak başkalarına teslim olan, boyun eğen, onların direktifleri ile hareket eden, pasif ve çaresiz şekilde şemaya boyun eğmektedir. Kopuk Korungan Mod kişinin duygusal olarak diğerlerinden kopuk olması, kaçınması, kendini izole etmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu duygusal izolasyonun neden olduğu yoksunluklar madde kötüye kullanım davranışları ile birlikte görülebilmektedir. Aşırı Telifici Mod ise kişinin şemaları ile savaşmak için mevcut şemalarının tam aksi şekilde davranmalarını ifade etmektedir.

İşlevsiz Ebevenylik Modları

Cezalandırıcı Ebeveyn Modu ve Talepkar Ebeveyn Modu olmak üzere iki alt boyutla kategorize edilmiştir. Bu modlar kişinin çocukken maruz kaldığı kendi ebeveynlerinin içselleştirilmiş halleridir. Cezalandırıcı Ebeveyn Modu kişinin hatalara karşı kendisini ve diğerlerini cezalandırıcı davranışlarının ön planda olduğu moddur. Kişi bu modda iken aslında “kötü” ya da “hatalı” olduğu için çocuk modlarından birini cezalandırmaktadır. Talepkar Ebeveyn Modu’ndaki kişiler ise kendi geçmişlerindeki talepkar ebevenleri gibi aşırı beklentiler ve talepler içerisindedirler. Bu nedenle sürekli olarak kendilerine ve diğerlerine karşı eleştirel ve istekleri doğrultusunda baskıcı tavırlar içerisindedirler.

Sağlıklı Yetişkin Modu

Sağlıklı yetişkin olmayı ifade eden moddur. Diğer sağlıklı modlar arasındaki uyumu sağlamayı, onları değiştirmeyi, iyileştirmeyi, onlar karşısında karşı bir güç dengesi oluşturmayı sağlayan mod olarak tanımlanmaktadır. Şema Terapinin birincil amaçlarından biri sağlıklı Yetişkin Modu’nun güçlendirilmesidir.

Toplumsal Cinsiyet Roller

Cinsiyet, Cinsiyet Kimliği ve Toplumsal Cinsiyet Roller Kavramlarının Açıklanması

Araştırmanın değişkenlerinden biri olan Toplumsal Cinsiyet Roller kavramı kuramsal olarak açıklanmadan önce, birbirinden ayırt edimesi adına cinsiyet, cinsiyet kimliği ve toplumsal cinsiyet kavramlarından bahsetmenin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Cinsiyet (sex), kişinin genetik yapısı ile belirlenen, doğum öncesinden itibaren oluşmaya başlayan, dişi ya da eril cinsel organa sahip olarak doğmaya bağlı olarak kadın ya da erkek olma sınıflandırmasını ifade etmektedir. Bir başka deyişle kişilerin, genotip olarak kadın ya da erkek olarak kategorize edilmesi Cinsiyet (sex) kavramı ile ifade edilmektedir. Bu demografik kategorizasyonun en temel kriteri ise sahip olunan cinsel organdır (Akın, 2007; Deaux, 1985; West ve Zimmerman, 1987). *Cinsiyet kimliği* kavramı, 1930’lardan itibaren psikoloji alanyazınına girmiş olup; kişinin doğumundan itibaren 2-3 yaşına gelene kadar

kendisi ile ilgili kadın ya da erkek olduğuna dair duygu, düşünce ve hisleri olarak tanımlanmaktadır (Palan, 2001). Diğer bir tanımlama ile kişinin kendisini maskülen ya da feminen olarak bir sınıflandırmaya yerleştirmesini ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet (gender) kavramı ise içinde yaşanılan toplumun, siyasi, kültürel ve ahlaki değerleri çerçevesinde bireye bedensel olarak (cinsiyet/ sex) kadın ya da erkek olması sebebi ile atfettiği özellikler ve rollerdir (Dökmen, 2010; Zerzan 2010). Toplumsal cinsiyet kavramının oluşması başkalarının varlığı ve yönlendirmeleri ile ilgilidir. Goffman'a göre ise (1976) toplumsal cinsiyet kavramı diğerlerinin beklentisi doğrultusunda kadın ya da erkek olmanın davranışsal boyutlarına odaklanarak "rol yapma" / "gösteri" sürecini ifade etmektedir (West ve Zimmerman, 1987). Doğumdan itibaren aile üyeleri, akrabalar, öğretmenler, arkadaşlar, bedensel olarak erkek ya da kadın olması durumuna göre çocuğu, toplumsal cinsiyet rollerine uygun şekilde davranmaya, giyinmeye özendirir ve bu beklentilerine uygun davranışları ödüllendirirler. Alanyazına bakıldığında konu ile ilgili bazı araştırmacıların bu süreci *cinsiyet tiplemesi* olarak isimlendirdikleri görülmektedir (Gander ve Gardiner, 2015). Sosyal çevre bedensel cinsiyete uygun seçim ve davranışları desteklerken; uyumsuz olan davranışları ise görmezden gelerek ya da cezalandırarak çocuğun oyuncakları, oyunları, etkinlikleri hatta meslek grubu gibi konuları bile kafasında kadınsı ya da erkeksi olarak kategorize etmesine etki etmektedir (Dökmen, 2010). Konu ile ilgili çalışmalar incelendiğinde *toplumsal cinsiyet* ve *toplumsal cinsiyet rolü* kavramlarının alanyazında birbiri yerine kullandığı görülmektedir. Cornell (2016) toplumsal cinsiyet rolü kavramını, kişinin toplum tarafından bedensel cinsiyetine bağlı olarak belirlenen sorumluluk ve davranışların, uygun görülen özelliklerin, beklentilerin genel bir rol olarak canlandırılması şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre her zaman "kadın rolü" ve "erkek rolü" olmak üzere iki adet cinsiyet rolü sınıflandırması bulunmaktadır. Kadın ve erkek her ne kadar biyolojik açıdan benzer özelliklere sahipse de fiziksel açıdan erkeğin daha güçlü oluşu erkeği otomatik olarak daha üstün, kadını ise ikincil cinsiyet olarak görme problemine yol açmıştır. Özellikle ataerkil yapının benimsendiği toplumlarda kadınlar üreme ile ilgili konularda; erkeklerse üretme ile ilgili konularda görevlendirilmiş gibi görünmektedir (Attanapola, 2004). Kadınlardan genel olarak daha naif, uzlaşmacı, çatışmaların çözümünde alttan alan taraf olma,

anlayışlı olma, fedakâr olma, çocuk doğurma ve büyütme, temizlik ve yemek gibi ev işlerini yapma gibi daha pasif roller beklenirken; erkeklerdense güçlü olma, iş ve kariyer odaklı olma, çevreleri ve aileleri üzerinde kontrol sahibi olma gibi daha aktif roller beklenmektedir (Beutel ve Marini, 1995; İmamoğlu, 1991; Moya, Exposito ve Ruiz, 2000). Bu beklentiler ne yazık ki kişilerin ilgi alanlarını, mesleki seçimlerini, kariyer hedeflerini ve iş yaşamında ilerleyişlerini bile etkilemektedir. Erkekler iş yaşamında çok daha fazla yükselme ve yüksek ücretli işlere kabul edilme olanakları sunulurken; aynı eğitim düzeyi ve donanıma sahip olan kadınlara benzer fırsatlar tanınmamaktadır.

Değişen ve gelişen modern dünyada kadınlar iş yaşamında daha fazla rol edinmeye ve aktif olmaya başladıkça buldukları kurum/kuruluşa en az erkekler kadar katkı sağlamaktadırlar. Cinsiyetçi ve kadını ötekileştirici yaklaşımlar yerine daha eşitlikçi tutumlar benimsedikçe bu durumun olumlu yönde değişeceği düşünülmektedir (Attanapola, 2004; Fortin, 2005).

Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kuramsal Olarak Açıklanması

Kişilerin düşünceleri, duyguları, davranışları, seçimleri, ilgi alanları, meslekleri ve bu çerçevelerde aslında tüm yaşamlarını, kim olacaklarını yapılandıran toplumsal cinsiyet rollerine dair kalıp yargıların oluşumunda, içinde yaşanılan kültür ve çevresel etmenlerin birincil rol oynadığı bilinmektedir. Cinsiyet rollerine dair kalıplaşmış beklentiler biyolojik ve fizyolojik özelliklere bağlı olarak değil sosyal olarak inşa edilmektedir (Reeves ve Baden, 2000). Toplum ve sosyal yapının oluşumu olması sebebiyle cinsiyet rolleri kavramına yapılan kuramsal açıklamaların ele alınmasının yararlı olacağı düşünüldüğünden, bu kuramlar kısaca açıklanmaya çalışılacaktır.

Psikanalitik Kuram. Toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl oluştuğuna ve içselleştirildiğine yönelik ilk açıklamalar Psikanalitik Kuram çerçevesinde Freud tarafından getirilmiştir. Freud'a göre insan biseksüel olarak dünyaya gelir. Kimlik belirleme ve toplumsal cinsiyet konusu ise hem biyolojik hem de kültürel yapılarla ilgilidir. (Bem, 1983; Dusek, 1987; Zerzan, 2010). Freud bu konudaki açıklamalarını yine kendi kuramına ait olan "libido" kavramı ve "Psikoseksüel

Gelişim Teorisi'ne dayandırarak açıklamaktadır. Libidoyu insanın biyolojik yapısından getirdiği, aynı zamanda toplumsal cinsiyetle ilgili konuları da organize eden cinsel enerji olarak tanımlamaktadır (Dökmen, 2010). Psikoseksüel Gelişim Teorisi insanın cinsel gelişimi ile ilgili ortaya atılan en eski ve en önemli açıklamalardandır. Oral dönem, anal dönem, fallik dönem, latent dönem ve genital dönem olmak üzere beş aşamalı bir gelişim sürecinden bahsetmektedir. Kısaca bu gelişim dönemleri açıklanacak olursa; *oral dönemde* (0-18 ay) bebeğin yapabildiği sınırlı şeylerin en önemlisi annesini emebilmektir. Bu nedenle tüm haz alma güdüsü organ olarak ağızda ve emme davranışında ikame olmuştur. Emme, ısırma, dişleri kaşıma, nesnelere ağza götürme gibi ağız kullanarak yapılan her eylem haz vericidir (Cherry, 2012). *Anal dönemde* (1,5-3,5 yaş) haz ikamesi anüse kayar. Bu nedenle dışkılama ile ilgili konular oldukça önem kazanır. Çocuğun idarını ya da dışkısını tutabilmeyi ya da annesinin öğrettiği şekilde uygun zaman ve ortamda bırakabilmesi diğerleri tarafından övgü ile karşılanır. Bu sosyal onaylanmalar dışkılamanın haz verici olmasını sağlar; ancak bu dönem aynı zamanda çocuk için anneden farklılaşarak bireyselleşmenin, dünyayı ve çevreyi keşfetmenin de dönemi olduğundan hırçınlık, inatçılık gibi duyguların da ön planda olduğu kritik bir dönemdir. Tuvalet eğitiminin çocuğun gelişimsel durumuna uyumlu ve sağlıklı şekilde verilmesi dönemin sağlıklı bir şekilde geçirilmesinde oldukça önemlidir (Conk, Yılmaz, Bolışık ve ark, 2013). *Fallik dönemde* (3-5 yaş) çocuk artık anneden ayrı bir birey olduğunun farkındadır. Dikkati kendi bedenine ve cinsel organına çevrilmiştir. Cinsel farklılıklara dair keşifler ve sorular ön plandadır. Bu dönemde kendi cinsiyet kimliğini belirleme ile ilgili temeller de atılmaya başlanmıştır. Haz duygusu da cinsel organda toplanmıştır. Bu dönemin aşılması gereken en kritik iki sorunu kastrasyon korkusu ve oidipus kompleksidir. Erkek çocuğu kendisinde var olan penisin herkeste olduğunu düşünür. Zaman içerisinde annesinde ve karşı cinste penis olmadığını öğrenen çocuk, kendi penisinin de yok edileceğine dair yoğun bir kaygı yaşar. Bu durum *kastrasyon korkusu* olarak isimlendirilmekte olup; kız çocuklarındaki karşılığı *penise imrenme* olarak isimlendirilmektedir. Kız çocukları erkek çocuklarında olduğu gibi bir penise sahip olmadıklarını fark ettiklerinde, bunun bir eksiklik duygusu yaratacağı, penise sahip olma isteği ve penise imrenme ile sonuçlanacağı vurgulanmaktadır (Esencan ve Beji,

2015). *Oidipus Kompleksi* ise erkek çocuklarının anneye, kız çocuklarının ise babaya karşı özel bir ilgi ve yakınlık besleyerek kendi hemcinsi olan ebeveyni ile yarışa girmesi ve onun yerini almak istemesi durumu olarak açıklanmaktadır. Erkek çocuklarının anneye karşı duyulan bu duyguları “oidipus kompleksi” olarak isimlendirilirken; kız çocuklarının babaya olan benzer duyguları “elektra kompleksi” olarak isimlendirilmektedir (Freud, 1921; çev. Babaoğlu, 2014). Bu dönemin sağlıklı bir şekilde tamamlanması, kız çocuklarının elektra kompleksi, erkek çocuklarının ise oidipus kompleksine ilişkin karşı cins ebeveyne karşı rekabetçi ve çatışmacı duygularının sonlanıp, hemcins ebeveyn ile özdeşim kurabilmek anlamına gelmektedir. *Latent (gizil) dönemde* (6-12 yaş) cinsellikle ilgili keşifler ve ruhsal çatışmalar bir miktar yatışmış, çocuk anne ve baba dışında sosyal çevresindeki diğerleri ile de özdeşim kurmaya başlamıştır. Hemcins akranlarla ilişkiler önem kazanmıştır. Psikoseksüel Gelişim Teorisi'nin son dönemi olan *genital dönemde* (12-13 yaş sonrası) ise cinsel haz ve eylemler yeniden genital organ odaklı olmaya başlar. Yaş ilerledikçe deneyimler yetişkin cinselliğine evrilir (Dökmen, 2016). Bu dönemlerin her biri arasında keskin dikey geçişlerden bahsetmek tam anlamıyla mümkün olmayabilir. Önemli olan her döneme dair psikolojik çatışmaların olabildiğince sağlıklı bir şekilde çözümlenip bir sonraki döneme geçilebilmesidir; aksi halde çözümlenmemiş büyük ruhsal çatışmalar o dönemde saplantılı bir şekilde takılı kalmaya ve bir sonraki döneme kısmi olarak geçebilme ile sonuçlanmaktadır (Butler, 2008). Bu da ruhsal patolojileri beraberinde getirmektedir.

Yukarıda bahsedilen psikoseksüel gelişim dönemlerinden üçünün toplumsal cinsiyet gelişimi ile doğrudan ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. Bunlar çocuğun cinsiyet farklılıklarını algılayamadığı oral ve anal dönemler, cinsiyete dair farklılıkların algılanmaya başlandığı Fallik dönem ve oidipal dönem olarak açıklanmıştır (Fast, 1993). Oral dönemde çocuk kendisini annesinin uzantısı olarak görmekte ve ayrı bir birey olduğunun bilincinde değildir. Biyolojik cinsiyeti ve toplumsal cinsiyeti birbiri ile aynıdır. Hatta acıktığında kendisini emziren annesinin memesini dahi kendi “tüm güçlülüğü” ile ilişkilendirir ve memenin anneye ait olduğunu idrak edemez. Bu nedenle acıktığında beslenmenin nerede, ne zaman ve ne kadar süre olacağı

konusunda anne ile çatışmalar yaşayabilir. Anal dönemde ise idrar ve dışkının annenin beklentisine uygun şekilde ve zamanda bırakılması ya da bırakılmaması benzer çatışmalara neden olacağından çocuk ve anne arasında herhangi bir özdeşim ve cinsiyet rolü kazanımı gerçekleşmez. Fallik dönemde kadın ve erkekler arasındaki cinsiyet farklılıkları yavaş yavaş kavranmaya başladığından bu dönemde cinsiyet kimliği edinimi süreci de başlamaktadır. Çocuklar için cinsiyete dair en önemli fark bir penisinin olup olmadığıdır. Erkek çocukları karşı cinsten penis olmadığını fark ettiğinde, kendisi gibi penise sahip olan babasının kendisini hadım edeceği inancı (*kastrasyon korkusu*) ile onunla rekabete girer ve annesi ile daha yakın ilişkide olur. Kız çocukları ise kendilerinde penis olmamasının yarattığı eksiklik kompleksi ile penisi olan babaya hayranlık duyma ve onun kendisine ilerleyen dönemlerde bir penis verebileceğine dair *elektra dönemi* inançları ile baba ile yakınlık kurma ihtiyacı geliştirir. Çünkü ona göre annenin de penisi yoktur ve anne de zayıftır. Her iki cinsiyetteki bu yönelim aslında ilk heteroseksüel eğilimlerin ve cinsiyet kimliği oluşumunun temellerini oluşturmaktadır (Dökmen, 2016). Odipal döneme geçildiğinde ise çocuğun hemcins ebeveyni ile olan çatışmalarını çözümlenip, onunla sağlıklı bir özdeşim kurması beklenir. Bir başka deyişle kız çocuklarının anne ile kuracağı sağlıklı özdeşim onun annesi gibi olma, “kadın olma”nın getirdiği toplumsal cinsiyet rollerini de benimsemesini; erkek çocuklarının ise babası gibi olma, “erkek” olma, maskülen olma gibi beklentileri gerçekleştirmeye çalışmasını beraberinde getirmektedir.

Freud bazı vakaları ile çalışmalarının sonucunda, erkek çocuklarının penisi sebebiyle erkek olduklarını idrak etmeye başladıkları an, kadın olmanın da önemli bir hal aldığını öne sürmektedir. Bu idrakla kadın olma şansının tamamen kaybedildiği farkındalığı da beraberinde gelmekte ve bazı erkeklerde hamile bırakılma, çocuk doğurabilme, cinsel deneyimler esnasında kadın rolünde olma gibi örtük isteklerin de olabileceğini ifade etmiş ve bu durumu “*Rahim Kiskançlığı*” olarak isimlendirmiştir. Odipal dönemde erkek çocuk ve baba arasındaki çatışmaların çözümlenememesinin bu problemlere yol açacağını savunmuştur.

Freud’un penis odaklı ve penise sahip olmaya üstün anlamlar atfetmeye dayalı teorisi ile uyumsuz bu görüşü, ağır şekilde eleştirilmesine neden olmuştur. Feminist kuramcılar ise,

erkek çocuklarının süperegolarının penise sahip olmaları sebebiyle sergiledikleri davranışlardan ötürü, kız çocuklarının süperegolarına göre daha fazla gelişmiş olduğu görüşüne eleştiriler getirmişlerdir (Dökmen, 2016). Bunlara ek olarak teorinin deneysel çalışmalara değil, vaka çalışmalarına dayanıyor olması da bir başka eleştiri konusudur.

Sosyal Öğrenme Kuramı. Sosyal Öğrenme Kuramı, Bandura (1977) tarafından davranışların nasıl ve hangi yollarla öğrenildiğini açıklamaya çalışan en önemli kuramlardandır. Davranışların şekillenmesinde çevresel faktörlerin ve diğer bireylerin davranışlarının kritik rol oynadığına vurgu yapmaktadır. Kurama göre öğrenme iki şekilde gerçekleşmektedir: bunlar *edimsel koşullanma* ve *model alma/taklittir*. Edimsel koşullanma, bir davranışın ardından olumlu bir sonuç elde etmenin ya da maddi ya da manevi ödüllendirilmenin o davranışın ileride tekrar sergilenmesi ihtimalini artırdığı; aksine davranışın ardından olumsuz bir sonuç elde etme ve maddi ya da manevi anlamda cezalandırılmanın ise aynı davranışın tekrar sergilenmesi ihtimalini azalttığı anlamına gelmektedir. Model alma ve taklit yolu ile öğrenmede ise kişi çevresindeki diğer kişileri gözlemleyerek onları model almakta ve onların davranışlarını taklit etmektedir. Genellikle model alınan kişi güçlü, karizmatik, başarılı ya da diğerleri tarafından onaylanan biridir. Bunlara ek olarak gözlemlenerek model alınan kişinin hangi davranışlarının ödül aldığı, hangi davranışlarının cezalandırıldığı analiz edilip, davranışlar bu şekilde içselleştirilmektedir (Johnson ve Repta, 2012).

İlgili çalışmalar incelendiğinde cinsiyet rollerinin de tıpkı Sosyal Öğrenme Kuramı'nın, davranışın öğrenilmesi için yaptığı önermeler bağlamında oluştuğunu ve içselleştirildiğini öne süren pek çok çalışmacı mevcuttur (Durkin, 1995; Güldü ve Kart, 2009). Bir başka deyişle cinsiyet rolleri de tıpkı diğer davranışlar gibi doğuştan değil, içinde yaşanılan toplumun etkisi ve sosyal baskı neticesinde oluşmaktadır (Anderson, 2003). Erken çocukluk döneminde erkek ve kız çocuklar ebeveynleri, öğretmenleri, akrabaları tarafından, içinde yaşanılan kültürün toplumsal cinsiyet rollerine uyumlu olacak şekilde pekiştirilirler. Yani erkek çocukları daha erkeksi tutum ve davranışlar sergilediklerinde ödüllendirilirken; kız çocukları ise daha kadınsı/ feminen davranışları için ödüllendirilirler. Biyolojik (bedensel) cinsiyetle uyumlu olmayan tutum

ve davranışlar ise hemen diğerleri tarafından cezalandırılır ya da iyi ihtimalle görmezden gelinir. Örneğin kız çocuklarının ağlaması diğerleri tarafından daha makul karşılanırken; erkek çocuklarının ağlaması sosyal olarak kınama yolu ile cezalandırılır. Kız çocuklarının agresif tavırları hoş karşılanmazken; aynı agresif tavırları erkek çocuk sergilediğinde takdir bile edilebilir. Bu sosyal geri bildirimler, çocuklarda cinsiyet rollerinin oluşmasına ve benimsenmesine neden olur. Sosyal geri bildirimler yalnızca ebeveynler, birincil bakım verenler ya da yakın sosyal çevreden olan kişiler tarafından değil aynı zamanda medya yoluyla da verilir. Filmler, diziler, kitaplar, gazeteler hatta şarkılar da çocuğu cinsiyetine uygun cinsiyet rollerinin benimsemesi konusunda yapılandırmaktadırlar (Dökmen, 2016; Güldü ve Kart, 2009).

Sosyal Öğrenme Kuramının cinsiyet rollerine ilişkin bazı önermeleri alan çalışmacıları tarafından eleştirilmiştir. “Kız çocukları annelerini taklit eder; erkek çocukları ise babalarını taklit eder” önermesinin her zaman doğru olmadığını ortaya koyan çalışmalardan bahsedilmiştir. Çocukların daha karizmatik, güçlü, başarılı buldukları ya da duygusal olarak daha yakın ilişki içerisinde oldukları ebeveynini model aldıkları belirtilmiştir (Dökmen 1997 2016; Güldü ve Kart, 2009).

Bilişsel Gelişim Kuramı. Sosyal Öğrenme Kuramı cinsiyet rollerine ilişkin öğrenmeleri sosyal çevre ile açıklarken; Bilişsel Gelişim Kuramı cinsiyet ve cinsiyet rollerine ilişkin algı ve öğrenmelerin oluşumunda bilişin ve bilişsel gelişim süreçlerinin önemine vurgu yapmaktadır. Kuram aynı zamanda çocuğun kendi sosyal ortamlarına aktif olarak katıldığını ve bu bağlamda kendi cinsiyet rolünü kendi bilişleri ile oluşturmaktadır. Çocuklar için cinsiyet kavramı kadın ve erkek olmak üzere iki farklı seçenekten oluşmakta ve belli bir döneme kadar kendisinin hangi cinsiyet kategorisinde olduğunu keşfetmeye çalışmaktadır. Bilişsel Gelişim Kuramı bağlamında cinsiyet rollerinin oluşumuna dair açıklamalar yapan en önemli isimlerden biri Kohlberg'dir (1968). Ona göre bu oluşum üç aşamada gerçekleşmektedir. Çocukların genel olarak 2-3,5 yaş aralığında iken birbirinden farklı cinsiyetlerin olduğunu fark etmeye başlar, daha önceki kadın ve erkek şeklinde bir sınıflandırmanın olmaması durumu ortadan kalkar;

ancak tam olarak diğerlerini kadın ya da erkek olarak etiketleyemezken, kendi cinsiyetinin ne olduğunu bilir. Bunlara ek olarak cinsiyetin sabitliği ile ilgili bir algısı yoktur. Örneğin bir kız çocuğu büyüdüğünde erkek olabileceğini, baba olabileceğini düşünebilir. Bu evre *cinsiyeti etiketleme (gender labeling) evresi* olarak isimlendirilmektedir. 3,5-4,5 yaş aralığına geldiğinde *cinsiyetin kararlılığı (gender stability)* evresi başlamaktadır. Bu evrede çocuk cinsiyetin değişmez ve devamlı olduğunu kavramaya başlar. Yani küçükken erkek olan biri büyüdüğünde de erkek olacak şeklinde düşüncesi kararlılık kazanır. Bu kararlılığa karşın kişilerin dış görünüşleri ile ilgili olarak algıları değişebilir. Örneğin bir erkek çocuğu etek giyerse, saçını uzatıp toka takarsa kız çocuğu olabilir şeklindeki düşünceler devam eder. 4-7 yaş aralığına gelindiğinde *cinsiyetin değişmezliği (gender consistency)* evresine geçilir. Bu dönemde kıyafet tercihi, saçlar ve benzeri gibi dış görünüşle ilgili seçimler değişse de cinsiyetin sabit kaldığı algısı kazanılır. Bu evredeki çocuklar kendi cinsiyetleri ile uyumlu görülen davranışları içselleştirmeye ve sergilemeye başlarlar. Yani toplumsal cinsiyet rolü beklentilerine uygun davranışlar ön plana çıkar. Bilişsel Gelişim Kuramı'na göre bu durum Sosyal Öğrenme Kuramı'nda olduğu gibi diğerlerinden gelen geri bildirimler, ödül ya da cezalarla ilişkili değil, çocuğun kendi bilişsel gelişiminin sonucudur (Bussey ve Bandura, 1999; Dökmen, 2016).

Bilişsel Gelişim kuramı toplumun ve sosyal çevrenin, cinsiyet rollerinin oluşması konusundaki rolünü göz ardı etmesi yönü ile eleştirilmektedir. Bir diğer eleştiri ise cinsiyete dair sabitlik ve kararlılığın Kohlberg'in bahsettiği evreden daha önce başladığına dair görüşlerden kaynaklanmaktadır (Bussey ve Bandura, 1999).

Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı. Bem'in (1981) Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı, toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunu, Sosyal Öğrenme ve Bilişsel Gelişim Kuramı'nın önermelerini "şema" kavramı temelinde açıklamaya çalışmaktadır (Delevi ve Bugay, 2013; Butler, 2008). Daha önce Erken *Dönem Uyumsuz Bilişsel Şemalar* başlığında da bahsedildiği gibi şemalar olayları, durumları, günlük yaşamdaki uyaranları anlamlandırma ve organize etmeye yönelik bilişsel yapılarıdır. Bize iletilen bilgileri, duyularımızı işleme ve eyleme geçme konusunda pratiklik sağlarlar. Hemen her konuya ilişkin şemamız olduğu gibi toplumsal

cinsiyet rollerine ilişkin de şemalarımız oluşmaktadır. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı, bu şemaların oluşum sürecinde toplumun kadın ve erkek olmaya dair beklentilerinin ve kişinin kendi bilişsel süreçlerinin de birlikte rol oynadığını ileri sürmektedir (Haarmans ve diğ., 2018). Bilişsel olarak kendi cinsiyetini idrak eden çocuklar, sosyal çevrelerini de gözlemleyerek *cinsiyet şeması* oluştururlar. Bu şemalar, içinde yaşanılan kültürün “kadınlık” ve “erkeklik” değerlerine göre yapılandırılır. Çocuklar ilgi alanlarını, tutumlarını, davranışlarını ait oldukları cinsiyete göre içselleştirirler. Kadın ve erkeğe dair cinsiyet farklılıklarının çok fazla vurgulandığı toplumlarda çocukların cinsiyet şeması çok daha güçlü yapılır. Yetişkinlik döneminde de “maskülenlik” ve “feminenlik” ile ilgili kategorizasyonları daha fazla yapma ve cinsiyetle ilişkili olmayan konuları bile cinsiyetleştirme eğilimleri daha yüksek olur (Dökmen, 2016).

Kuram kişileri feminenlik ya da maskülenlik anlamında dört farklı kategoride sınıflandırmaktadır bunlar: kadınsı yani baskın olanlar, erkeksi yani baskın olanlar hem kadınsı hem de erkeksi yanları baskın olanlar ve hem kadınsı hem de erkeksi özellikleri baskın olmayanlar şeklinde tanımlanmaktadır. Bem (1974) bu sınıflandırmada hem kadınsı hem de erkeksi özellikleri baskın olanlar için “androjen” isimlendirmesini yapmıştır. Yunanca’da kadın anlamına gelen “gyne” ve erkek anlamına gelen “andro” sözcüklerinin birleşiminden oluşan bu terim, kişilerin hem erkeksi hem de kadınsı özellikleri olabileceğini ifade etmektedir. Bu aynı zamanda salt kadınsı ya da erkeksi olmak gerekliliğine bir karşı koyuş olarak da anlamlandırılabilir (Butler, 2008; Dökmen, 2016). Bem’in androjen kavramı, kadınlık ve erkeklik şemalarına dayandırdığı kuramın ters düştüğü gerekçesi ile birçok çalışmacı tarafından eleştirilmiştir (Dökmen, 2016). Bu eleştirilerin bir kısmını kabul eden Bem (1975) androjen olmanın, yani çok katı bir şekilde kadınlık ya da erkeklik şemasına sahip olmamanın olumlu yanlarını ortaya koyan çalışmalar yapmaya devam etmiştir. Androjen yapıda olmanın değişikliklere daha fazla uyum sağlayabilme, esnek olabilme, diğerleri ile daha sağlıklı ilişkiler kurabilme, basmakalıp cinsiyetçi rollere uyma çabası içerisinde olmama nedeniyle daha az huzursuzluk ve olumsuz duygular deneyimleme gibi sağlıklı yanlarına vurgu yapmıştır (Hagqvist, Gadin ve Nordenmark, 2016; Tzurriel, 1984). Bu bilgilere ek ve araştırma konusunun

belirlenmesinde rol oynayan “cinsiyetçi tutumların azalmasının, romantik ilişkilerde istismar olgusunu azaltacağı” düşüncesi ile tutarlı olarak, androjen bireylerin androjen olmayan bireylere göre romantik ilişkilerde daha başarılı oldukları ortaya konmuştur (Green ve Kenrick, 1994).

Kuramın, cinsiyet rollerinin oluşmasında, içinde yaşanılan toplumun kültürel özelliklerine yaptığı vurgu nedeni ile *bireyci* ve *toplulukçu* kültürlerin etkisinden bahseden çalışmalara da rastlamak mümkündür. Örneğin bireyci toplumlarda ve gelişmiş Avrupa ülkelerinde kadınlık ve erkeklik gibi cinsiyetçi yaklaşımların giderek azaldığı, kadınların tıpkı erkekler gibi güç ve rakabet isteyen işlerde çalışmaya başladığı; erkeklerinse iletişim, sağduyulu olma gibi konularda daha yetkin hale geldiği, bir başka deyişle androjen yapının toplum tarafından onaylanmaya başlandığı söylenebilir (Hasanoğlu; 2013). Uzak doğu, Asya ülkeleri gibi toplulukçu kültürlerde ise halakadın ya da erkek şeklindeki ikili cinsiyet tiplemeşi keskin sınırlarla birbirinden ayrıştırılmakta ve kişilere biyolojik cinsiyetlerine bağlı olarak kadınsı ya da erkeksi rollere uyma dayatması yapılmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2010).

Benlik Sunuşu Teorisi. Deaux ve Major (1987), Benlik Sunuşu ismini verdikleri teorileri ile cinsiyet rollerine ilişkin tutumların oluşumunun interaktif bir süreç olduğunu ve “*algılayan*”, “*aktör*” ve “*ortam*” olarak kavramsallaştırdıkları üç temel temel dinamiğin etkisi ile yapılandığını öne sürmüşlerdir. Bir başka deyişle toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlar yaşantı deneyimleri ile bireysel seçimler, diğerlerinin tutum ve davranışları ve koşulların etkisi ile oluşmaktadır (Dökmen, 2016). Deaux ve Major (1990) kuramlarını geliştirmek üzere yürüttükleri diğer çalışmaların sonucunda, kişilerin toplumsal cinsiyete ilişkin tutum ve davranışlarının, diğerlerinin kendisini nasıl algılamasını istediklerine bağlı olduğuna vurgu yapmışlardır. Örneğin bir kadın çalışan işyerinde, işvereni üzerinde iyi bir etki bırakmak, çalışkan, azimli, üretken, duyguları ile değil mantığı ile hareket eden biri gibi görünmek için daha maskülen tavırlar sergilerken; sosyal yaşamında bir yakının sorunlarını dinlerken daha şefkatli, duygusal, korumacı feminen tavırlar sergileyebilmektedir (Franzoi, 1996). Teoriye göre “*algılayan*” kişinin tutum ve davranışlarını, toplumun cinsiyet rolü beklentilerine uygun

şekilde olumlu ya da olumsuz geri bildirimler vererek yapılandıran diğer kişiler anlamına gelmektedir. Bu geri bildirimler ile kişinin davranışları doğrulanmış ve içselleştirilerek gelecekte sergilenme olasılığı artırılmış olmaktadır. “Aktör” davranışta bulunan kişiyi temsil etmektedir. Aktörün cinsiyet rolü tutum ve davranışları durumsal/mekansal koşullar ya da kendi kişisel hedefleri ile de ilişkili görülmektedir. Bunlara ek olarak kişinin kendisine ait toplumsal cinsiyet kendilik algısı da bilgileri işlemlemesini ve davranışlarını bu doğrultuda yapılandırmasını sağlamaktadır. Teorinin cinsiyet rollerine ilişkin tutumların oluşumunda etkili olduğunu savunduğu son etmen ise “ortam” (durumsal ipuçları) dır. İçinde yaşanılan toplumun cinsiyet rolleri bağlamında neyi kabul edilebilir neyi kabul edilemez olarak nitelendirdiği, mekansal koşullar, sergilenecek davranışın ilişkileri gelecekte nasıl etkileyeceğine dair öngörüler gibi dinamikleri ifade etmektedir (Dökmen, 2016).

Çok Faktörlü Cinsiyet Kuramı. Toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili çalışmalar yürüten isimlerden Spencer (1993)’a göre toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumu birbirinden farklı pek çok dinamiğin ortak etkisinin sonucudur. Bu dinamikleri dört ana başlıkta kategorize etmiştir bunlar: kişinin toplumsal cinsiyetle ilişkili konulara dair “kendilik algısı”dır. Bu kavram kişinin kendisini maskülen ya da feminen hissedişine dair genel sınıflandırmasıdır. İkinci temel etmen kişinin “maddesel ve dışavurduğu karakter özellikleri”dir. Kadın ya da erkek olmakla ilgili baskın özelliklerini, niteliklerini ifade etmektedir. Üçüncü etmen toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkilendirilebilecek “hobiler, zevkler ve tutumlar”ı ifade etmektedir. Dördüncü ve son etmen ise kişinin “cinsel yönelimi”dir (Koestner ve Aube, 1995). Spencer (1993)’a göre kişilerin bütüncül bir benlik algısı geliştirmeleri biyolojik cinsiyetlerine uygun bir cinsiyet kimliği geliştirmeleri ile mümkün olabilmektedir. Örneğin biyolojik cinsiyeti kadın olan bir bireyin kendine dair cinsiyet kimliği algısı da feminenken; hobi ve ilgileri fazlasıyla maskülen olabilmektedir. Bu durum bütüncül bir kendilik algısına engel yaratmamaktadır.

Biyolojik Kuram ve Evrim Kuramı. Kadın ve erkeğin farklı davranış kalıplarını benimsemesinde hormonal farklılıkların ve beynin yapısal farklılıklarının rol oynadığını savunmaktadır. Evrimsel açıdan bakıldığında da kadın ve erkek doğanın koşullarına uyum

sağlayabilmek ve hayatta kalabilmek için farklı savunma mekanizmaları ve davranış kalıpları sergilemişlerdir. Örneğin kadınlar ihtiyaçlarını karşılayabilmek için fiziksel olarak güçlü eşler tercih edip, çocuk beslemek ve büyütme gibi roller üstlenirlerken; erkekler daha fazla fiziksel güç isteyen avlanma, besin bulma, barınma, güvenlik sağlama gibi roller üstlenmek durumunda kalmışlardır (Buss, 1995).

Kadın ve erkek cinsiyet rolü davranışlarının biyolojik yapılarla ilgili olarak farklılaşmış ve farklılaşmadığını anlamak amacıyla geçmişten günümüze pek çok çalışma yapılmış, bu çalışmalarda kadın ve erkek beyin yapıları, işlevleri, hangi beyin bölgelerinin hangi görevlerde uzmanlaştığı ve bunun cinsiyete göre değişip değişmediği ortaya konmaya çalışılmıştır. Yakın geçmişte erken çocukluk dönemindeki birçok bebekle yapılan çalışmalarda desteksiz oturabilme, başını dik tutabilme, yürüme, konuşma, gülme gibi becerilerin farklı zamanlarda kazanıldığı bunun da biyolojik farklılıklardan kaynaklandığı belirtilmiştir. Bu durumun kız ve erkek çocuklarda farklı karakteristik yapılar oluşmasına zemin hazırladığı belirtilmiştir (Reinisch ve diğ., 1997; Walsh, 1997). Bu karakteristik farklılıkların, ileriki yetişkinlik hayatında da farklı roller edinilmesinde rol oynadığı vurgulanmaktadır. Kuramın eleştiri aldığı nokta, cinsiyet rollerindeki kadın erkek ayrımının tamamıyla biyolojik farklılıklardan kaynaklanmadığı, toplumun kız ve erkek çocuklarını farklı şekillerde sosyalleştirmesinin sonucu olduğu savıdır. Alınan kıyafetler, oyuncaklar, onaylanan ve onaylanmayan davranışlar çocukların fiziksel gelişim süreçlerini de etkilemekte ve neticesinde kişilik yapıları da bu süreçten etkilenmektedir (Dökmen, 2016).

Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Oluşumunu Etkileyen Etmenler

Toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumu bir önceki başlıkta kuramlar açısından açıklanmaya çalışılmıştır. Genel bir değerlendirme yapılacak olursa bahsedilen kuramların sosyal çevre ile ilgili değişkenler, bilişsel etmenler ve biyolojik etmenlere vurgu yaptığı görülmektedir. Bu alt başlıkta ise sosyal çevreye ilişkin dinamiklerin neler olduğunun daha detaylı şekilde ele alınması amaçlanmıştır.

Dünyaya yeni gelen bebeğin ait olduğu ilk sosyal topluluk “*aile*”dir. Anne-baba ya da birincil bakım verenler, doğumun ilk gününden itibaren çocuğa biyolojik cinsiyeti ile uyumlu olacak şekilde geri bildirimler vererek cinsiyet rolü oluşumu sürecinde etkin rol oynamaktadırlar. Seçilen kıyafetler, alınan oyuncaklar, onaylanan ve onaylanmayan davranışlara verilen tepkiler, yönlendirilen hobi ya da kurslar gibi anne baba seçimleri çocuğun cinsiyet rolleri tutumlarını doğrudan etkilemektedir. Örneğin erkek çocuklarının araba ve silahlar ile oynamaları, kız çocuklarının ise bebeklerle oynamaları beklenmektedir (Zeyneloğlu, 2008). Özellikle babaların cinsiyet rolleri konusunda daha basmakalıp davranış beklentileri içerisinde oldukları ve erkek çocuklarının feminen davranış ya da seçimleri karşısında annelere göre daha tepkisel davrandıkları belirtilmektedir (Bhasin, 2003). Genel olarak değerlendirildiğinde ise patriyarkal topluluklarda, anne babaların erkek çocuklarını başarılı olma, özgür olma, güçlü olma, iyi bir iş sahibi olma, özgür olma gibi konularda cesaretlendirdiği; kız çocuklarını ise iyi bir eş olma, iyi bir anne olma, zarif olma, anlayışlı ve şefkatli olma gibi konularda pekiştirdikleri bilinmektedir (Aşılı, 2001).

“*Tek ebeveynli aile ortamı*” toplumsal cinsiyet rolleri oluşumunu etkileyen bir diğer etmen olarak gösterilmektedir. Anne babanın boşanması, ebevenlerden birinin ölüm sebebiyle kaybedilmesi ya da işi gereği ayrı bir yerde yaşıyor olması gibi nedenlerle aile tek ebeveyn ve çocuk/ çocuklardan oluşmak durumunda kalmış olabilmektedir. Örneğin baba figürünün olmadığı ailelerde erkek çocuklarının fiziksel güç gerektiren hobi ve aktivitelere karşı ilgilerinin daha düşük olduğu ve daha feminen davranışlar sergileyebilmelerine neden olurken; erken yaşta kız çocuklarında ise erkeklerle iletişim kurmaktan kaçınma, erkeklere güvenmeme gibi psikolojik patolojilere yol açabilmektedir. Bu bilgilere ek olarak çok kalabalık ailelerde büyümenin ise daha geleneksel cinsiyet rolü algısı ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (Zeyneloğlu, 2008).

“*Anne babanın eğitim seviyesi*” çocukların cinsiyet rolleri tutumlarını etkileyen bir diğer önemli faktördür. Alanyazın incelendiğinde ebeveynlerin eğitim seviyesi yükseldikçe cinsiyetçi tutum ve beklentileri azalmakta ve çocuklarını da daha eşitlikçi yetiştirdikleri görülmüştür.

Bunlara ek olarak özellikle annenin eğitim seviyesi ve çalışma durumunun cinsiyet rollerine ilişkin tutumların gelişiminde etkin rol oynadığı görülmektedir. Annenin çalışması, genellikle babanın da yemek yapmak, bulaşık yıkamak, temizlik yapmak, çamaşır yıkamak gibi bir takım ev işlerinde görev ve sorumluluk almasını beraberinde getirdiğinden, çocuklarda cinsiyet rollerine yönelik daha eşitlikçi tutumların geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (Özen, 1992).

Daha önceki başlıklarda da Havighurst ün (1972) Gelişim Kuramı, Chickering ve Reisser'in (1993) 7 Kimlik Gelişimi Vektörü ve Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramı bağlamında ele alındığı gibi bebekliğin ilk yıllarında anne ya da bakım verene duyulan ihtiyaç ve bağlılık, ilerleyen yıllarda yerini akran ve arkadaş grupları ile kurulan ilişkilere bırakmaktadır. Akran ilişkileri ve arkadaşlıklar çocuğun fiziksel, zihinsel ve ruhsal gelişiminde ne kadar kritik öneme sahipse, cinsiyet rolleri tutumlarının oluşumunda da oldukça önemlidir. "*Arkadaş grupları*" çocukların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının gelişiminde tıpkı anne babalar gibi etkili olmaktadır. Özellikle erken yaşlarda (Psikoseksüel Gelişim Kuramı'na göre latent dönem) çocuklar, daha çok hemcins arkadaşlıklarını tercih etmekte ve birbirlerine kadınsılık ya da erkeksiliği öğretmektedirler. Bunu diğer yetişkinlerin yaptıklarına benzer şekillerde birbirlerine olumlu ya da olumsuz pekiştireçler vererek gerçekleştirmektedirler. Örneğin bebeklerle oynayan bir erkek çocuğu diğer erkek çocukları tarafından dışlanmakta ve grup üyesi olarak kabul görmemektedir (Arslan, 2000; Etaugh ve Liss, 1992).

Çocuğun okul çağına gelmesi ile birlikte akranların sosyal onay ve kabulleri önem kazanırken aynı zamanda öğretmen figürü de çocuk için değerli bir rol model haline gelmektedir. Bu nedenle "*öğretmen ve okul ortamı*" çocuğun cinsiyet rollerine ilişkin algısını şekillendirme gücüne sahip etmenlerden biri olarak sıralanmaktadır. Ailede olduğu gibi okulda da kız ve erkek çocuklarının cinsiyetine uygun şekilde nasıl davranmaları gerektiği, hangi oyunları oynayacakları, hangi hobi ve ilgi alanlarına yönelecekleri, mesleki ve kariyer odaklı hedefleri, diğerlerinin ve içinde yaşanılan toplumun onlardan neler bekledikleri gibi konularda yönlendirilmekte ve pekiştirilmektedirler. Bu cinsiyet tiplemesi sürecinde öğretmenler, yöneticiler, dersler, derslerin içerikleri ve takip edilen ders kitapları birer unsur olarak

sıralanmaktadır (Arslan, 2000; Batur, 2010). Cinsiyet rollerine ilişkin tutumların kız ve erkek öğrencilere göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelendiği bir çalışmada, öğretmenlerin kız öğrencilere göre erkek öğrencilere karşı daha saldırganca ve agresif tutumlar sergileyebildikleri; kız öğrencilerin edilgen ve pasif tutumlarını daha fazla pekiştirdikleri; oyun ve benzeri etkinliklerde biyolojik cinsiyet ile uyumsuz oyunlar oynayan kız öğrencilere erkek öğrencilere göre daha fazla esneklik gösterebildikleri bilgileri ortaya konmuştur (Özcan, 2012).

“Kitle iletişim araçları” çocukların cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını etkileyen bir diğer önemli faktör olarak gösterilmektedir. Özellikle erken çocukluk döneminde çocukların en çok maruz kaldıkları kitle iletişim aracı televizyon olmaktadır. Televizyon yayını olan filmler, diziler ve programların geleneksel cinsiyet rolleri beklentilerine uygun içerikler sundukları, kadınların kadınsı yanlarının ön plana çıkarıldığı ve cinsel meta olarak servis edildiği, erkeklerin kadınlara nazaran daha özgür, daha güçlü, daha başarılı ve bilgili olarak yansıtıldığı bildirilmektedir. Çocukların televizyonda gözlemledikleri karakterleri rol model olarak, onların davranışlarını taklit ettikleri ve böylelikle cinsiyetçi tutumları benimsedikleri belirtilmektedir (Özcan, 2012).

Affetme

Affetme, psikoloji biliminin ilk yıllarında çok fazla ele alınmayan bir kavramken; 1980’lerden itibaren alanda çalışan uzmanların ilgisini çekmeye, son dönemlerde ise sıklıkla araştırmaların konusu olmaya başlamıştır (McCullough, Pargament ve Thoresen, 2000). TDK (2016) Sözlük anlamı “bağışlamak, mağfiret etmek” olarak tanımlanmaktayken, psikoloji alanındaki tanımları, affetme kavramına yönelik modeller geliştiren çalışmacılar tarafından yapılmıştır. Engright ve arkadaşlarına göre (1992) affetme, bireyin kendisine zarar veren kişiye karşı mücadele etmeyi bırakıp, onu koşulsuz olarak kabul etmesi durumudur. Tam tanımı ile “Bireyin kendisi için önemli olan bir kişi tarafından yapılan zarar verici bir eylemin, telafi edilmesi ya da zarar verici eylemin intikamının alınması yönündeki yasal hakkından vazgeçtiği bilinçli bir karar”dır. Hill’e göre (2001) affetme aralarında çatışma yaşanmış ve birbirlerinden uzaklaşmış iki kişinin, iyileşme sürecine katkıda bulunan psikolojik ve ilişkisel bir süreçtir. Eaton, Struthers ve Satelli (2006) ise affetme olgusunun bir kurban ve bir suçlu arasında

yaşanan hem içsel hem de kişilerarası bir süreç olduğunu belirterek, kurbanın suçluya karşı beslediği kin ve diğer olumsuz duygulardan vazgeçerek, onu affetme kararı alması olarak açıklamışlardır.

İnsan sosyal bir varlık olması sebebi ile diğerleri ile sürekli bir ilişki içerisinde. İlişkilerde zaman zaman çatışmalar kaçınılmaz olmakta ve bu çatışmalar neticesinde kişiler kendilerine ya da karşılarındakine yönelik öfke, kırgınlık gibi olumsuz duygular besleyebilmektedir. Yukarıdaki tanımlamalardan yola çıkarak; bu olumsuz duyguların ve ilişkilerin affetme yolu ile yeniden yapılandırılması çoğu zaman iyileştirici ve işlevsel olmaktadır. Bu çalışmada kişinin kendisini affetme sürecinden ziyade diğerlerini affetme süreçleri araştırılacaktır.

Affetme Sürecini Açıklayan Modeller

Alanyazın incelendiğinde affetme kavramını açıklamaya çalışan farklı modeller olduğu görülmüş ve bu modeller kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.

Enright Affetme Süreç Modeli

Modele göre affetme sürecinin gerçekleşmesi için bireylerin farklı düşünsel, duygusal ve davranışsal adımları içeren, dört aşamalı bir süreçten geçmeleri gerekmektedir. Bu aşamalar sırası ile keşfetme aşaması, karar aşaması, çalışma aşaması ve derinleşme aşamasıdır (Enright ve Fitzgibbons, 2000). Bu aşamaların ne şekilde ve ne kadar süre ile yaşanacağı bireysel farklılıklar ve durumsal koşullara bağlı olarak değişebilmektedir. Bazı kişiler tüm aşamaları sırası ile yaşarken; bazıları herhangi bir aşamayı yaşamayıp bir sonraki gelişimsel affetme aşamasına geçebilmektedirler (Turanlı, 2021).

Keşfetme aşaması bireyin uğradığı haksız yaşantıya dair farkındalık kazanması sürecidir. Birey bu aşamada yaptığı bir hatanın ya da kendisine yapılan haksızlığın tam olarak ne olduğunu, bu durumun ne kadar zarar verici olduğunu fark etmeye çalışır. Üzüntü, öfke, hayal kırıklığı, intikam alma isteği gibi güçlü ve olumsuz duygular, bireyin süreci anlama ve değerlendirmesinde güçlük yaratabilir (Enright ve diğ., 1996). Kişinin bu olumsuz duyguların

kaynağının, kendisine yapılan haksızlık olduğunu fark etmesi, mevcut durumunu iyileştirmek ve affetme ihtimalini düşünmek için motivasyon bulmasını sağlar (Enright ve Kittle, 2000). Özetle bu aşamada gerçekleştirilmesi gerekenin, kişinin kendi duyguları ile yüzleşip, farkındalık kazanması olduğu söylenebilir.

Karar aşaması, bireyin uğramış olduğu haksız yaşantının kendisine psikolojik ve fiziksel olarak verdiği zararı fark etmesi ve bu zararı minimize etmek için affetmeye karar vermesi süreci olarak tanımlanabilir. Böylelikle yaşanan haksızlık tamamen zihinden silinirse de neden olduğu semptomlar bir miktar azalmaktadır (Enright ve Fitzgibbons, 2000). Bu aşamada aynı zamanda bireyler affetmenin ne olmadığını da farkına varmakta ve unutmak ile affetmek arasındaki farkı kavrayabilmektedirler. Turanlı'ya göre (2021) affetme kararı alan kişi, affetme sürecini bütünüyle tamamlamış olmasa da sürecin en büyük ve en önemli kısmını gerçekleştirmiş olmaktadır.

Çalışma aşaması, haksızlığa uğrayan kişinin, kendisine haksızlık ettiğini düşündüğü kişiye karşı hissettiği öfke, intikam, nefret, kin ve hayal kırıklığı gibi olumsuz duygularını; hoşgörü, merhamet, empati, sevgi gibi olumlu duygularla değiştirebilecek şekilde zihninde yeniden yapılandırmaya çalıştığı süreç olarak tanımlanmaktadır (Enright ve diğ., 1996). Bugay ve Demir (2012) ise bireyin, karşısındakini affetmenin mümkün olmadığını düşündüğü durumlarda, buna neden olan tutum, davranış, düşünce ve savunma sistemlerinin üzerinde çalışılması gerektiğini savunmaktadırlar. Bir başka deyişle affetmenin hem bilişsel hem de duygusal bir süreç olduğuna vurgu yapmaktadırlar.

Derinleşme aşaması, modelin son aşaması olmakla birlikte, bu aşamada haksızlığa uğrayan birey karşısındakini affetmiş ve bu süreçte yaşadıkları hakkında daha sağlam bir farkındalık kazanmış, affetmeye ilişkin yeni bilgiler öğrenmiştir (Enright ve Fitzgibbons, 2000). Bu aşamada diğer aşamalardan farklı olarak haksızlığa uğrayan birey, yalnızca karşısındaki kişinin yaptıklarını düşünmek ve onu suçlamak yerine, kendisine ilişkin soruları da zihninde yanıtlamaya çalışmaktadır. Bu sorular, olup bitenlerle ilgili kendisinin rolünü, etkisini incelemekle ilişkili olmaktadır (Kaya, 2015; Satıcı, 2016). Tüm bunların yanı sıra haksızlığa uğrayan kişi

geçmişte kendisinin debir takım hatalar yaptığını ve diğeri tarafından affedilmeye ihtiyaç duyduğunu hatırlayarak, karşısına karşı daha olumlu duygular beslemeye başlamakta ve bu durum kendisini daha güçlü hissetmeye başlamasını sağlamaktadır. Kişi bu aşamanın sonunda affetmeye dair öğrendiği yeni düşünce ve davranış tarzını daha sonra benzer durumlara karşılaştığında da sergileyebilecek yetkinliğe erişmektedir (Satıcı, 2016).

Worthington'ın Affetme Piramit Modeli (REACH Modeli)

Worthington (1998) tarafından geliştirilen bu model (REACH Forgiveness Intervention Model), kuramsal bir açıklama olmaktan çok bilişsel ve davranışsal birtakım teknikleri içermesi sebebiyle müdahale programı olarak ön plana çıkmaktadır. Danışma oturumları sırasında danışan ile affetmenin tanımlaması yapıldıktan sonra beş aşamalı müdahale sürecine geçilmektedir. Modele göre affetme hem *kararsal affetme* hem de *duygusal affetme* olarak iki farklı boyutta gerçekleşmektedir. Kararsal affetme boyutunda haksızlığa uğrayan kişi karşısındaki ile görüşmeye devam etmeyi sakıncalı görmüyorsa, ona olan olumsuz duygularından, intikam almaktan eylemsel olarak vazgeçmeye karar vermesi anlamına gelmektedir. Duygusal affetme boyutunda ise suçlu olan kişiye yönelik olumsuz duyguların, olumlu duygularla değiştirilmesi kastedilmektedir (Worthington, 2005). Model beş aşamadan oluşmakta ve her aşamaya ismini veren sözcüğün baş harflerinden oluşan REACH şeklinde adlandırılmaktadır. İncinmenin hatırlanması (R- Recall the hurt) olarak isimlendirilen birinci aşamada haksızlığa uğrayan birey yaşadığı olayı hatırlamakta ve bu olaya ilişkin duygularının ne olduğunu fark etmeye çalışmaktadır. Empati kurma (E- Empathize with the offender) olarak isimlendirilen ikinci aşamada, mağdur bireyin karşısındaki kişinin hangi sebeplerle böyle davrandığını düşünerek onunla empati kurması beklenmektedir. Affedilecek kişiye özgeci bir hediye verme (A- Altruistic gift) aşamasında, kişinin kendisinin de affedilmeye ihtiyaç duyduğu zamanlar olduğunu hatırlayarak, karşısındakini affetmeyi, ona fedakârca bir hediye vermek olarak görmesi beklenmektedir. Dördüncü aşamada kişi, karşısındakine onu affedeceğine dair söz vermekte (C- Commit to forgiveness), son aşamada ise affetmeyi

sürdürmeye (H- Hold on to forgiveness) dair çabalamaktadır (Goldman ve Wade, 2012; Wade ve Meyer, 2009).

Aile İlişkileri İçinde Empati, Alçakgönüllülük ve Affetmenin İfade Edilmesi Modeli

Affetme kavramı üzerine çalışan Worthington, bu kavramı aile ilişkileri içerisinde de açıklamaya çalışmıştır. Ona göre affetme olgusu, sadece bireysel bir davranış olarak incelenmek yerine, kişilerarası etkileşimler çerçevesinde ele alınmalıdır. Öncelikle birini affetmek için incinme yaşantısı gerekmektedir. Bu incinme yaşantısı, fiziksel ya da psikolojik anlamda zarar görmek şeklinde olabilmektedir. Worthington (1998) ebeveyn ve çocuklar, eşler ya da kardeşler arasında yaşanan çatışmaların sonucunda affetme durumunun gerçekleşmesi için üç aşamalı bir model önermektedir. Bu aşamaları empati, alçakgönüllülük ve affetmenin ifade edilmesi şeklinde isimlendirmektedir. İncinme sonrası karşısındakini affetme motivasyonu olmayan kişilerin kaçınma ya da saldırganca davranma gibi davranış tarzları benimseyebildiklerini belirtmektedir. Ona göre karşısındakini affetmeye çabalamayan kişiler, aslında o kişiye ve ilişkiye yeterince değer vermemektedirler. Üç aşamalı modele dönecek olursak; empatinin modelin önemli aşamalarından biri olduğu ancak affedilecek kişi ile *empati* kurulabilse hala onu suçlu ya da günahkâr olarak görme durumu devam etmekte ise yeterli olmadığı belirtilmektedir. Haksızlığa uğrayan kişi, karşısındaki kişinin ona ne yaşattığını düşünmekten çok, kendisinin de geçmişte başka birilerini incitmiş olabileceğini düşünebildiğinde *alçakgönüllülük* aşamasını tamamlamış olmaktadır. Modelin son aşaması olan affetmenin açıkça ifade edilmesi aşamasında ise kişiden bu durumu sözleri ya da davranışları ile açıkça ifade edebilmesi beklenmektedir. Örneğin haksızlığa uğrayan kişi kendi içerisinde diğerini affetmiş hissedebilir ancak bunu o kişiye ya da diğerlerine açıkça ifade edemediği sürece affetme duygusunu sağlamlaştıramaktadır.

Hargrave'nin Affetme Modeli

Worthington'un affetme kavramını aile ilişkileri içerisinde ele alan modeline benzer şekilde Hargrave ve Sells (1997) de affetmeyi aile ilişkileri bağlamında sistematik bir şekilde ele almışlardır. Modele göre affetme, haksızlığa uğrayan ve haksızlık yapan kişinin, ilişkilerinin

onarılması ve devamlılığı için yaşadıkları olayı tartışıp, ele almaları durumudur. Affetme ile ilgili çalışmalarına devam eden Hargrave (2001) ilerleyen dönemlerde modelini *Kurtarma* ve *Onarma* olmak üzere ikiye bölme şeklinde yapılandırmıştır. *Kurtarma* aşaması *İçgörme* ve *anlayış* basamaklarından; *Onarma* aşaması ise *telafi etmek için imkân tanıma* ve *açık affetme* basamaklarından oluşmaktadır. İçgörü ve anlayış sahibi olmanın katkıları ile haksızlığa uğrayan kişi, haksızlığı yapan kişinin işlevsel olmayan davranış kalıplarını fark etmesine ve onları değiştirmesine fırsat yaratmaktadır. Haksızlığı yapan kişi gelecekte benzer hataları yapmaktan nasıl kaçınacağına dair çıkarımlarda bulunmaktadır. Telafi için imkân tanıma sürecinde haksızlığa uğrayan kişi diğerine hatalarını telafi edecek davranışsal girişimlerde bulunmasına fırsat tanımaktadır. Açık affetme sürecinde ise iki kişi açıkça birbirlerinin davranışlarını tartışmakta ve ortak bir paydada buluşmak üzere çözümler üretmektedir (Oyuncakçı, 2020). Bu aşamaların birbirlerini etkilediği ancak her zaman doğrusal bir sırayla yaşanmayabildiği belirtilmektedir.

Psikodinamik Model

Affetmenin uzun yıllar teoloji biliminin içerisinde açıklanmaya çalışılması ve psikodinamik modeli benimseyen çalışmacıların affetmenin sadece bireyin kendi içsel dünyası ile ilişkili olmadığını ve kişilerarası bir olgu olduğunu düşünmesi nedeniyle uzun yıllar çalışmalarında bu kavrama yer vermemişlerdir (Hortwitz, 2005). Psikodinamik model affetme kavramını “Psikoseksüel Gelişim Evreleri” ve “Nesne İlişkileri Kuramı” bağlamında açıklamaya çalışmıştır (Gümüştürkçü, 2018). Psikoseksüel Gelişim Evreleri’nden olan Anal dönemde çocuğun ilk mülkiyeti olan dışkıyı istendik bir şey olmadığı için gönderebilmesi beklenmektedir. Tuvalet eğitimi ile dışkıyı uygun yollarla bedeninin dışına çıkarabilme ve onunla vedalaşabilme kazanımı, affetmenin gerçekleşebilmesi için öfke ve intikam duygularından vazgeçilebilmesi ile eş değer görülür. Cinsel organlar ve cinselliğe ilginin arttığı Ödipal dönemde ise anne ve babanın birbirleri ile olan münasebeti sebebiyle kendisine ihanet ettiklerini düşünen çocuk, ebeveynlerini affetmeyi öğrenir ki bu sürecin sağlıklı olarak tamamlanması da ilerleyen dönemlerde affedici olmaya katkı sağladığı düşünülmektedir

(Akhtar, 2002). Bu açıklamalara dayanarak psikodinamik terapide danışanın geçmişte anne-babası ya da kardeşleri ile olan yaşantılarındaki incinmeler çalışılmakta ve onları affedebilmesine odaklanılmaktadır (Horwitz, 2005). Nesne İlişkileri Kuramı ise affetmeyi anne (ya da birincil bakım veren) ve bebek arasındaki ilişki temelinde açıklamaya çalışmaktadır. Yaşamın ilk altı ayının “paranoid-şizoid pozisyon” olarak tanımlandığı kuramda, bebek tarafından ihtiyaçları karşılayan anne “iyi anne”, ihtiyaçları yeterince karşılamayan anne ise “kötü anne” olarak kategorize edilmektedir. Bu dönemin sonlanması ile “depresif pozisyon” sürecine giren bebek anneyi bir bütün olarak algılamaya başlamaktadır. Bir başka deyişle anne ne tamamen kötü ne de tamamen iyidir. Annenin engelleyici ve acı veren yanlarının da olduğunun idrakı aynı zamanda bir çelişkiye yol açmakta ve bebek anneyi bu olumsuz yanları sebebiyle affetmek durumunda kalmaktadır (Murdock, 2012). Bu çerçevede bebek için affetme, annenin onarıcı ve yardımsever yönlerini göz önünde bulundurarak, bu özellikleri içselleştirmesi ile sağlanmaktadır. Depresif pozisyon süreci çatışmalarının sağlıklı bir şekilde çözümlenebilmesi, ilerleyen dönemlerde insanları sadece iyi ya da kötü olarak kategorize etmemeyi ve onları hataları ile kabul edebilmeyi sağlamakla dolayısıyla affetme yaşantısının belirleyicisi olarak görülmektedir (Goldfarb, 2005). Bu süreçte bebek yalnızca affetmeyi değil aynı zamanda annesi ya da birincil bakım vereni tarafından affedilmeyi de deneyimlemektedir. Yetişkinlik döneminde affedilmek için bulunulan davranışsal girişimlerin temeli de psikodinamik kuram çerçevesinde bu şekilde açıklanmaktadır (Gümüşçağlayan, 2018).

Bütünleştirilmiş Affetme Modeli

Bütünleştirilmiş Affetme Modeli'ne göre affetme olgusu haksızlığa uğrayan kişinin olaydan ya da durumdan etkilenme düzeyine göre gerçekleşmektedir. Bir başka deyişle kurban ne kadar zarar görmüş ve incinmişse affetmesi de o kadar zorlaşmaktadır (Scobie ve Scobie, 1998). Affetme olayın zarar vericilik niteliğine göre dört düzeyde gerçekleşmektedir. Birinci düzey “*otomatik özür*” evresidir. Kasıtlı olarak yapılmayan hataları ifade etmektedir. Yanlışlıkla birine çarpmak, ayağına basmak gibi durumlara karşılık gelmektedir. Hataya maruz kalan kişinin psikolojik ya da fizyolojik olarak kayda değer zarar görmesi durumu söz konusu

değildir. Bu nedenle hayata sebebiyet veren kişinin otomatik olarak özür dilemesi, karşı tarafınsa otomatik olarak özrü kabul etmesi durumudur. İkinci düzey “özür-bağımlı” evresidir. Bu evrede hataya maruz kalan kişi bir miktar psikolojik ya da fizyolojik zarara uğramıştır. Örneğin yanlışlıkla birinin üzerine sıcak kahve dökülmesi durumu olayın taraflarının birbirleri ile daha fazla iletişimde ve açıklamada bulunmasını gerektirmektedir. Bu evrede kritik olan zarar gören kişinin durumu nasıl algıladığı ya da özrünün samimi olup olmadığıdır. Hataya maruz kalan kişi kasıt algılar ve özrü samimi bulmazsa tansiyon yükselmekte ve olay çatışma ile sonuçlanabilmektedir. Üçüncü düzey olan “*affetme-1*” evresinde hataya maruz kalan kişi psikolojik ya da fizyolojik anlamda ciddi zarar görmüş, hatayı yapan ve maruz kalan arasındaki ilişki de ciddi anlamda zarar görmüş veya sonlanmış. Haksızlığa uğrayan kişi, kendisine yapılan hatanın kasıtlı olduğunu, kişisel haklarını ya da sınırlarına saygı duyulmadığını hatta saldırıldığını düşünmektedir. Son düzey “*affetme-2*” evresinde haksızlığa uğrayan kişi üçüncü düzeye göre çok daha ciddi psikolojik veya fizyolojik zarar görmüştür. Bu olay kurbanın kendisine olan bakış açısını ciddi anlamda olumsuz etkilemiş ve benlik saygısını tahrip etmiştir. Psikolojik ve Fizyolojik anlamda uğranılan zararın seviyesi tedavi görmeyi dahi gerektirebilmektedir (Demir, 2020).

Thompson Affetme Modeli

Thompson ve arkadaşları (2005) affetme olgusunu kendini affetme, başkalarını affetme ve durumu affetme olmak üzere üç boyutta ele almışlardır. Onlara göre affetme, bireyin kendisine hata yapan kişiye ya da kendisine duyduğu öfke ve kırgınlığı görmezden gelmesi ya da böyle bir durum yokmuş gibi davranması değil; olaya, kişiyeve ya kendisine dair olumsuz duygu ve düşüncelerini yeniden değerlendirmesi ve değiştirmesi durumunda gerçekleşmektedir. Bu bağlamda affetme, kişinin içsel bir süreç yaşamasını gerektirmektedir. Hatalı olan kişiye dair olumlu duyguların yeniden sağlanabilmesi hem sosyal ilişkileri hem de kişinin kendi psikolojik iyi oluşuna önemli katkı sağlamaktadır (Çağlar, 2020).

Hall ve Fincham Kendini Affetme Modeli.

Hall ve Fincham (2005) affetme ile ilgili çalışmalarını kendini affetme kavramı üzerine yoğunlaşarak yürütmüşlerdir. Kendini affetmeyi, kişinin kendisine yönelik kızgınlık, kırgınlık gibi duygularını ve yıkıcı davranışlarını azaltarak, yine kendisine daha şefkatli davranabilmesi olarak açıklamışlardır. Kendini affetme sürecinin *duygusal, sosyal-bilişsel ve davranışsal* bileşenlerden etkilenecek şekilde gerçekleştiğini öne sürmüşlerdir. Modele göre “suçluluk” ve “utanç” duyguları duygusal bileşene ait duygulardır. Davranışının diğerine zarar verdiğini ve hatalı olduğunu fark etmek suçluluk ve utanç duygularını beraberinde getirmekte, bu duygular içerisinde iken kişinin kendisini affetmesi güçleşmektedir. Modelin sosyal bilişsel bileşenlerini, kişinin kendi davranışlarının nedenlerini anlamlandırma biçimi oluşturmaktadır. Eğer kişi hatalı davranışlarını içsel nedenler yerine dışsal nedenlere ve koşullara bağlıyor ise bu durum kendisini affetmesini kolaylaştırmaktadır. Son olarak modelin davranışsal bileşenlerini oluşturan özür dileme, incittiğini düşündüğü kişiye yönelik telafi edici girişimlerde bulunma, karşısındaki kişinin ya da ilahi güçlerin de kendisini affedeceğini düşünme kendini affetme sürecini kolaylaştırmaktadır. Model özetlenecek olursa Hall ve Fincham’a (2008) göre kişi kendisini suçlu hissediyor ve hatasını ciddi buluyorsa kendisini affetmesi güçleşmekte; özür dileme ve benzeri gibi telafi edici davranışlarda bulunuyorsa kendisini affetme süreci kolaylaşmaktadır. Bu açıklamalara paralel olarak Havare (2019) de yapılan hatanın ciddiyetinin kişinin kendisini affetme sürecini olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

Gordon ve Baucom’un Affetme Modeli

Gordon ve Baucom (2003) affetme olgusuna ilişkin çalışmalarını travmatik yaşantıları olan kişiler ve evli çiftler üzerinde yoğunlaştırmışlardır. Buradan yola çıkarak affetmenin nasıl gerçekleştiğine yönelik bilişsel bir model geliştirmişlerdir. Onlara göre çiftler arasındaki ihanet oldukça travmatik bir yaşantıdır ve kişinin kendisini aldatan partnerine yönelik tüm güvenini, varsayımlarını boşa çıkarmaktadır. İhanetin sonrasında durumu net bir şekilde tanımlamak, ihanetin olası nedenlerini değerlendirmek, kendi benliğine ve ihanet eden partnere yönelik varsayımları, beklentileri, duyguları daha gerçekçi ve işlevsel olanlarla değiştirmek

gerekmektedir. Bu modele göre affetme süreci “etki”, “anlam arayışı” ve “iyileşme” olmak üzere üç farklı aşamada gerçekleşmektedir (Gordon ve Baucom, 1998). *Etki* aşamasında kişi yaşadığı inciti olayın farkında ve bilişsel, duygusal, davranışsal olarak etkisi altındadır. Kişinin, yaşadığı inciti olayın nedenlerini sorguladığı, karşısındaki kişi ile empati kurduğu *anlam arayışı* aşamasında affetmeye bir adım daha yaklaşmıştır. Birey bu aşamada inciti olayın hemen sonrasında olduğu gibi kendisini kontrolü kaybetmiş hissetmemektedir. Son olarak *iyileşme* aşamasında ise kişi yaşadığı olay neticesinde kendi hissettiği olumsuz duygulara yönelik farkındalık geliştirmekte ve bu duyguların hayatını ele geçirmesine izin vermenin işlevsel olmadığını fark etmektedir. Bu farkındalık partneri ile yeniden bir ilişki kurulmasını sağlamakta ve affetme süreci tamamlanmış olmaktadır (Oyuncakçı, 2020).

Benliğin Farklılaşması

Bowen’a (1985) göre psikoterapi süreçlerinde bireyi, tek başına değerlendirmek yerine, bir ailenin üyesi ve bir sistemin parçası olarak ele almak gerekmektedir. Çünkü bireyin aile içerisindeki pozisyonu, diğer aile üyeleri ile olan ilişki tarzları doğrudan ruh sağlığını ve benlik gelişimini olumlu ya da olumsuz etkilemektedir. Ailenin kaygı düzeyinin yüksek olması aile üyeleri arasındaki ilişkilerin çok mesafeli ya da çok iç içe geçmiş olmasına bağlanmaktadır. Bu durum bireyin kaygı seviyesini de yükseltmektedir. Ailenin ve bireyin kaygı düzeyi ise doğrudan benlik farklılaşması düzeyleri ile ilişkilendirilir (Peleg, Miller ve Yitzhak, 2015). Özellikle kök aile ile birlikte geçirilen çocukluk döneminde, stres verici yaşam olaylarının benlik farklılaşması düzeyini olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir (Charles, 2001; Peleg, 2014). Bu nedenle yalnızca bireye değil, aileye odaklanmak mevcut ruhsal problemlerin anlaşılmasında ve çözümünde daha etkili sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır. İnsan sosyal bir varlık olması nedeni ile birlekteliğe, kendisine ait düşünce ve duyguları olması nedeni ile de bireyselliğe ihtiyaç duymaktadır. Bu iki uç arasındaki dengeyi sağlamak ancak benliğin yeterince farklılaşması ile mümkün olabilmektedir (Nichols, 2013). Bowen (1976, 1978), aile terapisinde merkeze koyduğu benliğin farklılaşması kavramını iki boyutta açıklamaktadır. Bu boyutlardan birincisi kişinin, bir başkasının etkisi altında kalmadan kendi kararlarını verebilmesi ve o

doğrultuda eyleme geçebilmesi iken; ikincisi yine kendi duygu ve düşüncelerini birbirinden ayırabilmesi durumudur. İlk boyut kişilerarası durumlarla ilişkilidir. İç İçe Geçme ve Duygusal Kopma alt boyutlarından oluşmaktadır. Kişinin diğerlerinden ya da ailesinden uzaklaşıp, onlarla ilişkisini tamamen kesmesi yerine, ilişkilerinde sağlıklı sınırlar geliştirerek yaşamını sürdürebilmesini ifade etmektedir. Bir başka deyişle bireyin hem kendi bireyselliğini koruması hem de ailesine olan aidiyetini kaybetmeden onlarla olan ilişkilerini sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesidir. İkinci boyut ise bireyin iç dünyası ile ilişkili olup; karar vermesi gereken durumlarla karşılaştığında duygularını kontrol altına alıp, rasyonel olabilmesi, tepkisel davranışlardan kaçınabilmesi durumu olarak tanımlanmaktadır. Ben Pozisyonu Alma ve Duygusal Tepkisellik olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır.

Benliğin farklılaşmasının çok boyutlu olarak ölçülmesi için ilk ölçek çalışmalarını Skowron ve Friedlander (1998) yürütmüşlerdir. Ardından Skowron ve Schmitt (2003) tarafından yapılan çalışmalarda, benliğin farklılaşması kavramının Bowen'ın (1976, 1987) belirttiği dört alt boyutta ölçülebileceği ortaya konmuştur. Bireyin iç dünyasına ait alt boyutlar Ben Pozisyonu Alma ve Duygusal Tepkisellik alt boyutları iken; kişilerarası ilişkilere ait alt boyutlar İç İçe geçme ve Duygusal Kopma alt boyutlarıdır. Bu boyutlar kısaca açıklanacak olursa; Ben Pozisyonu Almak kişinin kendi düşünce ve duygularının farkında olması ve bunları sorumlu bir şekilde ifade edebilmesi durumu olarak açıklanmaktadır. Duygusal Tepkisellik kişinin duygularının ön planda olması sebebiyle mantığı göz önünde bulundurmadan hareket etmesi durumudur. İç İçe Geçme diğerleri ile kendisi arasına sağlıklı sınırlar koyamama nedeni ile bağımsız hareket edememe, Duygusal Kopma ise diğerleri ile ilişki içerisinde olmayı tehdit edici bulma ve yakınlık ihtiyacını yok sayma nedeni ile kendini sosyal ilişkilerden izole etme anlamına gelmektedir (Bowen, 1976, 1978; Kerr ve Bowen, 1988).

Kavramın daha iyi anlaşılmasını sağlamak üzere benlik farklılaşma düzeyi düşük ve yüksek kişilerin özelliklerinden bahsedilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Benlik farklılaşması düzeyi düşük olan bireyler genellikle olayları mantık süzgecinden geçirdikten sonra tepki vermek yerine, duygularını daha yoğun ve uygunsuz şekilde ifade ederler. Duygu

ve düşünceleri arasındaki dengeyi kurmakta zorlanırlar. Diğerleri ile birliktelik tehdit edici geldiğinde kendilerini izole eder ya da yalnız kalmaktan, diğerleri tarafından onaylanmamaktan aşırı korktuklarında ise sınırlarını koruyamayıp başkalarına bağımlı hale gelirler. Bir yaşam amacı belirleme ve o amaç doğrultusunda üretken olma konusunda yetersizdirler. Enerjilerinin çoğunu sevgiyi, aşkı aramaya, diğerlerinden onay almaya ya da onay alamadıkları kişileri ise cezalandırmaya harcarlar. Duygusal ve fiziksel semptom geliştirmeye daha yatkındırlar. Diğerlerinin etkisine oldukça açıktırlar. Kolaylıkla bir başkası düşüncelerini ve duygularını değiştirebilir. Bu nedenle genellikle duyguları daha ön plandadır, düşüncelerini çok fazla ifade etmezler. Tepkileri genellikle iki uç şeklindedir, orta noktaları pek yoktur. Birine ya çok bağımlı hale gelir, onu çok sever ya da nefret ederler. Kök ailesi ile aşırı kaynaşmaktan rahatsız olan benlik farklılaşma düzeyi düşük kişiler, bu iç içe geçme durumundan kurtulmak için bilinçli olarak ilişkiyi sabote ederler. Bu durum duygusal kopma ile sonuçlanır. Kök ailesi ile ilişkisini tamamen koparan birey duygusal ihtiyaçlarını karşılamak üzere bu kez de kendi çekirdek ailesi ya da bir diğer kişi ile aşırı yakın ve iç içe geçmiş ilişkiler kurma eğiliminde olur.

Benlik farklılaşma düzeyi yüksek olan bireyler diğerleri ve aile ile ilişkilerinde aşırılık yaşamazlar, bu ilişkiler içerisinde kendi benliklerini kaybetme endişesi yaşamaz, bireysel sınırlarını koruyabilirler. Kendi duygu ve düşüncelerinin ayırımında olur ve hangi durumda hangisini dikkate alacaklarını iyi analiz ederler. Bu nedenle olaylar karşısında kontrolsüzce tepkiler vermez ve kendilerini daha uygun şekilde ortaya koyabilirler. Stresle baş etme ve esneklik düzeyleri yüksektir. Diğerleri ile onaylanma ya da kendi benliğini kaybetme endişesi yaşamadan sağlıklı ilişkiler kurup, sürdürebilirler (Bowen, 1976, 1978 Kerr ve Bowen, 1988; Nichols, 2013; Tuason ve Friedlander, 2000).

Benliğin farklılaşması düzeyine bağlı olarak romantik ilişkiler bağlamında değerlendirmeler yapılacak olursa kaygının ortaya çıkan başat duygulardan biri olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Dokur ve Profeta'ya (2006) göre benlik farklılaşma düzeyi düşük bireyler diğerlerine göre daha duygusaldırlar ve birlikteliğe daha fazla ihtiyaç duyarlar. Bu durum onların diğeri ile fazla kaynaşmasını yani iç içe geçmesini ve ilişki içerisinde asimile

olması durumunu ortaya çıkarır. İlişki içerisinde kendi benliğini koruyamamak kaygı duygusuna yol açar, kişi git gide karşısındakine daha fazla enerji harcar ve tamamen ona odaklı yaşamaya başlar ve çoğu zaman bu durum ilişkinin de zarar görmesi ile sonuçlanır. Bu bağlamda yüksek benlik farklılaşması düzeyi kaygı ile başa çıkma becerilerinden biri olarak görülmektedir. Çiftlerin kendi farklılaşma düzeylerine benzer partnerler seçme eğiliminde olduklarını belirtmiştir. Benlik farklılaşma düzeyi düşük biri genellikle daha fazla duygusal yakınlık ihtiyacı içerisinde olduğundan, bu ihtiyacının karşılığını bulabileceği yine benlik farklılaşma düzeyi düşük olan biri ile birlikte olur (Bitter, 2013; Ersevim 2008). Benlik farklılaşma düzeyi yüksek ve düşük olan çiftlerin ilişkilerinin ise farklılıklar nedeni ile iletişim problemleri ve çatışmalar yaşayabileceklerine işaret etmiştir. Öte yandan benlik farklılaşma düzeyi yüksek olan çiftlerin birliktelik ve bireysellik arasındaki dengeyi koruyabilmeleri nedeni ile daha uyumlu ilişkiler sürdürebildikleri belirtilmiştir (Bowen, 1976). Birey kök ailesi ile yaşarken, ebeveynlerinin benlik farklılaşma düzeyleri ve ailesinin yaşam tarzına göre gelişen kendi benlik farklılaşma düzeyi ile bir romantik ilişkiye ya da evliliğe başlamaktadır. Yüksek bir benlik farklılaşması düzeyi doğal olarak karşılaşılan problemler karşısında esnek olabilmeyi, duygu ve düşünceler konusunda öz düzenleme becerisini beraberinde getirdiğinden ilişki kalitesine olumlu yansımaktadır (Kurt ve Gündüz). Kalkan ve Aydoğan'a göre (2018) de benliğin farklılaşması romantik ilişkilerin ve evlilik ilişkisinin kurulabilmesi ve sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi açısından önemli bir kavramdır. Benlik farklılaşma düzeyi yüksek olan çiftlerin daha sağlıklı ilişkileri olduğu belirtilmektedir.

Yurt içi ve yurt dışı alanyazında benliğin farklılaşması kavramı ile ilgili yürütülen çalışmalar incelendiğinde: benliğin farklılaşmasının psikolojik sağlık, psikolojik uyum, problem çözme becerisi, çift uyumu ile pozitif yönde anlamlı ilişki içerisinde olduğu (Peleg, 2008; Polat, 2014; Skowron, 2004; Sohrabi, Asadi, Habibollahzade ve Ali, 2013); depresyon, kaygı, stres, bağlanma kaygısı, güvensiz bağlanma ile negatif yönde anlamlı ilişki içerisinde olduğu ortaya konmuştur (Hooper ve Doehler, 2011; Polat, 2014; Skowron ve Dendy, 2004; Thorberg ve Lyvers, 2006).

Benliğin farklılaşmasının alt boyutlarının çift uyumu, depresyon, kaygı ve stres üzerindeki yordama gücünün araştırıldığı bir çalışmada diğer anlamlı sonuçların yanında duygusal kopma ve ben pozisyonu alt boyutlarının çift uyumunu anlamlı şekilde yordadığı ortaya konmuştur. Benliğin farklılaşması düzeyi toplam puan açısından değerlendirildiğinde erkeklerin kadınlara oranla daha yüksek puanlar aldıkları, alt boyutlar cinsiyet açısından karşılaştırıldığında ise Duygusal Tepkisellik ve İç İçe Geçme alt ölçeklerinde kadınların erkeklerden daha yüksek puanlar aldıkları gösterilmiştir (Polat, 2014). Evlilik ilişki kalitesinin benlik farklılaşması ve ilişkisel özgünlük açısından değerlendirildiği bir çalışmada Ben Pozisyonu Alma ve Duygusal Kopma alt boyutlarının evlilik ilişki kalitesini anlamlı düzeyde yordadığı sonucu ortaya konmuştur (Kalkan, 2018).

Üniversite öğrencilerinin benlik farklılaşma düzeylerinin eş seçimi tutumlarına olan etkisinin incelendiği bir çalışmada benlik farklılaşma düzeyi yüksek olan katılımcıların evlilikle ilgili mitlere daha az inandıkları ve eş seçerken mantık boyutunu daha fazla ön planda tuttukları gösterilmiştir. Bu bilgilere ek olarak ben pozisyonu alma düzeyi arttıkça eş seçiminde sınırlandırıcı inanç seviyesinin azaldığı ve romantizm düzeylerinin arttığı; duygusal tepkisellik ve duygusal kopma düzeyi arttıkça eş seçiminde sınırlandırıcı inanç ve romantizm düzeylerinin azaldığı ortaya konmuştur (Çömlekçiler, 2019).

Evli çiftlerin benlik farklılaşması düzeyleri ile ilişkideki affedicilik, kıskançlık ve çatışma çözme düzeyleri arasındaki ilişkide ilişki doyumu ve eşe duygusal bağlılığın aracı rolünün incelendiği bir çalışmada, benlik farklılaşması ile ilişkide affedicilik ve çatışma çözme tepkileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunurken; benlik farklılaşma düzeyi yüksek olanların ilişki doyumlarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Boldaz Telli, 2019). Yetişkin bağlanması ve kişilerarası affetme düzeyi arasındaki ilişkide benliğin farklılaşmasının aracı rolünün incelendiği bir başka çalışmada, Benliğin farklılaşmasının alt boyutu olan Duygusal Tepkiselliğin affetme ve bağlanma kaygısı arasında aracı rolü olduğu ortaya konmuştur (Hainlen ve diğ., 2015).

Gelin-kayınvalide ilişkileri, çift uyumu ve benlik farklılaşması arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmada, gelin-kayınvalide ilişkileri ile benlik farklılaşmasının evlilik uyumunu istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu yönde yordadığı; bu bilgilere ek olarak Duygusal Tepkisellik, Duygusal Kopma ve Ben Pozisyonu Alma alt boyutlarının evlilik uyumunu pozitif yönde yordadığı belirtilmiştir (Kahraman, 2021).

Üniversite öğrencisi olan kadınların, kendi bedenlerine ilişkin negatif algılarında benlik farklılaşmasının rolünün incelendiği bir çalışmada, ben pozisyonu alma düzeyinin yüksek olmasının düşük benlik imajını önleyebileceği, böylelikle anoreksiye ve bulimiya gibi yeme bozuklukları için koruyucu faktör olabileceği ortaya konmuştur (Buser ve Gibson, 2017). Üniversite öğrencileri ile yürütülen bir başka çalışmada, benliğin farklılaşması ve kişilerarası çatışma düzeyi arasındaki ilişkide öfkenin ifade edilmesinin kısmi aracı rolü olduğu ve duygusal kopma ve depresyon arasındaki ilişkide ise tam aracı role sahip olduğu ortaya konmuştur. Bu bilgilere ek olarak düşük düzeyde duygu regülasyonuna sahip bireyler düşük duygusal tepkisellik düzeyinde olanlara göre öfkelerini daha uygunsuz şekilde ifade ederken; duygusal kopma alt boyutundan yüksek puanlar alanlar ise kendilerini diğerlerinden izole etmeyi tercih ettikleri için öfkelerini dışavurmamaktadırlar (Choi ve Murdock, 2017).

Özellikle yurt dışı alanyazın incelendiğinde benlik farklılaşması düzeyinin hem intrapsişik hem de kişilerarası dinamikleri doğrudan belirleyen bir yapı olması sebebiyle terapistlerin benlik farklılaşması düzeylerinin incelendiği çalışmalara da rastlanmaktadır. Aktif olarak yardım veren 134 terapistle yürütülen bir çalışmada benlik farklılaşması ve temsili olarak travmatize olma düzeylerinin ölçüldüğü bir çalışmada iki değişken arasında negatif yönde ve güçlü ilişki olduğu ortaya konmuştur. Terapistlerde benlik farklılaşması düzeyinin yüksek oluşunun travmatize olmaya karşı koruyucu olabileceği ifade edilmiştir (Halevi ve Idisis, 2017). Terapistlerle yürütülen bir başka çalışmada terapistlerin benlik farklılaşması düzeyinin danışanlarının cinselliğe ilişkin davranışlarını değerlendirme şekillerini etkilediği belirtilmiştir. Yüksek düzeyde benlik farklılaşması düzeyine sahip terapistlerin, danışanlarını cinsel

peroblemlerini anlatırken rahatlatma konusunda daha iyi oldukları ve daha az cinsel davranışı problematik olarak değerlendirdikleri belirtilmiştir (Heiden-Rootes ve diğ., 2017).

Romantik ilişkilerde öznel iyi oluş, pozitif şemalar ve benliğin farklılaşması arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmada; pozitif şemalara (kişilerarası güven, iyimserlik, öz-yetkinlik, değerlilik ve başarı) sahip olmanın ve benlik farklılaşması düzeyinin romantik ilişkide öznel iyi oluşu pozitif yönde anlamlı şekilde yordadığı ortaya konmuştur (Polat, 2022). İlişkisel özgünlük, ilişki kalitesi ve benliğin farklılaşması arasındaki ilişkilerin evli çiftlerde incelendiği bir çalışmada ben pozisyonu ve duygusal kopmanın evlilik ilişki kalitesini yordadığı belirtilmiştir (Kalkan ve Aydoğan, 2018).

Üniversite öğrencilerinde benliğin farklılaşması, manevi yönelim ve bazı demografik değişkenler arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmada manevi yönelim ile Duygusal Kopma alt boyutu arasında negatif yönde, diğer alt boyutlar ile manevi yönelim arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu ortaya konmuştur. Ailenin ekonomik gelir düzeyi arttıkça Duygusal Kopma alt boyutundan alınan puanların da arttığı; Duygusal Tepkisellik ve İç İçe Geçme alt boyutlarında ise kadınların erkeklerden daha yüksek puanlar aldıkları belirtilmiştir (Mert ve Topal, 2018). Yine üniversite öğrencilerinin benlik farklılaşması düzeyleri ve kampüs hayatına uyumları arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada ise iki değişken arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir (Mert ve Çetiner, 2018).

Bu araştırmanın değişkenleri ile ilişkili olan bir başka çalışmada çocukluk ve ergenlik döneminde sıklıkla stresli yaşam olaylarına maruz kalmanın daha düşük düzeyde benlik farklılaşmasına ve yetişkinlik döneminde daha fazla iç içe geçme eğiliminde olmaya neden olduğu gösterilmiştir (Peleg, 2014). Psikolojik iyi oluş ve benliğin farklılaşmasının incelendiği 300 üniversite öğrencisi ile yürütülen bir çalışmada benliğin farklılaşmasının psikolojik iyi oluşu yordadığı, Ben Pozisyonu ve Duygusal Kopma alt boyutları ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönde anlamlı ilişki, Duygusal Tepkisellik alt boyutu ile psikolojik iyi oluş arasında ise anlamlı ilişki olmadığı ortaya konmuştur (Karaba, Mert ve Çetiner, 2018).

Bölüm 3

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın çalışma grubuna, verilerin toplanması aşamasında kullanılan ölçeklere, verilerin nasıl işlemlendiğine ilişkin bilgiler açıklanmıştır.

Araştırma Modeli

Bu çalışma üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde algıladıkları istismar yaşantılarını, çeşitli demografik değişkenler, erken dönem uyumsuz şemalar, toplumsal cinsiyet rolleri tutumları, affetme düzeyleri ve benliğin farklılaşması açısından incelemeyi amaçlayan korelasyonel bir çalışmadır. Araştırma, "ilişkisel tarama modeli" kullanılarak yürütülmüştür. İlişkisel tarama modelinde iki veya daha fazla sayıdaki değişken arasındaki ilişkiler, değişkenlerin birlikte değişip değişmeme durumu, değişmenin ne şekilde olduğu belirlenmeye çalışılır (Karasar, 2011).

Çalışma Grubu

Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde öğrenim görmekte olan gönüllü öğrenciler çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Geçmişte ya da devam etmekte olan bir romantik ilişki deneyimi katılımcı olmak için ön koşul olarak kabul edilmiştir. Araştırma sonuçlarının farklı sosyo kültürel yapılara genellenebilir olma özelliğini artırmak amacıyla Türkiye'nin çeşitli illerinde yer alan devlet üniversiteleri ve vakıf üniversitelerinden katılımcılara ulaşılmış ve Uygun Örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Büyüköztürk ve ark., 2015).

Araştırmanın çalışma grubunu 848 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Katılımcılardan altı kişi, bir ölçeğin tamamını boş bıraktıkları için çalışma grubundan çıkarılmıştır. Mahalanobis uzaklığı hesaplanarak uç değerler hesaplanmıştır ve uç değer olduğu tespit edilen 37 kişi de çalışma grubundan çıkarılmıştır [$\chi^2(15) = 37,697$; $p > .001$]. Sonuç olarak, araştırma kapsamında istatistiksel analizler 811 kişilik çalışma grubunda gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunun %80,8'i kadın (N = 655) ve %19,2'si (N = 156) erkektir. Çalışma grubunun yaşları 18 ile 40 arasında değişmektedir (Ortalama = 22,34; Ss= 4,05).

Çalışma grubuna ait demografik özellikler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1.

Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Özellikler

Demografik Özellikler		N	%
Cinsiyet	Kadın	655	80.8
	Erkek	156	19.2
Yaş	18-25	717	88.4
	26-35	69	8.5
	36-40	25	3.1
Aile Aylık Gelir	2 Bin TL ve altı	40	4.9
	2-4 Bin TL	166	20.5
	4-7 Bin TL	252	31.1
	7-10 Bin TL	189	23.3
	10-20 Bin TL	122	15
	20 Bin TL ve üzeri	42	5.2
Anne Eğitim	Okuma-yazma bilmiyor	27	3.3
	Okuma-yazma biliyor	25	3.1
	İlkokul mezunu	288	35.5
	Ortaokul mezunu	115	14.2
	Lise mezunu	187	23.1
	Üniversite mezunu	157	19.4
Baba Eğitim	Okuma-yazma bilmiyor	3	0.4
	Okuma-yazma biliyor	11	1.4
	İlkokul mezunu	195	24
	Ortaokul mezunu	122	15
	Lise mezunu	238	29.3
	Üniversite mezunu	213	26.3
Anne Baba İlişki Durumu	Yüksek Lisans-Doktora	29	3.6
	Evli-Birlikte	663	81.8
	Evli-Ayrı Yaşıyor	12	1.5
	Evli-İş Dolayısıyla Ayrı Yaşıyor	11	1.4
	Boşanmış	66	8.1
	Anne-Babadan biri hayatta değil	57	7
Yaşamınızın büyük çoğunluğunu geçirdiğiniz yer	İkisi de hayatta değil	2	0.2
	Büyükşehir	401	49.4
	İl	166	20.5
	İlçe	169	20.8
Partner İle Tanışma Biçimi	Köy/Kasaba	75	9.2
	Kendi girişimim ile	256	31.6
	Arkadaş aracılığı ile	296	36.5
	Aile aracılığı	13	1.6
	İnternet aracılığı	163	20.1
İlişki Süresi	Diğer	83	10.2
	1 aydan az	64	7.9
	1-3 ay	94	11.6
	3-6 ay	118	14.5
	6 ay – 1 yıl	116	14.3
	1-2 yıl	140	17.3
	2-4 yıl	155	19.1
4-6 yıl	124	15.3	
Partneriniz bulunduğu yerleşim yerinden farklı bir yerde mi yaşamaktadır?	Evet	382	47.1
	Hayır	429	52.9
Lütfen listelenen maddelerden kullandıklarınızı işaretleyiniz.	Sadece Sigara	110	13.6
	Sadece Alkol	117	14.4
	Diğer	1	0.1
	Hiçbiri	410	50.6
	Sigara ve Alkol	165	20.3
Sigara, Alkol ve Uyuşturucu	8	1	
Toplam		830	100

Tabloda verilen demografik özellikler incelendiğinde, çalışma grubunun %31,1'inin aile aylık gelirinin 4-7 bin arasında olduğu; %35,5'inin annesinin ilkokul mezunu olduğu; %29,3'ünün babasının lise mezunu olduğu; %81,8'inin anne babasının evli ve birlikte olduğu; %49,4'ünün yaşamının büyük bir çoğunu büyükşehirde geçirdiği; %36,5'inin partneri ile arkadaşları aracılığı ile tanıştığı; %19,1'inin ilişki süresinin 2-4 yıl arasında olduğu; %52,9'unun partneri ile farklı illerde yaşadıkları ve %50,6'sının sigara, alkol gibi herhangi bir madde kullanmadığı görülmektedir. Yaş dağılımları değerlendirildiğinde, %88,4'ünün (n = 717) 18-25 yaş aralığında, %8,5'inin (n = 69) 26-35 yaş aralığında, %3,1'inin (n = 25) 36-40 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu

Araştırmanın örneklemini oluşturacak grubun demografik bilgileri hakkında veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından bir form hazırlanmıştır. Bilgi formunun içeriğinde katılımcının cinsiyeti, yaşı, ailesinin gelir ve eğitim düzeyi, alkol/sigara/madde kullanımı olup olmadığı, ilişki süresi, partner ile tanışma şekli, yaşamın çoğunun nerede geçirildiği gibi bilgiler yer almaktadır.

Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği (RİDÖ)

Kılınçer ve Tuzgöl Dost tarafın-dan (2013) tarafından üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerinde algıladıkları istismarın düzeyini ölçmek amacıyla geliştirdikleri ölçek 70 maddeden oluşmaktadır. Maddeler "hiçbir zaman", "nadiren", "bazen", "sıklıkla" ve "çok sık" olmak üzere beşli Likert tipi derecelendirme sistemine göre yanıtlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar 70-350 arasında değişmektedir. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin tek boyutlu bir yapıya sahip olduğu ve iç tutarlık katsayısının $\alpha = .97$ olduğu belirtilmiştir. RİDÖ'nün test tekrar test güvenirliği için 42 Katılımcı ile beş hafta ara ile yapılan uygulama sıra farkları korelasyonu 0,89 ($p < 0,001$) olarak hesaplanmıştır.

Young Şema Ölçeği Kısa Form-3

Young (2003) tarafından geliştirilen ölçeğin orijinal formu Ayrılma ve Reddedilme, Zedelenmiş Otonomi ve Kendini Ortaya Koyma, Zedelenmiş sınırlar, Diğeri Yönelimlilik, Aşırı tetikte Olma ve Bastırılmışlık olmak üzere beş şema alanı altında yer 18 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar ise Terk Edilme/İstikrarsızlık, Güvensizlik/Suistimal Edilme, Duygusal Yoksunluk, Kusurluluk/Utanç, Sosyal İzolasyon/Yabancılaşma, Bağımlılık/Yetersizlik, Hastalıklar ve Zarar Görme Karşısında Dayanısızlık, İç İç Geçme/Gelişmemiş Benlik, Başarısızlık, Hak Görme/Büyükük, Yetersiz Özdenetim, Boyun Eğicilik, Kendini Feda, Onay Arayıcılık, Karamsarlık, Duyguları Bastırma, Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik ve Cezalandırıcılık olarak sınıflandırılmıştır. Doksan (90) maddeden oluşan 6'lı likert tipi (1=Benim için tamamen yanlış, 6= Beni mükemmel şekilde tanımlıyor) bir ölçektir. Her bir alt ölçek 5 maddeden oluşmakta ve alınabilecek en düşük ve en yüksek puan 5-30 aralığında değişmektedir.

Ölçeğin Türkiye standardizasyon çalışmasını Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır (2009) yapmıştır. Yapılan temel bileşenler analizi sonuçlarına göre 14 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu alt boyutlar sırasıyla Duygusal Yoksunluk, Başarısızlık, Karamsarlık, Sosyal İzolasyon/Güvensizlik, Duyguları Bastırma, Onay Arayıcılık, İç İç Geçme/Bağımlılık, Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim, Kendini Feda, Terk Edilme, Cezalandırılma, Kusurluluk, Hastalıklar ve Zarar Görme Karşısında Dayanısızlık ve Yüksek Standartlar olarak tanımlanmıştır. Ölçeğin şema alanlarının belirlenmesi amacıyla temel bileşenler analizi sonrasında yapılan üst-sıra faktör analizi sonucu ise orijinal formdaki ile tutarlı olarak beş temel şema alanına ulaşılmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı $\alpha=0.95$; alt ölçeklerin ise iç tutarlık katsayıları .54 ile .85 arasında değişmektedir.

Toplumsal Cinsiyet Rollerine Tutum Ölçeği

Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını ölçmek amacıyla Zeyneloğlu ve Terzioğlu (2011) tarafından geliştirilen ölçek beşli Likert tipi ölçek 38 maddeden oluşmaktadır. Maddeler "kesinlikle katılmıyorum" 1, "katılmıyorum" 2, "kararsızım" 3,

“katılıyorum” 4, “tamamen katılıyorum” 5 puan alacak şekilde değerlendirilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar 38-190 aralığında değişmekte olup; yüksek puanlar eşitlikçi tutuma, düşük puanlar ise geleneksel tutuma işaret etmektedir. Yapılan analizler sonucu ölçeğin beş alt boyutu olduğu ve toplam iç güvenirlik katsayısı .92 olarak belirlenmiştir. Alt boyutlar ve Cronbach α değerleri sırası ile: Eşitlikçi cinsiyet rolü .78, kadın cinsiyet rolü .80, evlilikte cinsiyet rolü .78, geleneksel cinsiyet rolü .78, erkek cinsiyet rolü .72 olarak belirlenmiştir.

Benliğin Farklılaşma Envanteri- Kısa Form

Benliğin farklılaşmasını çok boyutlu bir şekilde ölçen ilk ölçek Skowron ve Friedlander (1998) tarafından geliştirilmiş olup daha sonra Skowron ve Schmitt (2003) tarafından revize edilerek Benliğin Farklılaşması Envanteri Revize Formu (BFE-R) oluşturulmuştur. BFE-R'deki madde sayısının fazla oluşu gerekçe-si ile Drake ve arkadaşları (2015) BFE-R'ye dayalı 20 maddeli bir kısa form geliştirmişler-dir. BFE-KF'ninTürkçe'ye uyarlama çalışmasını ise Sarıkaya, Boyacı, İlhan ve Aldemir (2018) yürütmüştür. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda BFE-KF'nin dört bileşenli yapısı doğrulanmıştır. Bu alt boyutlar Ben Pozisyonu, Duygusal Tepkisellik, İç İçe Geçme ve Duygusal Kopma olarak belirlenmiştir. 20 maddeden oluşan ölçeğin Türkçe formu 6'lı Likert tipi olup, maddeler 1 “beni hiç yansıtmıyor” ile 6 “beni oldukça yansıtmıyor” aralığında derecelendirilmektedir. Ölçeğin toplam puanı için iç tutarlık güvenirlik katsayısı .83, alt ölçeklere ait iç tutarlık katsayıları ise .61 (Ben Pozisyonu alt ölçeği) ile .78 (Duygusal Tepkisellik alt ölçeği) arasında değişmektedir. İki hafta süreli test tekrarı güvenirlik katsayıları ise BFE-KF toplam puanı için .86 olarak bulunurken, alt ölçekler için .80 (duygusal tepkisellik alt ölçeği) ile .70 (iç içe geçme alt ölçeği) arasında değişmektedir.

Kişilerarası İlişkilerde Affetme Ölçeği

Yetişkinlerde affetmeyi ölçebilmek amacıyla Kaya (2019) tarafından geliştirilen ölçek, 14 maddeden ve “Durumu Affetme”, “Soruna Yönelme” ve “Olumluya Odaklanma” olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Benzer ölçek geçerliği incelendiğindekorelasyon katsayıları Toronto Empati Ölçeği ile .51, İletişim Becerileri Ölçeği ile .54 olarak bulunmuştur. Ölçeğin

güvenirliği için Cronbach alfa iç tutarlık ve test tekrar test yöntemi kullanılmıştır. Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .85, test tekrar test güvenilirlik değeri ise .82 bulunmuştur. Birinci alt faktöre ilişkin iç tutarlık katsayısı .86, ikinci alt faktöre ilişkin .83, üçüncü faktöre ilişkin .85 olarak bulunmuştur.

Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Çalışmanın veri toplama sürecinde araştırmacı uygulamaların tamamında aktif olarak yer almıştır. İlk olarak Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulu'ndan araştırma için izin alınmış, daha sonra veri toplama aşamasına geçilmiştir. Araştırmanın verileri 2021-2022 güz ve bahar eğitim öğretim dönemlerinde toplanmıştır. Verilerin toplanması süreci devam eden pandemi süreci nedeniyle çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiş, formlar ve ölçekler Google Forma kaydedilerek anket linki ve linke ait karekod oluşturulmuştur. WhatsApp, Instagram ve Facebook gibi sosyal medya platformlarında oluşturulan anket linki ve karekod paylaşılarak katılımcılara ulaşılmaya çalışılmıştır. Çevrimiçi anket uygulamasının ilk sayfasında Gönüllü Katılım Formu (EK-A) yer almış, çalışmaya katılmayı kabul ediyorum seçeneğine tıklayanlar için sonraki sayfaların açılması sağlanmıştır. Çevrimiçi uygulamada katılımcıların e-posta adresleri kaydedilmemiş, verilerin anonimleşmesi adına her bir katılımcının doldurduğu online form katılımcı numarası verilerek kaydedilmiş (katılımcı 1, katılımcı 2, katılımcı 3... şeklinde) ve kullanılan istatistiksel analiz programlarına da bu katılımcı numaraları ile girilmiştir. Hazırlanan anket linki, aynı cihaz üzerinden bir kez yanıtlanabilecek şekilde ayarlanarak her katılımcının yalnızca bir form doldurması sağlanmaya çalışılmıştır. Uygulama sonrasında elde edilen veriler paket programlara aktarılmış ve gerekli analizler yapılmıştır.

Bu çalışma kapsamında betimsel istatistikler için ortalama, standart sapma, basıklık ve çarpıklık değerlerinden yararlanılmıştır. Normal dağılım ölçütleri, basıklık ve çarpıklık değerleri ± 1.5 olarak belirlenmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Mahalanobis uzaklığı hesaplanarak uç değerler hesaplanmıştır ve uç değer olduğu tespit edilen 37 kişi de çalışma grubundan çıkarılmıştır. Gruplar arası ortalama farklarının değerlendirilmesinde ise bağımsız örneklemler için t-testi ve Tek Yönlü ANOVA kullanılmıştır. Değişkenler arası ilişkilerin

değerlendirilmesinde ise Pearson Korelasyon Katsayısı ve Doğrusal Hiyerarşik Regresyon Analizi ve Yol Analizi uygulanmıştır. Araştırma kapsamında toplanan veriler IBM Spss 24 paket programları ile test edilmiştir. Araştırmanın tümünde istatistiksel anlamlılık için .05 düzeyi alınmıştır.

Bölüm 4

Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde araştırma sorularına ilişkin yapılan analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Betimsel İstatistikler

Araştırma kapsamında toplanan verilere ilişkin betimsel istatistikler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.

Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişkenler	\bar{X}	S	Çarpıklık	Basıklık
Durumu Affetme	16,55	5,10	-0,59	-0,24
Soruna Yönelme	14,84	3,96	-1,03	0,91
Olumluya Odaklanma	15,68	4,91	-0,21	-0,35
Kişilerarası İlişkilerde Affetme Ölçeği Toplam Puanı	47,08	12,18	-0,84	0,81
İççe Geçme/Bağımlılık	15,27	7,51	1,70	3,26
Terk Edilme	9,10	4,99	1,52	1,96
Başarısızlık	11,75	6,53	1,38	1,34
Karamsarlık	11,99	6,45	0,83	-0,20
Tehditler Karşısında Dayanıksızlık	11,16	5,70	0,91	0,27
Duygusal Yoksunluk	9,19	5,40	1,54	1,90
Duyguları Bastırma	10,46	5,46	0,98	0,25
Sosyal İzolasyon/Güvensizlik	16,99	8,56	0,72	-0,43
Kusurluluk	10,36	5,81	1,71	2,72
Yüksek Standartlar	7,15	3,79	0,86	-0,01
Onay Arayıcılık	17,92	7,76	0,09	-0,90
Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim	20,65	8,68	0,14	-0,67
Kendini Feda	12,74	6,29	0,66	-0,42
Cezalandırılma	16,61	7,48	0,32	-0,64
Kadın Cinsiyet Rolü	31,02	4,58	-1,20	0,82
Eşitlikçi Cinsiyet Rolü	36,18	7,37	-2,68	6,72
Evlilikte Cinsiyet Rolü	37,85	3,45	-1,86	3,06
Geleneksel Cinsiyet Rolü	35,87	5,16	-1,44	1,51
Erkek Cinsiyet Rolü	27,88	3,31	-1,90	3,41
Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği Toplam Puanı	171,32	17,10	-1,49	1,77
Zedelenmiş Otonomi - Şema Alanı	59,28	26,13	0,98	0,45
Kopukluk - Şema Alanı	47,00	21,88	1,02	0,33
Yüksek Standartlar - Şema Alanı	25,07	10,33	0,18	-0,67
Zedelenmiş Sınırlar - Şema Alanı	20,65	8,68	0,14	-0,67
Diğeri Yönelimlilik - Şema Alanı	29,35	12,50	0,31	-0,62
Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 Toplam Puanı	201,92	77,20	0,51	-0,34
Duygusal Kopma	12,47	4,09	-0,49	-0,54
Duygusal Tepkisellik	16,32	6,26	0,33	-0,48
İç İç Geçme	19,88	5,92	-0,26	-0,52
Ben Pozisyonu	24,03	6,54	-0,30	-0,51
Benliğin Farklılaşması Envanteri Toplam Puanı	77,11	16,15	-0,34	-0,17
Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	91,27	29,85	2,48	7,45

Normal dağılım ölçütleri, basıklık ve çarpıklık değerleri için ± 1.5 olarak belirtilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Bu çalışma kapsamında toplanan verilerde ölçümlere ilişkin basıklık ve çarpıklık katsayıları incelendiğinde, genel olarak normal dağılımdan sapma göstermediği ifade edilebilir. Ancak, Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği, Eşitlikçi Cinsiyet Rolü, Evlilikte Cinsiyet Rolü ve Erkek Cinsiyet Rolü alt boyutlarından alınan ortalama puanların normal dağılım ölçütleri dışında oldukları gözlenmiştir. Ek olarak, Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği'nden alınan ortalama puanların da basıklık ve çarpıklık için belirtilen sınırlar dışında kaldığı gözlenmiştir.

Çalışma kapsamında ortalama puanların gruplar arası farklılaşmasının değerlendirilmesi için bağımsız örneklem için t-testi ve ANOVA testlerinin kullanılması planlanmıştır. Bağımsız örneklem için t-testi ve ANOVA testlerinin normal dağılım göstermeyen ölçümlerde de kullanılabileceği ifade edilmiştir (Blanca ve diğ., 2017; Hoermann ve diğ., 2020). Pearson koerlasyon analizi normal dağılım gerektirmeyen bir analiz tekniğidir (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Demografik Değişkenlere İlişkin Analizler

Katılımcıların Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları ortalama puanların cinsiyet, yaş, anne-babanın eğitim ve gelir düzeyi, anne-babanın ilişki durumu (evli/birlikteler-boşanmış/birlikte değiller), yaşamın çoğunun geçirildiği yer (büyükşehir-il-ilçe/köy), partner ile tanışma şekli (kendi girişimi ile-arkadaş aracılığı ile-internet aracılığı ile), ilişki süresi ve alkol/madde kullanımı değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmiştir.

Romantik İlişkide Algılanan İstismar Ölçeği cinsiyet açısından bağımsız örneklem için t- testi ile değerlendirilmiş, analiz sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3.

Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Cinsiyete Göre Farklılaşması

	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	sd	p
Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	Kadın	655	89,67	28,50	-3,143	809	0,002
	Erkek	156	97,98	34,23			

Tabloda verilen analiz sonuçları incelendiğinde, Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği genelinden [$t_{(809)} = -3,14$; $p < .05$] alınan ortalama puanların cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, erkek katılımcıların Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği genelinden aldıkları ortalama puanlar, kadın katılımcıların otamalarından daha yüksektir.

Katılımcıların Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları ortalama puanların yaşlarına göre farklılaşması ANOVA ile değerlendirilmiş, analiz sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.

Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşması

	Yaş Grupları	N	\bar{X}	Ss	F	p	Farkın Kaynağı
Romantik İlişkiyi	18-25	717	90.81	29.29	.831	.436	
Değerlendirme Ölçeği	26-35	69	95.59	34.67			-
Toplam Puanı	35-40	25	92.52	31.72			

Tabloda verilen analiz sonuçları incelendiğinde Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği genelinden [$F_{(808)} = .831$, $p > .05$] alınan ortalama puanların yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Katılımcıların Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları ortalama puanların gelir durumlarına göre farklılaşması ANOVA ile değerlendirilmiş, analiz sonuçları Tablo 5'te verilmiştir. Verilerin daha anlaşılır ve anlamlı şekilde değerlendirilebilmesi için 2-4 Bin TL ve 4-7 Bin TL seçenekleri 7 Bin TL ve altı, 10-20 Bin TL ve 20 Bin TL ve üzeri seçenekleri ise 10 Bin TL ve üzeri olarak yeniden kodlanmıştır.

Tablo 5.

Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Gelir Durumuna Göre Farklılaşması

	Gelir Durumu	N	\bar{X}	Ss	F	p	Farkın Kaynağı
Romantik İlişkiyi	7 Bin TL ve altı	458	90.48	29.13	.610	.543	
Değerlendirme Ölçeği	7-10 Bin TL	189	93.33	29.57			-
Toplam Puanı	10 Bin TL ve üzeri	164	91.09	32.12			

Tabloda verilen analiz sonuçları incelendiğinde Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği genelinden [$F_{(808)} = .610$, $p > .05$] alınan ortalama puanların gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Katılımcıların Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları ortalama puanların anne eğitim düzeylerine göre farklılaşması ANOVA ile değerlendirilmiş, analiz sonuçları Tablo 6'da verilmiştir. Verilerin daha anlaşılır ve anlamlı şekilde değerlendirilebilmesi için okuma yazma bilmiyor, okuma yazma biliyor ve ilkokul mezunu seçenekleri düşük eğitim seviyesi; ortaokul mezunu ve lise mezunu seçenekleri orta eğitim seviyesi; üniversite ve lisansüstü eğitim seçenekleri ise yüksek eğitim seviyesi olarak yeniden kodlanmıştır.

Tablo 6.

Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşması

	Anne Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	Ss	F	p	Farkın Kaynağı
Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	Düşük	340	91.00	29.55	1.172	0.310	-
	Orta	302	89.90	28.61			
	Yüksek	169	94.25	32.46			

Tabloda verilen analiz sonuçları incelendiğinde Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği genelinden [$F_{(808)} = 1,172$; $p > .05$] alınan ortalama puanların anne eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Katılımcıların Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları ortalama puanların baba eğitim düzeylerine göre farklılaşması ANOVA ile değerlendirilmiş, analiz sonuçları Tablo 7'de verilmiştir. Verilerin daha anlaşılır ve anlamlı şekilde değerlendirilebilmesi için okuma yazma bilmiyor, okuma yazma biliyor ve ilkokul mezunu seçenekleri düşük eğitim seviyesi; ortaokul mezunu ve lise mezunu seçenekleri orta eğitim seviyesi; üniversite ve lisansüstü eğitim seçenekleri ise yüksek eğitim seviyesi olarak yeniden kodlanmıştır.

Tablo 7.

Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşması

	Baba Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	Ss	F	p	Farkın Kaynağı
Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği	Düşük	209	90,67	31,22	4,226	0,015	Yüksek>Orta
	Orta	360	88,61	26,39			
Toplam Puanı	Yüksek	242	95,74	32,93			

Tabloda verilen analiz sonuçları incelendiğinde Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği genelinden [$F_{(808)} = 4,226$; $p < .05$] alınan ortalama puanların baba eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Analiz sonucunda varyansın homojen dağılmadığı belirlendiğinden ($p < .05$) Games-Howel post-hoc analizi yapılmıştır. Baba eğitim düzeyi yüksek olan katılımcıların ölçekten aldıkları ortalama puanların baba eğitim düzeyi orta düzeyde olan katılımcılardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları ortalama puanların yaşamın geçirildiği yere göre farklılaşması ANOVA ile değerlendirilmiş, analiz sonuçları Tablo 8'de verilmiştir. Verilerin daha anlaşılır ve anlamlı şekilde değerlendirilebilmesi için ilçe ve köy/kasaba seçenekleri ilçe/köy olarak yeniden kodlanmıştır.

Tablo 8.

Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Yaşamın Çoğunun Geçirildiği Yere Göre Farklılaşması

	Yaşamın Çoğunun Geçirildiği Yer	N	\bar{X}	Ss	F	p	Farkın Kaynağı
Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği	Büyükşehir	401	93,09	30,92	2,921	0,054	Büyükşehir> İlçe/Köy
	İl	166	92,52	30,95			
Toplam Puanı	İlçe/Köy	244	87,43	26,90			

Tabloda verilen analiz sonuçları incelendiğinde Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği genelinden [$F_{(808)} = 2,921$; $p < .05$] alınan ortalama puanların yaşamın geçirildiği yere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Analiz sonucunda varyansın homojen dağılmadığı belirlendiğinden ($p < .05$) Games-Howel post-hoc analizi yapılmıştır.

Yaşamının büyük çoğunluğunu büyükşehirde geçirmiş katılımcıların ölçekten aldıkları ortalama puanların yaşamın çoğunluğunu ilçe/köyde geçiren katılımcılardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları ortalama puanların tanışma biçimlerine göre farklılaşması ANOVA ile değerlendirilmiş, analiz sonuçları Tablo 9'da verilmiştir. Verilerin daha anlaşılır ve anlamlı şekilde değerlendirilebilmesi için arkadaş aracılığı ile ve aile aracılığı ile seçenekleri, İnternet ve diğer seçenekleri birleştirilerek kodlanmıştır.

Tablo 9.

Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Tanışma Biçimine Göre Farklılaşması

	Tanışma Biçimi	N	\bar{X}	Ss	F	p	Farkın Kaynağı
Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği	Kendi Girişimi	256	93,21	31,33	1,131	0,323	-
	Arkadaş/ Aile arac	309	91,30	32,02			
Toplam Puanı	İnternet/ Diğer	246	89,21	25,03			

Tabloda verilen analiz sonuçları incelendiğinde Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği genelinden [$F_{(808)}= 1,131$; $p>.05$] alınan ortalama puanların tanışma biçimine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Katılımcıların Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları ortalama puanların ilişki sürelerine göre farklılaşması ANOVA ile değerlendirilmiş, analiz sonuçları Tablo 10'da verilmiştir. Verilerin daha anlaşılır ve anlamlı şekilde değerlendirilebilmesi için 1 aydan az, 1-3 ay seçenekleri birleştirilerek 1-3 ay, 3-6 ay ve 6 ay- 1 yıl seçenekleri birleştirilerek 3-12 ay, 1-2 yıl ve 2-4 yıl seçenekleri birleştirilerek 1-4 yıl, 4-6 yıl ve üzeri seçeneği 4 yıl ve üzeri olarak yeniden kodlanmıştır.

Tablo 4.

Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının İlişki Süresine Göre Farklılaşması

	İlişki Süresi	N	\bar{X}	Ss	F	p	Farkın Kaynağı
Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği	1-3 Ay	158	87,35	26,63	1,861	0,135	-
	3-12 Ay	234	91,01	28,29			
	1-4 Yıl	295	94,08	32,37			
Toplam Puanı	4 Yıl ve üzeri	124	90,06	30,00			

Tabloda verilen analiz sonuçları incelendiğinde Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği genelinden [$F_{(808)}= 1,861$; $p>.05$] alınan ortalama puanların ilişki süresine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Katılımcıların Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları ortalama puanların madde kullanım durumlarına göre farklılaşması ANOVA ile değerlendirilmiş, analiz sonuçları Tablo 11'de verilmiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen yalnızca 1 kişi; sigara, alkol ve uyuşturucu seçeneğini yanıtlayan 8 kişi olduğundan, hücre başına düşen katılımcı yetersizliği nedeni ile bu seçenekler analize dahil edilmemiştir.

Tablo 5.

Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Alkol/Madde/Sigara Kullanım Durumlarına Göre Farklılaşması

	Madde Kullanımı	N	\bar{X}	Ss	F	p	Farkın Kaynağı
Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	Sadece Sigara	110	99,19	39,74	7,411	0,000	
	Sadece Alkol	117	90,55	28,11			Hiçbiri<sad,sigara
	Hiçbiri	410	86,74	25,82			Hiçbiri<sigaraalkol
	Sigara ve Alkol	165	95,88	28,93			

Tabloda verilen analiz sonuçları incelendiğinde Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği genelinden [$F_{(798)}= 7,411$; $p<.05$] alınan ortalama puanların madde kullanım durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Analiz sonucunda varyansın homojen dağılmadığı belirlendiğinden ($p<.05$) Games-Howel post-hoc analizi yapılmıştır. Hiçbir madde kullanmayan katılımcıların ölçekten aldıkları ortalama puanların sadece sigara kullanan ve hem sigara hem de alkol kullanan katılımcılardan daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları ortalama puanların anne-baba ilişki durumlarına göre farklılaşması Bağımsız Örneklem için t- Testi ile değerlendirilmiş, analiz sonuçları Tablo 12'de verilmiştir. Verilerin daha anlaşılır ve anlamlı şekilde değerlendirilebilmesi için evli-birlikte, evli-ayrı yaşıyor, evli iş dolayısıyla ayrı yaşıyor seçenekleri evli/birlikte şeklinde birleştirilerek; boşanmış, anne-babadan biri hayatta değil ve

ikisi de hayatta değil seçenekleri boşanmış/birlikte değil şeklinde birleştirilerek yeniden kodlanmıştır.

Tablo 6.

Romantik İlişkide Algılanan İstismar Yaşantılarının Anne-Baba İlişki Durumuna Göre Farklılaşması

	Anne Baba İlişki Durumu	N	\bar{X}	Ss	t	sd	p
Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	Evli/Birlikte	686	90,77	30,17	-1,109	809	0,268
	Boşanmış/Birlikte Değil	125	93.99	27.98			

Tabloda verilen analiz sonuçları incelendiğinde, Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği genelinden [$t_{(809)} = -1,109$; $p > .05$] alınan ortalama puanların anne-baba ilişki durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Değişkenler Arası Korelasyon Analizi

Katılımcıların Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği, Young Şema Ölçeği Kısa Form-3, Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği, Kişilerarası İlişkilerde Affetme Ölçeği, Benliğin Farklılaşması Envanteri'nden aldıkları ortalama puanlar arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon katsayısı ile değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 7.

Katılımcıların Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği, Young Şema Ölçeği Kısa Form-3, Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği, Kişilerarası İlişkilerde Affetme Ölçeği, Benliğin Farklılaşması Envanteri'nden Aldıkları Ortalama Puanlar Arasındaki İlişkilerin Pearson Korelasyon Analizi

Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. Zedelenmiş Otonomi - Şema Alanı														
2. Kopukluk - Şema Alanı	.835**													
3. Yüksek Standartlar - Şema Alanı	.684**	.647**												
4. Zedelenmiş Sınırlar - Şema Alanı	.542**	.592**	.708**											
5. Diğer Yönelimlilik - Şema Alanı	.725**	.696**	.729**	.617**										
6. Kadın Cinsiyet Rolü	.070*	0.06	.160**	.205**	.113**									
7. Eşitlikçi Cinsiyet Rolü	.150**	.141**	.312**	.322**	.265**	.440**								
8. Evlilikte Cinsiyet Rolü	0.049	0.04	.197**	.219**	.144**	.640**	.706**							
9. Geleneksel Cinsiyet Rolü	-.071*	-.078*	-0.042	0.007	-0.061	.714**	.108**	.521**						
10. Erkek Cinsiyet Rolü	-.118**	-.123**	-0.06	-0.005	-0.068	.555**	.161**	.537**	.715**					
11. Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği Toplam Puanı	0.033	0.023	.160**	.207**	.117**	.856**	.659**	.868**	.769**	.723**				
12. Durumu Affetme	.111**	0.062	.186**	.154**	.224**	.077*	.326**	.186**	-.081*	-0.01	.139**			
13. Soruna Yönelme	.132**	.103**	.228**	.211**	.304**	.208**	.468**	.348**	0.035	.148**	.320**	.607**		
14. Olumluya Odaklanma	.184**	.135**	.221**	.138**	.285**	0.02	.287**	.136**	-0.131**	0.005	.090*	.666**	.633**	
15. Kişilerarası İlişkilerde Affetme Ölçeği Toplam Puanı	.163**	.114**	.241**	.189**	.308**	.108**	.405**	.246**	-.075*	0.046	.198**	.885**	.835**	.888**
16. Duygusal Kopma	-.347**	-.448**	-.243**	-.253**	-.256**	0.006	-.183**	-.071*	.104**	.104**	-0.025	-0.055	-.105**	-.139**
17. Duygusal Tepkisellik	-.478**	-.397**	-.487**	-.364**	-.468**	-.173**	-.442**	-.313**	0.026	0.005	-.249**	-.295**	-.378**	-.385**
18. İç İç Geçme	-.551**	-.428**	-.519**	-.297**	-.463**	-0.057	-.298**	-.161**	.103**	.090**	-.099**	-.221**	-.255**	-.343**
19. Ben Pozisyonu	-.276**	-.154**	-0.055	.142**	-0.002	.111**	.417**	.281**	-0.016	.082*	.241**	.240**	.386**	.194**
20. Benliğin Farklılaşması Envanteri Toplam Puanı	-.631**	-.518**	-.492**	-.270**	-.455**	-0.046	-.173**	-.091**	.071*	.099**	-0.048	-.118**	-.117**	-.248**
21. Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	.383**	.402**	.307**	.235**	.362**	-0.017	0.043	-.075*	-.144**	-.172**	-.087*	0.051	0.059	.142**

**p <.01, *p<.05

Tablo 14.*Korelasyon Analizi Devamı*

	15	16	17	18	19	20
16. Duygusal Kopma	-.113**					
17. Duygusal Tepkisellik	-.402**	.390**				
18. İç İçe Geçme	-.314**	.390**	.801**			
19. Ben Pozisyonu	.304**	-.138**	-0.059	.134**		
20. Benliğin Farklılaşması Envanteri Toplam Puanı	-.188**	.518**	.797**	.878**	.419**	
21. Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	.098**	-.122**	-.181**	-.227**	-.117**	-.249**

**p <.01, *p<.05

Tablo 13'te görüldüğü gibi araştırmanın bağımsız değişkenlerini ölçen Young Şema Ölçeği'nin şema alanlarından alınan toplam puanlar, Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği'nden, Kişiler Arası Affetme Ölçeği'nden, Benliğin Farklılaşması Envanteri'nden alınan toplam puanlar ve bağımlı değişkenini ölçen Romantik İlişkide Algılanan İstismar Ölçeği'nden alınan toplam puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir.

Romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi ile şema alanları arasında pozitif yönde anlamlı ($r = .24 - .40, p < .01$); toplumsal cinsiyet rolleri tutumları arasında negatif yönde anlamlı ($r = -.09, p < .05$); kişilerarası affetme düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ($r = .10, p < .01$); benliğin farklılaşması düzeyi arasında ise negatif yönde anlamlı ($r = -.25, p < .01$) ilişki olduğu bulunmuştur.

Toplumsal cinsiyet rolleri tutumları ile Yüksek Standartlar, Zedelenmiş Sınırlar ve Diğeri Yönelimlilik şema alanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ($r = .16 - .21, p < .01$); kişiler arası affetme düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ($r = .20, p < .01$); benliğin farklılaşması düzeyi arasında ise anlamlı yönde ilişki olmadığı gösterilmiştir. Bunlara ek olarak benliğin farklılaşması ve kişilerarası affetme düzeyi arasında ise negatif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur ($r = -.19, p < .01$).

Doğrusal Hiyerarşik Regresyon Analizi

Katılımcıların demografik özelliklerinin, Young Şema Ölçeği Kısa Form-3, Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği, Kişilerarası İlişkilerde Affetme Ölçeği, Benliğin Farklılaşması Envanterinden aldıkları ortalama puanların, Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları ortalama puanlar üzerindeki yordayıcı etkisi Doğrusal Hiyerarşik Regresyon analizi ile değerlendirilmiştir.

Regresyon analizine ölçek alt boyutlarından alınan ortalama puanlar dahil edilmiştir. Regresyon analizinden önce bağımsız değişkenler arasında yüksek korelasyon (çoklu doğrusal bağlantı problemi) olup olmadığı değerlendirilmiştir. Korelasyon analizi sonucunda Zedelenmiş Otonomi şema alanı ile Kopukluk şema alanı arasında ($r = .84, p < .05$); benliğin

farklılaşması İç İçe Geçme alt boyutu ile Duygusal Tepkisellikalt boyutu arasında ($r = .80$, $p < .05$) yüksek korelasyon olduğu belirlendiğinden, Duygusal Tepkisellik alt boyutu ile Zedelenmiş Otonomi şema alanı regresyon analizine dahil edilmemiştir.

Araştırma kapsamındaki değişkenler arası yordama etkilerinin değerlendirilmesinden önce regresyon analizinin koşulları değerlendirilmiştir. Bağımsız değişkenlere ilişkin VIF ve tolerans değerleri, değişkenler arası otokorelasyonun değerlendirilmesi için de Durbin-Watson Testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda Durbin-Watson testinin sonucu 1.952 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan bu değerdeğişkenler arası otokorelasyonun olmadığına işaret etmektedir (Montgomery, Peck ve Vining, 2014; Kalaycı, 2008). Bağımsız değişkenlere ilişkin VIF değerinin 10'dan küçük ve tolerans değerlerinin de .10'dan büyük olması çoklu bağlantı probleminin olmadığıın göstergesi olarak belirtilmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Bağımsız değişkenlerin VIF değerlerinin 1,05 ile 3,80 arasında; tolerans değerlerinin de .26 ile .85 arasında değiştiği gözlenmiştir. Hesaplanan değerler incelendiğinde verilerin Hiyerarşik Regresyon Analizi yapılmasına uygun olduğu ifade edilebilir.

Doğrusal Hiyerarşik Regreson analizi sonuçları Analiz sonuçları Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 8.

Doğrusal Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

	Step 1				Step 2				Step 3				Step 4				Step 5			
	B	S,H,	β	p	B	S,H,	β	p	B	S,H,	β	p	B	S,H,	β	p	B	S,H,	β	p
(Sabit)	87,32	3,90		,00	61,49	4,19		,00	61,92	5,39		,00	97,35	12,04		,00	102,02	14,05		,00
Cinsiyet-Kadın	-6,18	2,68	-,08	,02	-5,84	2,46	-,08	,02	-5,37	2,46	-,07	,03	-4,33	2,66	-,06	,10	-5,46	2,75	-,07	,047
Anne Eğitim-Yüksek	-3,71	3,47	-,05	,29	-2,11	3,18	-,03	,51	-1,34	3,18	-,02	,67	-1,09	3,17	-,02	,73	-1,33	3,16	-,02	,676
Anne Eğitim-Orta	-4,00	2,67	-,07	,13	-1,28	2,45	-,02	,60	-1,14	2,44	-,02	,64	-1,13	2,44	-,02	,64	-,74	2,44	-,01	,761
Baba Eğitim-Yüksek	4,76	3,41	,07	,16	1,41	3,13	,02	,65	1,66	3,12	,03	,60	,91	3,12	,01	,77	1,12	3,11	,02	,719
Baba Eğitim-Orta	-1,34	2,84	-,02	,64	-1,77	2,61	-,03	,50	-1,96	2,61	-,03	,45	-2,17	2,60	-,04	,41	-2,24	2,60	-,04	,390
Yaşamın Geçirildiği Yer-Büyükşehir	4,56	2,55	,08	,08	3,40	2,35	,06	,15	3,65	2,34	,06	,12	3,89	2,34	,07	,10	3,80	2,34	,06	,105
Yaşamın Geçirildiği Yer-İl	3,79	3,05	,05	,21	1,34	2,81	,02	,63	,88	2,81	,01	,75	,98	2,79	,01	,73	,62	2,79	,01	,824
İlişki Süresi-4 Yıl ve üzeri	2,74	3,55	,03	,44	5,50	3,30	,07	,10	6,06	3,30	,07	,07	6,50	3,28	,08	,05	5,99	3,28	,07	,068
İlişki Süresi-1-4 Yıl	6,87	2,91	,11	,02	7,87	2,70	,13	,00	8,17	2,69	,13	,00	7,96	2,68	,13	,00	7,55	2,68	,12	,005
İlişki Süresi-3-12 Ay	4,44	3,05	,07	,15	4,16	2,81	,06	,14	4,55	2,80	,07	,10	4,49	2,78	,07	,11	4,22	2,78	,06	,130
Madde-Sadece Sigara	9,62	3,21	,11	,00	7,45	2,95	,09	,01	7,45	2,95	,09	,01	6,85	2,94	,08	,02	6,95	2,95	,08	,019
Madde-Sadece Alkol	2,63	3,15	,03	,40	,79	2,89	,01	,78	1,00	2,88	,01	,73	,90	2,92	,01	,76	1,01	2,92	,01	,730
Madde- Sigara ve Alkol	7,20	2,79	,10	,01	4,06	2,59	,06	,12	4,30	2,58	,06	,10	3,90	2,63	,05	,14	3,76	2,63	,05	,153
Kopukluk - Şema Alanı					,43	,07	,32	,00	,42	,07	,30	,00	,39	,07	,29	,00	,40	,07	,29	,000
Yüksek Standartlar - Şema Alanı					,15	,16	,05	,35	,13	,16	,04	,42	,11	,16	,04	,49	-,01	,17	,00	,972
Zedelenmiş Sınırlar - Şema Alanı					-,34	,16	-,10	,03	-,29	,16	-,08	,08	-,27	,17	-,08	,10	-,16	,17	-,05	,338
Diğeri Yönelimlilik - Şema Alanı					,34	,13	,14	,01	,34	,13	,14	,01	,33	,13	,14	,01	,31	,13	,13	,016
Durumu Affetme									-,50	,27	-,09	,06	-,57	,27	-,10	,03	-,59	,27	-,10	,027
Soruna Yönelme									-,41	,34	-,05	,23	-,22	,35	-,03	,53	-,06	,36	-,01	,864
Olumluya Odaklanma									,84	,29	,14	,00	,81	,29	,13	,01	,77	,29	,13	,009
Kadın Cinsiyet Rolü													,68	,36	,11	,06	,63	,36	,10	,084
Eşitlikçi Cinsiyet Rolü													,11	,23	,03	,63	,23	,24	,06	,332
Evlilikte Cinsiyet Rolü													-,74	,52	-,09	,16	-,73	,52	-,08	,163
Geleneksel Cinsiyet Rolü													-,23	,35	-,04	,52	-,22	,35	-,04	,524
Erkek Cinsiyet Rolü													-,88	,45	-,10	,05	-,88	,44	-,10	,047
Duygusal Kopma																	,34	,29	,05	,237
İç İçe Geçme																	-,19	,22	-,04	,395
Ben Pozisyonu																	-,31	,19	-,07	,103
R ²		0,049				0,208				0,218				0,234				0,240		
F		3,171**				12,279**				10,983**				9,575**				8,314**		
R ² Δ						0,159				0,009				0,016				0,006		
ΔF						39,870**				3,088*				3,304**				2,130		

**p <.01, *p<.05

Regresyon analizinin ilk bloğunda demografik değişkenler modele eklenmiştir ($F=3,17$; $p<.05$). Model gözlenen varyansın yaklaşık %5'ini açıklamıştır. Analizin bu aşamasında eklenen değişkenlerden, cinsiyetin -kadın- ($\beta=-.08$, $p<.05$), ilişki süresinin -1 ile 4 yıl arası- ($\beta= .11$, $p < .05$) ve alkol/madde/sigara kullanımının -sigara kullanımı- ($\beta= .11$, $p < .05$) modele anlamlı katkısının olduğu, ancak diğer yordayıcı değişkenlerin ise modele anlamlı katkılarının olmadığı belirlenmiştir.

Regresyon analizini ikinci bloğunda erken dönem uyumsuz şemalar modele eklenmiştir ($F = 12,28$; $p< .05$) ve model gözlenen varyansın yaklaşık %21'ini açıklamıştır. Kopukluk ($\beta= .32$, $p < .05$)ve Diğer Yönelimlilik ($\beta = .14$, $p < .05$) şema alanlarının modele anlamlı katkısının olduğu, ancak diğer yordayıcı değişkenlerin modele anlamlı katkılarının olmadığı belirlenmiştir. Bu aşamada eklenen değişkenlerin modeldeki değişime katkısının ($R\Delta=.16$, $p<.05$) anlamlı olduğu görülmektedir.

Regresyon analizini üçüncü bloğunda affetme değişkeni alt boyutları modele eklenmiştir ($F = 10.98$, $p < .05$) ve model gözlenen varyansın yaklaşık %22'sini açıklamıştır. Durumu Affetme ($\beta = -.09$, $p < .05$) ve Olumluya Odaklanma ($\beta = .14$, $p < .05$) alt boyutlarının modele anlamlı katkısının olduğu; ancak diğer yordayıcı değişkenlerin modele anlamlı katkılarının olmadığı belirlenmiştir. Bu aşamada eklenen değişkenlerin modeldeki değişime katkısının ($R\Delta = .01$, $p < .05$) anlamlı olduğu görülmektedir.

Regresyon analizini dördüncü bloğunda toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar değişkeninin alt boyutları modele eklenmiştir ($F = 9,58$; $p < .05$) ve model gözlenen varyansın yaklaşık %23'ünü açıklamıştır. Erkek Cinsiyet Rolü alt boyutunun ($\beta = -.10$, $p < .05$) modele anlamlı katkısının olduğu, ancak diğer yordayıcı değişkenlerin modele anlamlı katkılarının olmadığı belirlenmiştir. Bu aşamada eklenen değişkenlerin modeldeki değişime katkısının ($R\Delta = .02$, $p < .05$) anlamlı olduğu görülmektedir.

Regresyon analizinin son bloğunda benliğin farklılaşması değişkeninin alt boyutları modele eklenmiştir ($F = 8,31$; $p < .05$) ve model gözlenen varyansın yaklaşık %24'ünü

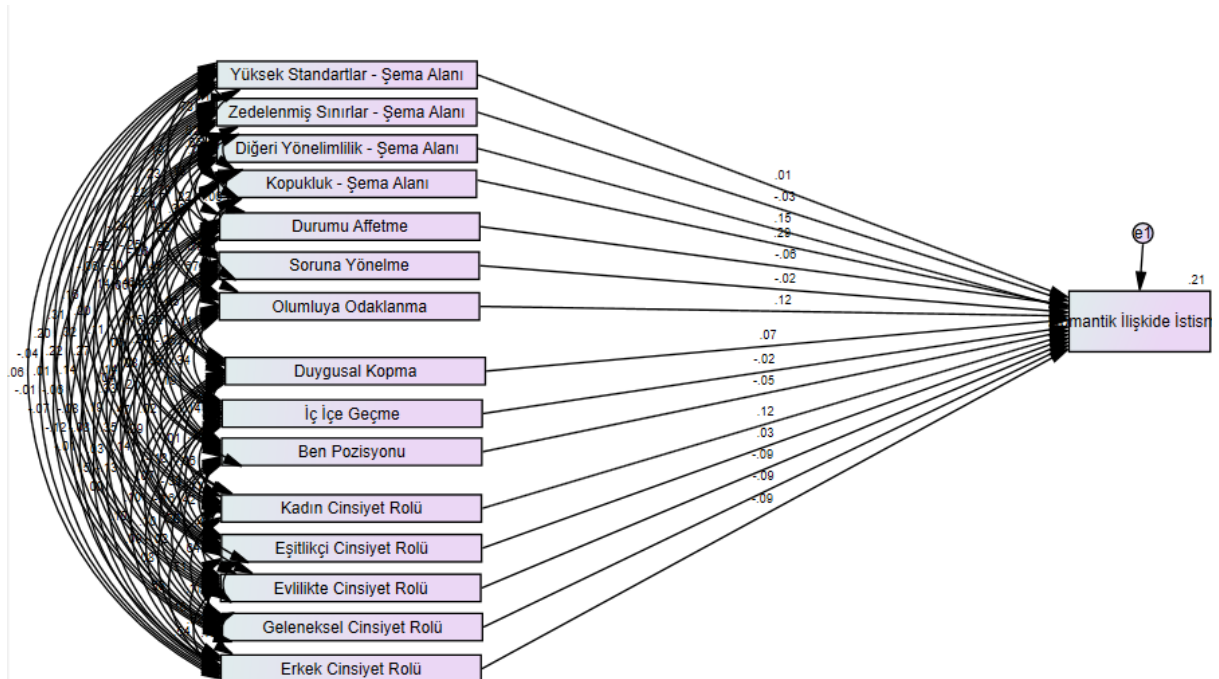
açıklamıştır. Bu aşamada eklenen yordayıcı değişkenlerin modele anlamlı katkılarının olmadığı belirlenmiştir. Aynı zamanda, bu aşamada eklenen değişkenlerin modeldeki değişime katkısının ($R\Delta = .01$, $p > .05$) anlamlı olmadığı görülmektedir.

Romantik İlişkide Algılanan İstismar Düzeyi İçin Yol Analizi

Aşamalı Hiyerarşik Regresyon Analizi ile demografik değişkenler ve ölçme araçlarının alt alanlarının romantik ilişkide algılanan istismar düzeyini nasıl yordadığı test edilmiştir; ancak tek başına ölçme araçlarının alt alanlarının, ilişkide algılanan istismar düzeyini nasıl yordadığının değerlendirilmesi için gözlenen değişkenlerle yol analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen standardize edilmiş yol katsayıları Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1.

RİDÖ’ye İlişkin Standardize Edilmiş Yol Katsayıları

Yol analizinde hesaplanan standardize edilmiş ve edilmemiş yol katsayıları, yol katsayılarına ilişkin t değerleri, standart hata ve anlamlılık düzeyleri Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 9.*Yol Analizi Sonuçları*

Yordanan	Yordayıcı Değişkenler	B	SH	β	<i>t</i>	<i>p</i>
	<--- Yüksek Standartlar - Şema Alanı	0,02	0,16	0,01	0,13	0,90
	<--- Zedelenmiş Sınırlar - Şema Alanı	-0,11	0,17	-0,03	-0,68	0,50
	<--- Diğeri Yönelimlilik - Şema Alanı	0,35	0,13	0,15	2,79	0,01
	<--- Kopukluk - Şema Alanı	0,40	0,07	0,29	5,55	0,00
	<--- Durumu Affetme	-0,37	0,26	-0,06	-1,43	0,15
	<--- Soruna Yönelme	-0,14	0,36	-0,02	-0,39	0,70
İlişkide	<--- Olumluya Odaklanma	0,74	0,29	0,12	2,55	0,01
İstismara	<--- Duygusal Kopma	0,50	0,28	0,07	1,77	0,08
Maruz Kalma	<--- İç İç Geçme	-0,09	0,22	-0,02	-0,43	0,67
	<--- Ben Pozisyonu	-0,23	0,19	-0,05	-1,21	0,23
	<--- Kadın Cinsiyet Rolü	0,77	0,35	0,12	2,23	0,03
	<--- Eşitlikçi Cinsiyet Rolü	0,11	0,23	0,03	0,47	0,64
	<--- Evlilikte Cinsiyet Rolü	-0,76	0,52	-0,09	-1,47	0,14
	<--- Geleneksel Cinsiyet Rolü	-0,50	0,34	-0,09	-1,46	0,15
	<--- Erkek Cinsiyet Rolü	-0,78	0,43	-0,09	-1,81	0,07

Analiz sonucunda, ilişkide istismara maruz kalma üzerinde, Diğeri Yönelimlilik şema alanının ($\beta = .15$; $t = 2,79$; $p < .05$), Kopukluk şema alanının ($\beta = .29$; $t = 5,55$; $p < .05$), Olumluya Odaklanma alt boyutunun ($\beta = .12$; $t = 2,55$; $p < .05$), Kadın Cinsiyet Rolü alt boyutunun ($\beta = .12$; $t = 2,23$; $p < .05$) pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordayıcı etkisinin olduğu görülmektedir. Tüm bağımsız değişkenlerin ise birlikte, ilişkide istismara maruz kalma değişkeninin %21'ini açıkladığı görülmektedir.

Bölüm 5

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde araştırmanın bulguları: özetlenmiş, ilgili alanyazında yer alan bilgiler ışığında tartışılmış ve konuya ilgi duyan diğer araştırmacılar için önerilerde bulunulmuştur.

Sonuç

Analiz sonuçları demografik değişkenler açısından değerlendirildiğinde, romantik ilişkide algılanan istismar düzeyinin cinsiyet, baba eğitim düzeyi, yaşamın çoğunun geçirildiği yer ve alkol madde kullanımı değişkenlerine bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir. Erkek katılımcıların Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği genelinden aldıkları ortalama puanlar kadın katılımcıların aldıkları ortalama puanlardan daha yüksektir. Bir başka deyişle araştırmaya katılan erkek katılımcılar, kadın katılımcılara oranla ilişkilerinde daha fazla istismar edildiklerini düşünmektedirler. Baba eğitim seviyesi yüksek olan katılımcıların romantik ilişkide algıladıkları istismar düzeyi, baba eğitim seviyesi orta olan katılımcılara göre daha yüksektir. Yaşamın çoğunun geçirildiği yer açısından değerlendirildiğinde büyükşehirde yaşayanların romantik ilişkilerinde algıladıkları istismar düzeyi ilçe/köyde yaşayan katılımcılara göre daha yüksektir. Son olarak katılımcılar alkol/ madde kullanımı açısından değerlendirildiğinde, hiçbirini kullanmayan katılımcıların Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği genelinden aldıkları ortalama puanların sadece alkol kullanan ve hem sigara hem alkol kullanan katılımcıların ortalamalarından daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Korelasyon analizi sonuçları değerlendirildiğinde romantik ilişkide algılanan istismar ile şema alanları, kişiler arası affetme düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı; toplumsal cinsiyet rolleri tutumları ve benliğin farklılaşması düzeyi arasında ise negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur.

Demografik değişkenler ve diğer bağımsız değişkenlerin romantik ilişkide algılanan istismarı ne şekilde yordadığını belirlemek amacıyla yapılan Doğrusal Hiyerarşik Regresyon

Analizi sonuçlarına göre ilişki süresi (1-4 yıl), madde kullanımı (sadece sigara), Kopukluk şema alanı, Diğer Yönelimlilik şema alanı ve Kişiler Arası Affetme Ölçeği'nin Olumluya Odaklanma alt boyutu romantik ilişkide algılanan istismar düzeyinipozitif yönde yordarken; cinsiyet (kadın olma), Kişiler Arası Affetme Ölçeği'nin Durumu Affetme alt boyutu, ve Toplumsal CinsiyetRolleri Tutum Ölçeği'nin Erkek Cinsiyet Rolü alt boyutu negatif yönde yordamaktadır. Demografik değişkenler ve diğer tüm bağımsız değişkenlerin birlikte, romantik ilişkide algılanan istismar düzeyinin %24'ünü açıkladığı görülmektedir.

Demografik değişkenler olmadan yalnızca bağımsız değişkenleri ölçen ölçme araçlarının gözlenen değişkenlerinin romantik ilişkide algılanan istismar düzeyini ne şekilde yordadığını belirlemek amacıyla yapılan yol analizi sonuçlarına göre Diğer Yönelimlilik şema alanı, Kopukluk şema alanı, Kişiler Arası Affetme Ölçeği'nin Olumluya Odaklanma alt boyutu ve Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeğinin Kadın Cinsiyet Rolü alt boyutu romantik ilişkide algılanan istismar düzeyini pozitif yönde anlamlı olarak yordamaktadır. Tüm bağımsız değişkenlerin birlikte, romantik ilişkide algılanan istismar düzeyinin %21'ini açıkladığı görülmektedir.

Tartışma

Bu kısımda sırasıyla demografik değişkenlerin romantik ilişkide algılanan istismar üzerindeki etkisi, araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiler, demografik değişkenler ve bağımsız değişkenlerin birlikteyken romantik ilişkide algılanan istismarı ne şekilde yordadığına ve son olarak yalnızca bağımsız değişkenlerin romantik ilişkide algılanan istismarı ne şekilde yordadığına ilişkin bulgular tartışılmıştır.

Demografik Değişkenlere İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan romantik ilişkide algılanan istismarın: cinsiyet, gelir düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, anne-baba ilişki durumu (evli/birlikteler- boşanmış/birlikte değil), yaşamın çoğunun geçirildiği yer (büyükşehir-il-ilçe/köy), partner ile tanışma biçimi (kendi girişimi ile-arkadaş aracılığı ile-internet) ve

alkol/madde/sigara kullanımı gibi demografik değişkenler açısından farklılaşmış farklılaşmadığı değişkenin yapısına uygun fark istatistikleri ile analiz edilmiştir. Cinsiyet, baba eğitim düzeyi, yaşamın çoğunun geçirildiği yer ve alkol/madde/sigara kullanımı değişkenlerinin romantik ilişkide algılanan istismar üzerinde anlamlı etkilerinin olduğu görülmüştür.

Partner şiddeti, flört şiddeti, istismar gibi konularda yapılan çalışmalar ele alındığında nadir olarak erkelerin de şiddete / istismara uğradığını (Forke, Myers, Catalozzi ve Schwarz, 2008; Harned, 2001; Kalkan, 2010; Odman ve Odman, 2017) ya da cinsiyetler arasında anlamlı fark olmadığını ortaya koyan çalışmalara (Lysova ve Douglas, 2008) rastlansa da genel olarak kadınların erkeklere oranla daha fazla istismara uğradığı sonucunu ortaya koyan çalışma sayısı daha fazladır (Ackard ve diğ., 2012; Karadayı, 2020; Kocamanoğlu, 2021; Vagi ve diğ., 2015; Yıldırım, 2016). Bu araştırmada da Kılınçer ve Tuzgöl Dost'un (2014) çalışma sonucu ile tutarlı olarak erkek katılımcıların Romantik İlişkide Algılanan İstismar Ölçeği'nden aldıkları puanların kadın katılımcıların aldıkları puanlardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bir başka deyişle erkekler, romantik ilişkilerde kadınlara oranla daha fazla istismar edildiklerini bildirmişlerdir. Bu sonucun ilişkilerdeki istismar düzeyini ölçmek üzere kullanılan Romantik İlişkide Algılanan İstismar Ölçeği'nin (RİDÖ) maddeleri ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Bu nokta aşağıda ayrıntılandırılacaktır. Yine ilgili alan yazın incelendiğinde kadınların erkeklere göre fiziksel ve cinsel istismara/şiddete daha fazla uğradıkları bilinmektedir (Erbek, Eradamlar, Beştepe, Akar ve Alpan, 2004; Forke, Myers, Catalozzi ve Schwarz, 2008; Harned, 2001; Jansen, Yüksel ve Çağatay, 2009; Kalkan, 2010). Bunun birincil nedeninin fiziksel güç olabileceği düşünülmektedir. İstisnai durumlar dışında doğası gereği erkek fiziksel anlamda daha güçlü olduğundan karşısındaki kadının bedenine somut anlamda zarar verebilmekte ya da fiziksel güç kullanarak onu istemediği cinsel eylemlere zorlayabilmektedir. Bu durum çoğu zaman bedensel yaralanmalarla ya da ciddi anlamda ruhsal travmalarla sonuçlandığı için kişi yardım arayışı içerisine girmekte ve istismar/şiddet böylelikle gün yüzüne çıkmaktadır. Bir

diğer neden ise duygusal ve ekonomik istismar/şiddet türlerine göre fiziksel ve cinsel istismarın / şiddetin somut sonuçlarının olmasıdır. Duygusal istismara / şiddete uğrayan kadınlar bunu çoğu zaman fark edememekte ya da etse dahi önemsememektedirler. Diğer taraftan fiziksel ya da cinsel anlamda istismara maruz kalma olasılığı düşük olan erkekler için duygusal anlamda istismar daha fark edilebilir bir durum olabilir. İlişki içerisinde olduğu kadın tarafından sosyal anlamda kısıtlanmak, eleştirilmek, küçümsenmek, kıyaslanmak ya da yetersiz bulunmak, bilgisayar ya da sosyal medya hesaplarının kontrol edilmeye çalışılması gibi müdahalelere karşı erkeklerin daha hassas değerlendirmelere sahip olabilecekleri düşünülmektedir. Ataerkil toplumlardaki erkek cinsiyet rollerine ilişkin atıflar ve bu araştırmada da toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıların ölçülmesi amacıyla kullanılan Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği'nden kadınlara oranla erkeklerin aldıkları daha düşük puanlar da erkeklerin daha gelenekselci olmaları bağlamında duygusal istismar konusundaki hassasiyetlerini açıklamaktadır. Üniversite öğrencilerinin şiddete ilişkin algılarının araştırıldığı bir çalışmada, sosyal medya şifrelerinin istenmesinin, erkekler arasında daha yüksek oranda şiddet olarak algılandığı gösterilmiştir (Sünetçi ve diğ., 2016). RİDÖ'deki ölçek maddelerinin ağırlıklı olarak duygusal istismar ile ilişkili oluşunun erkeklerin kadınlardan daha yüksek puanlar almış olmasını açıklayabileceği düşünülmektedir.

Katılımcıların romantik ilişkide algıladıkları istismar düzeyinin babalarının eğitim seviyesi açısından farklılaştığı bulunmuştur. Baba eğitim seviyesi yüksek olan katılımcıların romantik ilişkide algıladıkları istismar düzeyi, baba eğitim seviyesi orta düzey olan katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksektir. Baba eğitim seviyesi orta düzey olanların romantik ilişkide algıladıkları istismar düzeyi ise istatistiksel olarak anlamlı olmasa da baba eğitim seviyesi düşük olanların romantik ilişkide algıladıkları istismar düzeyinden daha düşüktür. Bir başka deyişle babanın eğitim seviyesinin düşük ya da yüksek oluşu katılımcıların algıladıkları istismar düzeyini artırmaktadır. Baba eğitim seviyesinin araştırıldığı çalışmalarda genellikle eğitim seviyesinin düşük oluşunun partnere şiddet uygulama ve partner şiddetine maruz kalma ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Johnson

ve arkadaşları (2006) tarafından yürütülen çalışmada, babanın düşük eğitim seviyesinde oluşunun kök aile içerisinde şiddete tanık olma ve dolayısıyla ilerleyen dönemlerde kendi romantik ilişkisinde de şiddete başvurma ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Besley ve arkadaşları (1999) ile Davis ve arkadaşlarının (2008) yürüttükleri çalışmalarda ise baba eğitim seviyesi düşük olan kadınların kendi romantik ilişkilerinde daha fazla partner şiddetine maruz kaldıkları belirtilmiştir. Bu bulguların aksine araştırma sonucunda elde edilen baba eğitim seviyesi yüksek olan katılımcıların romantik ilişkide algıladıkları istismar düzeyinin daha yüksek oluşu “sağlıklı baba rol modeli” ile büyüme bağlamında açıklanabilir. Eğitim düzeyi yüksek olan babaların genellikle daha iyi bir iş ve maddi olanaklara sahip olmaları nedeniyle aile içerisinde ekonomik problemlerden kaynaklanabilecek çatışmaların daha az olması (Bair-Merritt ve diğ., 2010; Capaldi ve diğ., 2012; Evans, Davies, ve DiLillo, 2008; Kim ve Chung, 2016), iletişim becerileri (Ahn ve Hong, 2019; Aktekin ve Şengül, 2017; Pui Yee ve Fook, 2016) ve problem çözme becerileri (Birinci ve Yılmaz, 2014; Jilani, Hira, Hussain ve Mushtaq, 2017; Maroco, Campos ve Williams, 2016; Saini, Verma ve Saini, 2018) konularında daha donanımlı olmaları, daha eşitlikçi bir cinsiyet algısına sahip olmaları (Huber ve Spitzenpfeil, 2017; Rios-Neto, ve Assis, 2020; Vyas ve Kumari, 2019) gibi faktörlerin de etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu özelliklere sahip bir baba ile büyümenin, kendi romantik ilişkisinde sınırlarını koruma ve istismarı algılama konusunda daha hassas bir değerlendirme becerisini sağlıyor olabileceği böylelikle ilişkide yaşanan istismar edici durumları da daha fazla fark ediyor olabilmeye zemin hazırlayabileceği düşünülmektedir. Bu bulguya yönelik bir diğer açıklama, babanın eğitim seviyesi ve annenin eğitim seviyesi arasındaki ilişki üzerinden yapılabilir görünmektedir. Kişilerin eş seçimi yaparken, kendi eğitim düzeylerine denk gördükleri kişileri daha fazla seçme eğiliminde oldukları yönünde araştırma sonuçları mevcuttur. Erkeklerin eğitim seviyelerinin yüksek oluşunun genellikle eş seçimlerini de etkilediği ve kendi eğitim seviyelerine uygun, çalışan kadınlarla evlenmeyi tercih etmeleri ile ilişkili olduğu düşünüldüğünde (Barban ve diğ., 2019; Gautier, Svarer ve Teulings, 2010; Greenwood, Guner ve Kocharkov, 2016; Schwartz ve Mare, 2016) annenin eğitim seviyesi de belirleyici hale gelmektedir. Araştırmanın analizlerinde anne eğitim

seviyesinin romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisi bulunamamasına karşın; alanyazındaki bilgiler değerlendirildiğinde, annenin eğitim seviyesinin yüksek oluşunun ve buna paralel olarak çalışmasının, aile içerisindeki dengeleri etkilemesi açısından ayırt edici bir demografik özellik olduğu görülmektedir (Durak, Kocatepe ve Durak, 2016; Sancar, 2014). Örneğin annesi ilkokul mezunu olanlara kıyasla, annesi üniversite mezunu olanların cinsiyet rolleri konusunda daha eşitlikçi bir anlayışa sahip oldukları bilinmektedir (Arıcı, 2011). Aksine sadece babanın çalıştığı, annenin ev hanımı olduğu ailelerde yetişen erkek çocuklarının, kalıplaşmış erkek ve kadın cinsiyet rollerini kendi anne babalarında da gözlemlenmeleri sebebiyle, erkek cinsiyet rolü beklentilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür (Özdemir, Batga ve Uçar, 2019). Bu bilgilerden yola çıkarak, babanın ve annenin eğitim seviyesinin yüksek olduğu ve her ikisinin de çalıştığı ailelerde yetişen çocukların toplumsal cinsiyet rolleri konusunda daha eşitlikçi bir anlayışa sahip olmaları nedeni ile romantik ilişkilerinde istismar yaşantılarına karşı daha fazla hassas oldukları söylenebilir. Babanın eğitim seviyesinin yüksek oluşunun, romantik ilişkide daha fazla istismar algılanmasına neden olması yönündeki bulguyu, araştırmanın sonucunda elde edilen başka bir bulgu ile de açıklamak mümkün görünmektedir. Yapılan korelasyon analizlerine göre romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi ve benliğin farklılaşması düzeyi arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu ortaya konmuştur. Mert ve Gülmez'in (2018) üniversite öğrencileri ile yürüttükleri çalışmalarında ise, ekonomik gelir düzeyi yüksek olanların Benlik Farklılaşması Envanteri'nin ben pozisyonu alt boyut puanlarının daha yüksek olduğu gösterilmiştir. Buradan hareketle, babanın eğitim seviyesinin yüksek oluşunun çoğu zaman gelir durumunun da yüksek olması anlamına geldiği ve ben pozisyonu alabilme konusundaki yetkinliğin de romantik ilişkide istismar yaşantılarını daha az tolere etme ile ilişkili olabileceği söylenebilir.

Romantik ilişkide algılanan istismar düzeyinin farklılaştığı bir diğer demografik değişken, yaşamın çoğunun geçirildiği yer olmuştur. Analizlere göre yaşamının çoğunu büyükşehirde geçiren üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde algıladıkları istismar

düzeyi ilçe/köyde geçirenlere oranla anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu yine toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında ve metropol yaşamının doğurguları çerçevesinde açıklanabilir görünmektedir. Yaşamının çoğunu büyükşehirde geçiren üniversite öğrencilerinin köy/kasaba da geçirenlere oranla cinsiyet rolleri konusunda daha eşitlikçi bir anlayışa sahip olduklarını gösteren çalışmalara rastlanmaktadır (Düşmez, 2016; Özdemir, Batga ve Uçar, 2019). Büyük şehirde yaşamının beraberinde getirdiği güçlüklerin başında ekonomik nedenler yer almaktadır (Atalay, 2018; Baycan ve diğ., 2013; Kumral, 2020; Tiryaki, 2015). Yaşamın sürdürülebilmesi için barınma ve beslenmegibi en temel ihtiyaçların karşılanması bile finansal imkansızlıklar nedeniyle problem olabilmektedir. Bu nedenle her iki ebeveynin de çalışması ve ev bütçesine katkıda bulunması gereklilik haline gelebilmektedir. Kadının anne ya da eş olmak gibi geleneksel kadın rolleri dışında, çalışma hayatının da içinde yer alması, o toplumda daha eşitlikçi bir cinsiyet algısı oluşmasına zemin hazırlıyor görünmektedir. Geleneksel cinsiyet rolleri algısının romantik ilişkilerdeki ve evliliklerdeki şiddeti artırdığına ilişkin bulgulara dayanarak (Aksoy-Derya ve diğ., 2017; Karadayı, 2017; McCauley ve diğ., 2013; Reidy ve diğ., 2015; Lotfi ve diğ., 2022) büyük şehirde yaşamının daha eşitlikçi cinsiyet algısına, dolayısı ile romantik ilişkideki istismar edici yaşantılara karşı daha hassas değerlendirmeler yapabilmeye yol açtığı düşünülebilir. Bu bulguya ilişkin bir başka açıklama metropol yaşamının neden olduğu sosyal izolasyon üzerinden yapılabilir. Büyük şehirde yaşamının, yardımlaşma, birbirini destekleme, üzüntü ve sıkıntıları bir başkası ile paylaşma gibi toplulukçu kültürlerde görülen özellikler yerine bireyselleşmeye yaptığı vurgu, kişiyi sosyal destekten mahrum hale getirebilmektedir. Romantik ilişkisinde istismara maruz kalmasına rağmen bunu kimseyle paylaşmamanın, kişiyi istismar yaşantılarını tanımlayabilme ve ilişkiyi sonlandırabilme noktasında daha da yetersizleştirebileceği düşünülmektedir.

İlişkide algılanan istismar alkol, sigara ve diğer bağımlılık yapma özelliği olan maddelerin kullanımı açısından değerlendirildiğinde, katılımcılar içerisinde alkol ve sigara dışında diğer maddeleri kullandığını ifade eden yalnızca bir kişi olduğu görülmüştür. Bu

nedenle katılımcılar, hiçbirini kullanmayanlar, yalnızca alkol kullananlar, yalnızca sigara kullananlar ve her ikisini birden kullananlar şeklinde gruplanarak karşılaştırılmıştır. Hiçbirini kullanmayan katılımcıların ilişkide algıladıkları istismar düzeyi, yalnızca alkol kullanan ve hem alkol hem sigara kullanan katılımcıların ilişkide algıladıkları istismar düzeyinden anlamlı derecede daha düşük bulunmuştur. Araştırmanın bu bulgusu ile tutarlı olarak Weiss, Duke ve Sullivan (2014) yürüttükleri bir çalışmada partner şiddetine maruz kalan kadınların, partnerlerinin olumsuz tutum ve davranışlarına engel olamamaları nedeni ile madde kullanımına başvurdukları, bu durumun da anksiyete ve depresyon gibi psikolojik bozukluklar ile sonuçlandığı belirtilmektedir. Benzer şekilde sigara kullananların partner şiddeti uygulama ve partner şiddetine maruz kalma olasılığının daha yüksek olduğunu belirten çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Ackard, Eisenberg ve Neumark-Sztainer, 2007; Bonomi ve diğ., 2013; Temper ve Freeman, 2011). Bunlara ek olarak alkol ve uyuşturucu kullanımının da her iki cinsiyet için flört şiddetine uğrama ve şiddet uygulama açısından risk faktörü olduğu (Parker ve diğ., 2016; Silverman, 2001; Van Ouytsel, Ponet ve Walrave, 2017); alkol kullananların flört ilişkilerinde şiddet içeren tutumları destekleyici görüşte olduğu (Choi ve diğ., 2017; Karadayı, 2017; Mulawave diğ., 2018; Parker ve diğ., 2016; Rothman ve diğ., 2012) ortaya konmuştur.

Bunlara ek olarak alkol ve madde kullanımının beyindeki kimyasal etkileri nedeniyle dürtüsel ve kontrolsüz davranışları tetiklediği ve istismar edici davranışlar sergileme olasılığını artırdığı yönündeki çalışmalara sıklıkla rastlanmaktadır (Aretakis, 2008; Sonis ve Langer, 2008; Weizmann- Henelius ve diğ., 2012; Who, 2012). Alanyazın incelendiğinde genel olarak madde kullanımının hem şiddet içeren davranışlara yol açtığı hem de şiddete maruz kalmanın madde kullanımı olasılığını artırdığı sonucuna varılmaktadır. Bu çalışmada ölçülen, kişinin yakın ilişkisinde kendisine uygulandığını düşündüğü istismar düzeyi olduğundan; sigara ya da herhangi bir madde kullanmayan katılımcıların algıladıkları istismar düzeyinin, yalnızca alkol ve hem alkol hem sigara kullananların algıladıkları istismar

düzeyinden daha düşük olması, partnerin şiddet içeren tutum ve davranışları ile baş edememenin madde kullanımına yol açtığı bilgisi ile açıklanabilir.

Araştırma Değişkenlerinin Birbirleri ile Olan İlişkilerinin Tartışılması

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi ile şema alanları, kişiler arası affetme düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı; toplumsal cinsiyet rolleri tutumları ve benliğin farklılaşması düzeyi arasında ise negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur.

Araştırmanın diğer değişkenleri arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde: toplumsal cinsiyet rolleri tutumları ile Yüksek Standartlar, Zedelenmiş Sınırlar ve Diğeri Yönelimlilik şema alanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki; kişiler arası affetme düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki; benliğin farklılaşması düzeyi arasında ise anlamlı yönde ilişki olmadığı gösterilmiştir. Bunlara ek olarak benliğin farklılaşması ve kişilerarası affetme düzeyi arasında ise negatif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur.

Romantik ilişkide algılanan istismar ile en yüksek ilişkiyi gösteren şema alanı kopukluk olmuştur. İlişki gücüne göre sıralandığında Kopukluk şema alanını Zedelenmiş Otonomi, Diğeri Yönelimlilik, Yüksek standartlar ve Zedelenmiş Sınırlar şema alanları ile romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi arasındaki ilişkiler takip etmektedir. Tüm bu ilişkilerin .01 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. İlgili alan alanyazında doğrudan "*romantik ilişkide algılanan istismar*" ve erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişkiye yer veren çalışmalara rastlanmasa da flört şiddeti, partner şiddeti gibi romantik ilişkide algılanan istismara akraba olgular ile erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmalara sıklıkla rastlanmaktadır.

Kopukluk şema alanı ile ilgili çalışmalar incelendiğinde: Kopukluk ve Reddedilme şemalarının erken dönem kötüye kullanımı ile partner şiddeti arasındaki ilişkiyi anlamlı bir şekilde yordadığı ortaya konmuştur (Gay ve diğ., 2013). Atmaca ve Gençöz'ün (2016) evli kadınlarla yürüttükleri çalışmada Kopukluk/ Reddedilme şema alanının, Duygusal

Yoksunluk ve Dayanıksızlık şemalarının çocukluk dönemi istismarı ve romantik ilişkilerde partner şiddeti arasındaki ilişkiyi yordadığı belirtilmiştir. Kadın üniversite öğrencilerinde çocukluk dönemi kötüye kullanımı, riskli cinsel davranışlar ve şemalar arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmada Kopukluk/Reddedilme şemasının, duygusal istismar deneyimi ve riskli cinsel davranışlar arasındaki ilişkide tam aracı rolü olduğu; cinsel ve fiziksel istismar deneyimi ve riskli cinsel davranışlar arasındaki ilişkide ise kısmi aracı rolü olduğu belirtilmiştir (Roemmele ve Messman-Moore, 2011). Bu bulgularla tutarlı olarak Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerde saldırganca tutum ve davranışlar gösterme ve bunlara maruz kalma durumu ile erken dönem uyumsuz şemaların ilişkisinin incelendiği bir çalışmada, çocukluk döneminde kötü muameleye maruz kalma ve romantik ilişkide şiddete maruz kalma arasındaki ilişkide Kopukluk şema alanının alt boyutu olan duyguları bastırma şemasının tam aracı; ilişkide şiddet uygulama ve çocukluk döneminde kötü muameleye maruz kalma arasındaki ilişkide Sosyal İzolasyon/Güvensizlik ve Duyguları Bastırma şemalarının kısmi aracı rolü olduğu belirtilmiştir (Crawford ve Wright, 2007). Antisozyal davranışlar ve erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişkilerin incelendiği bir başka çalışmada Kopukluk şema alanının alt boyutları olan Duygusal Yoksunluk, Duyguları Bastırma, Sosyal İzolasyon/Güvensizlik şemalarının agresif davranışları anlamlı şekilde yordadığı belirtilmiştir (Berna, L. T., 2021). Kadın üniversite öğrencileri ile yapılan bir başka çalışmada Sosyal İzolasyon/Güvensizlik şemasının şiddet uygulayıcısı olma ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Hassija, Robinson, Silva ve Lewin, 2018). Araştırma kapsamında yapılan analizler sonucu Kopukluk şema alanı ve romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi arasındaki pozitif yönlü ilişki yukarıda sıralanan bilgiler ışığında ele alındığında: erken dönem istismar edici yaşantılara bağlı olarak gelişen Duygusal Yoksunluk, Duyguları Bastırma, Sosyal İzolasyon/ Güvensizlik şemalarının romantik ilişkilerde şiddetin uygulayıcısı olma ya da şiddete maruz kalan olma ile ilişkili olduğu görülmektedir. Özellikle Sosyal İzolasyon/ Güvensizlik ve Duyguları Bastırma şema alt alanlarının birçok çalışmada ortak anlamlı etkiye sahip olduğu söylenebilir. Kopukluk şema alanına ait şemaları olan kişilerin, erken çocukluk döneminde ailelerinin soğuk, reddedici, eleştirel, tutarsız olduğu ve

bu kişilerin sevgi, ait olma, güvenlik, bakım görme gibi ihtiyaçlarının yeterince karşılanmamış olduğu belirtilmektedir (Young, 1990) Çocukluk döneminde ebeveyn ya da birincil bakım verenle kurulamayan sağlıklı ilişkinin, yetişkinlik dönemindeki romantik ilişkileri de olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Özellikle soğuk, reddedici ve tutarsız ebeveyn tutumlarına maruz kalmış kişinin, yetişkinlik dönemindeki partnerini aynı tutumlara maruz bıraktığı, ona karşı güvensizlik içerisinde olduğu söylenebilir. Bir başka deyişle sevgi, ait olma, güvenme gibi temel ihtiyaçları karşılanmamış bir birey, partnerini de bu ihtiyaçlardan yoksun bırakarak ilişkiyi kalitesiz hale getiriyor, ikili arasında çatışmaların sıklığı ve sayısı artıyor, sonuç şiddetle neticeleniyor olabilir.

Zedelenmiş Otonomi şema alanı ile ilgili çalışmalar incelendiğinde: saldırgan cinsel davranış öyküsü olan ve olmayan üniversiteli iki ayrı grubun karşılaştırıldığı bir çalışmada, saldırgan cinsel davranışı olanların Terk Edilme şema alt boyutundan daha yüksek puanlar aldıkları ortaya konmuştur (Sigre-Leirós, Carvalho ve Nobre, 2013). Gay ve arkadaşlarının (2013) yürüttüğü bir çalışmada, Terk Edilme şemasının çocukluk dönemi duygusal istismarı ile yetişkinlik döneminde şiddetin uygulayıcısı ve maruz kalan tarafı olma arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu gösterilmiştir. Bir başka çalışmada aşırı kıskanç olmanın ve kaybetme korkusu ile partnere aşırı bağımlı olmanın da ilişkide şiddet uygulayıcı olma açısından risk faktörü olduğu belirtilmiştir (LaTaillade ve diğ.,2006). Ayrıca sınır koyamama ve ilişkiye muhtaç olduğunu düşünerek partnere aşırı güvenmenin duygusal istismara maruz kalma ile ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Kumcağız, Orak ve Şahin, 2018). Düşük düzeyde öz saygı ve içsel kontrol yetisi ile ego sınırlarının zayıf oluşunun da kadınların partnerlerine daha fazla bağımlı hale gelerek boyun eğmelerine ve şiddete maruz kalmalarına neden olmaktadır (Barnett, 2001; Frisch ve Mackenzie, 1991; Klingbeil ve Boyd, 1984; Walker, 1979). Ball ve Wyman (1977) ve Walker'ın (1979) çalışmalarında da bu bulguyu destekler şekilde ilişkilerinde şiddete maruz kalmış olan kadınların, kendilerini edilgen (pasif), partnerlerine aşırı bağımlı, itaatkâr ve geleneksel kadın rollerini içselleştirerek büyütülmüş olarak tanımladıkları belirtilmektedir (akt. Cook,

1985). Antisosyal davranışlar ve erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmada ise Karamsarlık şemasının agresif davranışları anlamlı şekilde yordadığı belirtilmiştir (Berna, L. T., 2021). Araştırma kapsamında yapılan analizler sonucu Zedelenmiş Otonomi şema alanı ve romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi arasındaki pozitif yönlü ilişki yukarıda sıralanan bilgiler ışığında ele alındığında: erken dönem istismar edici yaşantılara bağlı olarak gelişen İç İç Geçme/Bağımlılık, Terk Edilme, Başarısızlık ve Karamsarlık şemalarının romantik ilişkilerde şiddetle ilişkili olduğu açıkça görülmektedir. Zedelenmiş Otonomi şema alanından çeşitli alt şamalara sahip olan bireylerin erken çocukluk döneminde ebeveynlerinin aşırı koruyucu, müdahaleci oldukları, çocuklarına gelişimlerine uygun görev ve sorumluluklar vermedikleri ve her şeyi onların yerine kendilerinin yaptıkları bunlara ek olarak nadir görülsede erken çocukluk döneminde çocukla hiç ilgilenmeyen ebeveynlik tarzının da özerklik problemlerine yol açtığı belirtilmektedir. Bu durumun kişinin kendi kimliğini oluşturamamasına ve bir diğerine bağımlı hale gelmesine neden olduğu bilinmektedir (Young, 1990). Bu özellikler romantik ilişki bağlamında düşünüldüğünde: sürekli terk edileceğine dair kaygı duymanın, karamsar olmanın, kendini diğerlerine göre yetersiz, başarısız bulmanın, kendi yaşamına dair kararlar alma ve amaçlar edinme konusunda düşük becerilere sahip olduğunu düşünmenin, kişiyi partnerine de bağımlı hale getirdiği dolayısıyla romantik ilişkisinde istismar edildiğini algılamasına rağmen ilişkiyi sürdürmeye devam ettiği şeklinde yorumlanabilir.

Diğeri Yönelimlilik şema alanı ile ilgili çalışmalar incelendiğinde: üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerde saldırganca tutum ve davranışlar gösterme ve bunlara maruz kalma durumu ile erken dönem uyumsuz şemaların ilişkisinin incelendiği bir çalışmada, çocukluk döneminde kötü muameleye maruz kalma ve romantik ilişkide şiddete maruz kalma arasındaki ilişkide Kendini Feda şemasının tam aracı rolü olduğu belirtilmiştir (Crawford ve Wright, 2007). Saldırgan cinsel davranış öyküsü olan ve olmayan üniversiteli iki ayrı grubun karşılaştırıldığı bir çalışmada, saldırgan cinsel davranışı olanların Kendini Feda ve Terk Edilme şema alt boyutlarından daha yüksek puanlar aldıkları ortaya

konmuştur (Sigre-Leirós, Carvalho ve Nobre, 2013). Bir başka çalışmada çocukluk döneminde duygusal istismara uğramış olmanın şiddetin uygulayıcısı olma ya da maruz kalan tarafı olma ile Diğeri Yönelimlilik şema alanını yordadığı belirtilmiştir (Gay ve diğ., 2013). İlişki doyumu, erken dönem uyumsuz şemalar ve ilişki yatırımı arasındaki ilişkilerin incelendiği bir başka çalışmada ilişki doyumu ile Diğeri Yönelimlilik şema alanı arasında negatif yönde ilişki; ilişki yatırımı ile Diğeri Yönelimlilik arasında pozitif yönde ilişki olduğu ortaya konmuştur (Ertürk ve Arıkan, 2022). Araştırma kapsamında yapılan analizler sonucu Diğeri Yönelimlilik şema alanı ve romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi arasındaki pozitif yönlü ilişki yukarıda sıralanan bilgiler ışığında ele alındığında: erken dönem istismar edici yaşantılara bağlı olarak gelişen Kendini Feda şema alt alanının romantik ilişkilerde şiddetle ilişkili olduğu açıkça görülmektedir. Diğeri Yönelimlilik şema alanının, kişinin sosyal ve romantik ilişkilerde hep diğeri odaklı hale gelmesine, sevilme, kabul edilme, onaylanma gibi manevi ihtiyaçları nedeni ile sürekli karşısındakinin ihtiyaç ve arzularını birinci sıraya koyarak, kendi duygu, düşünce ve ihtiyaçlarını görmezden gelmesine neden olduğu belirtilmektedir. “Eğer uslu bir çocuk olmazsan, annen olmaya devam etmeyeceğim.”, “Böyle ağlamaya devam edersen seni sevmeyeceğim.” gibi koşullu ebeveynlik tarzının diğeri yönelimli olmaya neden olduğu vurgulanmaktadır (Young, 1990). Diğeri yönelimlilik şema alanına sahip kişilerin, yetişkinlik dönemi romantik ilişkilerinde de sevilme ve onaylanmak için sıklıkla kendilerini feda ettikleri, partnerlerine karşı gereğinden fazla fedakârca yaklaştıkları bu nedenle de daha fazla istismar edici yaşantılara maruz kaldıkları söylenebilir. Bunlara ek olarak Diğeri Yönelimlilik şema alanının alt boyutlarından biri olan Cezalandırıcılık şema alt alanının da kişinin romantik ilişkisindeki şiddeti minimize ederek, daha fazla zarar görmesine yol açıyor olabileceği düşünülmektedir. Cezalandırılma şeması, kişinin kendisi de dahil herhangi birinin hatasının sert bir şekilde cezalandırılması inancını ifade ettiğinden, romantik ilişkide istismara uğrayan kişi kendisini suçlayacak herhangi bir neden bulup, “Ben bunları hakettim.” düşüncesi ile maruz kaldığı şiddeti meşrulaştırıyor olabilir.

Yüksek Standartlar şema alanı ile ilgili çalışmalar incelendiğinde: Yüksek Standartlar şema alanının saldırgan davranışları yordadığı (Calvete ve diğ., 2018; Berna, L. T., 2021; Tremblay ve Dozois, 2009), Yüksek Standartlar şema alanı ile oldukça ilişkili olduğu düşünülen hakimiyet kurma, aşağılık kompleksine sahip olma ve mükemmeliyetçilik gibi özelliklerin şiddetin uygulayıcısı olma açısından risk faktörü olduğu (İftar, 2016) belirtilmiştir. Bunlara karşın bazı çalışmalarda ise yüksek standartlar şema alanının şiddete karşı koruyucu olduğu (Taşkale ve Soygüt, 2017) ya da şiddete maruz kalan kadınların Yüksek Standartlar şema alanı puanlarının, şiddete maruz kalmamış kadınların puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmadığını ortaya koyan çalışma sonuçları da (Baltalarlı, 2020) mevcuttur. Yüksek Standartlar şema alanının şiddete maruz kalma için koruyucu faktör oluşu, bu şema alanına sahip kişinin onaylanma ihtiyacının ve eleştirilme kaygısının yüksek olmasının, partnerinin güç kullanma ve şiddete başvurma ihtiyacını baskılaması ile açıklanmaktadır. Bu çalışmada ise Yüksek Standartlar şema alanı ile romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Onay Arayıcılık ve Yüksek Standartlar şemalarına sahip kişiler için, diğerinin onay ve kabulünü almak, kendisine duyduğu saygının ön koşuludur. Bu sebeple çoğu zaman gerçeğe uyumlu olmayan ve gerçekleştirilmesi güç hedefler peşinde koştukları, reddedilme karşısında aşırı hassasiyet gösterdikleri bilinmektedir (Young, 1990). Yüksek Standartlar şema alanına ilişkin özellikler romantik ilişkiler bağlamında değerlendirildiğinde, Diğer Yönelimlilik şema alanında olduğu gibi, kişinin ilişki içerisinde abartılmış seviyede fedakârca tutumlar sergilemesine, mükemmel olma çabası ile karşısındakinin taleplerine karşı kendi sınırlarını koruyamamasına ve şiddete maruz kalıyor olmasına neden olabilir. Mükemmellik ve başarılı olma yönündeki beklentileri kişiyi daha da şiddete uğramaya açık hale getirebilir. İstismara dahi uğradığı ilişkiyi sonlandırmak da kişi için bir başarısızlık hikayesi anlamına geliyor olabilir.

Zedelenmiş Sınırlar şema alanı ile ilgili çalışmalar incelendiğinde: romantik ilişkilerde saldırganca tutumlar sergileme ve bunlara maruz kalma ile şemalar arasındaki

ilişkilerin üniversite öğrencilerinde incelendiği bir çalışmada romantik ilişkide şiddet uygulama ve çocukluk döneminde kötü muameleye maruz kalma arasındaki ilişkide Yetersiz Özdenetim ve Ayrıcalıklılık şemasının kısmi aracı rolü olduğu belirtilmiştir (Crawford ve Wright, 2007). Hassija ve arkadaşlarının (2018) kadın üniversite öğrencileri ile yürüttükleri çalışmalarında yetersiz özdenetim şemasının şiddet uygulayıcısı olma ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Bunlara ek olarak, Zedelenmiş Sınırlar şema alanının Yetersiz Özdenetim alt alanı ile oldukça ilişkili olduğu düşünülenego sınırlarının zayıf oluşunun ve düşük düzeyde içsel kontrol yetisinin de romantik ilişkilerde şiddete maruz kalma ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalara rastlanmaktadır (Barnett, 2001; Frisch ve Mackenzie, 1991; Klingbeil ve Boyd, 1984; Walker, 1979). Zedelenmiş Sınırlar şema alanına sahip kişilerin, şahsi amaçlarına ulaşma konusunda yeterince disiplinli ve sabırlı davranmadıkları, engellenme ve aksilikler karşısında durumu tolere edebilme becerilerinin düşük olduğu, duygu ve davranışlarını düzenleme konusunda yetersizlikler yaşadıkları bilinmektedir (Young, 1990). Bu özellikler romantik ilişkiler bağlamında ele alındığında: özellikle öz denetim konusundaki yetersizliklerin, yakın ilişkilerle ilgili konu ve rol paylaşımlarında da problemlere yol açabileceği bu nedenle de ilişkide istismar eden ya da edilen taraf olmakla sonuçlanabileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde Zedelenmiş Sınırlar şema alanının, ayrıcalıklılık ile ilgili yanlarının da ilişkide şiddetin uygulayıcısı olmaya zemin hazırlıyor olabileceği söylenebilir. Ayrıcalıklılık şeması romantik ilişkiler bağlamında değerlendirilecek olursa: kişinin partnerinden daha üstün olduğunu düşünmesinin, özel ayrıcalıkları hakkettiğine dair inancının, sürekli talepkar olmasının buna karşın partnerinin ihtiyaçları konusunda empati yoksunu olmasının, en güzel/en yakışıklı, en ünlü, en yetenekli gibi sıfatları kendine layık görmesinin, diğerini istismar etmeyi de kendine hak görmesi ile sonuçlanıyor olabileceği düşünülmektedir.

Romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi ile toplumsal cinsiyet rolleri tutumları arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Alanyazındaki çalışmalar iki değişken açısından incelendiğinde: toplumsal cinsiyet rollerinin romantik ilişkilerde ve

evliliklerde çift uyumunu, ilişki doyumunu belirleyen önemli unsurlardan biri olduğu; cinsiyet rollerine ilişkin bakış açısı gelenekselleştikçe ilişkide çatışmaların ve çiftler arasında şiddet içeren (duygusal, fiziksel, cinsel, ekonomik şiddet) davranışlara eğilimin arttığı görülmektedir (Aksoy-Derya, Timur-Taşhan, Uçar, Karaaslan ve Akbaş-Tunç, 2017; Aslan, Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Erdost ve Temel, 2008; Karadayı, 2017; McCauley ve diğ., 2013; Reidy ve diğ., 2015; Lotfi ve diğ., 2022). Erkeklerin cinsiyet rollerine ilişkin geleneksellik algısı ile flört şiddeti tutumları arasındaki ilişkinin kadınlara göre daha güçlü olduğu (Yıldırım, 2016), özellikle ataerkil kültürlerde “sert”, “baskın” gibi sözcüklerle tariflenen erkeksi rolleri benimseyen erkeklerin fiziksel flört şiddetine daha yatkın oldukları (HillveFischer,2001; Moore veStuart, 2005; Ozaki ve Otis, 2017; Rando,Rogersand Brittan-Powell,1998), cinsiyet eşitsizliğine ilişkin farkındalığı olmayan kadınların ise ilişkilerde niceliksel olarak daha fazla şiddete maruz kaldıkları ve buna rağmen ilişkilerini sürdürmeye devam ettikleri gösterilmiştir (Gressard, Swahn ve Tharp, 2015; Poteyeva ve Wasileski, 2016; Truman, Schram ve diğ., 2000). Araştırma sonucunda ortaya konan romantik ilişkide algılanan istismar ve toplumsal cinsiyet rolleri tutumları arasındaki negatif yönlü ilişki, kadın ve erkek cinsiyet rolleri konusunda gelenekselbakış açısının, romantik ilişkide deneyimlenen istismar ve şiddet yaşantıları ile ilişkili olduğu şeklinde ifade edilebilir.

Yapılan analizler sonucunda, romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi ve kişilerarası affetme düzeyi arasında araştırmanın “Problem Durumu” başlığında ifade edilen gerekçeler nedeni ile beklendiği gibi pozitif yönlü ilişki olduğu bulunmuştur. İlgili alan yazında doğrudan ilişkide algılanan istismar düzeyi ve affetme arasında yapılan çalışma mevcut olmasa da romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi ile ilişkili değişkenlerin affetme ile birlikte incelendiği çalışmalarda, iki değişken arasında hem pozitif hem de negatif ilişki olduğunu gösteren çalışmalara rastlanmaktadır. Davidson ve arkadaşlarının (2015) yaptığı çalışmada partner şiddetinin kaçınma ve intikam alma duygusunun yüksek oluşu ile; yardımseverlik, kendini affetme, başkalarını affetme ve durumu affetme düzeylerinin ise düşük oluşu ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Çıtışlı'nın (2018) çalışmasında ise affetme ve

evlilik doyumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir. Aynı şekilde Sevinç'in (2021) çalışmasında da çocukluk çağı travmaları ile evlilik uyumu arasında negatif ilişki; affetme eğilimi ile evlilik uyumu arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu gösterilmiştir. Bu yöndeki bulgular değerlendirilecek olursa affedici olmayıp, sürekli suçlama, tenkit etme, sorgulama, gibi olumsuz davranışların çiftler arasındaki gerilimi giderek artırdığı ve durumun şiddetle sonuçlanmasına yol açtığı düşünülebilir. Bu bulguların aksine Gilbert ve Gordon'un (2017) partner şiddetini affetmenin nedenlerini araştırdıkları çalışmalarında; ilişkiye olan bağımlılığın affedici olma düzeyini artırdığı ve bağımlılık ile affedicilik arasındaki ilişkide kendisine gösterilen saldırganca davranışları minimize etmenin aracı rolü olduğunu belirtilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi ve affetme düzeyi arasındaki negatif ilişki: affedici olmanın, şiddet gösteren partneri de sıklıkla affetme eğiliminde olma ile ilişkili olduğu, bu durumun da tekrar tekrar ilişkide şiddete maruz kalma ile sonuçlandığı şeklinde açıklanabilir.

Romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi ve benlik farklılaşması düzeyi toplam puanları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Bunlara ek olarak Benlik Farklılaşması Envanteri'nin Duygusal Kopma, Duygusal Tepkisellik, İç İççe Geçme ve Ben Pozisyonu alt ölçekleri ile romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi arasında da .01 düzeyinde negatif yönde anlamlı güçlü ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Bir başka ifade ile benlik farklılaşması düzeyi yükseldikçe, ilişkide şiddete ya da istismara maruz kalma olasılığı azalmaktadır. Alanyazındaki ilgili çalışmalar incelendiğinde çalışma sonuçlarının, araştırmanın sonucu ile tutarlı olduğu görülmektedir. Evlilik ilişki kalitesi, çift uyumu ile benliğin farklılaşması arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu (Kalkan ve Aydoğan, 2018; Polat ve İlhan, 2018; Polat, 2014); düşük benliğin farklılaşması düzeyinin yakın ilişkilerde istismar eden taraf olmak için risk faktörü olduğu (Rosen, Bartle-Haring ve Stith, 2001; Scuhubert, Protinsky ve Veirs, 2002); benlik farklılaşma düzeyi düşük bireylerin diğerlerine göre daha duygusal oldukları ve birlikteliğe daha fazla ihtiyaç duydukları (Dokur ve Profeta, 2006); benlik farklılaşması düzeyinin yüksek olmasının karşılaşılan problemler

karşısında esnek olabilmeyi, duygu ve düşünceler konusunda öz düzenleme becerisini de beraberinde getirdiği (Kurt ve Gündüz); romantik ilişkilerde öznel iyi oluş, pozitif şemalar ve benliğin farklılaşması arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmada: pozitif şemalara (kişilerarası güven, iyimserlik, öz-yetkinlik, değerlilik ve başarı) sahip olmanın ve benlik farklılaşması düzeyinin romantik ilişkide öznel iyi oluşu pozitif yönde anlamlı şekilde yordadığı ortaya konmuştur (Polat, 2022). Araştırma sonucunda da elde edilen romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi ve benliğin farklılaşması düzeyi arasındaki negatif yönlü anlamlı ilişki: benlik farklılaşması düzeyi düşük olan kişilerin diğerleri ile olan ilişkilerinde sınırlarını koruyabilmekte, kendi duygu, düşünce ve ihtiyaçlarının sorumluluklarını alıp, bunları akla uygun şekilde düzenleyebilmekte yaşadıkları güçlükler nedeni ile romantik ilişkilerinde de problemler yaşayabilecekleri şeklinde yorumlanabilir. Örneğin duygusal bağımlılık ile sonuçlanabilecek İç İçe Geçme alt boyutundan alınacak düşük puanların (bu alt boyutun ters kodlanması nedeni ile iç içe geçme özelliğinin yüksek olması durumu anlamına gelmektedir) kişinin partneri ile de iç içe geçmesine, ilişki içerisinde asimile olmasına, git gide karşısındakine daha fazla enerji harcamasına ve tamamen ona odaklı yaşamaya başlamasına neden olabileceği, bu durumun da genellikle istismar edilen taraf olmakla sonuçlanabileceği düşünülmektedir.

Son olarak benliğin farklılaşması düzeyi ve affetme düzeyi toplam puanlar arasındaki ilişki değerlendirildiğinde negatif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Bu bulgunun aksine benliğin farklılaşması ve affetme arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğunu gösteren çalışmalara rastlanmaktadır. Üniversite öğrencileri ile benlik farklılaşması, affedicilik ve ruminasyon arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmada benlik farklılaşması ile affedicilik arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu gösterilmiştir (Yıldız, 2019). Hill ve arkadaşları (2011) ise benlik farklılaşması düzeyi yüksek olan bireylerin affetme sürecine daha açık olduklarını, bunun nedeni olarak ise kendilerini ve diğerlerini kabul düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Heintzelman ve arkadaşları (2014) travma sonrası büyüme (bir travma yaşantısı olarak aldatma sonrası), affetme ve benliğin

farklılaşması arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında, benliğin farklılaşması ile affetme arasında pozitif ilişki olduğunu, duygusal tepkisellik ve duygusal kopma ile affetme arasında ise negatif ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Bu araştırmanın sonucunda elde edilen iki değişken arasındaki negatif yönde anlamlı ilişki ise benlik farklılaşması düzeyi yüksek olan kişilerin diğerlerine göre daha az duygusal bağımlılık göstermeleri üzerinden açıklanabilir. Yüksek düzeyde benlik farklılaşması düzeyine sahip bireyler travmatik yaşantılardan kaçınma ve kendilerini istismar edici deneyimlerden koruma konusunda daha yetkinken; benlik farklılaşması düzeyi düşük olan katılımcıların affetmeye daha eğilimli oldukları, aldatıldıkları ilişkiyi sürdürme olasılıklarının daha yüksek olabileceği söylenebilir.

Romantik İlişkide Algılanan İstismarı Yordayan Değişkenlerin Tartışılması

Demografik değişkenlerin ve araştırmanın bağımsız değişkenlerinin (erken dönem uyumsuz şemalar, toplumsal cinsiyet rolleri tutumları, kişilerarası affetme düzeyi ve benliğin farklılaşması) bir arada iken, araştırmanın bağımlı değişkeni olan romantik ilişkide algılanan istismar düzeyini ne şekilde yordadığını belirlemek amacıyla Hiyerarşik Regresyon Analizi; yalnızca bağımsız değişkenlerin romantik ilişkide algılanan istismarı ne şekilde yordadığını belirlemek amacıyla ise Yol (Path) Analizi yöntemi kullanılmıştır.

Yapılan regresyon analizine göre birinci blokta yer alan demografik değişkenlerden cinsiyet (kadın olma) değişkeninin negatif yönde anlamlı (bu bulgu erkek olmanın romantik ilişkide algılanan istismarı pozitif yönde yordadığı anlamına gelmektedir); ilişki süresinin (1-4 yıl) ve alkol/sigara/madde kullanımının (sadece sigara) romantik ilişkide algılanan istismarı pozitif yönde anlamlı şekilde yordadığı bulunmuştur. Cinsiyet ve alkol/sigara/madde kullanımına ilişkin bulgular “Demografik Değişkenlere İlişkin Bulguların Tartışılması” başlığında tartışılmış olup; bu başlık altında ilişki süresi ve diğer yordayıcı değişkenler ilgili alanyazın bulguları eşliğinde ele alınacaktır. Hiyerarşik Regresyon Analizinin ikinci bloğunda yer alan erken dönem uyumsuz şema alanlarından Kopukluk ve Diğer Yönelimsizlik şema alanı romantik ilişkide algılanan istismar düzeyini pozitif yönde anlamlı; üçüncü bloğunda yer alan Kişilerarası Affetme Ölçeği'nin Durumu Affetme alt

boyutu negatif yönde anlamlı, Olumluya Odaklanma alt boyutu ise pozitif yönde anlamlı; dördüncü bloğunda yer alan Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği'nin Erkek Cinsiyet Rolü alt boyutu negatif yönde anlamlı şekilde yordamıştır. Beşinci ve son blokta yer alan Benliğin Farklılaşması Envanteri'nin alt boyutlarının ise romantik ilişkide algılanan istismar düzeyini anlamlı yordayıcı etkisi olmadığı görülmüştür.

Yalnızca bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki yordayıcı etkisini belirlemek amacıyla yapılan Yol Analizi sonuçlarına göre ise: Hiyerarşik Regresyon Analizi sonuçları ile paralel olarak Kopukluk şema alanının, diğeri yönelimlilik şema alanının ve Kişilerarası Affetme Ölçeği'nin Olumluya Odaklanma alt boyutunun, romantik ilişkide algılanan istismar düzeyini pozitif yönde anlamlı şekilde yordadığı görülmüştür. Yol Analizi sonuçlarında, Hiyerarşik Regresyon Analizi sonuçlarından farklı olarak Kadın Cinsiyet Rolü alt boyutunun da romantik ilişkide algılanan istismarı pozitif yönde anlamlı şekilde yordadığı bulunmuştur. Anlamlı yordayıcı etkisi olan bağımsız değişkenler, aşağıda tek tek ele alınmıştır.

Hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına göre 1-4 yıl aralığındaki ilişki süresinin romantik ilişkide algılanan istismarı istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığı tespit edilmiştir. Romantik ilişkilerde flört /partner şiddetinin ilişki süresi bakımından farklılaştığını ortaya koyan çalışma sonuçları mevcuttur. Evlilik öncesi romantik ilişkilerin yanı sıra, evlilik süresince meydana gelen şiddet ve istismar yaşantılarında da evlilik süresinin belirleyici rol oynadığı görülmektedir. İlişki süresi uzadıkça şiddeti kabul düzeyinin düştüğü (Keeffe, Brockopp ve Chew, 1986; Kepir-Savoly, Ulaş ve Demirtaş-Zorbaz, 2014), ilişkide algılanan istismar düzeyinin arttığı (Kılınçer ve Tuzgöl-Dost, 2012), fiziksel ve cinsel şiddetin arttığı (Öyekçin, Yetim ve Şahin, 2012) belirtilmektedir. Çalışmanın sonucu ile tutarlı bu bulgular, ilişkinin başlangıç dönemlerinde kişilerin birbirlerine olan yoğun duyguları nedeniyle, istismar edici yaşantıları fark edemiyor olmaları ya da görmezden geliyor olmaları ile açıklanabilir. Somer (1994) bu durumu, ilişkinin başlangıç dönemlerinde çiftlerin gerçek duygu ve düşüncelerini çok fazla ifade etmemelerinin ve

partnerlerinin isteklerinin pek çoğuna evet demelerinin çatışma yaşanmamasını sağladığı şeklinde açıklamaktadır. Bir süre sonra partnere karşı haddinden fazla tolerans gösterme motivasyonu azalıyor ve çatışmalar şiddet ya da istismar yaşantıları ile sonuçlanıyor olabilir. Bu bulguların aksine ilişki süresi uzadıkça ilişki kalitesinin (Weigel, Brown ve O’Riordan, 2010), ve ilişki istikrarının arttığı (Buğa, 2009), özellikle 1 yıldan kısa süreli ilişkilerdeki ilişki istikrarı düzeyinin, 3-4 yıl arası ve 4 yıldan daha uzun süreli ilişkilerdekenden daha düşük olduğu belirtilmiştir (Çelik ve Demirli, 2021). İlişki istikrarı, ilişki kalitesi gibi unsurların romantik ilişkilerde şiddet yaşantılarına karşın koruyucu rolü düşünüldüğünde, ilişki süresi uzadıkça çiftlerin birbirleri ile paylaşımlarının artmasının birbirlerini daha iyi tanımalarını, birbirlerinin sınırları hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarını bunun da çatışmaların yapıcı bir şekilde yaşanıp, çözümlenmesini sağlıyor olabileceği düşünülmektedir. Bunlara ek olarak ilişki süresi ve ilişkide şiddet/ istismar yaşantıları arasındaki negatif ilişki, çiftlerin zamanla ilişkiyi sürdürme, problem çözme ve çatışmaları yönetme konularında yetkinlik kazanmaları ile de açıklanabilir. Tüm bu bulgular eşliğinde 1-4 yıllık ilişki süresinin romantik ilişkide algılanan istismarı pozitif yönde anlamlı düzeyde yorduyor olması: bu sürenin yoğun duygular nedeni ile istismar yaşantılarını fark edemeyecek ya da görmezden gelemeyecek kadar uzun; ilişkiyi sağlıklı bir şekilde yürütme becerilerini kazanamayacak kısa oluşu ile açıklanabilir.

Hiyerarşik Regresyon Analizi’nin 2. bloğunda yer alan Kopukluk şema alanının (Duygusal Yoksunluk, Duyguları Bastırma, Sosyal İzolasyon / Güvensizlik, Kusurluluk alt boyutları) romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi üzerindeki pozitif yönde anlamlı yordayıcı etkisi ele alındığında, iki değişken arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koyan çalışma sonuçları olduğu görülmektedir. Özellikle şema alanlarının erken dönem istismar edici yaşantılara maruz kalma ile romantik ilişkilerdeki şiddet/ istismar arasındaki ilişkide aracı rolünün incelendiği çalışmalarda Kopukluk şema alanının aracılık etkisinin ön plana çıktığı görülmektedir (Atmaca ve Gençöz, 2016; Borges ve Dellaglia, 2020; Gay ve diğ., 2013; Janovsky ve diğ., 2020; Shorey ve diğ., 2017; Taşkale ve Soygüt, 2017). Celsi ve

arkadaşları (2021) ise Kopukluk şema alanına sahip olmanın, kişide kıskançlık duygusuna yol açtığını, bu durumun kişiyi partnerine daha da bağımlı hale getirdiğini ve ilişkinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesine engel olduğunu vurgulamışlardır. Kopukluk şema alanının alt boyutlarının etkilerine ayrı ayrı bakılan çalışmalarda ise bu şema alt boyutlarının, antisosyal davranışları anlamlı düzeyde yordadığı, sözlü ve fiziksel şiddeti ise artırdığı gösterilmiştir (Berna, 2021; Tremblay ve Dozois, 2009). Bu bilgiler ışığında: diğerleri tarafından ilgi, şefkat, sıcaklık, arkadaşlık gibi duygusal ihtiyaçlarının karşılanmayacağına inanmak, diğerlerine kendini açmanın tehlikeli ve gereksiz olduğunu, dinleme, anlama, anlatma, karşılıklı olarak destek alma ve destek vermenin mümkün olmadığını düşünmek gibi Duygusal Yoksunluk Şema alt boyutuna ilişkin özellikler, kişinin romantik ilişkisinde daha fazla istismara maruz kalmasına neden olabilmektedir. Hiçbir zaman “diğerinden” bu tip ihtiyaçlarını karşılayamayacağını düşünen birinin, doğal olarak romantik ilişkisinde de bu ihtiyaçlarının karşılanmamasını ve hatta duygusal istismara maruz kalıyor olmasını bile bir olumsuzluk olarak değerlendirmeyip, normalleştirebileceğini ve giderek daha fazla istismara maruz kalabileceğini söylemek mümkün görünmektedir. Kişinin, Kusurluluk şema alt boyutuna sahip olmasının, yani kendisini diğerlerinden daha başarısız, daha çirkin, daha değersiz hemen her konuda “daha az” görmesinin ise yine istismara maruz kaldığı ilişkide kalmaya devam etmesi ile ilişkili olabileceği söylenebilir. Çünkü Kusurluluk şemasına sahip kişiler genellikle mevcut ilişkilerini sonlandırırlarsa, bir istismarcı dahi olsa partnerlerinden başka birisini bulamayacaklarını düşünürler. Sosyal İzolasyon/Güvensizlik alt boyutuna sahip olmaninsa, kişiyi sosyal topluluklardan uzak tuttuğu, herhangi bir gruba aidiyet geliştirmesine engel olduğu bilinmektedir. Kendisini diğerlerinden farklı görme, diğerlerine güvenmeme, yakınlık kurarsa başkaları tarafından istismar edileceğini düşünme gibi etmenler, kişinin giderek yalnızlaşmasına bu sebeple de partnerine daha bağımlı hale gelmesine yol açıyor olabilir. Romantik ilişkide taraflardan birinin diğerine bağımlı hale gelmesi çoğu zaman istismar edilmesi ile sonuçlanabilmektedir.

Romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi üzerinde pozitif yönde anlamlı yordayıcı etkisi olan bir diğer şema alanı, Diğer Yönelimlilik şema alanı olmuştur. Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde Diğer Yönelimlilik şema alanının genellikle romantik ilişkilerde şiddete/istismara maruz kalma ve şiddet/istismar uygulayıcısı olmakla ilişkili olduğu fark edilmektedir. Kadın üniversite öğrencileri ile yürütülen bir çalışmada Boyun Eğme ve Kendini Feda şemalarının şiddete maruz kalan olma ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Hassija, Robinson, Silva ve Lewin, 2018). Ertürk ve Arıkan (2022) yürüttükleri çalışmalarında Kopukluk ve Diğer Yönelimlilik şema alanları ile ilişki doyumu arasında negatif ilişki olduğunu göstermişlerdir. Bu bulguları destekler şekilde Dumitrescu ve Rusu (2012), Diğer Yönelimlilik şema alanının ilişki doyumunda azalmaya neden olduğunu; Şahin (2015) ise, Diğer Yönelimlilik şema alanının ilişkiye yapılan yatırımı artırdığını ifade etmişlerdir. Bir başka çalışmada çocukluk döneminde kötü muameleye maruz kalma ve romantik ilişkide şiddete maruz kalma arasındaki ilişkide güvensizlik, Kendini Feda ve Duyguları Ketleme şemalarının tam aracı rolü olduğu belirtilmiştir (Crawford ve Wright, 2007). Bu bilgilere paralel olarak kendini feda şema alanının doğurgularından “partnere bağımlılığın” da romantik ilişkilerde şiddete uğrama ya da mağruz kalma ile ilişkili olduğunu ortaya koyan pek çok çalışma sonucu mevcuttur. Düşük düzeyde öz saygı, içsel kontrol yetisi ve ego sınırlarının zayıf oluşunun romantik ilişkilerde partnere bağımlı olmaya ve şiddete maruz kalmaya neden olduğu gösterilmiştir (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Barnett, 2001; Frisch ve Mackenzie, 1991; Klingbeil ve Boyd, 1984; Kumcağız, Orak ve Şahin, 2018; LaTaillade ve diğ.,2006; Walker, 1979).Kendini Feda şema alanına sahip kişilerin, terk edilme, onaylanmama, sevilme ya da cezalandırılma gibi kaygılarla sürekli kendilerinden ödün verdikleri, kendi yaşamlarına ilişkin alacakları kararlarda ve eylemlerinde diğerine bağımlı oldukları belirtilmektedir (Young, 2003). Diğer Yönelimlilik şema alanının romantik ilişkide algılanan istismarı istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı yordadığına ilişkin bulgu “aşırı telafi” kavramı üzerinden de açıklanabilir. Diğer Yönelimlilik şema alanına sahip kişinin “aşırı telafi” başa çıkma tarzını kullanması, partnerine herhangi bir yatırımda bulunmaktan yoğun şekilde kaçınmasına, sürekli onu öfkeli edilecek, onun

onaylamayacağı şeyler yapmasına da neden olabilir. Bu durum romantik ilişkideki gerilimi artırarak, çatışmaların istismar ya da şiddetle sonuçlanmasına yol açıyor olabilir. Tüm bu bulgular ışığında romantik ilişki içerisinde kendi duygu, düşünce ve ihtiyaçlarının farkında olabilmenin, gerektiğinde partnerine “hayır” diyebilmenin, sağlıklı ilişkilerin ancak karşılıklılık ve adalet ile olabileceğinin bilincinde olmanın kişiyi romantik istismar edici yaşantılardan bir nebze de olsa koruyabileceği düşünülmektedir.

Hiyerarşik Regresyon Analizinin 3. bloğunda analize dahil edilen Kişilerarası Affetme Ölçeği'nin alt boyutlarından Durumu Affetme alt boyutu istatistiksel olarak negatif yönde anlamlı düzeyde, Olumluya Odaklanma alt boyutu ise istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı düzeyde romantik ilişkide algılanan istismarı yordamıştır. Affetme ile romantik ilişkilerde istismar/şiddet yaşantıları arasındaki ilişkileri ortaya koyan çalışma sayısının kısıtlı olduğu görülmektedir. İlgili çalışmalarda ilişkiye olan bağımlılığın affedici olma düzeyini artırdığı, partnere olan bağımlılık ve affedicilik düzeyi arasındaki ilişkide maruz kalınan saldırganca davranışları minimize etmenin aracı rolü olduğu gösterilmiştir (Gilbert ve Gordon, 2017). Durumu Affetme alt boyutunun romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi üzerindeki negatif yönlü yordayıcı etkisi: affedici olmanın, şiddet gösteren partneri de sıklıkla affetme eğiliminde olma ile ilişkili olduğu, bu durumun da tekrar tekrar ilişkide şiddete maruz kalma ile sonuçlanabileceği şeklinde açıklanabilir. Gilbert ve Gordon'un (2017) çalışma bulgusunun aksine, partner şiddetinin kaçınma ve intikam alma duygusunun yüksek oluşu ile; yardımseverlik, kendini affetme, başkalarını affetme ve durumu affetme düzeylerinin ise düşük oluşu ile ilişkili olduğunu ortaya koyan bir çalışma sonucu da mevcuttur (Davidson ve diğ., 2015). Durumu Affetme alt boyutunun negatif yönlü yordayıcı etkisinin bir diğer açıklaması: suçlama, tenkit etme, sorgulama gibi olumsuz tutumların çiftler arasındaki çatışmaların şiddetini artırıyor olabileceği ve istismar/şiddet yaşantılarına yol açıyor olabileceği şeklinde yapılabılır görünmektedir. Olumluya Odaklanma alt boyutunun romantik ilişkide algılanan istismarı pozitif yönlü yordayıcı etkisi ise şiddeti minimize etme, partnerin olumlu kişilik özelliklerine odaklanma, bilişsel çarpıtmalar yolu ile

ilişkinin iyi yanlarını abartıp; kötü ve istismar edici yanlarını önemsizleştirme üzerinden açıklanabilir.

Daha önce belirtildiği gibi yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi'nde Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği'nin Erkek Cinsiyet Rolü alt boyutunun romantik ilişkide algılanan istismar düzeyini istatistiksel olarak negatif yönde anlamlı; Yol Analizi'nde ise Kadın Cinsiyet Rolü alt boyutunun romantik ilişkide algılanan istismar düzeyini istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı şekilde yordadığı bulunmuştur. Erkek Cinsiyet Rolü ve Kadın Cinsiyet Rolü alt boyutlarından alınan puanların yüksek oluşunun, tipik geleneksel erkek ve kadın rollerine karşı olmayı ifade ettiği göz önünde bulundurulduğunda: araştırmanın sonucunda elde edilen Kadın Cinsiyet Rolü alt boyutunun romantik ilişkide algılanan istismar düzeyi üzerindeki pozitif yönlü yordayıcı etkisi, bir başka deyişle kadına ilişkin geleneksel kadın cinsiyet rollerini benimsememenin romantik ilişkide algılanan istismar düzeyini artırdığı anlamına gelmektedir. Bu bulgu, cinsiyet rollerine ilişkin bakış açısı gelenekselleştikçe ilişkide çatışmaların ve çiftler arasında şiddet içeren (duygusal, fiziksel, cinsel, ekonomik şiddet) davranışlara eğilimin arttığını gösteren çalışma sonuçları (Aksoy-Derya, Timur-Taşhan, Uçar, Karaaslan ve Akbaş-Tunç, 2017; Aslan, Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Erdost ve Temel, 2008; Karadayı, 2017; McCauley ve diğ., 2013; Reidy ve diğ., 2015; Lotfi ve diğ., 2022) ve cinsiyet eşitsizliğine ilişkin farkındalığı olmayan kadınların ilişkilerde niceliksel olarak daha fazla şiddete maruz kaldıklarını gösteren çalışma sonuçları ile tutarsız görünmektedir (Gressard, Swahn ve Tharp, 2015; Poteyeva ve Wasileski, 2016; Truman, Schram ve diğ., 2000). Kadın olmaya dair daha eşitlikçi bir anlayışa sahip olmanın da özellikle kadınlar açısından daha fazla şiddete maruz kalma ile ilişkili olabileceği, bireysel sınırlarını ve haklarını korumaya çalışan, çalışma hayatının içerisinde yer alabilen, kendi duygu, düşünce ve ihtiyaçların açıkça ifade edebilen kadın profiline, erkekler tarafından güç dengesi bağlamında tehdit olarak görülebiliyor olması ile açıklanabilir. İlişkileri, güç dağılımı ve eşitlik kavramları açısından sınıflandıran Gladding'e (2017) göre simetrik ilişkilerde iki kişi arasında eşitlik vardır, her iki kişi de birbirine saygı duyar, ilişkiye eşit

katılım sağlar ve birbirlerine yardım ederler. Asimetrik ilişkilerde ise iki kişi arasındaki farklılık ön plandadır. Bu tür ilişkilerde bir kişi diğerinden üstün ve daha fazla güç sahibidir, kontrol, güç ve liderlik konuları çok önemlidir. Simetrik ilişkilerin daha sağlıklı ve sürdürülebilir olduğu vurgulanmaktadır. Romantik ilişkilere de Gladding'in bu sınıflandırması bağlamında bakıldığında, kadın cinsiyet rolleri konusuna daha eşitlikçi bakan bir kadının, erkek tarafından kendi lehine yaşanacak bir asimetrik ilişki anlamına gelebileceği söylenebilir. "Güçlü" ve "tehdit edici" olarak algılanan kadın, baskıcı bir şekilde kontrol edilmek amacıyla daha fazla istismara maruz bırakılıyor olabilir. Kadın cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi anlayışa sahip kadınların, erkekler tarafından tehdit olarak algılandıklarını ortaya koyan çalışma sonuçları da mevcuttur (Türkoğlu, 2013; Eagly ve Carli, 2007; Lammers ve diğ., 2011; Kaynak ve diğ., 2019; Rudman ve Glick, 2001). Bazı çalışmalarda da eşitlikçi cinsiyet algısı yüksek olan kadınların düşük olan kadınlara oranla romantik ilişkilerde özellikle herhangi bir konuda hak savunuculuğu yaparken daha fazla agresyona maruz kaldıkları, bunun nedeninin ise erkek partnerin fiziksel saldırganlık göstererek ilişkinin kontrolünü kazanma çabası olduğu vurgulanmıştır (Babcock ve diğ., 2000; Glick ve Fiske, 2001). Kadın Cinsiyet Rolü alt boyutundan alınan yüksek puanların romantik ilişkide istismarı yordaması bulgusu erkekler katılımcılar üzerinden değerlendirilecek olursa, kadın cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi bir anlayışa sahip olan erkek partnerin, karşısındaki kadının da kendisi gibi düşündüğüne dair inanç yanılması ile açıklanabilir. Örneğin eşitlikçi bakış açısı nedeniyle hesabı kadının da ödeyebileceğini ya da herhangi bir buluşma öncesi evine kadar gidip almak yerine kadının kendisinin buluşma yerine gelebileceğini düşünen erkek de sırf bu düşünceleri nedeniyle, kendisi gibi düşünmeyen kadın partneri tarafından romantik ilişkisinde istismara uğratılabilir. Kadın Cinsiyet Rolü alt boyutunun romantik ilişkide algılanan istismar düzeyini istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığı bulgusu, katılımcıların bu alt boyuta ilişkin maddeleri manipülatif şekilde yanıtladıkları olmaları ile de ilişkili olabilir. Bir başka ifade ile katılımcıların maddeleri kadın olmaya dair eşitlikçi bir algıya sahipmiş gibi ya da eşitlikçi bir algıyı savunan şekilde yanıtlayıp, romantik ilişki içerisinde bu algıya uygun şekilde

davranamıyor olmaları ile açıklanabilir. Nitekim araştırmanın çalışma grubunu üniversite öğrencilerinin oluşturmuş olması nedeniyle, bu yaş dönemindeki bireylerin ilişki yürütme konusundaki tecrübesizlikleri, hele ki ataerkil bir kültürel yapıdan gelmişlerse eşitlikçi cinsiyet rollerinden yana olsalar bile bunu uygulamakta ve sınırlarını belirlemede acemilik yaşıyor olabilecekleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Erkek cinsiyet rolü ve romantik ilişkilerde istismar/şiddet ilişkisini ortaya koyan çalışmalar incelendiğinde ise; özellikle erkeğin kadından üstün olduğu klişesinin hakim olduğu ataerkil kültür yapısında yetişmiş ve geleneksel erkeksi rolleri benimsemiş erkeklerin, fiziksel flört şiddetine daha yatkın oldukları gösterilmiştir (Hill ve Fischer,2001; Moore ve Stuart, 2005; Ozaki ve Otis, 2017; Rando, Rogersand Brittan-Powell,1998). Bu bilgiye ek olarak; üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarının incelendiği çalışmalarda kadınların erkeklere oranla daha eşitlikçi bir cinsiyet algısına sahip oldukları, erkeklerinse geleneksel cinsiyet rollerini benimsemeye ve bu rollere uygun davranmaya devam ettikleri görülmektedir (Aylaz ve diğ., 2014; Frieze ve diğ., 2003; Kabasakal ve Girli, 2012; Kodan Çetinkaya, 2013; Uzun ve Ünal, 2014; Zhang, 2006). Araştırmanın Hiyerarşik Regresyon Analizi sonuçlarına göre Erkek Cinsiyet Rolü alt boyutunun romantik ilişkide algılanan istismarı negatif yönde yordaması alanyazın çalışma sonuçları ile tutarlı görünmektedir. Sonuç olarak erkek cinsiyet rollerine ilişkin beklentilerin, daha eşitlikçi bir cinsiyet algısı bağlamında yapılandırılmasının romantik ilişkilerde algılanan istismarı azalttığı söylenebilir.

Sınırlılıklar

Bu çalışmanın verileri covid-19 pandemi sürecinde, online (çevrimiçi) formlar aracılığı ile toplanmıştır. Çevrimiçi veri toplama yöntemi araştırmacı için zaman ve enerji kullanımı açısından avantajlar sağlasa da birtakım dezavantajları da beraberinde getirmektedir. Verilerin yüzyüze toplanmıyor olmasının, katılımcıların her bir maddeyi düşünerek ve dürüstçe yanıtlama motivasyonlarını bir nebze de olsa olumsuz etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. Pandeminin, katılımcıların psikolojik iyi oluş düzeyleri, stres

düzeyleri, çatışma çözme ve iletişim becerileri gibi ruh sağlıkları ile ilişkili birçok faktörü olumsuz etkilemiş olabileceği, dolayısı ile sosyal ilişki ve romantik ilişki dinamiklerinin de normal süreçlerinden daha farklılaşmış olabileceği, sonuçların bu sınırlılık da göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Yapılan analizlerde cinsiyet dağılımı konusundaki dengezsizlikler kontrol edilse de araştırmanın çalışma grubunu daha çok kadınların oluşturmuş olması da bir sınırlılık olarak belirtilebilir.

Araştırmaya katılan katılımcıların kendilerine ilişkin demografik bilgiler toplanmış; ancak partnerlerine ilişkin yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, yaşamın çoğunu geçirdiği yer, alkol/sigara/madde kullanımı gibi demografik bilgiler toplanmamıştır. Dolayısı ile romantik ilişkide istismara maruz kaldığını algılayan tarafın özellikleri araştırılmış, istismar uygulayıcısına ilişkin bilgiler edinilmemiştir.

Çalışmanın bağımlı değişkeni olan romantik ilişkide algılanan istismar (Romantik İlişkide Algılanan İstismar Ölçeği'nin yalnızca toplam puan vermesi nedeni ile) genel olarak ele alınmış; duygusal/psikolojik istismar, fiziksel istismar, cinsel istismar, ekonomik istismar, kısıtlayıcılık ya da kontrolcülük gibi alt boyutlar diğer bağımsız değişkenler açısından ayrı ayrı değerlendirilememiştir.

Öneriler

Araştırmacılara Öneriler

Bu araştırmanın çalışma grubunu üniversite öğrencileri oluşturmuştur. Romantik ilişkilerin insan yaşamı üzerindeki etkisi (psikolojik iyi oluş, fiziksel sağlık, kişiler arası ilişkiler vb.) ve yalnızca ergenlik ya da genç yetişkinlik dönemindeki bireylerin değil ilerleyen yaş gruplarındaki bireylerin de romantik ilişkilere duyduğu ihtiyaç göz önünde bulundurulduğunda, farklı yaş grupları ve eğitim düzeyindeki katılımcılarla benzer araştırmaların yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan romantik ilişkide algılanan istismarı ölçmek üzere kullanılan Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği (RİDÖ) duygusal (psikolojik), fiziksel ve cinsel istismarı ölçmeye yönelik maddeler içermesine karşın, tek boyutta toplam puan vermektedir. RİDÖ'nün alt boyutlarını belirlemek üzere yürütülen çalışmalar devam etmekte olup, tamamlandığında fiziksel, duygusal ve cinsel istismar gibi alt boyutları ayrı ayrı ölçülebilen hali ile araştırmalar planlanmasının alana katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında romantik ilişkisi olan heteroseksüel katılımcılardan demografik bilgilerine ilişkin veri toplanmış ve ilişkilerinde algıladıkları istismar düzeyini değerlendirmeleri istenmiştir. Bir başka deyişle veriler istismara maruz kaldığını düşünen katılımcılardan elde edilmiştir. İstismarın uygulayıcısı olmaya ilişkin demografik özelliklerin de belirlenmesi ve çiftlerin sahip oldukları erken dönem uyumsuz şemaların, benlik farklılaşması düzeylerinin, affetme düzeylerinin ve cinsiyet rollerine bakış açılarının karşılıklı olarak ilişki dinamiklerini ne şekilde etkilediğinin belirlenmesi amacıyla araştırmaya birlikte dahil edilmelerinin, konunun derinlemesine incelenmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Katılımcılara romantik ilişkilerinde istismara maruz kaldıklarını fark etmelerine rağmen ilişkiyi sürdürme nedenleri (sürdürüyor ise) ya da ilişkiyi sonlandırma kararı alabilmelerini sağlayan nedenler (sonlandırmış ise), istismara maruz kalmalarına neden olabileceğini düşündükleri kendilerine ilişkin etmenler/ partnerlerine ilişkin etmenler, sağlıklı bir romantik ilişkinin nasıl olması gerektiğine, affedici olmanın getirebileceği avantaj ve dezavantajlara, kadın ve erkek olmakla ilgili beklentilere, diğerleri ile olan ilişkilerde kendi sınırlarına ve bireyselleşme düzeylerine ilişkin soruların da araştırılacağı nitel çalışmaların planlanmasının konuya katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Heteroseksüel çiftlerde romantik ilişki istismarına ilişkin çok sayıda çalışmaya rastlanmakta iken, LGBTİ+ bireylerin romantik ilişkilerde yaşadıkları güçlükleri ortaya koyan

çalışmaların sayısının azlığı nedeni ile bu özel grup ile de romantik ilişki istismarına ilişkin çalışmalar planlanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Romantik ilişkilerde şiddet / istismar yaşantılarının çoğunun “sınır” kavramı ile ilgili olduğu, kişinin hangi davranışları “kendi sınırlarına müdahale” ve “kendisini kontrol etmek” olarak değerlendireceği kritik önem taşımaktadır. Bu nedenle sınır algısı, sınır hassasiyeti, etkiye açıklık, partneri kontrol etme veya partnere ilişkin obsesif kontrolcülük gibi değişkenlerin inceleneceği araştırmaların planlanması alana katkı sağlayabilir.

Psikolojik Danışmanlar/ Diğer Ruh Sağlığı Uygulayıcıları ve Politika Üreticilerine Öneriler

Üniversitelerin Psikolojik Danışma merkezlerinde ya da diğer kurum/ kuruluşlarda çalışan Psikolojik Danışmanların romantik ilişki problemleri yaşayan danışanları ile çalışırken, danışanlarının istismara uğrayıp uğramadığı konusunda dikkatli bir analiz yapmalarının ve istismar durumu var ise bunu danışanlarına fark ettirebilmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Araştırma sonucunda romantik ilişkide algılanan istismar ile şema alanları, kişiler arası affetme düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı; toplumsal cinsiyet rolleri tutumları ve benliğin farklılaşması düzeyi arasında ise negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlardan yola çıkarak danışanın romantik ilişkisinde maruz kaldığı istismar ele alınırken, ilişkili olabilecek erken dönem uyumsuz şemalarının, affetme düzeylerinin, benlik farklılaşması düzeylerinin ve toplumsal cinsiyet rolleri konusuna bakış açılarının da incelenmesinin psikolojik danışma sürecine katkı sağlayacağı ön görülmektedir. Özellikle uğranılan istismara rağmen affedici olmanın kişiye zarar verebildiği, benlik farklılaşması bağlamında ise sağlıklı bireyselleşebilmenin romantik ilişkide istismara karşı koruyucu olduğu noktasında danışana farkındalık kazandırıcı psikolojik danışma görüşmeleri yürütülmelidir.

Araştırma sonucunda erken dönem uyumsuz şemalar ile romantik ilişkide istismara maruz kalma arasındaki ilişkide özellikle Kopukluk ve Diğeri Yönelimlilik şema alanlarının ön plana çıktığı görülmüştür. Psikolojik danışma uygulamalarında danışanların bu iki şema

alanı açısından dikkatlice değerlendirilmesinin ve şema terapi uygulamaları bağlamında bu şemalar ile işlevsel başa çıkma yöntemleri açısından bilgilendirilmelerinin yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Benliğin farklılaşmasının hem intrapisişik hem de kişiler arası bir değişken olması, ruh sağlığı ile ilişkili birçok değişkenle ilişkili olması durumu göz önünde bulundurularak alanda çalışan uzmanların mesleki yetkinlik kriterlerinden biri olarak görülmesinin doğru olabileceği kanısına varılmıştır. Yurt dışında ruh sağlığı çalışanlarının benlik farklılaşma düzeyleri ve mesleki uygulamaları arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalar mevcutken Türkiye’de bu tip çalışmalara yer verilmediği gözlemlenmiştir. Bu nedenle ruh sağlığı alanında çalışan uzmanların da benlik farklılaşma düzeylerinin araştırılmasının uygulama alanına katkı sağlayacağı olacağı düşünülmektedir.

Romantik ilişkilerde şiddet ve istismar olgularının erken dönem yaşantılar ile ilişkili olması nedeniyle bütüncül olarak ele alınması gerektiği kanısına varılmıştır. Bu konuda anne-babalara, okullardaki öğretmenlere, velilere, orta öğretim, lise ve üniversite düzeyindeki öğrencilere şiddet, toplumsal cinsiyet rolleri ve benliğin farklılaşmasının ruh sağlığı ve fiziksel sağlık açısından önemini vurgulayan, farkındalık geliştirici eğitimler verilmesinin, eğitim kademesine uygun olacak şekilde müfredatlara ilgili konularda derslerin konulmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Şiddetin yalnızca fiziksel şiddetten ibaret olmadığı, psikolojik (duygusal), cinsel, ekonomik ve baskıcı kontrolcülük gibi boyutlarının da olduğu konusunda farkındalık yaratılmasının önemli olduğu görülmektedir. Yapılan pek çok çalışmada psikolojik (duygusal) şiddetin, maruz kalan kişi tarafından fark edilemediği gösterilmiştir. Somut bir sonucu olmaması nedeni ile duygusal şiddete maruz kalan çok kişi ilişkilerini sürdürmeye devam etmektedir. Özellikle ergen ve genç yetişkin gruplarında flört şiddetine / istismarına maruz kalma durumunda ne gibi haklara sahip olduklarına, hangi kurumlardan ne şekilde yardım alabileceklerine ilişkin bilgilendirici seminer ve eğitimler düzenlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Şiddet ve istismar konularında hukuki düzenlemelerin geliştirilmesi amacıyla ilgili politika üreticileri ile ortak çalışmaların yürütülmesinin şiddetin önlenmesi konusunda kritik önem taşıdığı kanısına varılmıştır.

Son olarak sosyal medya ve tv de şiddeti ve istismarı normalleştiren yayınların yapılmamasına ilişkin Radyo ve Televizyon Üst Kurulu gibi kurumlarla ortak projeler yürütülmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Ackard, D. M., Eisenberg, M. E., & Neumark-Sztainer, D. (2007). Long-term impact of adolescent dating violence on the behavioral and psychological health of male and female youth. *The Journal of pediatrics*, 151(5), 476-481.
- Ackard, M. D., Marla, E. E. & Dianne, N. (2012). Association between dating violence and high-risk sexual behaviors among male and female older adolescents. *Journal of child & Adolescent Trauma*, 5(4), 344-352
- Aguilar, R., & Nightingale, N. (1994). The impact of specific battering experiences on self-esteem of abused women. *Journal of Family Violence*, 9, 35–45.
- Ahn, J., & Hong, E. (2019). The Influence of Education on Communication Skills: An Empirical Analysis. *Journal of Educational Research and Practice*, 9(3), 292-307.
- Akaydın, F. Ş. (2002). Üniversite öğrencilerinin problem alanları, problemlilik düzeyleri, problem çözme becerileri ve yardım arama davranışları arasındaki ilişkilerinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Akhtar, S. (2002). Forgiveness: Origins, Dynamics, Psychopathology, and Technical Relevance. *The Psychoanalytic Quarterly*, 71(2), 175-212.
- Akın, A. ve Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi Halk Sağlığı Özel Eki*, 25 (4), 73-83.
- Akın, A. (2007). Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayırıcılığı ve Sağlık. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26(2), 1-9.
- Aktaş, A. M. (2006). Aile içi şiddet: Kadının ve çocuğun korunması. 1.Baskı Ankara: Elma Yayınevi.

- Aktekin, M., & Şengül, A. (2017). Investigation of the Relationship Between Communication Skills and Academic Achievements of University Students. *Journal of Education and Training Studies*, 5(3), 159-167.
- Anderson, K. L. (1997). Gender, status and domestic violence:an integration of feminist and family violence approaches. *Journal of Marriage and the Family*, 56, 655- 669.
- Andersen, M.L. (2003). *Thinking About Women: Sociological Perspectives on Sex and Gender*, Boston: Allyn and Bacon.
- Alan Dikmen, H. ve Marakoğlu, K. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri ile kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Genel Tıp Dergisi*, 29(2), 73-79.
- Alikaşifoğlu, M. (2008). Ergenlerde davranışsal sorunlar. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Adölesan Sağlığı II, Sempozyum Dizisi No:63.
- Aluede, O., Imhonde, H. & Eguavoen, A. (2006). Academic, career and personal needs of nigerian university students. *Journal of Instructional Psychology*, 33 (1), 50-57.
- Aretakis, Dyan (2008). Femicide: What were the risk factors? *Nursing for Women's Health*, 12(2), 146-150.
- Arlı, E. (2013). Barınma yerinin üniversite öğrencilerinin kişisel ve sosyal gelişim ve akademik başarı üzerindeki etkilerinin odak grup görüşmesi ile incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(2), 173-178.
- Arıcı, F. (2011). Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılar ve psikolojik iyi oluş. (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arslan, A. S. (2000). Ders kitaplarında cinsiyetçilik. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayını, 33.

- Arslan, A. (2010). Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin yakın ilişki şiddeti algılarının baş etme stilleri ve psikolojik sağlamlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Aslan, D., Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Erdost, T. & Temel, F. (2008). Ankara'da iki hemşirelik yüksekokulunun birinci ve dördüncü sınıflarında okuyan öğrencilerinin flört şiddetine maruz kalma, flört ilişkilerinde şiddet uygulama durumlarının ve bu konudaki görüşlerinin saptanması araştırması. Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Teknik Rapor, Ankara.
- Astin, M. C., Lawrence, K. J., and Foy, D. W. (1993). Posttraumatic stress disorder among battered women: Risk and resiliency factors. *Viol. Victims* 8: 17–28.
- Aşılı, G. (2001). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolleri ve ego durumları arasındaki ilişki, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Atalay, E. (2018). The economic consequences of urbanization in Turkey. *Journal of Urban Affairs*, 40(2), 228-246.
- Atmaca, S. ve Gençöz, T. (2016). Exploring revictimization process among Turkish women: The role of early maladaptive schemas on the link between child abuse and partner violence. *Child Abuse & Neglect*, 52, 85–93.
- Attanapola, C.T. (2004). “Changing Gender Roles And Health Impacts Among Female Workers In Export Processing Industries In Sri Lanka”, *Social Science & Medicine*, 58, 2301–2312.
- Avşar Baldan, G. ve Akış, N. (2017). Flört şiddeti. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 43(1), 41-44.
- Aylaz, R., Güneş, G., Uzun, Ö. ve Ünal, S. (2014) Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolüne yönelik görüşleri. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 23(5), 183-189.
- Ayten, A. (2009). Affedicilik ve din: affetme eğilimi ve dindarlıkla ilişkisi üzerine ampirik bir araştırma. *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37 (2009/2), 111-128.

- Babcock, J. C., Jacobson, N. S., Gottman, J. M., & Yerington, T. P. (2000). Attachment, emotional regulation, and the function of marital violence: Differences between secure, preoccupied, and dismissing violent and nonviolent husbands. *J. Fam. Violence*, 15, 391.
- Back, S. M., Post, R. D., and D'Arcy, G. (1982). A study of battered women in a psychiatric setting. *Women Ther*, 1, 13–26.
- Bair-Merritt, M. H., Crowne, S. S., Thompson, D. A., Sibinga, E., Trent, M., & Campbell, J. (2010). Why do women use intimate partner violence? A systematic review of women's motivations. *Trauma, Violence, & Abuse*, 11(4), 178-189.
- Baldan, G. A., ve Akış, N. (2017). Flört şiddeti. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 43(1), 41-44.
- Baltalarlı, N. (2020). Flört şiddetinin şema terapi modelinde incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Şehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191.
- Barban, N., De Cao, E., Orefice, S., & Quintana-Domeque, C. (2019). Assortative mating on education: a genetic assessment. *IZA Discussion Paper No. 12563*,
- Barnett, O. W. (2001). Why battered women do not leave, Part 2: External inhibiting factors social support and internal inhibiting factors. *Trauma, Violence, and Abuse*, (2) , 3–35. doi:10.1177 /1524838001002001001.
- Bartholomew, K.& Horowitz, L. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.
- Başar, F. (2012). Türkiye'deki Hemşirelik Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Batur, Z. (2010). Son çeyrek yüzyılda kadının değişen sosyal statüsü ve imajı: ilköğretim ikinci kademe anadili ders kitaplarında metin ve görsel öğelerin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13), 35-43.
- Baycan-Levent, T., Nijkamp, P., & Poot, J. (2013). The impact of cultural diversity on firm innovation: Evidence from metropolitan Istanbul. *Papers in Regional Science*, 92(4), 683-701.
- Baykal, S. (1988). Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerine İle İlgili Kalıp Yargılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Baykal, S. (1991). Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerine İle İlgili Kalıp Yargılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(2), 66-75.
- Beasley, M. L., Collins, R., & McAllister, P. (1999). The Scramble for Partners Among Women Seeking Educational and Social Mates: A Black and White Comparison. *The Sociological Quarterly*, 40(4), 549–566.
- Beck, A. T. (1967). Depression: Clinical, experimental, and theoretical aspects. University of Pennsylvania Press.
- Beck, A. T. (1979). Cognitive therapy and the emotional disorders. Penguin.
- Beck A.T., Rush A.J., Shaw B.F. & Emery, G. (1979) Cognitive Therapy of Depression. New York: Guilford Press.
- Bell, K. M., & Naugle, A. E. (2008). Intimate partner violence theoretical considerations: Moving towards a contextual framework. *Clinical psychology review*, 28(7), 1096-1107.
- Bem, S. L. (1983). Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender-aschematic children in a gender-schematic society. *Journal of Women in Culture and Society*, 8(4), 598-616

- Berna, L. T. (2021). Erken dönem uyumsuz şemaların ve şema modlarının saldırganlık türleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Kent Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Beutel, A.M. ve Marini, M.M. (1995). Gender and Values. *American Sociological Review*, 60(3), 436-448.
- Bhasin, K. (2003). Toplumsal cinsiyet "Bize yüklenen roller". Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları, 1-5.
- Bilgin, M. (2000). Üniversite öğrencilerinin sorunları ile değerleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 18-25.
- Birinci, E., & Yılmaz, V. (2014). Problem solving skills of high school students in terms of various variables. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 114, 623-629.
- Bitter, J. R. (2013). Theory and practice of family therapy and counseling (2nd edition, international edition). U.S.A: Brooks/Cole, Cengage Learning.
- Black, P.,&William, D. (1998). Assessment and classroom learning. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 5(1), 7-73.
- Black, M.C., Basile, K.C., Breiding, M.J., Smith, S.G., Walters, M.L., Merrick, M.T., Chen, J., Stevens, M.R. (2011). National intimate partner and sexual violence survey (NISVS): 2010 summary report. Atlanta, GA: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention.
- Bölükbaşı, Ö; (2015) 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Kapsamında Kadının ve Aile Bireylerinin Korunması, Ankara, s. 41.
- Boladale, M., Yetunde, O., Adesanmi, A., Olutayo, A. & Olanrewaju, I. (2015). Personality profiles and psychopathology among students exposed to dating violence at the Obafemi Awolowo University, Ile-Ife. *Journal of Interpersonal Violence*, 30 (1), 168-190, DOI: 10.1177/0886260514532718.

- Boldaz Telli, A. (2019). Evli çiftlerde; benlik farklılaşmasının ilişki doyumu, ilişki uyumu, çatışma çözme tepkileri, ilişkide kıskançlık, ilişkide affedicilik ve eşe duygusal bağlılık açısından incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Bonomi, A. E., Anderson, M. L., Nemeth, J., Rivara, F. P., & Buettner, C. (2013). History of dating violence and the association with late adolescent health. *BMC Public Health*, 13(1), 1-12.
- Boonzaier, F. (2005). Woman abuse in South Africa: A brief contextual analysis. *Feminism & Psychology*, 15(1), 99-103.
- Boonzaier, F. & De La Rey, C. (2003). "He's a man, and I'm a woman": Cultural constructions of masculinity and femininity in South African women's narratives of violence. *Violence Against Women*, 9(8), 1003-1029.
- Boonzaier, F. & De La Rey, C. (2004). Woman abuse: The construction of gender in women and men's narratives of violence. *South African Journal of Psychology*, 34(3), 443-463.
- Borges, J. L., ve Dell'Aglio, D. D. (2020). Early maladaptive schemas as mediators between child maltreatment and dating violence in adolescence. *Cien. Saude Colet*, 25, 3119–3130. doi: 10.1590/1413-81232020258.24992018.
- Bowen, M. (1976). Theory in the practice of psychotherapy. In P.Guerin(Ed),Family therapy: theory and practice. (pp. 42-90) NewYork: Gardner Press.
- Bowen, M. (1978). Family therapy in clinical practice. Newyork: Rowman & Littlefield Publishers.
- Bowen, M. (1985). Family therapy in clinical practice. New York: Jason Aronson.
- Branch, K. A., Richards, T. N. & Dretsch, E. C. (2013). An exploratory analysis of college students' response and reporting behavior regarding intimate partner violence

- victimization and perpetration among their friends. *Journal of Interpersonal Violence*, 28 (18), 3386–3399.
- Breiding, M. J., Black, M. C., & Ryan, G. W. (2008). Prevalence and risk factors of intimate partner violence in eighteen U.S. states/territories, 2005. *American Journal of Preventive Medicine*, 34(2), 112–118.
- Brown, J. D. ve Dutton, K. A. (1995). The thrill of victory the complexity of defeat: Self-esteem and people's emotional reactions to success and failure. *Journal of personality and social psychology*, 68(4), 712-722.
- Bugay, A., & Demir, A. (2012). Affetme arttırılabilir mi?: Affetmeyi geliştirme grubu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 96-106.
- Bugay, A., Demir, A., & Delevi, R. (2012). Assessment of the reliability and validity of the Turkish version of Heartland Forgiveness Scale. *Psychological Reports*, 111(2), 575-584.
- Bugay, A., Çok, F. (2015). Gençlikte romantik ilişkilerde şiddet ve istismar. *Okul Psikolojik Danışmanı E-Bülteni*, 5, 9-15.
- Bulut, M. B. (2016). Kadına yönelik şiddet ile dini dünya görüşleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Bilimname: Düşünce Platformu*, 3, 83-108.
- Burgess, A.W., Hartman C. R. & Clements P. T. (1995). Biology of memory and childhood trauma. *Journal of Psychosocial Nursing*, 33 (3), 16-26.
- Buser, J., K. ve Gibson, S. (2017): Protecting women from the negative effects of body dissatisfaction: the role of differentiation of self. *Women ve Therapy*, DOI:10.1080/02703149.2017.1352277
- Buss, D. M. (1995). Psychological sex differences: Origins through sexual selection.
- Bussey, K. & Bandura, A. (1999), Social Cognitive Theory Of Gender Development And Diffirentiation. *Psychology Review*, 106, 676-713.

Butler, J. (2008). Cinsiyet belası. Metis Yayıncılık, İstanbul.

Büyükşahin, A. (2006). Yakın ilişkilerde bağlanım: yatırım modelinin bağlanma stilleri ve bazı ilişkiyel değişkenler yönünden incelenmesi. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cale, J., Tzoumakis, S., Leclerc, B., & Breckenridge, J. (2016). Patterns of Intimate Partner Violence victimization among Australia and New Zealand female university students: An initial examination of child maltreatment and self-reported depressive symptoms across profiles. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 50(4), 582–601. doi:10.1177/0004865816666615.

Calvete, E., Fernández-González, L., González-Cabrera, J. M., & Gámez-Guadix, M. (2018). Continued bullying victimization in adolescents: Maladaptive schemas as a mediational mechanism. *Journal of youth and adolescence*, 47, 650-660.

Canary, D. J., Cupach, W. R., & Serpe, R. T. (2001). A competence-based approach to examining interpersonal conflict: Test of a longitudinal model. *Communication research*, 28(1), 79-104.

Capaldi, D. M., Knoble, N. B., Shortt, J. W., & Kim, H. K. (2012). A systematic review of risk factors for intimate partner violence. *Partner abuse*, 3(2), 231-280.

Carbone Lopez, K., Kruttschnitt, C. & Macmillan, R. (2006). Patterns of intimate partner violence and their associations with physical health, psychological distress, and substance use. *Public Health Rep.*, 121(4): 382–392.

Cascardi, M., & O'Leary, K. (1992). Depressive symptomatology, self-esteem, and self-blame in battered women. *Journal of Family Violence*, 7, 249–259.

Cascardi, M., O'Leary, K. D., Lawrence, E. E., and Schlee, K. A. (1995). Characteristics of women physically abused by their spouses and whose treatment regarding marital conflict. *J. Consult. Clin. Psychol.*, 63, 616–623.

- Catalano, S. (2012). Special report: Intimate partner violence, 1993–2010. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics.
- Celsi, L., Paleari, F. G., ve Fincham, F. D. (2021). Adverse childhood experiences and early maladaptive schemas as predictors of cyber dating abuse: an actor-partner interdependence mediation model approach. *Frontiers in psychology, 12*, 591.
- Center for Disease Control. (2018). Intimate partner violence: Consequences. Retrieved February 1, 2019, from <https://www.cdc.gov/violenceprevention/intimatepartnerviolence/consequences.html>.
- Cerney, M. S. (1988). "If only . . ." Remorse in grief therapy. *Psychotherapy Patient, 5*, 235-248. doi:10.1300/J358v05n01_18
- Cerulli, C., Poleshuck, E., Raimondi, C., Veale, S., & Chin, N. (2012). "What fresh hell is this?" Victims of intimate partner violence describe their experiences of abuse, pain, and depression. *Journal of Family Violence, 27*, 773–781.
- Charles, R. (2001). Is there any empirical support for Bowen's concepts of differentiation of self, triangulation and fusion? *The American Journal of Family Therapy, 29*, 279–292.
- Cherry, K (2012). Freud's Stages of Psychosexual Development. Erişim Tarihi: 21.11.2016, Psychology: http://psychology.about.com/od/theoriesofpersonality/ss/psychosexualdev_7.htm
- Chickering, A. W., & L. Reisser, L. (1993). Education and identity (2nd ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
- Choi, S. & Murdock, N. L. (2017). Differentiation of self, interpersonal conflict, and depression: The mediating role of anger expression. *Contemporary Family Therapy, 39*, 21-30.

- Choi, H. J., Weston, R., & Temple, J. R. (2017). A three-step latent class analysis to identify how different patterns of teen dating violence and psychosocial factors influence mental health. *Journal of youth and adolescence*, 46(4), 854-866.
- Cinal, B. (2018). Flört şiddeti ve flört şiddetine yönelik tutumun anksiyete ve depreyon düzeyleriyle ilişkisinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Cohen. (2013). Applied Multiple Regression/Correlation Analysis for the Behavioral Sciences. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203774441f>
- Conk, Z., Yılmaz, H., Bolışık, B. ve Başbakkal, Z. (2013). Pediatri Hemşireliği. *Çocukluk Döneminde Büyüme ve Gelişme*, 54-99.
- Coolidge, F. L. & Anderson, L. W. (2002). Personality profiles of women in multiple abusive relationships. *Journal of Family Violence* , 17 (2), 117-131.
- Cook, E. P. (1985). A framework for sex role counseling. *Journal of Counseling & Development*, 64(4), 253-258.
- Corsi, J., Dohmen, M.L. & Sotes, M.A. *Violencia Masculina en la Pareja: Una Aproximación al Diagnóstico y A los Modelos de Intervención*; Paidós Argentina: Buenos Aires, Argentina, 1995. [Google Scholar]
- Cornell, R.W. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Costa, B., Kaestle, C., Walker, A., Curtis, A., Day, A., Toumbourou, J., & Miller, P. (2015). Longitudinal predictors of domestic violence perpetration and victimization: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 24, 261–272. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.06.001>.
- Crawford, E., & Wright, M. O. (2007). The Impact of Childhood Psychological Maltreatment on Interpersonal Schemas and Subsequent Experiences of Relationship Aggression. *Journal of Emotional Abuse*, 7(2), 93–116. doi:10.1300/j135v07n02_06

- Çelik, D. ve Demirli, C. (2021). Üniversite öğrencilerinin ilişki istikrarı ile flörtte şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 4(1), 29-41.
- Çıtışlı Turgut, M. K. (2018). Evlilik çatışması ve evlilik doyumu arasındaki ilişkide affetmenin aracı rolü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İstanbul.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları* (Vol. 2). Ankara: Pegem Akademi.
- Çömlekçiler, F. (2019). Üniversite öğrencilerinde benliğin ayrımlaşmasının eş seçimi tutumlarına etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Davidson, M. M., Lozano, N. M. & Gervais, S. J. (2015). Relations between intimate Partner violence and forgiveness among college women. *Journal of Interpersonal Violence*, 30 (18) 3217- 3243.
- Davis, M. (2018). The Intersection of Intimate Partner Violence Perpetration, Intervention and Faith. Arts & Sciences Electronic Theses and Dissertations. 1524.
- Davis, S. N., Greenstein, T. N., & Gerteisen Marks, N. F. (2008). Similarities and Differences in Women's Economic and Domestic Labor: Clustering of Attitudes and Social Structure. *Gender and Society*, 22(6), 684–709.
- Dawn, L. & Wobschall, S. (2016). Perceptions of intimate partner violence among university students: situational and gender variables. *Forum on Public Policy Online*, 2.
- Deaux, K. (1985). Sex and Gender. *Annual Review of Psychology*, 36, 49-81.
- Değirmenci, E. ve Demirli, C. (2019). Çekirdek veya geniş ailede yetişen bireylerde sosyal onay ihtiyacı ile benliğin farklılaşması arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 2(1), 79-95.

- Dekel, B. & Andipatin, M. (2016). Abused women's understandings of intimate partner violence and the link to intimate femicide. *Qualitative Social Research*, 17 (9).
- Delevi, R., & Bugay, A. (2013). Gender differences in the meaning of dating and marriage among international students from Turkey. *Multidisciplinary Journal of Gender Studies*, 2(2), 127-149.
- Delgadillo-Aleman, S., Ku-Carrillo, R., Perez-Amezcuca, B., & Chen-Charpentier, B. (2019). A Mathematical Model for Intimate Partner Violence. *Mathematical and Computational Applications*, 24(1), 29. doi:10.3390/mca24010029.
- Demirkol, M. (2023). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerdeki benlik değişimlerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 65, 387-414.
- Demirli Yıldız, A., Çokamay, G. & Artar, M. (2017). Romantic Relationship Satisfaction Levels of Female University Students in Turkey: Examining through Attachment Dimensions, Perceived Abuse in Relationship and Future Time Orientation of Relationship. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1): 365-384. Doi: 10.14686/buefad.285018
- Derya, Y. A., Taşhan, S. T., Uçar, T., Karaaslan, T. ve Tunç, Ö. A. (2017). Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumların Cinsel Tabulara Etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 1-8.
- Devries, K.M, Mak, J.Y., Bacchus, L.J., Child, J.C., Falder, G., Petzold, M., et al. (2013) Intimate partner violence and incident depressive symptoms and suicide attempts: A systematic review of longitudinal studies. *PLOS Med*, 10 (5): e1001439.
- Dikmen, H. A., Özaydın, T., ve Yılmaz, S. D. (2018). Üniversitedeki kadın öğrencilerde yaşanan flört şiddeti ile anksiyete ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (2), 170-176.

- Dizman H, Gürsoy H., (2005). İlköğretim Dördüncü Ve Beşinci Sınıfa Devam Eden Anne Yoksunu Olan Ve Olmayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13 (2): 437-446.
- Dobash, R. E. & Dobash, R.P. (2015). *When Men Murder Women*. New York: Oxford University Press.
- Doğan, T. (2012). A long-term study of the counseling needs of turkish university students. *Journal of Counseling & Development*, 90, 91-96.
- Douglas, M. and Strom, J. (1988). Cognitive Therapy with battered women, Special Issue: Cognitive behavior therapy with women. *Journal of Rational Emotion in Cognitive Behavior Therapy*, (61), 33-49. doi: 10.1007/BF01061064.
- Dökmen, Y. Z. (1996). Bem'in Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı. *Türk Psikoloji Bülteni*, 2(5), 42-44.
- Dökmen, Z. Y. (1997). Çalışma, cinsiyet ve cinsiyet rolleri ile ev işleri ve depresyon ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 12(39), 39-56.
- Dökmen, Y. Z. (2004). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*.Ankara: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Z. Y. (2010). *Toplumsal Cinsiyet*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dökmen, Z. Y. (2016). *Toplumsal cinsiyet, sosyal psikolojik açıklamalar*. Remzi Kitabevi.
- Drake, J. R., Murdock, N. L., Marszalek, J. M., & Barber, C. E. (2015). Differentiation of self-inventory—short form: development and preliminary validation. *Contemporary Family Therapy*, 37(2), 101-112.
- Duman, N. (2019). Yetişkin psikolojik istismarını tanımak. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 5(1): 33-43.

- Dumitrescu, D., & Rusu, A. S. (2012). Relationship Between Early Maladaptive Schemas, Couple Satisfaction and Individual Mate Value: An Evolutionary Psychological Approach. *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies*, 12(1), 63-76.
- Durak, Mithat-Durak, E. Şenol vd. (2016). Aklımın Aklı: Psikoloji. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık. 2. Baskı.
- Durkin, K. (1995). Developmental Social Psychology. Britain: Blacwell Puplishers.
- Dusek, J. B. (1987). Adolescent Development And Behavior. Prentice – Hall, Inc. A Division of Simon and Schuster, New Jersey.
- Dutton, D. G. (1988). The Domestic Assault of Women: Psychological and Criminal Justice Perspectives, Allyn and Bacon, Boston, MA.
- Düşmez, İ. (2016). Çocuk gelişimi bölümü öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının incelenmesi. *International Journal of Social Science*, 47, 489-509.
- Eagly, A. H., & Carli, L. L. (2007). Through the labyrinth: The truth about how women become leaders. Harvard Business Review Press.
- Eaton, J., Struthers, C.W. ve Santelli, A.G. (2006). Dispositional and State Forgiveness: The Role of Self-Esteem, Need for Structure, and Narcissism. *Personality and Individual Differences*, 41, 371- 380.
- Eisikovits, Z. & Winstok, Z. (2002). Reconstructing intimate violence: The structure and content of recollections of violent events. *Qualitative Health Research*, 12(5), 685-699.
- Elwood, J. (2006). Formative assessment: possibilities, boundaries and limitations. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 13(2), 215-232.
- Enright, R. D., & Fitzgibbons, R. P. (2000). Helping clients forgive: An empirical guide for resolving anger and restoring hope. *Washington, DC: American Psychological Association*. <https://doi.org/10.1037/10381-000>

- Enright, R.D., Gassin, E. A., & Wu, C. (1992). Forgiveness: A developmental view. *Journal of Moral Development*, 21, 99-114.
- Enright, R. D., & Kittle, B. A. (2000). Forgiveness in psychology and law: The meeting of moral development and restorative justice. *Fordham Urban LawJournal*, 27(5), 1621-1631.
- Enright, R. D., & The Human Development Study Group (1996). Counseling with in the forgiveness triad: On forgiving, receiving forgiveness, and self-forgiveness. *Counseling and Values*, 40 (2), 107-126. <https://doi.org/10.1002/j.2161-007X.1996.tb00844.x>
- Erbek, E., Eradamlar, N., Beştepe, E., Akar, H. ve Alpkan, L. (2004). Kadına yönelik fiziksel ve cinsel şiddet: Üç grup evli çiftte karşılaştırmalı bir çalışma. *Düşünen Adam*, 17(4), 196-204.
- Erden M, Akman Y (Eds). Eğitim Psikolojisi (Gelişim-ÖğrenmeÖğretme) Ankara: Arkadaş Yayınevi 2001: p. 54-57.
- Erdoğan, S., Şanlı, H. S. ve Bekir, H. Ş. (2005). Gazi üniversitesi eğitim fakültesi öğrencilerinin üniversite yaşamına uyum durumları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13 (2), 479-496.
- Erkan, S., Cihangir Çankaya, Z., Terzi, Ş., Özbay, Y. (2011). Üniversite Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezlerinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 174- 198.
- Ertürk, Y. ve Arıkan, S. (2022). Romantik ilişkilerde ilişki istikrarı: sınır kişilik örgütlenmesinde erken dönem uyumsuz şemalar, ilişkilerde manipülasyon ve fört şiddeti bağlamında incelenmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9 (87), 1776-1791.
- Esencan, Y. T. ve Beji, K. N. (2015). Günümüze Değın Cinsellik Konusunda Yapılan Çalışmaların İrdelenmesi. *Androloji Bülteni*, 17 (63), 301-310.

- Ersevım, İ. (2008). Aile tedavisi: Örnekleriyle türleri, felsefesi ve terapisi. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Etaugh, C. ve Liss, M. B. (1992). Home, school and playroom: training groups for adult gender roles. *Sex Roles*, 26(3/4), 129-147.
- Evans, S. E., Davies, C., & DiLillo, D. (2008). Exposure to domestic violence: A meta-analysis of child and adolescent outcomes. *Aggression and Violent Behavior*, 13(2), 131-140.
- Fairbairn, W.R.D. (1954) An object relations theory of the personality. New York: Basic Books.
- Fast, I. (1993). "Aspects of early gender development: A psychodynamic perspective." A. E. Beal, R. J. Sternberg (Eds.). *The Psychology of Gender*. New York: Guilford Press.
- Fitzgibbons, R. P. (1986). The cognitive and emotive uses of forgiveness in the treatment of anger. *Psychotherapy*, 23, 629-633. doi:10.1037/h0085667
- Follingstad, D. R., Larry, L. R., Barbara, J. B. et. al. (1990). The Role of Emotional Abuse In Physically Abusive Relationships. *Journal of Family Violence*, 5 (2), 107-120.
- Follingstad, D. R., & DeHart, D. D. (2000). Defining psychological abuse of husbands toward wives: Contexts, behaviors, and typologies. *Journal of Interpersonal Violence*, 15(9), 891-920.
- Forke, C. M., Myers, R. K., Catalozzi, M. & Schwarz, D. F. (2008). Relationship Violence Among Female and Male College Undergraduate Students. *Arch Pediatr Adolesc Med.*, 162 (7), 634-641.
- Fortin, N.M. (2005). Gender Role Attitudes and the Labour-Market Outcomes of Women Across OECD Countries. *Oxford Review of Economic Policy*, 21(3), 416-438.

- Foshee, V., Bauman, K., Linder, F., Rice, J., Wilcher, R. (2007). Typologies of adolescent dating violence identifying typologies of Adolescent Dating Violence Perpetration. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(5),498-519.
- Foss, J. E. (1980). The paradoxical nature of family relationships and family conflict. *The social causes of husband-wife violence*, 115-135.
- Franzoi, S. L. (1995). The body-as-object versus the body-as-process: Gender differences and gender considerations. *Sex Roles*, 33, 417-437.
- Freud, S. (1921). Haz ilkesinin ötesinde ben ve id (çev. A. Babaoğlu). *İstanbul: Metis*.
- Frieze, H. I., Ferligoj, A., Kogovsek, I., Horvat, J. ve Sarlija, N. (2003). Gender role attitudes in üiversity students in the USA, Slovenia and Croatia. *Psychology of Women Quarterly*, 27, 256-261.
- Frisch, M. B. and Mackenzie, C. J. (1991). A comparison of formerly and chronically battered women on cognitive and situational dimensions. *Psychotherapy*, 28(2), 339–344. doi:10.1037/0033-3204.28.2.339.
- Fournier, B., Brassard, A., & Shaver, P. R. (2011). Adult attachment and male aggression in couple relationships: The demand-withdraw communication pattern and relationship satisfaction as mediators. *Journal of interpersonal violence*, 26(10), 1982-2003.
- Gander, M. J., & Gardiner, H. W. (2015). Çocuk ve ergen gelişimi. (A. Dönmez & N. Çelen, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- García-Moreno, C., Jansen, H. A. F. M., Ellsberg, M., Heise, L., & Watts, C. (2005). WHO multi-country study on women's health and domestic violence against women: Initial results on prevalence, health outcomes and women's responses. Geneva: World Health Organization.
- Gautier, P. A., Svarer, M., & Teulings, C. N. (2010). Marriage and the city: Search frictions and sorting of singles. *Journal of Urban Economics*, 67(2), 206-218.

- Gilbert, S. E., & Gordon, K. C. (2017). Predicting forgiveness in women experiencing intimate partner violence. *Violence Against Women, 23*(4), 452-468.
- Gladding, S. T. (2017). İlişki: Kavramsal ve Uygulamalı Bir Yaklaşım. (Çev. A. Şahan). Ankara: Nobel Yayınevi. (Orijinal eser yayın tarihi 2014).
- Glick, P., & Fiske, S. T. (2001). An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality. *American Psychologist, 56*(2), 109-118.
- Greenwood, J., Guner, N., & Kocharkov, G. (2016). Educational assortative mating and earnings inequality in the United States. *American Economic Review, 106*(5), 778-782.
- Gressard, L. A., Swalin, M. H., Tharp, AT. (2015) A first look at gender inequality as a societal risk factor for dating violence. *American Journal of Preventive Medicine, Atlanta Georgia, 49*(3), 448- 57.
- Gay, L. E., Harding, H. G., Jackson, J. L., Burns, E. E., & Baker, B. D. (2013). Attachment Style and Early Maladaptive Schemas as Mediators of the Relationship between Childhood Emotional Abuse and Intimate Partner Violence. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 22*(4), 408–424. doi:10.1080/10926771.2013.775982
- Gellen, M. I., Hoffman, R. A., Jones, M., & Stone, M. (1984). Abused and nonabused women: MMPI profile differences. *The Personnel and Guidance Journal, 62*(10), 601–604
- Gelles, R. J. (1976). Abused wives: Why do they stay? *J. Marr. Fam., 38*, 659–668.
- Gilbert, S. & Gordon, K. (2017). Predicting forgiveness in women experiencing intimate partner violence. *Violence Against Women, 23* (4) 452–468.
- Glasser, W. (2005). Kişisel özgürlüğün psikolojisi: Seçim teorisi. Çeviren: M. İzmirli. İstanbul: Hayat Yayıncılık.

- Gleason, W. J. (1993). Mental disorders in battered women: An empirical study. *Viol. Victims, 8*, 53–68.
- Glick, P., & Fiske, S. T. (2001). An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality. *American Psychologist, 56*(2), 109-118.
- Goldfarb, J. C. (2005). The Emergence, Expression and Integration of Forgiveness: A Psychodynamic Exploration and Case Study. Unpublished Doctoral Dissertation, Alliant International University.
- Goldman, D. B. ve Wade, N. G. (2012). Comparison of Forgiveness and AngerReduction Group Treatments: A Randomized Controlled Trial. *Psychotherapy Research, 22*(5), 604-620.
- Goode, W. J. (1971). Force and violence in the family. *Journal of Marriage and the Family, 33*, 624-635.
- Green, B. L., & Kenrick, D.T. (1994). The attractiveness of gender-typed traits at different relationship levels: Androgynous characteristics may be desirable after all. *Personality and Social Psychology Bulletin, 20*(3), 244-253.
- Gordon, K. C., Baucom, D. H., & Snyder, D. K. (2000). The use of forgiveness in marital therapy. M. E. McCullough, K. I. Pargament & C. E. Thoresen (Ed.), *Forgiveness: Theory, research and practice* içinde, (ss. 203-227). New York: The Guilford Press.
- Gordon, K. C., & Baucom, D. H. (2003). Forgiveness and marriage: Preliminary support for a measure based on a model of recovery from a marital betrayal. *American Journal of Family Therapy, 31*(3), 179-199. <https://doi.org/10.1080/01926180301115>
- Goussinsky, R., Michael, K., & Yassour-Borochowitz, D. (2017). Relationship dynamics and intimate partner violence among Israeli college students: The moderating effect of

communication problems. *Journal of Interpersonal Violence*. <https://doi.org/10.1177/0886260517724833>.

Guba, E., & Lincoln, Y. (1989). *Fourth generation evaluation*. Newbury Park, CA: Sage.

Güldü, Ö. ve Kart, M. E. (2009). Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal tutumlar: Sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(03), 97-116.

Gümüşçağlayan, G. (2018). Psikolojik danışman adaylarının affetme düzeyleri ile psikolojik belirtileri arasındaki ilişkide empatinin aracılık rolü (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.

Güneş, Fatime (2018). *Cinsiyetlendirilmiş Sevgi(li) Şiddeti*. Ankara: Hegem Yayınları.

Haarmans, M., McKenzie, K., Kidd, S. A., & Bentall, R. P. (2018). Gender role strain, core schemas, and psychotic experiences in ethnically diverse women: A role for sex- and gender- based analysis in psychosis research. *Clin Psychol Psychother*, 25, 774–784.

Hagqvist, E., Gadin, K. G., & Nordenmark, M. (2016). Work–family conflict and wellbeing across Europe: The role of gender context. *Social Indicators Research*, 132(2), 785-797.

Hainlen, R. L., Jankowski, P. J., Paine, D. R., & Sandage, S. J. (2015). Adult attachment and well-being: dimensions of differentiation of self as mediators. *Contemporary Family Therapy*, 38(2), 172-183.

Halevi, E. & Idisis, Y. (2017, October 9). Who helps the helper? Differentiation of self as an indicator for resisting vicarious traumatization. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*. Advance Online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/tra0000318>

Hall, J. H. & Fincham, F. D. (2005). Self-forgiveness: The stepchild of forgiveness research. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24(5), 621.

- Hall, J. H. & Fincham, F. D. (2008). The temporal course of self-forgiveness. *Journal of Social and Clinical Psychology, 27*(2), 174.
- Hamilton, C. J., & Collins, J. J. (1981). The role of alcohol in wife beating and child abuse: A review of the literature. *Drinking and crime: Perspectives on the relationship between alcohol consumption and criminal behavior, 253-287.*
- Hargrave, T. D. & Sells, J. N. (1997). The Development of A Forgiveness Scale. *Journal of Marital and Family Therapy, 23*(1), 41-62.
- Harned, M.S. (2001). Abused women or abused men? *An examination of the context and outcomes of dating violence, 16* (3) 269-85.
- Harris, A.H., & Thoresen, C.E. (2005). Forgiveness, unforgiveness, health, and disease. E. L. Worthington (Ed.), *Handbook of forgiveness* (pp. 321-334). New York: Routledge.
- Hasanoğlu, A. (2013). *İlişkilerin günlük hayatı. İstanbul: Remzi kitabevi.*
- Haskan Avcı, Ö. (2014). Üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi ilişkilerde problem yaşadıkları ve eğitim almak istedikleri konular. *Ege Eğitim Dergisi, 15.*
- Hassija, C. M., Robinson, D., Silva, Y., & Lewin, M. R. (2018). Dysfunctional parenting and intimate partner violence perpetration and victimization among college women: The mediating role of schemas. *Journal of Family Violence, 33*(1), 65-73.
- Hathaway, S. R., and McKinley, J. C. (1943). *Minnesota Multiphasic Personality Schedule*, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Havare, A. Ö. (2019). *Üniversite öğrencilerinde kendini ve başkalarını affetme: Karanlık üçlü kişilik özelliklerinin rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Hazan, C. & Shaver, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *J Personality Social Psychol, 52*(3):511–24.

- Heiden-Rootes, K. M., Brimhall, A. S., Jankowski, P. J., & Reddick, G. T. (2017). Differentiation of self and clinicians' perceptions of client sexual behavior as "problematic". *Contemporary Family Therapy*, 39(3), 207-219.
- Heintzeman, A., Murdock, N. L., Krycak, R. C., & Seay, L. (2014). Recovery from infidelity: Differentiation of self, trauma, forgiveness, and posttraumatic growth among couples in continuing relationships. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 3(1), 13.
- Hetherington, M. & Stanley-Hagan, M. (1999). The adjustment of children with divorced parents: A risk and resiliency perspective. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 40(1), 129-140.
- Hill, E. W. (2001). Understanding Forgiveness as Discovery: Implications for Marital and Family Therapy. *Contemporary Family Therapy*, 23 (4), 363- 384.
- Hill, E. W., Hasty, C., & Moore, C. J. (2011). Differentiation of self and the process of forgiveness: a clinical perspective for couple and family therapy. *Australian & New Zealand Journal of Family Therapy*, 32(1), 43-57.
- Hill, M. S. & Fischer, A. R. (2001). Does entitlement mediate the link between masculinity and rape-related variables? *Journal of Counseling Psychology*, 48(1), 39-50.
- Hooper, L. M. & Doehler, K. (2011). The mediating and moderating effects of differentiation of self on body mass index and depressive symptomatology among an American college sample. *Counseling Psychology Quarterly*, 24(1), 71-82.
- Hortwitz, L. (2005). The Capacity To Forgive: Intrapsychic and Developmental Perspectives. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 53 (2), 485-511.
- Hotaling, G. T., & Sugarman, D. B. (1986). An analysis of risk markers in husband to wife violence: The current state of knowledge. *Violence and victims*, 1(2), 101-124.

- Huber, S. G., & Spitzenfeil, J. (2017). Educational Expansion and its Consequences for Vertical and Horizontal Inequalities in Gender Role Attitudes. *Social Science Research*, 61, 160-175.
- Hutchinson, K. (2012). Predictors of college students dating violence perceptions and help-seeking recommendations. (Doctoral dissertation). The University of Akron, USD.
- Hydén, M. (2005). "I must have been an idiot to let it go on": Agency and positioning in battered women's narratives of leaving. *Feminism & Psychology*, 15(2), 169-188.
- Hyman, K. B. (1999). Dating violence among adolescents: Risk factors and implications for treatment and research. University of Pittsburgh Office of Child Development, a Program of the University for Social and Urban Research. *Special Report*. September, p. 1-4.
- Intimate Partner Violence. Risk and Protective Factors. CDC. <https://www.cdc.gov/violenceprevention/intimatepartnerviolence/riskprotectivefactors.html> Son erişim tarihi: 13.02.2017.
- İdiz, Z. (2009). Evlilik Uyumu, Evlilik Yatırımı, Aile İçi Şiddet ve İntihar. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- İftar, M. (2016). Üniversite öğrencilerinin flört şiddetine yönelik tutum ve davranışları (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.) Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi, Muğla.
- İmamoğlu, O.E. (1991). Aile İçinde Kadın Erkek Rollerini". TC. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları Türk Aile Ansiklopedisi, 3, 832-835.
- Jackson, S.M. (1999). Issues in the dating violence research: a review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, 4(2), 233–247.
- Jackson, S. (2001). Happily never after: Young women's stories of abuse in heterosexual love relationships. *Feminism & Psychology*, 11(3), 305-321.

- Janovsky, T., Rock, A. J., Thorsteinsson, E. B., Clark, G. I., ve Murray, C. V. (2020). The relationship between early maladaptive schemas and interpersonal problems: A meta-analytic review. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 27(3), 408–447. <https://doi.org/10.1002/cpp.2439>.
- Jansen, H. A. F. M., Yüksel, İ. & Çağatay, P. (2009). Kadına yönelik şiddetin yaygınlığı. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Raporu içinde (s.45-69). Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- Jilani, R., Hira, Z., Hussain, M., & Mushtaq, R. (2017). An analysis of problem solving skills of university students. *Journal of Education and Practice*, 8(8), 60-66.
- Johnson, D. R., White, L. K., and Edwards, J. N. (2006). Does Equal Educational Attainment Matter in Marital Assortative Mating? *Social Science Quarterly*, 87(4), 960–974.
- Johnson, J. L., & Repta, R. (2012). Sex and gender. Designing and conducting gender, sex, and health research, 1737.
- Johnson, W. L., Manning, W. D., Giordano, P. C., & Longmore, M. A. (2015). Relationship context and intimate partner violence from adolescence to young adulthood. *Journal of Adolescent Health*, 57(6), 631–636. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2015.08.014>.
- Jones, A. M. (2015). The use and abuse of PowerPoint in teaching and learning in the life sciences: a personal overview. *Bioscience Education*, 2(1), 1-13. Retrieved from <https://doi.org/10.3108/beej.2003.02000004>
- Joshi, M., Chakraborty, S., & Singh, P. (2017). Education and Gender Inequality: An Empirical Analysis for India. *Journal of Human Development and Capabilities*, 18(3), 412-431.
- Juke, A. (2010). Is there a cure for masculinity? London free association.
- Jung, C. G. (1973). The Archetypes and The Collective Unconscious (Collected Works of CG. Jung, 9(Part 1), 470.

- Kabasakal, Z. ve Girli, A. (2012). Üniversite öğrencilerinin kadına yönelik şiddet hakkındaki görüşlerinin, deneyimlerinin bazı değişkenler ve yaşam doyumu ile ilişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 105-123.
- Kaestle, C.E. & Halpern, C.T. (2005). Sexual intercourse precedes partner violence in adolescent romantic relationships. *Journal of Adolescent Health*, 36. 386–392.
- Kagan, J., Reznick, J. S., & Snidman, N. (1988). Biological bases of childhood shyness. *Science*, 240(4849), 167-171.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Günümüzde insan ve insanlar. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kahraman, B. (2021). Gelin-kayınvalide ilişkileri ve çift uyumu arasında benliğin ayrımlaşmasının düzenleyici rolü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Kalaycı, Ş. (2008). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ş. Kalaycı (Ed) içinde. (2. Baskı) Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Kalaycı, N., Hayırsever F. ve Özcan, F. Z. (2012). "İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Algıları", 2. Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi, 27-29 Eylül 2012, Bolu.
- Kalkan, M. (2010). Ergen romantik ilişkilerinde duygusal istismar, fiziksel istismar ve soruna yönelmeye Adlerian bir bakış: Sosyal ilgi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11 (3), 242-247.
- Kalkan, E. (2018). Evlilik ilişki kalitesinin benliğin farklılaşması ve ilişkisel özgünlük bağlamında incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep.
- Kalkan, E. ve Aydoğan, D. (2018). Evlilik ilişki kalitesini benlik açısından değerlendirme: benliğin farklılaşması ve ilişkisel özgünlük. *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(1), 174-189.

- Karabacak, A., Kodan Çetinkaya, S. (2015). Üniversite öğrencilerinin şiddet kabul düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 13-21.
- Karadayı, A. (2020). Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısı ve çelişik duygulu cinsiyetçiliğin flört şiddeti ve flört şiddetine yönelik tutumlara etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.) Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Karagüven, M. H. (2001, Eylül). Üniversite öğrencilerinin sorunlarını incelemeye yönelik bir araştırma. VI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde sunulan bildiri, Ankara.
- Karakaş, S. (2017). Prof. Dr. Sirel Karakaş Psikoloji Sözlüğü: Bilgisayar Programı ve Veritabanı- www.psikolojisozlugu.com (sürüm: 5.2.0/2022)
- Karakurt, G., Keiley, M., & Posada, G. (2013). Intimate relationship aggression in college couples: Family-of-origin violence, egalitarian attitude, attachment security. *Journal of family violence*, 28(6), 561-575.
- Karasar, N. (2011). Bilimsel Araştırma Yöntemi, (11. baskı) Ankara. Nobel Yayınevi.
- Katafiasz, H., Patton, R., Georke, J., Dragomir, R., & Fye, J. (2020). A Dyadic Examination of Individual Symptomology and Relational Functioning With in the Context of IPV. *Contemporary Family Therapy*, 42(3), 250-258.
- Kaufman-Parks, A., DeMaris, A., Giordano, P., Manning, W., & Longmore, M. (2017). Parents and partners: Moderating and mediating influences on intimate partner violence across adolescence and young adulthood. *Journal of Social and Personal Relationship*, 24(8), 1295–1323. <https://doi.org/10.1177/0265407516676639>.
- Kaya, F. (2015). Üniversite öğrencilerinin affetme ve mükemmeliyetçilik düzeyleri arasındaki ilişki: Duygusal zekânın aracı rolü (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

- Kaya, Ö.S. (2019). Kişilerarası İlişkilerde Affetme Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *İlköğretim Online*, 18 (3): s.1244-1259.
- Kaynak, A. C., Gülgöz, S., & Kısa, C. (2019). Equal is less attractive: Benevolent sexism undermines and hostile sexism motivates collective action for social change. *Sex Roles*, 80 (9-10), 555-568.
- Kelly, J. B., & Johnson, M. P. (2008). Differentiation among types of intimate partner violence: Research update and implications for interventions. *Family court review*, 46(3), 476-499.
- Kemp, A., Green, B. L., Hovanitz, C., and Rawlings, E. I. (1995). Incidence and correlates of posttraumatic stress disorder in battered women: Shelter and community samples. *J. Interpers. Viol*, 10, 43–55.
- Kepir- Savoly, D., Ulaş, Ö. ve Demirtaş-Zorbaz, S. (2014). Üniversite öğrencilerinin çiftler arası şiddeti kabul düzeylerini etkileyen etmenler. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5(42).
- Kerr, M. & Bowen, M. (1988). *Family Evaluation*. New York: W.W. Norton & Company.
- Kernberg, O. F. (1995). Agression and transference in severe personality disorders. *Psychiatric times*, 16-17
- Khan, F. I., Welch, T. L., and Zillmer, E. A. (1993). MMPI-2 profiles of battered women in transition. *J. Pers. Assess*, 60, 100–111.
- Kılınçer, A. S. ve Tuzgöl Dost, M. (2013). Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği'nin Geliştirilmesi. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 4(1), 15-32.
- Kılınçer, A.S. ve Tuzgöl Dost, M. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişkilerinde Algıladıkları İstismar. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5 (42), 160-172.

- Kimter, N. ve Sezgin, G. (2018). Kadına yönelik aile içi fiziksel şiddet, fiziksel şiddeti meşrulaştırma, dindarlık ve dini başa çıkma üzerine ampirik bir araştırma. *Kesit Akademi Dergisi*, 4 (17), 193-227.
- Kim, H. K., & Chung, I. J. (2016). Family violence and poverty: The role of severe mental illness and substance use disorders. *Journal of Interpersonal Violence*, 31(1), 3-25.
- Kim, J.C.; Watts, C.H.; Hargreaves, J.R.; Ndhlovu, L.X.; Phetla, G.; Morison, L.A.; Busza, J.; Porter, J.D.; Pronyk, P. (2007). Understanding the impact of a microfinance-based intervention on women's empowerment and the reduction of intimate partner violence in South Africa. *Am. J. Public Health*, 97, 1794–1802.
- Klingbeil, K. S. and V. D. Boyd. (1984). Emergency room intervention: detection, assessment and treatment. *Battered Women and Their Families*. New York: Springer Publishing Company.
- Kocamanoğlu, F. N. (2021). Geç ergenlik döneminde flört şiddeti ile çocukluk çağı ruhsal travmaları ve ruhsal belirtiler arasındaki ilişki. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Kodan Çetinkaya, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Nesne*, 1 (2), 21-43.
- Koestner, R., & Aube, J. (1995). A multifactorial approach to the study of gender characteristics. *Journal of personality*, 63(3), 681-710.
- Koyuncu Kütük, E., Gümüştaş, F., Han Almış, B. (2018). Üniversite öğrencisi kızlarda flört şiddetinin belirleyicileri ve psikiyatrik sonuçlar açısından flört dışı şiddetten farklılıkları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19: 217-222.
- Krug EG, Dahlberg LL, Mercy JA, Zwi AB, Lozano R. (2002). World report on violence and health. World Health Organization, 2002, Genova.

- Kul Uçtu, A. ve Karahan, N. (2016). Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet Algısı ve şiddet eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 5(8), 2882-2905.
- Kumcağız, H., Orak, O.S., Şahin, C. (2018). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde algıladıkları istismarı yordamada algılanan anne baba tutumları ve boyun eğici davranışlar. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 389-399.
- Kumral, N. A. (2020). The effects of urbanization on income inequality in Turkey. *International Journal of Economics, Commerce and Management*, 8(1), 50-67.
- Kurt, A. A., & Gündüz, B. (2020). The investigation of relationship between irrational relationship beliefs, cognitive flexibility and differentiation of self in young adults. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 49(1), 28-44.
- Lammers, J., Galinsky, A. D., Gordijn, E. H., & Otten, S. (2011). Illegitimacy moderates the effects of power on approach. *Psychological Science*, 22(8), 990-998.
- Lataillade, J. J., Epstein, N. B. & Werlinch, C. A. (2006). Conjoint treatment of intimate partner violence: A cognitive behavioral approach. *Journal of Cognitive Psychotherapy: An International Quarterly*, 20(4), 393-410.
- Lavoie, F., Hebert, M., Tremblay, R., Vitaro, F., Vezina, L. ve McDuff, P. (2002). History of family dysfunction and perpetration of dating violence by adolescent boys: A longitudinal study. *Journal of adolescent health*, 375-383.
- LeCroy, C.W. Parent adolescent intimacy: Impact on adolescent functioning. *Adolescence*, 89, 137-147.
- Lewis, S.F. & Fremouw, W. (2001). Dating violence: A critical review of the literature. *Clin Psychol Rev*, 21, 105-127.
- Little, T. D., Cunningham, W. A., Shahar, G. ve Widaman, K. F. (2002). To Parcel or Not to Parcel: Exploring the Question, Weighing the Merits. *Structural Equation Modeling*:

A Multidisciplinary Journal, 9(2), 151–173.
https://doi.org/10.1207/S15328007SEM0902_1

Lotfi, S., Özkan, A. O., Babacan, M. ve Akduman, Ö. (2022). Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algılarının ve Flört Şiddeti Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Bağlamında İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 463-482.

Loue, S. (2001). Intimate partner violence: societal, medical, legal and individual responses. New York: Kluwer Academic Plenum Publishers.

Lysova, A.V. & Douglas, M.E. (2008). Intimate partner violence among male and female Russian university students. *J. Interpers Violence*, 1 (23), 1579-1599.

Magyar-Moe, J. L. (2009). Therapist's guide to positive psychological interventions. Burlington, MA: Academic Press.

Mahler, M., Pine, F. & Bergman, A. (1975). *The psychological birth of the human infant*. New York: Basic Books

Makhubele, J.C., Malesa, S.E. & Shika, F.L. (2018). Knowledge of students at higher learning institutions on intimate partner violence (ipv). *Gender & Behaviour*, 16(1), 10889 – 10901.

Maroco, J., Campos, J., & Williams, H. (2016). Effects of higher education on the cognitive and non-cognitive skills of young people. *Studies in Higher Education*, 41(3), 470-481.

Matteoli, M., Piacentino, D., Kotzalidis, G. D., Serata, D., Rapinesi, C., Angeletti, G., Rossi, M., David, V., & De Dominicis, C. (2016). The clinical and radiological examination of acute intimate partner violence injuries: A retrospective analysis of an Italian cohort of women. *Violence and Victims*, (1), 31, 85–102. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.VV-D-14-00107>.

McCauley, H. L., Tancredi, D. J., Silverman, J. G., Decker, M. R., Austin, S. B., McCormick, M. C., ... & Miller, E. (2013). Gender-equitable attitudes, bystander behavior, and

recent abuse perpetration against heterosexual dating partners of male high school athletes. *American journal of public health*, 103(10), 1882-1887.

McCullough, M. E., Pargament, K. I., & Thoresen, C. E. (Eds.). (2000). *Forgiveness: Theory, research, and practice*. Guilford Press.

Merrell, J. (2001). Social support for victims of domestic violence. *Journal of Psychosocial Nursing & Mental Health Services*, 30 (11), 30-34.

Mert, A. ve Çetiner, P. (2018). Üniversite öğrencilerinin üniversite yaşamına uyum ile benlik ayırılması arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 8(3), 190-204.

Mert, A. ve Gülmez, E. (2018). Özgeciliği ile benlik ayırılması arasındaki yordayıcı ilişkinin bazı değişkenlerle incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 13(11). 961-989.

Miller, E., Decker, M. R., Reed, E., Raj, A., Hathaway, J. E., & Silverman, J. G. (2007). Male partner pregnancy-promoting behaviors and adolescent partner violence: findings from a qualitative study with adolescent females. *Ambulatory Pediatrics*, 7(5), 360-366.

Mitchell, S. A. & Greenberg, J.R. (1983). *Object Relations in Psychoanalytic Theory*, Harvard University Press, 1983.

Monckton-Smith, J., Williams, A. & Mullane, F. (2014). *Domestic Abuse, Homicide and Gender: Strategies of Policy and Practice*. London: Palgrave Macmillan.

Moore, T. M., Stuart, G. L. (2005). Are view of the literature on masculinity and partner violence. *Psychology of Men & Masculinity*, 6(1), 46-61.

Montgomery, D.C., Peck, E.A., and Vining, G.G. (2014). (5th Ed). *Introduction to linear regression analysis*. Wiley.

- Moya, M., Expósito, F. ve Ruiz, J. (2000). Close Relationships, Gender, and Career Salience. *Sex Roles*, 42(9-10), 825-846.
- Mulawa, M., Kajula, L. J., Yamanis, T. J., Balvanz, P., Kilonzo, M. N., & Maman, S. (2018). Perpetration and victimization of intimate partner violence among young men and women in Dar es Salaam, Tanzania. *Journal of interpersonal violence*, 33(16), 2486-2511.
- Murdock, N. L. (2012). Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları. Füsün Akkoyun (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Myhill, A. (2015). Measuring coercive control: What can we learn from national population surveys? *Violence Against Women*, 21(3): 355–375.
- Nichols, M. P. (2013). Aile terapisi: Kavramlar ve yöntemler. Okhan Gündüz (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Norden, K. A., Klein, D. N., Donaldson, S. K., Pepper, C. M., and Klein, L. M. (1995). Reports of the early home environment in DSM-III-R personality disorders. *J. Personal. Disord*, 9, 213–223.
- Odman, T. ve Odman, L. (2017). Erkekler’de Şiddet Mağduru. Karahan Kitabevi: Adana.
- O’Keefe, M. & Teister, L. (1998). Victims of dating violence among high school students. Are the predictors different for males and females? *Violence Against Women*, 4, 195-223.
- O’Leary, K. D., Slep, A. M. S., Avery-Leaf, S., & Cascardi, M. (2008). Gender differences in dating aggression among multiethnic high school students. *Journal of Adolescent Health*, 42(5), 473-479.
- Oyuncakçı, S. (2020). 25-40 Yaş arası yetişkinlerde intihar olasılığı, çocukluk çağı travmaları, psikolojik sağlamlık, affetme ve olumlu-olumsuz duygular arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Ozaki, R., & Otis, M. D. (2016). Gender equality, patriarchal cultural norms, and perpetration of intimate partner violence: comparison of male university students in Asian and European cultural contexts. *Violence Against Women*, 23 (9), 1076–1099. doi:10.1177/1077801216654575
- Öksüz, Y. (2002). Ergenin Kişilik Gelişiminde Ebeveynin Rolü. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 155-156, Yaz- Güz.
- Öngen, B. ve Aytaç, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve yaşam değerleri ilişkisi. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (48), 1-18.
- Öngün, E. ve Ünsal, G. (2018). Üniversite yaşamında yakın ilişkiler ve istismar. *Türkiye JAREN*, 4(1):52-58
- Öyekçin, D. G., Yetim, D., ve Şahin, E. M. (2012). Kadına Yönelik Farklı Eş Şiddeti Tiplerini Etkileyen Psikososyal Faktörler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23(2).
- Özbay, G. (1997). Üniversite öğrencilerinin problem alanlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme: Geçerlik ve güvenirlik çalışması (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Özcan, A. (2012). Toplumsal cinsiyet eğitiminin üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rol tutumlarına etkisi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Özcebe, H., Aslan, D., Karabiber, A.H., Küçüköztaş, M.F., Oransay, K., Ölmez, İ. (2002). Bir grup üniversite öğrencisinin “Flört Şiddeti” konusundaki görüşleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13: 20-28.
- Özdemir, L., Batga, B. ve Uçar, B. (2019). Öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarını etkileyen demografik niteliklerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 10 (24), 212-228.
- Özen, D. (1992). Annenin çalışma durumu ve ebeveynin benimsediği cinsiyet rolü değişkenlerinin çocuğun cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargılarının gelişimi

- üzerindeki rolleri. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özer, M.K. ve Özer, DS. (2006). Çocuklarda motor gelişim, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özgülük, B., & Öztemür, G. (2017). Psikanalitik kuram: Sigmund Freud. Kişilik Kuramları: Gerçek Hayattan Kişilik Analizi Örnekleriyle.
- Özkan, G. (2017). Kadına yönelik şiddet-aile içi şiddet ve konuya ilişkin uluslararası metinler üzerine bir inceleme. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 533-564.
- Öztürk, Ö. (2011). Türkiye'de kadına yönelik şiddet (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Palan K.M (2001). Gender identity in consumer behavior reserach: a literature review and research agenda. *Academy of Marketing Science*, 2001(10): 1-24.
- Parker, E. M., Debnam, K., Pas, E. T., & Bradshaw, C. P. (2016). Exploring the link between alcohol and marijuana use and teen dating violence victimization among high school students: The influence of school context. *Health Education & Behavior*, 43(5), 528-536.
- Parlak, S. (2019). Gençlerde partnere yönelik şiddet ve önlenmesi: Bir karma yöntem çalışması (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Patrick, M., Cristine, P., Sharon, P. (2005). Families and change: Coping with stressful events and transitions.
- Peleg, O. (2008). The relation between differentiation of self and marital satisfaction: what can be learned from married couple over the course of life? *The American Journal of Family Therapy*, 36, 388-401.
- Peleg, O. (2014). The relationships between stressful life events during childhood and differentiation of self and intergenerational triangulation in adulthood. *International Journal of Psychology*, 49(6), 462-470.

- Peleg, O., Miller, P., & Yitzhak, M. (2015). Is separation anxiety in adolescents and parents related to parental differentiation of self? *British Journal of Guidance & Counselling*, 43(4), 413-428.
- Pence, E., & Dasgupta, S. D. (2006). Re-examining "battering": Are all acts of violence against intimate partners the same. Unpublished manuscript.
- Pence, E., Paymar, M., & Ritmeester, T. (1993). Education groups for men who batter: The Duluth model. Springer Publishing Company.
- Pigeon, W.R., Cerulli, C.J.D., Richards, H.M.S., He, H., Perlis, M., Caine, E. (2011). Sleep disturbances and their association with mental health among women exposed to intimate partner violence. *J Women's Health*, 20(12):1923–1929.
- Polat, K. (2014). Evli bireylerde çift uyumu ve bazı psikolojik belirtilerin benliğin farklılaşması açısından incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Polat, M. (2022). Romantik ilişkilerde öznel iyi oluşun pozitif şemalar benliğin ayrımlaşması ve bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Polat, O. (2016). Şiddet. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 22(1), 15-34.
- Polat ve İlhan (2018), Polat, K ve İlhan, T. (2018). Evli bireylerde çift uyumu ve bazı psikolojik belirtilerin benliğin farklılaşması açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(50), 87-115.
- Poteyeva and Wasilesk. (2016). Domestic Violence against Albanian Immigrant Women in Greece. Facing Patriarchy. *Social Science*. 5(3). 37. doi: 10.3390/socsci5030037
- Pui Yee, K., & Fook, Y. W. (2016). The Effects of Education on Communication Skills and Job Performance. *Procedia Economics and Finance*, 35, 354-361.)

- Rando, R. A., Rogers, J. R. & Brittan-Powell, C. S. (1998) Gender role conflict and college men's sexually aggressive attitudes and behavior. *Journal of Mental Health Counseling, 20*(4), 59-69.
- Reeves, H. and Baden, S. (2000) Gender and Development: Concepts and Definitions. Prepared for the Department for International Development (DFID). Brighton, UK: BRIDGE, Institute of Development Studies.
- Reidy, D. E., Smith-Darden, J. P., Cortina, K. S., Kernsmith, R. M., & Kernsmith, P. D. (2015). Masculine discrepancy stress, teen dating violence, and sexual violence perpetration among adolescent boys. *Journal of Adolescent Health, 56*(6), 619-624.
- Reinisch, J. M., Rosenblum, L. A., Rubin, D.B., Schulsinger, M. F. (1997). "Sex differences emerge during the first year of life." M. R. Walsh (ed.). *Women, Men, and Gender: Ongoing Debates* icinde, s. 37-43 New Haven: Yale University Press.
- Renner, L., Habib, L., Stromquist, A., & Peek-Asa, C. (2014). The association of intimate partner violence and depressive symptoms in a cohort of rural couples. *Journal of Rural Health, 30* (1), 50–58. <https://doi.org/10.1111/jrh.12026>. Sherin, K. M., Sinacore, J. M., Li, X. Q
- Rhodes, N. R. (1992). Comparison of MMPI psychopathic deviate scores of battered and nonbattered women. *J. Fam. Viol, 7*, 297–307.
- Riger, S., & Krieglstein, M. (2000). The impact of welfare reform on men's violence against women. *American journal of community psychology, 28*(5), 631-647. Rogers, C. R. (1975). Empathic: An unappreciated way of being. *The counseling psychologist, 5*(2), 2-10.
- Riggs, D. S., & O'Leary, K. D. (1996). Aggression between heterosexual dating partners: An examination of a causal model of courtship aggression. *Journal of Interpersonal Violence, 11*, 519–540.

- Riskind, J. H. ve Alloy, L. B. (2006). Cognitive vulnerability to psychological disorders: Overview of theory, design, and methods. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 25(7), 705-725.
- Robins, L. N., Helzer, J. E., Croughan, J. L. & Ratcliff, K. S. (1981). National Institute of Mental Health Diagnostic Interview Schedule: Its history, characteristics, and validity. *Arch. Gen. Psychiatry*, 38, 381–389.
- Roemmele, M. & Messman-Moore, T.L. (2011). Child Abuse, Early Maladaptive Schemas, and Risky Sexual Behavior in College Women. *Journal of Child Sexual Abuse*, 20(3), 264-283.
- Rosen, K. H., Bartle-Haring, S. & Stith, S. M. (2001). Using Bowen theory to enhance understanding of the intergenerational transmission of dating violence. *Journal of Family Issues*, 22, 124–143.
- Ross, A. S. & Murdock, N. L. (2014). Differentiation of self and well-being: The moderating effect of self-construal. *Contemporary Family Therapy*, 36(4), 485-496.
- Rothman, E. F., McNaughton Reyes, L., Johnson, R. M. & LaValley, M. (2012). Does the alcohol make them do it? Dating violence perpetration and drinking among youth. *Epidemiologic reviews*, 34(1), 103-119.
- Ruddle, A., Pina, A. & Vasquez, E. (2017). Domestic violence offending behaviors: A review of the literature examining childhood exposure, implicit theories, trait aggression and anger rumination as predictive factors. *Aggression and Violent Behavior*, 34, 154–165. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.01.016>.
- Rudman, L. A., & Glick, P. (2001). Prescriptive gender stereotypes and backlash toward agentic women. *Journal of Social Issues*, 57(4), 743-762.
- Saini, R., Verma, S., & Saini, S. (2018). A comparative study of problem-solving skills of undergraduate students in different streams. *International Journal of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering*, 8(6), 556-563.

- Sakallı, N. (2003). Cinsiyetçilik: Kadınlara ve Erkeklerle İlişkin Tutumlar ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı. *Türk Psikoloji Yazıları*, 6(11-12), 1-20.
- Sancar, Serpil (2014). Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti. Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar. İstanbul: İletişim Yay. 3. Baskı
- Sanders, C. K. (2015). Economic abuse in the lives of women abused by an intimate partner: A qualitative study. *Violence against women*, 21(1), 3-29.
- Sarıkaya, Y., Boyacı, M., İlhan, T. ve Aldemir, A. (2018). Benliğin Farklılaşması Envanteri Kısa Formunun (BFE-KF) Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 365-380.
- Satıcı, S. A. (2016). Üniversite öğrencilerinin affetme, intikam, sosyal bağlılık ve öznel iyi oluşları: Farklı yapısal modellerin denenmesi üzerine bir araştırma (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Savoly, K.D., Ulaş, Ö. ve Zorbaz, D. S. (2014). Üniversite öğrencilerinin çiftler arası şiddeti kabul düzeylerini etkileyen etmenler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(42), 83-173.
- Schubert, E. E., Protinsky, H. O., & Viers, D. (2002). Levels of differentiation and marital egalitarianism in men who batter. *Journal of Family Theory*, 14, 1–19.
- Schwartz, C. R., & Mare, R. D. (2016). Trends in educational assortative marriage from 1940 to 2003. *Demography*, 53(4), 935-958.
- Schweiter, R. D. (1996). Problems and awareness of support services among students at an urban australian university. *Journal of American College Health*, 45 (2).
- Seçgin, F. ve Tural, A. (2011). Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğretmen Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 6(4), 2446-2458.

- Seçim, G. (2019). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde maruz kaldığı istismar davranışları. *GEFAD*, 39 (1): 527-543.
- Sevinç, P. (2021). Çocukluk çağı travmaları ve affetmenin evlilik uyumu ile ilişkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.). Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sezer, F. (2018). Evli Kadınların, Aile İçi Şiddete Yönelik Tutumları Ve Evlilik Uyumlarının Belirlenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Shorey, R. C., Strauss, C., Zapor, H., ve Stuart, G. L. (2017). Dating violence perpetration: Associations with early maladaptive schemas. *Violence and Victims*, 32(4), 714–727. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.VVD-14-0017>.
- Shults, F. L., & Sandage, S. J. (2006). Transforming spirituality: Integrating theology and psychology. Grand Rapids, MI: Baker Academic.
- Sigre-Leirós, V. L., Carvalho, J. & Nobre, P. (2013). Early maladaptive schemas and aggressive sexual behavior: A preliminary study with male college students. *The journal of sexual medicine*, 10(7), 1764-1772.
- Silverman, J.G., Raj, A., Mucci, L.A. & Hathaway, J.E. (2001). Dating Violence Against Adolescent Girls and Associated Substance Use, Unhealthy Weight Control, Sexual Risk Behavior, Pregnancy, and Suicidality. *JAMA*, 286(5), 572-579.
- Silverman, J. G., Decker, M. R., Reed, E., & Raj, A. (2006). Intimate partner violence victimization prior to and during pregnancy among women residing in 26 U.S. states: Associations with maternal and neonatal health. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, 195, 140–148.
- Skowron, E. A., & Friedlander, M. L. (1998). The differentiation of self-inventory: Development and initial validation. *Journal of Counseling Psychology*, 45, 235–246. doi:10.1037/0022-0167.45.3.235.

- Skowron, E. A., & Schmitt, T. A. (2003). Assessing interpersonal fusion: Reliability and validity of a new DSI fusion with others subscale. *Journal of Marital and Family Therapy*, 29(2), 209-222.
- Skowron, E. A. (2004). Differentiation of self, personal adjustment, problem solving, and ethnic group belonging among persons of color. *Journal of Counseling and Development*, 82(4), 447-456.
- Skowron, E. A. ve Dendy, A. K. (2004). Differentiation of self and attachment in adulthood: relational correlates of effortful control. *Contemporary Family Therapy*, 26(3), 337-357.
- Smith, Marilyn & Randall, Elizabeth (2007). Batterer intervention program: The victim's hope in ending the abuse and maintaining the relationship. *Issues in Mental Health Nursing*, 28, 1045-1063.
- Snyder, D. K., and Fruchtman, L. A. (1981). Differential patterns of wife abuse: A data-based typology. *J. Consult. Clin. Psychol.* 49, 878–885.
- Sohrabi, R., Asadi, M., Hobibollahzade, H. ve Ali, A. (2013). Relationship between selfdifferentiation in Bowen's family therapy and psychological health. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 84, 1773-1775.
- Solmuş, T. (2012). Bağlanma evlilik ve aile psikolojisi. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Sommer, R. (1994). Male and female perpetrated partner abuse: Testing a diathesis-stress model.
- Sonis, Jeffrey & Langer, Michelle (2008). Risk and protective factors for recurrent intimate partner violence in a cohort of low-income inner-city women. *Journal of Family Violence*, 23, 529-538.
- Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A., & Çakır, Z. (2009). Assessment of early maladaptive schemas: A psychometric study of the Turkish Young Schema Questionnaire-Short Form-3. *Turkish Journal of Psychiatry*, 20(1), 75-84.

- Spencer, C., Mallory, A., Caferky, B., Kimmes, J., Beck, A., & Stith, S. (2019). Mental health factors and intimate partner violence perpetration and victimization: A meta-analysis. *Psychology of Violence*, 9(1), 1–17. <https://doi.org/10.1037/vio0000156>.
- Stark, E. (2009). Rethinking Coercive Control. *Violence Against Women*, 15(12), 1509–1525. doi:10.1177/1077801209347452
- Stevenson-Hinde, J. (2007). Attachment theory and John Bowlby: Some reflections. *Attach Hum Dev*, 9, 337-342.
- Straus, M. A. (1979). Measuring intrafamily conflict and violence: The Conflict Tactics Scales. *Journal of Marriage and the Family*, 41, 75-88.
- Straus, M. A., & Gelles, R. J. (1990). Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in 8,145 families. New Brunswick, NJ: Transaction.
- Straus, M. A., & Kantor, G. K. (1991). Physical Punishment by Parents: A Risk Factor in the Epidemiology of Depression, Suicide, Alcohol Abuse, Child Abuse, and Wife Beating.
- Sugarman, D. ve Hotaling, G. (1989). Dating Violence: Prevalence, Context, and Risk Markers. *Violence in Dating Relationships*, 1989, 3-32.
- Summers, F. (1994). *Object relations theories and psychopathology: A comprehensive text*. London: The Analytic Press.
- Sutton, T. E., Simons, L. G., Wickrama, K. A. S., & Futris, T. (2014). The intergenerational transmission of violence: Examining the mediating roles of insecure attachment and destructive disagreement beliefs. *Violence and victims*, 29(4), 670-687.
- Sümer, N., Ünal Emre, S., Selçuk, E., Kaya, B., Polat, R ve Çekem, B. (2009). Bağlanma ve Psikopatoloji: Bağlanma Boyutlarının Depresyon, Panik Bozukluk ve Obsesif-Kompulsif Bozuklukla İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63), 38-45.

- Sünetçi, B. ve diğ. (2016.) Üniversite öğrencilerinin flört şiddeti algıları üzerine bir araştırma. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 16 (1), 56-83.
- Şahin, A. E. (2010). Eğitim araştırmalarında Delphi tekniği ve kullanımı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2), 35-46.
- Şahin, A. E. (2011). Professional status of teaching in Turkey. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 16(3), 176-196.
- Şahin, C. (2015). 20-40 Yaş Arası Bireylerde Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve İlişki İstikrarı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şensoy, G., Akıman, H., Balkan, K., Gül, Y.S., Kaval, A., Sevinç, A., Yeğintürk, G. Ve Baş, A.U. (2018). Eğitim fakültesi akademisyen ve öğrencilerinin üniversite psikolojik danışma birimine yönelik görüşleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 8(1), 194-201.
- Şirvanlı Özen, D. (2006). Ergenlerde akran zorbalığına maruz kalmanın yaş, çocuk yetiştirme stilleri ve benlik imgesi ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21 (58), 77-94.
- Taşdemir Afşar, S. (2015). Türkiye'de Şiddetin "Kadın Yüzü". *Journal of Sociological Studies/Sosyoloji Konferansları*, (52).
- Taşkale, N. ve Soygüt, G. (2017). Risk Factors for Women's Intimate Partner Violence Victimization: An Examination from the Perspective of the Schema Therapy Model. *Journal of Family Violence*, 32(1), 3-12.
- Taysi, E. (2010). Evlilikte bağışlama: evlilik uyumu ve yüklemelerin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 25 (65), 40-52.
- Temple, J. R., & Freeman Jr, D. H. (2011). Dating violence and substance use among ethnically diverse adolescents. *Journal of interpersonal violence*, 26 (4), 701-718.

- Thompson, L.Y., Snyder, C.R., Hoffman, L., Michael, S.T., Rasmussen, H.N. & Billings, L.S. (2005). Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of Personality, 73*, 313-359.
- Thompson, R. S., Bonomi, A. E., Anderson, M., Reid, R. J., Dimer, J. A., Carrell, D., & Rivara, F. (2006). Intimate partner violence: Prevalence, types, and chronicity in adult women. *American Journal of Preventive Medicine, 30*(6), 447–457.
- Thorberg, F. A. ve Lyvers, M. (2006). Attachment, fear of intimacy and differentiation of self among clients in substance disorder treatment facilities. *Addictive Behaviors, 31*(5), 732-737.
- Timothy, A. R., Peggy, A. & Jonathan, D.K. (2005). Intimate partner abuse and the reproductive health of sexually Active female adolescents. *J Adolesc Health, 36*: 380-385.
- Tiryaki, G. (2015). Urbanization and income inequality in Turkey: An empirical investigation. *International Journal of Economics and Financial Issues, 5*(2), 418-425.
- Tobin, K., Tippins, D., & Gallard, A. J. (1994). Research on instructional strategies for teaching science. In Gabel, D. (Ed.), *Handbook of research on science teaching and learning* (pp. 45-93). New York: MacMillan.
- Towns, A. & Adams, P. (2000). "If I really loved him enough, he would be okay": Women's accounts of male partner violence. *Violence Against Women, 6*(6), 558-585.
- Tremblay, P. F., & Dozois, D. J. A. (2009). Another perspective on trait aggressiveness: overlap with early maladaptive schemas. *Personality and Individual Differences, 46*, 569–574.
- Trevillion, K., Corker, E., Capron, L. E. & Oram, S. (2016). Improving mental health service responses to domestic violence and abuse. *International Review of Psychiatry, 28*, 423–432.

- Truman-Schram, D., Cann, A., Calhoun, L., and Vanwallendael, L. (2000). Leaving an abusive dating relationship: An investment model comparison of women who stay versus women who leave. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 2, 161- 183. <https://doi.org/10.1521/jscp.2000.19.2.161>
- Tuason, M. T., & Friedlander, M. L. (2000). Do parents' differentiation levels predict those of their adult children? And other tests of Bowen theory in a Philippine sample. *Journal of Counseling Psychology*, 47(1), 27. doi: 10.1037//0022- 0167.47.1.27
- Turanlı, A. (2021). *Kendini sevme ve özyeterlik ile ilişki bağımlılığı arasındaki ilişkide affetmenin aracılık rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu. 2016. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.584fa238da2cd0.31021952. Ekim 22, 2016.
- Türk, B., Hamzaoğlu, N., ve Yayak, A. (2020). Flört Şiddeti Üzerine Bir İnceleme. *Türkiye Klinikleri J Foren Sci Leg Med*, 17(1), 73-81.
- Türk Üniversite Gençliği Araştırması. (2003). Türk üniversite gençliği araştırması: üniversite gençliğinin sosyo-kültürel profili. Ankara: G. Ü. İletişim Fakültesi Basımevi.
- Türkdoğan, T. ve Duru, E. (2011). Üniversite öğrencilerinde temel ihtiyaçların karşılanma düzeyinin bazı sosyo-demografik değişkenler açısından İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(22), 199 – 223.
- Türkoğlu, B. (2013). Violence as a way of reconstructing manhood: The role of threatened manhood and masculine ideology on violence against women (Master's thesis, Middle East Technical University).
- Tzuriel, D. (1984). Sex role typing and ego identity in Israeli, Oriental, and Western adolescents. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(2), 440-457.

- Uluocak, Ş., Gökulu, G., & Bilir, O. (2014). Kadına yönelik şiddetin önlenmesinde stratejik bir başlangıç noktası: Partner şiddeti. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 362-387.
- Ültanır, E. (1998). Üniversite öğrencileri için geliştirilen problem tarama envanterinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 10 (2), 23-32.
- Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş bir şiddet tipolojisi. Cogito, Yapı Kredi Yayınları.
- Üstün, A. ve Bayar, A. (2015). Üniversite öğrencilerinin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 384-390.
- Vagi, K. J., Rothman, E. F., Latzman, N. E., Tharp, A. T., Hall, D. M., & Breiding, M. J. (2013). Beyond correlates: A review of risk and protective factors for adolescent dating violence perpetration. *Journal of youth and adolescence*, 42(4), 633-649.
- Van der Kolk, B. A. (1987). Psychological Trauma, American Psychiatric Association, Washington, DC.
- Van Ouytsel, J., Ponnet, K., & Walrave, M. (2017). The associations of adolescents' dating violence victimization, well-being and engagement in risk behaviors. *Journal of Adolescence*, 55, 66-71.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları*, 35, 29-56.
- Vatandaşlar, S. E., ve Sümer, Z. H. (2019). Kadınlara Yönelik Psikolojik Şiddet Ölçeğinin (Psychological Maltreatment of Women Inventory) Türk Kültürüne Uyarlanması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 9(53), 341-371.

- Vefikuluçay, D., Demirel, S., Taşkın, L. ve Eroğlu, K. (2007). Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açılıarı. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 14 (2): 12–27.
- Vest, J. R., Catlin, T. K., Chen, J. J., & Brownson, R. C. (2002). Multistate analysis of factors associated with intimate partner violence. *American Journal of Preventative Medicine*, 22(3), 156–164.
- Vyas, L., & Kumari, A. (2019). Influence of Education on Gender Role Attitudes among College Students in India. *Journal of International Women's Studies*, 20(4), 120-136.
- Wade, N. G. ve Meyer, J. E. (2009). Comparison of Brief Group Interventions to Promote Forgiveness: A Pilot Outcome Study. *International Journal of Group Psychotherapy*, 59(2), 199-220.
- Walker, L. (1979). *The Battered Woman*. New York: Harper and Row.
- Walker, L.E. (1980). *The Battered Woman*; Harper & Row: New York, NY, USA, 1980.
- [\[Google Scholar\]](#)
- Walsh, M. R. (Ed.) (1997). *Women, Men, and Gender: Ongoing Debates*. New Haven: Yale University Press.
- Walton-Moss, B., Manganello, J., Frye, V., & Campbell, J. (2005). Risk factors for intimate partner violence and associated injury among urban women. *Journal of Community Health*, 30(5), 377.
- Weigel, D. J., Brown, C. ve O’Riordan, C. K. (2010). Everyday expressions of commitment and relational uncertainty as predictors of relationship quality and stability over time. *Community Reports*, 24, 38-50.
- Weiss, N. H., Duke, A. A., & Sullivan, T. P. (2014). Evidence for a curvilinear dose-response relationship between avoidance coping and drug use problems among women who experience intimate partner violence. *Anxiety, Stress, & Coping*, 27(6), 722-732.

- Weizmann-Henelius, Ghitta; Grönroos, Matti; Putkonen, Hanna; Eronen, Markku; Lindberg, Nina & Häkkänen-Nyholm, Helinä (2012). Gender-specific risk factors for intimate partner homicide—a nationwide register-based study. *Journal of Interpersonal Violence*, 27(8), 1519-1539.
- West, C. ve Zimmerman, D. H. (1987). Doing Gender. *Gender and Society*, 1(2), 125-151.
- WHO (2002). World report on violence and health: Summary. Geneva: WHO. World Health Organization.
- Widom, C. S., Czaja, S., & Dutton, M. A. (2014). Child abuse and neglect and intimate partner violence victimization and perpetration: A prospective investigation. *Child abuse & neglect*, 38(4), 650-663.
- Winnicott, D. W. (1945). *İlkel duygusal gelişim*. (Özer, D., Akgün, P. & Mizrahi, S., Çev.) *Psikanaliz Yazıları* 23:109-123, İstanbul, 2011.
- Winnicott, D. W. (1991). *Playing and reality*. Psychology Press.
- Winstok, Z. (2012). *Partner violence: A new paradigm for understanding conflict escalation*. Springer Science & Business Media.
- Wood, J. (2001). The normalisation of violence in heterosexual romantic relationships: Women's narratives of love and violence. *Journal of Social and Personal Relationships*, 18(2), 239-261.
- World Health Organization (WHO) (2012). *Understanding and addressing violence against women: Femicide*. Geneva, Switzerland, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77421/1/WHO_RHR_12.38_eng.pdf [Accessed: May 29, 2013].
- World Health Organization (2014). *Health care for women subjected to intimate partner violence or sexual violence: A clinical handbook*.

- World Health Organization. (2017, November). Fact sheets: Violence against women: Intimate partner and sexual violence against women. Retrieved from <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/>
- World Health Organization. (2017). Strengthening health systems to respond to women subjected to intimate partner violence or sexual violence: a manual for health managers.
- WHO. (2017). Gender, equity and human rights. <http://www.who.int/gender-equity-rights/understanding/genderdefinition/en/> Son erişim tarihi:13.02.2017.
- Worthington, E. L. (1998). An Empathy-Humility-Commitment Model of Forgiveness Applied within Family Dyads. *Journal of Family Therapy*, 20, 59-76.
- Worthington Jr., E. L. (2005). More questions about forgiveness: Research agenda for 2005-2015. E. L. Worthington Jr. (Ed.), *Handbook of forgiveness* içinde (ss. 557-573). New York, NY: Routledge.
- Yıldırım, İ. (2004). Lise öğrencilerinde boyun eğici davranışların yaygınlığı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 220-228.
- Yıldırım, S. (2016). Üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve toplumsal cinsiyet tutumlarının flört şiddetine yönelik tutumlarına etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, B. (2019). Benliğin farklılaşması ve affediciliğin ruminasyonu yordayıcı rolü. *EKEV Akademi Dergisi*, (80), 41-56.
- Yıldız, M. (2016). Romantik ilişkilerde şiddetin ana baba tutumları ve benlik saygısı ile ilişkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Yılmaz, D.V., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L. ve Eroğlu, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *International Journal of Human Sciences*, 6(1).

- Young, J. (1990) Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach. Sarasota, FL. Professional Resource Pres, s.9.
- Young, J. (1993). The shema diary. New York: Cognitive Therapy Center of New York.
- Young, J. E. (1999). Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach (rev. ed.). Sarasota, FL: Professional Resources Press.
- Young, J. E., Klosko, J. S. ve Weishaar, M. E. (2003). Schema therapy: A practitioner's guide. New York: The Guilford Press.
- Yök 2021-202ö2 İstatistik Raporu.
- Yuan, N. P., Koss, M. P., & Stone, M. (2006). The psychological consequences of sexual trauma. National Online Resource Center on Violence Against Women. Retrieved from http://new.vawnet.org/Assoc_Files_VAWnet/AR_PsychConsequences.pdf
- Zerzan, J. (2010). Ataerkillik, uygarlık ve toplumsal cinsiyetin kökenleri. FelsefelogosCinsiyetçilik içinde (s. 49). İstanbul: Fesatoder Yayınları.
- Zeyneloğlu, S. (2008). Ankara'da hemşirelik öğrenimi gören üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Zeyneloğlu, S. ve Terzioğlu, F. (2011). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 409-420.
- Zhang, N. (2006). Gender role egalitarian attitudes among Chinese college students. *Sex Roles*, 55(7- 8), 545-553.

EK-A: Gönüllü Katılım (Bilgilendirilmiş Onam) Formu

Değerli Katılımcı,

Bu form size yapılacak olan çalışma hakkında bilgi vermek ve sizden katılmak isteyip istemediğinizle ilgili izin almak için hazırlanmıştır. Lütfen dikkatlice okuyup anlamadığınız kısımları sorunuz.

Doktora tezi kapsamında Doç. Dr. İbrahim KEKLİK danışmanlığında, Uzm. Klinik Psikolog Merih DEMİRKOL tarafından yürütülecek olan **araştırmanın temel amacı, “Türkiye’deki üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde maruz kaldıkları olumsuz yaşantılarına dair algılarını belirlemektir.”**Bunun yanı sıra araştırmanın diğer hedefleri öğrencilerin romantik ilişkilerde olumsuz yaşantılara maruz kalmalarının bireysel ve çevresel nedenlerini ilişkili olabilecek bazı psikolojik değişkenler çerçevesinde incelemektir. Elde edilecek bilgilerin, üniversite öğrencilerinin yaşadıkları ilişki problemlerinin anlaşılmasına ve ilişki problemlerine bağlı olarak ortaya çıkan psikolojik problemlerin çözümüne katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın yapılabilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu izni alınmıştır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmakta olup, sorulardan ya da başka bir nedenden dolayı kendinizi rahatsız hissederseniz cevaplamayı yarıda bırakabilirsiniz. Çalışmanın herhangi bir aşamasında vazgeçmenizin size yükümlülüğü yoktur. Sorulara ilişkin psikolojik rahatsızlık yaşamanız halinde araştırmacı tarafından gereken psikolojik destek sağlanacak ve bununla ilgili ayrıca görüşmeler yapılacaktır. Soruları cevaplamanız yaklaşık 20-25 dakikanızı alacaktır. Bireysel herhangi bir değerlendirme yapılmayacak, yanıtlar toplu olarak değerlendirilecektir. Çalışmanın 1. Basamağında yanıtlayacağınız soruların her biri geçerlik güvenirliği bilimsel çalışmalarla test ve standardize edilmiş anketlere aittir. Bu soruların hiçbiri araştırmacı tarafından hazırlanmamış olup (Kişisel Bilgi Formu ve Nitel Görüşme Formu hariç), sadece ölçülmesi istenen kavramı ölçmeye hizmet etmektedir. Araştırmanın 1. basamağı için anket linkini dolduran katılımcılar içerisinde, gönüllü olanlar ile yalnızca bir kez çevrimiçi görüşme

planlanarak, araştırmanın 2. Basamağı yürütülecektir. Bu görüşme sırasında katılımcıya geçmiş ya da mevcut ilişkinde algıladığı istismar durumları ile ilgili “Romantik ilişkinizde istismara maruz kalmanızın sizden kaynaklanan nedenleri var mı? Varsa bunlar neler olabilir?”, “Romantik ilişkinizde istismara maruz kalmanızın partnerinizden kaynaklanan nedenleri var mı? Varsa bunlar neler olabilir?” gibi sorular sorulacaktır. Görüşme en fazla 40-45 dakikanızı alacak olup, ele alınan konuların unutulmaması adına ses kaydı altına alınacaktır. Ses kaydı alınmasına izin vermemeniz durumunda sorulara verdiğiniz yanıtlar araştırmacı tarafından yazılı olarak not alınacaktır. **Anket sorularına vereceğiniz yanıtlar ya da görüşme sırasında vereceğiniz bilgiler kesinlikle gizli tutulacak olup, sadece bilimsel amaçlı kullanılacak ve kişisel bilgileriniz etik kurallar gereği saklı kalacaktır. Ad ve Soyad bilgilerinizi paylaşmak istemezseniz rumuz kullanabilirsiniz ancak size online görüşme için yeniden ulaşmamız gerekirse iletişim bilgilerinizin (ya da tercih ettiğiniz yalnızca birinin) doğru olması gerekmektedir.**

Çalışmanın sağlıklı sonuçlar verebilmesi için cevaplarınızın içten ve samimi olması büyük önem taşımaktadır. Lütfen hiçbir soruyu atlamadan tam olarak yanıtlamaya çalışınız.

Çalışmanın herhangi bir aşamasında çalışma ile ilgili bir problem yaşadığınızda, soru sormak veya araştırmanın sonuçları ile ilgili bilgi almak istediğinizde s.merih.demirkol@gmail.com e-posta adresini kullanarak araştırmacı Merih DEMİRKOL ile iletişime geçebilirsiniz.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

Lütfen Aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

*Araştırmanın 2. Basamağına da katılmak istiyorum ve belirttiğim iletişim yolu ile tarafıma ulaşılmasına izin veriyorum.

Evet..... Hayır.....

*Araştırmanın 2. basamağı kapsamında yapılacak bireysel görüşmede:

- ses kaydı alınmasına izin veriyorum
- cevaplarımın araştırmacı tarafından yazılı olarak not alınmasına izin veriyorum

Bu formu imzalayarak;

- yukarıdaki açıklamaları okuduğunuzu,
- Çalışmaya gönüllü katılmayı,
- Çalıřmada size dűřen görevleri yerine getirmeyi,
- verdiğiniz bilgilerin bilimsel yayınlarda kullanılmasını

kabul etmiş olmaktadır.

Katılımcı

Adı-Soyadı:

Tel:

e-posta:

Tarih:

İmza:

Sorumlu Araştırmacı

Doç. Dr. İbrahim KEKLİK
H. Ü. Psikolojik Danışma ve
Rehberlik B. D.

İmza:

Araştırmacı

Uzm. Psikolog Merih Demirkol
H. Ü. Psikolojik Danışma ve
Rehberlik B. D.

İmza:

EK-B: Kişisel Bilgi Formu**1. Cinsiyetiniz:**

Kadın Erkek

2. Yaşınız (Lütfen yazınız):**3. Öğrenim gördüğünüz üniversite:.....****4. Sınıfınız:**

Hazırlık

1

2

3

4

4+

5. Son akademik başarı ortalamanızı lütfen yazınız (4 üzerinden):**6. Ailenizin aylık ortalama geliri ne kadardır?**

2 Bin TL altı

2-4 Bin TL aralığında

4-7 Bin TL aralığında

7-10 Bin TL aralığında

10-20 Bin TL aralığında

20 Bin TL ve üzeri

7. Annenizin öğrenim durumu nedir? durumu nedir?

Okuma-yazma bilmiyor

Okuma-yazma biliyor

İlkokul mezunu

Ortaokul mezunu

Lise mezunu

Üniversite mezunu

Yüksek lisans / Doktora

8. Babanızın öğrenim

Okuma-yazma bilmiyor

Okuma-yazma biliyor

İlkokul mezunu

Ortaokul mezunu

Lise mezunu

Üniversite mezunu

Yüksek lisans / Doktora

9. Anne babanızın birliktelik durumu nedir?

- Evli-Birlikte
- Evli ama ayrı yaşıyorlar
- Evli ama iş dolayısıyla ayrı yaşıyorlar
- Boşanmış
- Anne-babadan biri hayatta değil
- İkisi de hayatta değil
- Diğer (Lütfen yazınız)

10. Kardeş sayınız:.....**11. Yaşamınızın büyük çoğunluğunu geçirdiğiniz yer:**

- Büyükşehir
- İl
- İlçe
- Köy/Kasaba

12. Partneriniz ile ilişkiniz:

- Halen devam etmekte bir süre önce bitti

13.Partneriniz ile tanışma biçiminiz hangisidir?

- Kendi girişimim ile
- Arkadaş aracılığı ile
- Aile aracılığı
- İnternet aracılığı
- Diğer (Belirtiniz):.....

14. Kız / erkek arkadaşınızla ilişkiniz ne kadar süredir devam etmektedir? (İlişkiniz son bir yıl içinde bitti ise, biten ilişkinizin toplam süresini yazınız).

- 1 aydan az
- 1-3 ay
- 3-6 ay
- 6 ay – 1 yıl
- 1-2 yıl
- 2-4 yıl
- 4-6 yıl
- 6 yıl veya daha fazla

15. Partneriniz bulunduğunuz yerleşim yerinden farklı bir yerde mi yaşamaktadır?

- Evet
 Hayır

16. Lütfen listelenen maddelerden kullandıklarınızı işaretleyiniz:

- Sigara
 Alkol
 Uyuşturucu madde
 Diğer:
 Hiçbiri

17. Geçmişte/yakın zamanda kendiniz ya da aile üyelerinizden biri, resmi bir sağlık kuruluşundan herhangi bir psikiyatrik tanı aldı mı?

- Babam psikiyatrik tanı aldı.
 Annem psikiyatrik tanı aldı.
 Kardeşim/kardeşlerim psikiyatrik tanı aldı.
 Kendim psikiyatrik tanı aldım.

EK-C: Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği (Örnek Maddeler)

Değerli Katılımcı,

Aşağıda romantik ilişki yaşadığınız kız/erkek arkadaşınızın size yönelik davranışlarına ilişkin ifadeler bulunmaktadır. Lütfen kız/erkek arkadaşınızın size bu davranışları hangi sıklıkta yaptığını düşününüz. Maddede yer alan davranışa hiç maruz kalmıyorsanız “hiçbir zaman” seçeneğini işaretleyiniz. Maddedeki davranışa maruz kalıyorsanız, bunun sıklığını düşünerek “nadiren, bazen, sıklıkla ve Çok Sık” seçeneklerinden uygun olanı işaretleyiniz. Yanıtlarınız bilimsel bir araştırmada kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Lütfen içten ve samimi olarak yanıt veriniz ve **hiçbir maddeyi bos bırakmayınız**. Katılımınız için çok teşekkür ederim.

MADDELER	HİÇBİR ZAMAN	NADİREN	BAZEN	SIKLIKLA	ÇOK SIK
1. Başkalarının yanında beni küçümser.	()	()	()	()	()
2. Aldığım kararları eleştirir.	()	()	()	()	()
3. Fiziksel özelliklerimle alay eder.	()	()	()	()	()
4. Bana hoşlanmadığım isimler (kilolu, kısa vb.) takar.	()	()	()	()	()
5. Bana tokat atar.	()	()	()	()	()
6. İstemediğim cinsel davranışlarda bulunmam için beni zorlar.	()	()	()	()	()
7. Çekici olmadığımı söyler.	()	()	()	()	()
8. İsteklerini yerine getirmezsem ilişkiyi bitirmekle tehdit eder.	()	()	()	()	()
9. Arkadaşlarımla sosyal etkinliklere katılmamdan rahatsız olur.	()	()	()	()	()
10. Görüşlerini kabul etmediğim zaman çok sinirler.	()	()	()	()	()

Ek-D: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YSO) (Örnek Maddeler)

Yönerge: Aşağıda, kişilerin kendilerini tanımlarken kullandıkları ifadeler sıralanmıştır. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve sizi ne kadar iyi tanımladığına karar verin. Emin olamadığınız sorularda neyin doğru olabileceğinden çok, sizin duygusal olarak ne hissettiğimize dayanarak cevap verin.

Birkaç soru, anne babanızla ilişkiniz hakkındadır. Eğer biri veya her ikisi şu anda yaşamıyorlarsa, bu soruları o veya onlar hayatta iken ilişkinizi göz önüne alarak cevaplandırın.

1'den 6'ya kadar olan seçeneklerden sizi tanımlayan en yüksek şıkkı seçerek her sorudan önce yer alan boşluğa yazın.

Derecelendirme

- 1- Benim için tamamıyla yanlış
- 2- Benim için büyük ölçüde yanlış
- 3- Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla
- 4- Benim için orta derecede doğru
- 5- Benim için çoğunlukla doğru
- 6- Beni mükemmel şekilde tanımlıyor

1.____Bana bakan, benimle zaman geçiren, başıma gelen olaylarla gerçekten ilgilenen kimsem olmadı.

2.____Beni terkedeceklerinden korktuğum için yakın olduğum insanların peşini bırakmam.

3.____İnsanların beni kullandıklarını hissediyorum

4.____Uyumsuzum.

5.____Beğendiğim hiçbir erkek/kadın, kusurlarımı görürse beni sevmez.

6._____İş (veya okul) hayatımda neredeyse hiçbir şeyi diğer insanlar kadar iyi yapamıyorum

7._____Günlük yaşamımı tek başıma idare edebilme becerisine sahip olduğumu hissetmiyorum.

8._____Kötü bir şey olacağı duygusundan kurtulamıyorum.

9._____Anne babamdan ayrılmayı, bağımsız hareket edebilmeyi, yaşıtlarım kadar, başaramadım.

10._____Eğer istediğimi yaparsam, başımı derde sokarım diye düşünürüm.

EK-E: Toplumsal Cinsiyet Rollerine Tutum Ölçeği (örnek maddeler)

Sevgili Öğrenciler,

Bu ölçekteki cümleler, siz üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarınızı belirlemek için hazırlanmıştır. Sonuçlar yalnızca araştırma amacıyla kullanılacaktır. Bu cümlelerden hiçbirinin doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Her cümle ile ilgili görüş, kişiden kişiye değişebilir. Bunun için vereceğiniz cevaplar sizin kendi görüşünüzü yansıtmalıdır. Her cümle ile ilgili görüşünüzü belirtirken, önce cümleyi dikkatlice okuyunuz sonra, cümlede belirtilen düşüncenin, sizin düşünce ve duygularınıza ne derecede uygun olduğuna karar veriniz.

Aşağıdaki cümleler size;

hiç uygun değilse **“Kesinlikle Katılmıyorum”**

uygun değilse **“Katılmıyorum”**

karar veremiyor iseniz.....**“Kararsızım”**

uygunsa **“Katılıyorum”**

tamamen uygunsa **“Tamamen Katılıyorum”**

Cümlenin karşısındaki yerlere aşağıdaki örneğe uygun olarak çarpı (X) koyarak işaretleyiniz. Bir cümleyi okuduktan sonra aklınıza ilk geleni işaretleyiniz ve **lütfen bütün cümleleri işaretlemeyi unutmayınız.**

Örnek:

Tutum Cümleleri	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
				x	

Tutum Cümleleri	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Kızlar, ekonomik bağımsızlıklarını kazandıklarında ailelerinden ayrı yaşayabilmelidir.					
2. Erkeğin evde her dediği yapılmalıdır.					
3. Kadının yapacağı meslekler ile erkeğin yapacağı meslekler ayrı olmalıdır.					
4. Evlilikte çocuk sahibi olma kararını eşler birlikte vermelidir.					
5. Bir genç kızın evleneceği kişiyi seçmesinde son sözü baba söylemelidir.					
6. Kadının erkek çocuk doğurması onun değerini artırır.					
7. Kadının doğurganlık özelliği nedeniyle, iş başvurularında erkekler tercih edilmelidir.					
8. Ailede ev işleri, eşler arasında eşit paylaşılmalıdır.					

EK-F: Benliğin Farklılaşması Envanteri Kısa Form (BFE-KF) (Örnek Maddeler)

YÖNERGE: Aşağıda başkalarıyla olan ilişkileriniz ile kendinize yönelik duygu ve düşüncelerinizi içeren çeşitli ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her bir ifadeyi dikkatli bir şekilde okuyunuz ve genel olarak size ne kadar uygun olduğunu 1 (beni hiç yansıtmıyor) ile 6 (beni oldukça yansıtmıyor) arasında derecelendiriniz. Eğer bir maddenin sizinle ilgili olmadığını düşünürseniz (ör., evli değilseniz, bir ilişkiniz yoksa, ebeveynlerinizden biri ya da ikisini kaybettiyse vb.), böyle bir durumda duygu ve düşüncelerinizin ne olabileceğine ilişkin en iyi tahmininizi işaretleyiniz. Tüm ifadeleri mümkün olduğunca dürüst ve doğru bir şekilde işaretlediğinizden emin olunuz.

Sıra No	İfadeler	Beni hiç yansıtmıyor.					Beni oldukça yansıtmıyor.						
		1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
1	Baskı altında bile oldukça sakin kalmaya çalışırım.	1	2	3	4	5	6						
2	Önemli bir iş veya göreve başlarken başkalarının beni cesaretlendirmesine genellikle ihtiyaç duyarım.	1	2	3	4	5	6						
3	Hayatımda her ne olursa olsun, gerçekte kim olduğumu asla unutmayacağımı biliyorum.	1	2	3	4	5	6						
4	İnsanlar bana çok yakınlaştığında mesafe koymaya çalışırım.	1	2	3	4	5	6						
5	Eşim/partnerim beni eleştirdiğinde, bu beni günlerce rahatsız eder.	1	2	3	4	5	6						
6	Bazen duygularıma yenilirim ve mantıklı düşünmekte zorlanırım.	1	2	3	4	5	6						
7	İnsanlar bana çok yakınlaştığında çoğu zaman rahatsız olurum.	1	2	3	4	5	6						
8	Hayatımdaki neredeyse herkesten onay almam gerektiğini hissedirim.	1	2	3	4	5	6						
9	Bazen, kendimi duygusal açıdan oldukça inişli-çıkışlı hissedirim.	1	2	3	4	5	6						
10	Değiştiremediğim şeylere üzülmemin bir anlamı yok.	1	2	3	4	5	6						

EK-G: Affetme Ölçeği (Örnek Maddeler)

Lütfen aşağıdaki seçeneklerden size en uygun olanı işaretleyiniz.

Aşağıdaki bölümde 1- Hiç Katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3- Biraz Katılıyorum, 4- Katılıyorum, 5- Tamamen Katılıyorum anlamına gelmektedir.

MADDELER	1	2	3	4	5
1.Affetme sağlıklı bir ilişkinin olmazsa olmazıdır .					
2.Affetmenin kişilerarası ilişkilerde üzücü durumları ortadan kaldırdığına inanırım.					
3.Affetmenin kişilerarası ilişkiden alınan doyumunu arttırdığına inanırım.					
4.Karşımdakinin hatalarını zamanla unutabilirim.					
5.Kişilerarası ilişkilerde sorunları kabul ederek onları aşmaya çalışırım.					
6.Birisi beni incittiye kendimi onun yerine koyarak neden böyle yaptığını anlamaya çalışırım.					
7.Kişilerarası ilişkilerimde sorun yaşadığımda bunun kaynağını araştırırım.					
8.Kişilerarası ilişkilerim yolunda gitmediğinde kendimi sorgularım.					
9.Kişilerarası ilişkilerde yaşadığım tüm olaylara empati kurarak yaklaşırım.					
10.Kişilerarası ilişkilerde karşılıklı fedakarlık yapılması gerektiğine inanırım.					

EK-H: Etik Komisyonu Onay Bildirimi

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-35853172-300-00001632842
Konu : Merih DEMİRKOL (Etik Komisyon İzni)

28.06.2021

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 26.05.2021 tarihli ve E-51944218-300-00001582908 sayılı yazı.

Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Doktora programı öğrencilerinden **Merih DEMİRKOL**'un **Doç. Dr. İbrahim KEKLİK** danışmanlığında yürüttüğü “**Şemalar, Cinsiyet Roller ve Affetmenin İlişkilerde İstismarın Yordamasında Benliğin Farklılaşmasının Aracı Rolü**” başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **08 Haziran 2021** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: D7073738-3610-46D3-B8BE-FCF9CEA3C611

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik
Ağ: www.hacettepe.edu.tr
Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992
Kep: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Sevda TOPAL
Bilgisayar İşletmeni
Telefon: 03123051008

EK-I: Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında,

- * tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- * görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- * başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- * atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- * kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- * bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

02/05/2023

Merih CEYLAN

EK-J: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu

02/05/2023

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanlığına,

Tez Başlığı: Romantik İlişkilerde Algılanan İstismar: Şemalar, Cinsiyet Roller, Affetme ve Benliğin Farklılaşması Açısından Bir Değerlendirme

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmamın tamamı (kapak sayfası, özetler, ana bölümler, kaynakça) aşağıdaki filtreler kullanılarak **Turnitin** adlı intihal programı aracılığı ile kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Rapor Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı	Gönderim Numarası
02/05/2023	222	390314	13/04/2023	%11	2082155338

Uygulanan filtreler:

- Kaynaklar hariç
- Alıntılar dâhil
- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceğimuhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunubeyan eder, gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad Soyadı: Merih CEYLAN

Öğrenci No.: N15248312

Ana Bilim Dalı: Eğitim Bilimleri

Programı: Rehberlik ve Psikolojik Danışma

Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
(Prof. Dr. İbrahim KEKLİK)

EK-K: Thesis/Dissertation Originality Report

02/05/2023

HACETTEPE UNIVERSITY
Graduate School of Educational Sciences
To The Department of Educational Sciences

Thesis Title: Perceived Abuse In Romantic Relationships: With Respect To Schemas, Gender Roles, Forgiveness And Differentiation Of Self

The whole thesis that includes the *title page, introduction, main chapters, conclusions and bibliography section* is checked by using **Turnitin** plagiarism detection software take into the consideration requested filtering options. According to the originality report obtained data are as below.

Time Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defense	Similarity Index	Submission ID
02/05/2023	222	390314	14/03/2023	%11	2082155338

Filtering options applied:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Educational Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Lastname: Merih CEYLAN
Student No.: N15248312
Department: Educational Sciences
Program: Psychological Counselling and Guidance
Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED
(Prof. Dr. İbrahim KEKLİK)

EK-L: Yayınlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü/Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.⁽¹⁾
- o Enstitü/Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren... ay ertelenmiştir.⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.⁽³⁾

02/05/2023
Merih CEYLAN

"*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*"

- (1) Madde 6.1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda şahıslara veya kurumlara haksız kazanç; imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7.1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir. Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

